

'బ్రహ్మనాయుడు'

చిత్రకారిణి: శ్రీ లక్ష్మీదేవి, శారదానికేతనము, గుంటూరు

చెన్నపట్టణము, సెప్టంబరు ౧౯౩౦

సంపుటము ౭ ప్రమోదూత సంవత్సరము భాద్రపదమాసము సంఖ్య ౯

హంపీక్షేత్రము

కొడాలి వెంకటసుబ్బారావు, బి. ఏ., శామరాజుగడ్డ శివయోగానందరావు గార్లు

కనకాభిషేకము

"గణగణ మ్రోయు ఢక్కయది కంచుదియుంట చతుఃశ్రుతి ప్రచా
రణమున వ్యాసహాని యట రాయలు మెచ్చిన కింకహీంద్రవా
రణ మృగరాజ మంట భళిరా మన డిండిమభట్టు వానిపే
రణచగ వచ్చెనా యిక డహాంకృతి రూపము నెత్తలేదుగా."

అనువారు "ఇతడిటయ్యా రెడ్లకవిరాజు డిండిమభట్టు నోడించు చిన్న
యొక్కటియు గనరాకున్నది వేషము దక్క లేదేమొ వాదనకు శక్తి"
యనువారు నై ప్రజ లంతెంత పొంచి చూచెడువారునై వెంట నడచుచుండ
విద్యానగిర రాజవీథుల నిసుక చల్లిన నేలపైన రాలినది లేక

శారదాంఘ్రిద్వయార్చనాంభోరుహంబు-వికసితంబైన మనసులో వేవెలుంగు
తేజములు నిండిపోయి మదేభగామి-ఆంధ్రకవిరాజు శ్రీనాథు డరుగుచుండె.

"ఆగమంబుల నిధియైన విప్రుడు తల నేదయ్య జుట్టు గోష్పాదమంత
శైవమతాచారసారాధ్వగుం డట కనరాదు పో లింగకాయ మెడను
కవిరాజ బిరుద శంఖస్వన ప్రేరితు డామంత్రివేష మట్లావహించె
శారదోపాసనాధార దిగ్జయుడంట పెట్టలేదు ముఖాన-బొట్టుగాని
ఈవిరుద్ధప్రవృత్తి తా నెటు జయించు-ద్రవిడ ధాత్రి మహావాణి తాండవించు
గౌడ డిండిమఋషి"నని "చూడవలెను-ఈవిచిత్రంబు"నని ప్రజ లేగుచుండ్రి.

తనవెంట వచ్చు శిష్యుని గాంచి నవ్వును ఈప్రజ యూహ గ్రహించినట్లు
తన వైరిదైనవాదన నూహచేయును తనలోన తానె వాదనల పెంచి
తనకవిజయదీక్ష ననుభవించిన పూర్వవిషయస్మృతుల నిష్ఠ వెరగుపడును
తనగెల్పులోన పొంగును రెడ్డిరాజుల ఆదరణాంభోధి యనుచు మరియు
దైవవశమున నోటమి తనకు కల్గు-నేమొ యను కించ కించిత్తు నెరుగబోని
తెలుగుకవిరాజు రాయల కొలువునందు-చరణమును మోపె సభయు నిశ్శబ్ద మపుడు.

డిండిమభట్టు కీర్తిని గడించుటలో ముదితేరినాడు త
త్కాంచితి దక్షిణాపథ విభావరి వెన్నెలలారబోసె మా
ర్తాండుని తేజ ముట్టిపడు తన్ముఖమండల మామహాత్ముపై
దండుకు వచ్చినాడు ఫలితం బనుభూతము కాదె వీనికిన్.
అని మనసులోన తలపోయు నవనిపతిని-దక్షిణకరంబు పైకెత్తి దంతదీప్తు
లావరింప మహాసభ నాకవీంద్రు-డాశుధారల నాశీస్సు లాడినాడు.

"పంపావిరూపాక్ష బహుజటాజూటికారగ్వధ ప్రసవ సౌరభ్యములకు
తుంగభద్రా సముత్తుంగ వీచీఘటా గంభీర ఘుమఘుమారంభములకు"
పూర్వాంధ్రరాజ్య సంపూర్ణశౌర్యానల ప్రత్యక్షపుణ్యప్రభావములకు
హిందూమతోద్ధారణేందూదయ వికాసచాలితాధ్యాత్మ ప్రచారములకు
గౌడ డిండిమభట్టుదా కంచుఢక్క-మోది పగిలించు సర్వవాగ్వాదనలకు
మనసుపడి ప్రౌఢరాయల మందిరమున-నడుగు పెట్టిన కవిరాజు నయ్య నేను.

"వచియింతు వేములవాడ భీమనభంగి నుద్దండలీల నొక్కొక్క మాట
భాషింతు నన్నయభట్టు మార్గంబున నుభయవాక్ప్రౌఢి నొక్కొక్క మాట

పలికింతు తిక్కయజ్వ ప్రకారము రసాభ్యుచితబంధముగ నొక్కొక్కమాటు
పరిఢవింతు ప్రబంధ పరమేశ్వరుని రేవ సూక్తివైచిత్రి నొక్కొక్కమాటు
వ్యాసమునివోలి వాల్మీకి వాక్కువోలి-కాళిదాసునివలె హర్షకవినివోలి
ప్రతిపదరసోదయంబు నాపలుకు తెలుగు-నాయకా! నన్ను ప్రజలు శ్రీనాథు డండ్రు.

వేదార్థంబులవాదమో కవితలో వీణాశ్రుతుల్ నింపుటో
లేదా తర్కము సీతిసూత్రముల నాలింతో మరేదో వృథా
గాదాకాలము ఊరకున్న సెలవీగా వేడెదన్ డిండిముం
డేదన్నన్ సరి సిద్ధమే పగులవేయింతున్ ప్రభూ, ఢక్కలన్.

గౌతమీనది పొర్లి గారవించినదయ్య రాణ్మహేంద్రమున నారాగము విని
వేగీమహావీథి పెదజల్లినారయ్య ముత్తైదువులు చూపుముత్తియముల
బంగారుపళ్లెము బంతిభోజ్యంబులో విస్సన్నమంత్రి సేవించినాడు
నన్ను స్వీయచరిత్ర నెన్నుకోరాదయ్య క్రొత్తవాడనుగాన కొంతచెప్ప
వలసెనను కవివంకకు తెలుగురేడు-చూచె డిండిమభట్టును చూచె తిరిగి
రణము వాక్కులలో విజృంభణము పెరిగె-గ్రుక్కత్రిప్పకో వీలులేకుండె సభకు.

"వేదాలు తలక్రిందు వెలిగించినాడంట మాకైన రాదు యీమాటకేల
తర్కశాస్త్రాంబోధి తరియించినాడంట-యీయుక్తికి జవాబు సేయడేల
కవితలో వాణిరెక్కలు కట్టినాడంట అతని ధారాశుద్ధి కందదేల
పాతంజలంబు సంపత్తి పీనిదెయుంట సూత్ర విరుద్ధ మిచ్చునదియేల
డిండిముడు పూర్వరూపము డించినాడొ-కాక పుంభావవాణిగా కవి యితండు
పుట్టెనో భూమిపై"నని పొగడుసభ్యులా వివాదంబు పదపద మందుకొనుచు.

వాగర్థంబులలో ప్రమాణములలో వాదంబులో సూత్రచ
ర్చాగాంభీర్యములో కవిత్వమధుధారావేగ విభ్రాంతిలో
"బాగో యీకవిరాజు యింతటి ప్రభావంబున్నదం చెంచలే
దే గర్వంబనుకొన్న నీపలుకు లన్నీ సత్యమున్ జేసితో."

అనిరి పండిత సభ్యు లందందలేచి-జయజయార్భటులందు వర్చస్సు డింది
పాలిపోయిన డిండిమభట్టుబిరుద-కంకణములెల్ల తెగగొట్టగా నృపుండు.

అనుమతి నిచ్చె డిండిము డహంకృతి చచ్చిన సాధుపండితుం
డనిమెడిరీతిగా నిలిచి యాసభలో పలికెన్"ప్రశస్తిన.

ర్తనులుజయాజయంబులవిధంబు గణింపరు నన్ను గెల్చినా
డని మొనికించలేదు వినయాధికుడన్ కవిసార్వభౌమునిన్.
నన్నుమించిన వానిగా నెన్నుకొందు-బిరుదములు తీసివేతును భేరి నిచట
పగులగొట్టింతు"నని చెప్పి బయటికరిగె-విజయ ఘోషలు సభలోన వెల్లి విరిసె.
"జయ కవిరాజ నీవిజయ శాసనముల్ లిఖియింతు రాంధ్ర వా
ఙ్మయచరితన్ సువర్ణఫలకంబులపై నిను బట్టి నాడు ను
న్నయది తెలుంగు సంస్కృతి యనారత"మంచు వచించుచున్ కర
ద్వయమును మోడ్చి డిండిముడు వచ్చెను లోనికి కంచుఢక్కతోన్.
అది పగిలించినారు వలయంబులునై విరళీకృతంబులై
కదలెను శబ్దముల్ తెలుగు కావ్యసరస్వతి నూపురంబులో
యు దినము లింకనున్నవనుచుండిరి సభ్యులు రాయలున్ సభా
సదులనుచూచి పల్కెను ప్రశాంతవచస్కుడమోఘ వాక్కులన్.
"ఏనాటిదో ఢక్క యిపుడు ముక్కలుగాను పగిలిపోయెను చింతపడ డితండు
ఎట్టిగంభీరుడో యిట్టిగెల్పులు పొంది కవిరాజమాట నొక్కటియు ననడు
ఇరువురును సమర్థులే శక్తియో రెండుమూర్తులు దాల్చెకాబోలు లేక
ఇట్టిమహాప్రజ్ఞలెచట వింటిమి గాంచి ధన్యులమైనాము తలచుకొలది
విస్మయముగొల్పు కథను జూపించినారు-మీ కవిత్వప్రశంసలో నాకుగూడ
స్థానము నొసంగినారు వాఙ్మయచరిత్ర-ప్రౌఢరాయలసభ పేరు పలుకుగాన.
ఇరువురు గౌరవార్హులె జయించినవారలు కొంత యెక్కువా
దురుగద నా బహూకృతులతో పనిలే దకలంకమూర్తులా
గురులకుగాని యీమనుజకోటి స్వభావము మార్చుకోదు దు
ర్భరముగ దెప్పిపోయును ప్రపంచకవై ఖరులెల్ల చిత్రముల్.
కాన సంభావనకై యిచ్చుతృణమేని వేరువుగా నెంచగోరినాను
కవులార"యను రాజు గద్దెపై నాసీనుడయ్యె భటుల్ విచిత్రాభరణము
లంబరంబులు కానుకలమితముల్ గొనితెచ్చి నృపమౌళి యాజ్ఞానిరీక్షకులయి
నిలిచియున్నారు సభ్యులు రాయ లింతగా నొప్పబల్కెనయని యుబ్బిపోయి
నృపుడెవరి నెట్లుగా సత్కరించునోయని-గ్రుక్కిళులు మ్రింగుకొనుచును గూరుచుండ్రి
నవ్యకవితాసునాథు శ్రీనాథసుకవి - యూహా లంభోధివీచులై యూగుచుండ్రి.

“పదిపదునాల్గుశాస్త్రముల పారము ముట్టినవన్ను ఢక్కతో
నదిమినమేటి కర్హమగునట్టి బహూకృతి యీమహాసభా
సదనములోన పండితులసన్నిధి బంగరుగద్దెమీద చే
యుదె కనకాభిషేకము ప్రభూత్తమ, డిండిమగర్వహారికిన్”
అని వచియించె డిండిము డయత్నముగా సభలోన పైడిగ
ద్దె నిలిపి హేమటంకముల దెచ్చిరి రాసులు పోసినారు రా
జును తనగద్దె డిగ్గి పిలుచున్ కవిరాజును కేలుపట్టి లే
చెను పరిపూర్ణహర్ష వివశీకృతుడై కవిరాజపూజకై.

బంగారుకొండపై పరమనిష్ఠాగరిష్ఠుండైన శివమూర్తి శోభదోప
శ్రీనాథకవిరాజు చిరునవ్వుతో హేమసింహాసనమున నాసీనుడయ్యె
పార్శ్వాల డిండిమభట్టు రాయలు నిల్చి దోసిళ్లతో నెత్తి రాసిలోని
పైడిటంకంబులపై పోయుచుండిరి సభ్యులు పవనలు చదువుచుండ్రి
ఏమహారాజుపొందని యీయపూర్వ గౌరవంబున శ్రీనాథకవి మునింగి
విజయనగర సామ్రాజ్యము విస్తరిల్లు - ప్రార్థనలలోన తన భావఫణితి నిలిపి.

దీనారటంకాల తీర్థమాడించితే దక్షిణాధీశు ముత్యాలశాల
పగులగొట్టించితే భయదవాదప్రౌఢి గౌడడిండిమభట్టు కంచుఢక్క
విహరింపజేసితే వీరభద్రారెడ్డి విద్వాంసుయశము దిగ్వీథులందు
పలికింపజేసితే బహుళాంధ్రజనసభా భాస్వరుండనుచు ప్రపంచకంబు.

మందర మహీధరాధరమథ్యమాన దుగ్ధపాథోధిలహరికోద్భూతమైన
లలితసాహిత్యసౌహిత్యలక్ష్మి నొసగి సరససద్గుణనికురంబ శారదాంబ.

తెలుగుప్రజల్ ధరిత్రి రవితేజము వెల్గిననాళ్లు సంపదల్
కలిగినవారునై సుఖముగా వసియించెడివారునై మహా
త్ములు స్తుతియించువారునయి పొందుదురమ్మ స్వతంత్రమున్ భవ
ద్బలమునటంచు దీవనలపల్కుచు లేచె సువర్ణతేజుడై.

విజయనగరాంధ్రలోక మావేళ కవిత-కన్నకానుపు ముత్యాల కాంతులందు
తెలుగుభాషాసరస్వతి నిలుచుకొనియె-పైడిటంకాల కట్టులతోడి నగలు.

మోచాకుసుమామోద విచారము

'కళాప్రపూర్ణ', 'మహామహోపాధ్యాయ' శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు

"మోచాకుసుమామోదసువాసిత
మలయనగాగతమందానిలమున"

అని శ్రీ ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులవారు చిత్రనళీయనాటకంబునం బ్రయోగించియుండ, శ్రీపూండ్ల రామకృష్ణయ్య పంతులవారు మోచాకుసుమమన నేపుష్పమని కృష్ణమాచార్యులవారిని జాబున నడుగఁగా, ఆచార్యులవారు నిఘంటువులందు మోచాశబ్దమునకుం గల వృక్షార్థములన్నిఁటిలో నొక్కొక్కటి యుత్తరముగా నొక్కొక్కజాబున వ్రాయుచు, కడపటను లేమిచే నేదియు సరిపడక తమకుం దెలిసిన దంతియ యని తుది జాబున వ్రాసి విరమించిరి.

మోచార్థములలో నరఁటి యొకం డగుటచే, శిలీంధ్ర మనఁగా నరఁటిపువ్వని అకారాది నిఘంటువుల నుండుటయు, శిలీంధ్రమునకుం బరిమళమును మాఘకవి చెప్పియుండుటయుం బరికించి అరఁటిపూసత్తావి యను నర్థమున మోచాకుసుమామోదప్రయోగము సమంజసము యని ఈనడుమ కొందఱు వాదింప సమకట్టినారు.

శిలీంధ్రమన నరఁటిపూవు గాదనియు దానం జేసి, మోచాకుసుమామోదప్రయోగము పూర్వోక్తమార్గమున రక్షణీయము, ప్రకారాంతరమున నేనియు రక్షణీయము గాదనియు నా యెన్నిక. గుణ మున్నచో విద్వద్వరేణ్యులు హర్షింతురని యెంచి వార్దింతా ప్రీత్యర్థమై నా యభిప్రాయమును సోపపత్తికముగా వివరించుచున్నాఁడ:

శిలీంధ్రప్రస్తావము ప్రాచీన మహాకావ్యంబుల నివ్విధంబునం గన్పట్టుచున్నది:—

శిలీంధ్రము (=కందళీపుష్పము) కేవల వార్షికము.

మాఘము, ౬ (౩౨)

నవకదమ్బరజోఽరుణితామ్బరై
రధిపురన్ధ్రి శిలీన్ధ్రసుగన్ధిభిః,
మనసి రాగవతా మనురాగితా
నవనవా పవనాయ్యభిరాదధే.

వ్యా. శిలీన్ధ్రాణాం కన్దళీకుసుమానామ్....'కన్దల్యాంచ శిలీన్ధ్రః స్యాత్' ఇతి శబ్దార్ణవే.

మాఘము, ౬ (౩౦)

ప్రవసతస్సుతరాముదకమ్పయత్
విదళకన్దళకమ్పనలాలితః,
నమయతిస్మ వనాని మనస్వినీ
జనమనోనమనో ఘనమారుతః.

వ్యా. కన్దలీ=భూకదలీ 'ద్రోణపర్ణీ స్నిగ్ధకన్దా కన్దలీ భూకదళ్యపి' ఇతి శబ్దార్ణవే. తస్యాః పుష్పాణి కన్దళాని. పుష్పమాత్రే బహుశోఽమి ప్రయోగః.

మాఘము, ౬ (౬౨)

ముదమబ్దభువా మపాంమయూరా
స్సహసా యత్తనదీపపాటలాభే,
అళినా రమతాళినీ శిలీన్ధ్రే
సహసా యత్తనదీపపాటలాభే.

వ్యా. శిలీన్ధ్రే=కన్దలీకుసుమే.

గౌడవహము, శ్లో. (౨౫౫)

ధారాహయధరణీణావరుద్ధ
ణాకన్దలీసిహోఘరుపమ్,
మహురమవగాఢసోహం
చవహాని విసమారుణం అహరమ్.

గౌడవహము, శ్లో. ౧౧౭ (౩౮౩)

ఉమ్మా ఉ ణగిరియడం
సీమాణివ్వాడికుకన్దలుచ్ఛేయమ్,

వాఞ్ఛత్యవిరళధారా
బద్ధరతియ రయం ధరణివేధమ్.

గౌడవహము, పే. ౧౬౯ (౬౪౭)
ధారాభిస్తిమితకన్దళాని
ఇహ హసన్తి మాలాః,
జరఠకలవిశ్రాంగకళ
మగ్నాభాహిణీలాజలహారాః.

గౌడవహము, పే. ౧౭౧ (౬౫౩)
ఉత్కన్దళాన్యనేక ఇ
ఇహ నేత్రిహారళీయకే పరకణాః,
గన్ధో ఉద్బుద్ధకలమ్బ
సీయలో నేలకదమ్బానాం.

బాలభారతము, పే. ౨౦౨ (౬౨)
[వృష్టిర్ విరమతాపికదాచి
తృష్ణయే ఽతుపరతాం పతగానామ్,
అమ్బుచామముచిరే జలవాహా
స్తుఙ్గపాదపదశేషు పతన్తః.]

బాలభారతము, (౬౩)
గన్ధలీనమధుపై రరుణత్వం
ధారయద్భి రభితో ఽపి శిలీన్ధ్రైః
భూషితా మరకతోపలమిశ్రైః
రత్నభూమణిగణై రివ భూమిః.

భోజచంపువు, కిష్కింధాకాండము.

పే. ౨౭౭ (౫౪)
అమ్బుజకదమ్బకబలితామ్బరాం
శిలీన్ధ్రసంబన్ధబన్ధుర వసున్ధరామ్...
ప్రావృషేణ్యాం ప్రక్రియామ్...

వ్యా. శిలీన్ధ్రసంబన్ధేన = కన్దళీకుసుమసంగత్యా-
కన్దళ్యాం చ శిలీన్ధ్రస్యాస్తి ఇతి శబ్దార్ణవే.

శార్ఙ్గధరపద్ధతి; వర్షావర్ణనము; పే. ౫౮౫(౪)
ఆకర్ణయ స్మరయోధ వరాజ్యపటహం
జీమూతధీరధ్వనిం

నృత్యత్కేకికుటుమ్బకస్య దధతం
వాద్యాశ్రీం మృదఙ్గక్రియామ్,
ఉన్మీలన్నవనీలకన్దళదళ
వ్యాజేన రోమాఞ్చితో
హర్షేణేవ సముచ్ఛ్రితా వసుమతీ
దధ్రే శిలీన్ధ్రధ్వజాన్.

శార్ఙ్గధరపద్ధతి; వర్షావర్ణనము; పే. ౫౮౬ (౧౦)
మన్దమన్దదితపాంసవః పరిపతజ్ఝంకారిఝఞ్ఝామరు
ద్వేగధ్వస్తకుటీరకాగ్రనిపతచ్ఛిద్రేషు లబ్ధాన్తరాః,
కర్మవ్యగ్రకుటుమ్బినీకుచభర ప్రస్వేదభేదచ్ఛిదః
ప్రారభ్యన్త ఇదంయ నిక్కన్దళోల్లాసాంపదోమాబిన్దవః.

శార్ఙ్గధరపద్ధతి; వర్షావర్ణనము; పే. ౫౮౭ (౧౪)
ఉన్నిద్రకన్దళదళాన్తరలీయమాన
గుఞ్జన్మదాన్ధమధుపే నవమేఘకాలే,
స్వప్నే ఽపి యః ప్రవసతి ప్రవిహాయ కాన్తాం
తస్మై విహారరహితాయ నమోఽస్తు పాయ.

ధర్మశర్మాభ్యుదయము, పే ౭౯ (౩౨)
ఫలవద్ద్విజరాజమపి క్షిపన్
దళితమిత్రగణో నవకన్దళః,
అజని కామకుతూహలినాం పునా
రసమయస్సమయస్స ఘనాగమః.

కావ్యాదర్శము, పే ౧౧౦ (౧౧౭)
వికసన్తి కదమ్బాని స్ఫుటన్తి కుటజద్రుమాః,
ఉన్మీలన్తి చ కన్దళ్యో దళన్తి కకుభాని చ.
వ్యాఖ్యానమందు 'వర్షావర్ణన మిదమ్' అని యున్నది.

రఘువంశము, ౧౩ (౨౯)
ఆసారసిక్తక్షితిబాష్పయోగా
న్మామక్షిణో యత్ర విభిన్నకోశైః,
విడమ్బ్యమానా నవకన్దళైస్తే
వివాహధూమారుణలోచనశ్రీః.

వ్యా. విభిన్నకోశైః = వికసితకుట్మలైః నవకం-
లైః కన్దళీప్రసూనై రరుణవర్ణైః 'ద్రోణః క్షీణస్నిగ్ధకన్దా కన్ద-
భూకదళ్యపీ'తి శబ్దార్ణవః.

దీని ఇంగ్లీషులో—

"by the new flowers of Kandali."

విక్రమోర్వశీయము, ౪ (౫) వర్షర్తువు

ఆరక్తరాజిభిరియం కుసుమైర్నవకన్దలీసలిలగర్భైః,
కోపాదన్తర్బాష్పే స్మారయతి మాం లోచనే తస్యాః.

దీనికి ఇంగ్లీషు టీక, ౧౧౪:—

"The form, viz. boat-like hollow shape of the covers of the plantain flowers enables them to retain the rainwater in them hours, sometimes days after a rainfall."

(ఇట్టి అనువాదంబులందు 'Plantain' అనుటం గూర్చి మదీయవ్యాఖ్య ఈగ్రంథమందే రానగలదు.)

మేఘసందేశము.

నీపం దృష్ట్వా హరితకపిశం కేసరైరర్ధరూఢై
రావిర్భూతప్రథమముకులాః కన్దలీశ్చానుకచ్ఛమ్,
దగ్ధారణ్యేష్వధికసురభిం గన్ధమాఘ్రాయ చోర్వ్యాః
సారఙ్గాస్తే జలలవముచః సూచయిష్యన్తి మార్గమ్.

దీని యాంగ్లానువాదంబున

"After eating on every bank the plantain tree on which first buds have appeared..."

దీని యాంగ్లటీకలో పే. ౨౫.

"The blossoming of the Kadambas and the budding of Kandalis accompany the advent of the rainy season."

వ్యా. కన్దలీః భూమికదలీః "ద్రోణపర్ణీ స్నిగ్ధకన్దా కన్దలీ భూకదల్యపి" ఇతి శబ్దార్ణవే.

కర్తుం యచ్చ ప్రభవతి మహీముచ్ఛిలీన్ధ్రామవన్ధ్యాం
తచ్ఛ్రుత్వా తే శ్రవణసుభగం గర్జితం మానసోత్కాః,
ఆకైలాసాద్బిసకిసలయచ్ఛేదపాథేయవన్తః
సంపత్స్యన్తే నభసి భవతో రాజహంసాః సహాయాః.

వ్యా. ఉచ్ఛిలీన్ధ్రామ్ = ఉద్భూతకన్దలీకామ్. "కన్దల్యాంచ శిలీన్ధ్రీస్యాత్" ఇతి శబ్దార్ణవే. శిలీన్ధ్రాణాం భావిసస్యసంపత్తిసూచకత్వాదితి భావః.

తదుక్తం నిమిత్తనిదానే—

"కాలాభ్రయోగాదుదితాశ్శిలీన్ధ్రా
స్సంపన్నసస్యాం కథయన్తి ధాత్రీమ్."

అనువాదంబున

"able to make the earth full of mushrooms shooting (from it)"

సుభాషితరత్నభాండాగారము, పే. ౫౫౭:

గోకర్ణాంగుష్ఠమానాః పృథుతరపృథుత
గ్రాహిణః కమ్బరోమాః
ఆకర్షన్తో దిగన్తానపి చ విదధతః
కన్దలీసుప్రచారాః,
ఏతే ధావన్తి వార్ధ్రేరివ మురుదను
ధారయన్తస్సమస్తా
దావ్యాన్నిష్ఠోఽభివిధిం వనమిన కబర
శ్రీన్నిభాతోఽమ్బువాహాః.

మల్లికామారుతము, ౯ (౧౫) పే. ౩౬౬.

అమీ కేళిపికీవాసరాః ప్రసవతేమదం కేకినాం
విజృమ్భితనవకన్దలీః శిలీన్ధ్రప్రవృద్ధయః,
పయోదవలిభిః ద్గగః దర్శనప్రోన్నతే
కృషీవలవిలాసినీనయనకాన్తితాశ్శిబితాః.

ఇందుకు కలకత్తా ప్రతులలోని వ్యాఖ్య:

వ్యా. నవకన్దలీనాం పుష్పాణి నవకన్దళ్యః 'ప్రవృష్యమాణేషు బహులకమిలితుప్ విజృమ్భితోల్లయా నవకన్దళ్యః' వర్షలక్షణతయా భావిసస్యసంపత్తిసూచకాని, నూతనశిలీన్ధ్రకుసుమాని; ఉక్తంచ "కాలాబ్దయోగాదుదితాశ్శిలీన్ధ్రాః, సంపన్నసస్యాం కథయన్తి ధాత్రీమ్" ఇతి.

దీనికే ధర్మాధికారి చక్రవర్తి అయ్యంగారు ముద్రించిన తిరుమలతాతాచార్య వ్యాఖ్య:—

అమీ ఇతి. విజృమ్భిణీనాం వర్ధమానానాం నవకందలీనాం నూతనశిలీంధ్రకుసుమానాం దేశేషు ప్రదేశేషు

నిలీనాః సౌరభాఘ్రాణార్థం లగ్నాః పుష్పంధయా భ్రమరా యేషు తే... [ఇట నీవ్యాఖ్య ధర్మాధికారిగారి ముద్రణమునందు వీఃర్ణక్రమ మున్నదో అవర్ణక్రమముననే ముద్రింపఁబడినది]

మాలతీమాధవము, ౯ (౧౬) పే. ౨౩౦.

జృమ్భాజర్జరడిమ్బడమ్బరఘన శ్రీమత్కదమ్బద్రుమాః
శైలాభోగభువో భవన్తి కకుభః కాదమ్బినీశ్యామలాః,
ఉద్యత్కన్దలకాన్తకేతకభృతః కచ్ఛాస్స్రోతస్వినీనా
మావిర్భూతశిలీన్ధ్రిణో ద్రకుసుమస్తే రావణానాం తతిః.

త్రిపురారి వ్యాఖ్య — శిలీన్ధ్రాః పున్నాగవిశేషాః, రమ్భేత్యన్యే. శిలీన్ధ్రాః కన్దళీపుష్పే కరకత్రిపుటాక్ష్వయో రితి విశ్వః. త్రిపుటకేతి విచికిలాది శేషః.

చకోరవర్మ మున్మదితం కరోతి.

జగద్ధర వ్యాఖ్య — శిలీన్ధ్రం కన్దళీపుష్ప మితి విశ్వః. శిలీన్ధ్రం 'పూల' ఇతి ఖ్యాతమ్.

దేశికాచార్యులవారి యాదవాభ్యుదయము:—

అమ్బ్వావ్యమానో విహితాం స్వభాజా
మజ్ఞాం సహస్రేణ తదా మహేన్ద్రః,
అశేషసం రక్తశిలీంధ్రజాలై
రాకాలికై రంచిత మన్వకార్షీత్.

అందులకు అప్పయ్యదీక్షితకృతము-వ్యాఖ్యానము:—

"రక్తశిలీంధ్రజాలైః అరుణకదళీపుష్పనివహైః, కరజైః ॥ ని ॥ కదళ్యాం చ శిలీంధ్రస్స్యా దితి శబ్దార్ణవే. అంచితం పూజితం, మనోహర మిత్యర్థః — అశేషసంకాలం వర్షాసమయం, తత్రైవ శిలీంధ్రాణాం విజృంభణాత్. అన్వకార్షీత్ = అనుకృతవాన్. తుణీరై రరుణ కదళీపుష్పైః స్సర్వతో వ్యాప్తో వర్షాసమయ ఇవ స్థిత ఇత్యర్థః."

విక్రమార్కచరిత్రము, పే. ౪౯ (౩౫)

లలితగతి న్మయూరికలు లాస్యమొనర్పఁగ భేకసుందరీ
కలకలగానము ల్వెలుఁగ గర్జనవాద్యము లుల్లసిల్లఁ గం
దళకుసుమాంజలుల్వెలయ నర్తనశాల యనం దనర్చె

భూతలము విచిత్రవారిద వితానతిరస్కరిణీసమేతమై.

ఋతుసంహారము, ౨ (౫) పే. ౧౯.

ప్రభిన్నవైడూర్యనిభై స్తృణాఙ్కురైః
సమంచితా ప్రోత్థితకన్దలీదళైః,
విభాతి శుక్లేతరరత్నభూషితా
వరాఙ్గనేవ క్షితి రిన్ద్రగోపకైః.

వ్యా. ప్రోత్థితాని నిర్గతాని యాని కన్దళీనాం దళాని పత్రాణి తైః "ద్రోణపర్ణీ స్నిగ్ధకన్దా కన్దళీ" ఇతి శబ్దార్ణవః.

ఆంధ్రమాఘము, పే. ౪౭ (౩౧)

గీ. విరళకందళకంపనావిష్కృతుండు
కామినీమానహరణుండు ఘనపవనుఁడు
క్షితిని వనములఁ గంపింపఁజేసె ననఁగఁ
దెలఁగి విరహులఁ గంపింపఁజేయు టరుదె.

ఆంధ్రమాఘము (౩౩)

చ. అతులకదంబపుష్పకర
జోరుణితాంబరము ల్తుషారసం
గతములు కందళీకుసుమ
గంధయుతంబులునైన వాయువుల్
చతురత నూత్ననూత్నముగఁ
జంచలనేత్రలమీఁద సారెకుం
జిరగతి రాగము న్గలుగఁ
జేసెను గాముకమానసంబులన్.

ఆంధ్రమాఘము, పే. ౭౫ (౬౨)

చ. ఘనభవవారిలాభ మది
గల్గుచునుండ మయూరము లున్మదం
బున నటియించె కేకులు
సముద్ధతిఁ బాడె మదంద్రిణిదంపతుల్
కనవడి సాంధ్యదీపరుచి
పాటలభూరిసుగంధబంధుర
ప్రణుత శిలీంధ్రపుష్పముల
రక్తిమెయిం జరియించె నర్తకిన్.

కందళి యను నీమొలకయే కేవల వార్షికము.

"కుసుమైర్గ్నవకదళీ"—విక్రమోర్వశీ.

కదళియుఁ దత్కుసుమంబును సార్వకాలికంబులు.

వసంతమునం గదళీకుసుమము.

బాలభారతము, పే. ౭౦ (౩౩)

మత్తేషు పశ్య దయితా రసవిహ్వలేషు
పారావతేషు కృతకౌతుకకూజితేషు,
ఏషా వసన్త పరిరంభభరేణ రమ్భా
కామాతురేవ మకరన్దరసం దదాతి.

విక్రమాంకదేవచరిత్రము, పే. ౬౩ (౮౧)

పానీయం నారికేళీ ఫలరసహరసహా
త్కారికల్లోలయన్తః
కావేరీతీరతాళద్రుమమథితమురా
భాణ్డభాజ్కారచణ్డాః,
ఉన్మీలన్నీలమోచాపరిచయశిశిరా
వాన్త్యమీ ద్రావిడీనాం
కర్పూరాపాణ్డుగణ్డస్థలలులితతరా
వాయవో దాక్షిణాత్యాః.

దక్షిణమారుతముచే వసంతము సూచితము.

మనుచరిత్ర, [వసంతర్తువు.]

చ. అపరిమితానురాగసుమనోలసరై చిగురాకుఁజేతులం
దపసిని గౌఁగిలించె వనితా, యిదె రంభ దలంప రంభదా
నపరిమితానురాగసుమనోలసదై చిగురాకుఁజేతులం
దపసినిగౌఁగిలించుటుచితంబె కదా యన నవ్వ రంభ
[యుంజా.

వసంతములో వనటి విజృంభణము.

మాఘము, ౪ (౬౯)

జగద్వశీకర్తు మిమాః స్మరస్య
ప్రభావనీకేతన వైజయన్తీః,
ఇత్యస్య తేనే కదళీర్మధుశ్రీః
ప్రభావనీకేతన వైజయన్తీః.

వ్యా. కదళీః=రమ్భాతరూః. కదళీషు కామ
వైజయన్తీత్వోత్ప్రేక్షా.

ఆఁదులకు ఆంధ్రీకరణము, పే. ౭౩ (౬౦)

సీ. అతులప్రభావనియగు వసంతేందిర
సకలజగజ్జయ చతురయిదవ
వీరసైన్యమునందు విరహజిత్వర కేతు
వైజయంతులు గూర్పవలయు ననుచు
విసువెక కదళులు విస్తరింపఁగఁజేసె
....

నేమినిర్వాణకావ్యము, పే. ౪౧ (౨౦)

రమ్భారామా కురవకకమలా
రమ్భారామా కురవకకమలా
రమ్భారామా కురవకకమలా
రమ్భారామా కురవకకమలా

నేమినిర్వాణకావ్యము, (౫౧)

వృక్షైర్వసన్తతిలకాయితపుష్పభారైః......

వ్యా. రమ్భాభిః కదళీభిర్మిశ్రా ఆరామాయస్యాంసా.

ప్రసన్నరాఘవనాటకము. ౫

లక్ష్మణః—

ఆర్య, నిసర్గరమణీయో ఽయమారామః,
అధునాతు మధుమాసావతారేణ కాన్తతరమణీయః.

రామః—

శ్యామస్ఫటీనామియమన్తరాళే
ప్రాదుర్భవన్తీ కదళీదళానామ్,
కళేబరాద్ద్రిపవనీరదానాం
చకోరవన్మాం ముదితం కరోతి

* * * *

హే బాల హే మకదళి ధ్రువ మిహానేకే
మారుద్రీతుం కలయితుం తరలాయతాక్ష్యాః;
ఏవాం విలస్యయ విలాసవతీం చిరంహి
స్త్రీణాం కళాః పరిచితాః స్థిరతాం ప్రయాన్తి.

ఉదారరాఘవము, పే. ౧౨౭ (౪౭)

కదళీకళీకోకిలాభిః
కృతకోలాహలకాహళప్రపఞ్చః,
మలయానిలమత్తవారణస్థో
మదన స్త్రత్రపదికారథైర్జయాత్రామ్.

వసంతములో అరఁటిపండ్లు పండుట.

కువలయాశ్వవిలాసము, పే. ౨౨ (3, ౪ పంక్తులు)

దక్షిణానిలాన్దోలాసహ్యాశ్వ గన్ధరతాధికతదిగన్ధాగ భావపంజనితలజ్జయేవ పరిణతఫలభార పరిణమితశిరోభి రభిశోభితం రమ్భాభిః.

మనుచరిత్ర (వసంతఋతువు)

ఏటవాలైనతుదియాయరఁటిబాలెంత
చేటునకు యను చూలుంచేఁ గల్గ మేలెంత.

వేసవిలో నరఁటిపెంపు.

శార్ఙ్గధరపద్ధతి, పే ౫౨౦ (౧౪) [వేసవివర్ణనము]
సర్వత్సారణివారిశీతలతలె విన్యస్తపుష్పోత్కర
నీరన్ధ్రే కదలీవనే గురుదళచ్ఛాయాహతార్కత్విషి,
కర్పూరాగురుపఙ్కపిచ్ఛిలఘనోత్తుఙ్గస్తనాలిఙ్గిభిః
కాన్తాకేళిరతై రహః సుకృతిభిర్మధ్యందినం నీయతే.

వేసవిలో నరఁటిపండ్లు పండుట.

విద్ధసాలభఞ్జిక, పే. ౮౨ (౨)
రజని చరమయామే ప్వాదిశే న్తీర తేచ్చాం
కిమపి కిమయ స్తీ నారికేళీఫలామ్భః,
అపిపరిణమయన్తీ రాజరమ్భాఫలానాం
దివపరిణతిభోగ్యా వర్తతే గ్రీష్మలక్ష్మీః.

ఆముక్తమాల్యద: వేసవిప్రస్తావమున:—
సీ. పరిపక్వసురభిరంభాఫలంబులతోడ......
.........తివరాతు రసనాడికజలతోడ.

అరఁటిపెంపు సార్వకాలికము.

నేమి నిర్వాణము, పే. ౪3 (౧౦)
రమ్భాభిరామం సరసం స్ఫురద్గుణకదంబకమ్,
యాదవీనాం కులంక్రీడానం తత్రవివేశతత్.

అరఁటిపువ్వు సార్వకాలికము

ఆముక్తమాల్యద:
చ. కదళిగభీరపుష్పపుటి
కాచ్ఛుట చేతుల నిప్పుకింపై
గుదురుగఁ జిల్పి యోపుగతిఁ
గూనల మూనియు నించి త్రాటము
న్నదికినకాటి త్రేల నది
నొక్కటఁ గ్రుంకిడినత్తు రెండతే
వదలక యూతనింట కని
వారమునం బరదేశివైష్ణవుల్.

అరఁటిపండు సార్వకాలికము.

ఆముక్తమాల్యద:
గీ. బోటిగట్టిన చెంగల్వపూవు పెట్టు
దరుపరిణతోరు కదళిమంజరియుఁ గొనుచుఁ
బోయి గుడినంబి విజయంబుఁజేయఁజొచ్చి
మ్రొక్కి వేదికఁ బలువన్ను మ్రుగ్గుపెట్టి.

గీ. కపిలగవిసర్పిఁ బృథుదీపకళికఁదీర్చి
ద్వయముతో పకుమునఁ గల్వదండసేర్చి
అగరుధూపంబు లిడి శర్కరాజ్యయుక్త
హృద్యకదళీఫలాళి నైవేద్య మిచ్చి.

క. ప్రతిదినము నిట్లునని య
చ్యుతుపూజ యొనర్చినచ్చి సుదతివియోగ
ద్యుతకైర్యయగుచు నయ్యదు
పతిగుణములఁ ద్రవిడభాషఁ బాడుచునుండున్.

సూర్యాలోకంబను నొక తెనుఁగు వార్తాపత్రిక యందు ఉపవిలేఖకులు మోచాకుసుమామోదవిచార వ్యాసంబున నొకదాన పూర్వోదాహృత యాదవాభ్యుదయ శ్లోకమును, దాని యా వ్యాఖ్యానమును ఇట నీ మదీయ గ్రంథంబున ముద్రించిన వర్ణక్రమ మర్యాదనే యుదాహరించి—ఈ వ్యాఖ్యలో దీక్షితులవారు తమ వాక్యమందును తా ముదాహరించిన శబ్దార్ణవవాక్యమందును "కన్దళీ" అని వ్రాయక "కదళీ" అనియే వ్రాసి నారనియు, ఆ కారణంబునం జేసి మాఘువ్యాఖ్యయందు మల్లినాథసూరి యుదాహరించిన శబ్దార్ణవ వాక్యమున "కన్దళ్యాంచ శిలీన్ధ్రస్స్యాత్తే"ను దాన "కన్దళ్యాను"నట పొరఁబాటనియు "కదళ్యాను"నవలసిన దనియు నభి ప్రాయము సూచించి— అందుల కుపబృంహకముగా శ్రీ రాజా రాధాకాంతదేవ బహద్దూరువారి యకారాది నిఘంటువునుండి— ఇట నిందు ముద్రితమైన వర్ణక్రమము తో—శిలీంధ్రం. క్లీం. కదళీపుష్పం, (యథామాఘే

౬-౩౨: "నవకదంబరజోఽరుణితాంబరై రధిపురంధ్రి శిలీంధ్రసుగంధిభిః")

అని ప్రమాణము నుదాహరించి—మాఘుకావ్యమందలి శిలీంధ్రము కదళీపుష్పంబుగా నెంచఁబడినట్లు కనంబడుచున్నదని నిరూపించినారు.

ఇటులెల్ల 'కన్దళీ' యనుటకు మాఱుగా 'కదళీ' అని అచ్చునం బొరఁబాటు పడినదనుట సిద్ధాంతమని వక్ష్యమాణగ్రంథమువలనం దెలియవలెను. అంతేవలను:—

(౧) ఈ వ్యాఖ్యయందు 'వర్షాసమయం తత్రైవ శిలీన్ధ్రాణాం విజృమ్భణాత్త'నుటచే శిలీంధ్రము కేవల వార్షికంబ యని రూఢికెక్కినది గదా.

(౨) సూరిదీక్షితులలో నొకరి వ్రాఁతంబట్టి యింకొకరి వ్రాఁతం దిద్ద దొరంకొనుట అమార్గంబు. ఈ యాదవాభ్యుదయ శ్లోకాదికములందు అచ్చుఁ బొరఁబాటులుం లేవని యాగ్రహమా? అటులేని దేశికులవారికి మహేన్ద్రశిలీన్ధ్రి అన్వితశబ్దాంబులందును, దీక్షితులవారికి అన్వితశిలీన్ధ్రః జృమ్భణ శబ్దములందును, మాఘకవికి కదమ్బప్రసూనాది శబ్దములందును పరసవర్ణానునాసికమే గాని అనుస్వారము గాదను నియమము తెలియుదనకలసి వచ్చును. కావున నీవిషయంబున సందేహముం దీర్ప ప్రమాణము అపేక్షణీయము. మల్లికామారుతమునుండి యీ గ్రంథమున నుదాహరింపఁబడియున్న 'యమిరాకిము'పీత్యాది సమస్యాత్తమున "ఎవకన్దళీ" యని మూలంబును, తద్వ్యాఖ్యయందు "నూతనశిలీన్ధ్రకుసుమాని" యని తదర్థంబును గలవు పైగా ఆ వ్యాఖ్యయందు "కాలాబ్దయోగాదుదితాః శిలీన్ధ్రాః సంపన్నసస్యాం కథయన్తి ధాత్రీమ్"అని నిమిత్తనిదానంబునందు ప్రమాణంబు ఉదాహరింపఁబడియున్నది. ఆ ప్రమాణమే మేఘవ్యాఖ్యలో "ఉచ్ఛిలీన్ధ్రామ్" అన్నచోట మల్లినాథసూరి వ్రాసియున్నాఁడు:—కావున అచట మల్లినాథసూరి యుదాహరించిన శబ్దార్ణవవాక్యమున "కన్దళ్యాం చ శిలీన్ధ్రః స్యాత్"అనుదాని "కన్దళీ" శబ్దము పొరఁబాటు గానియు, దానిని "కదళీ" శబ్దముగాఁ దిద్దవలసినపని లేదనియు, దీక్షితోదాహృత శబ్దార్ణవవాక్యమందే అచ్చు పొరఁబాటనియు దీనినే కన్దళీశబ్దముగాఁ దిద్దికొనం దగుననియు, ఈ మల్లికా తద్వ్యాఖ్యలవలనం దెల్లమగుచున్నది.—మఱియు దీక్షితులవారి వ్యాఖ్యతో యాదవాభ్యుదయమును అచ్చు వేయించినవారు మహీశూర సంస్థాన ధర్మాధికారి శ్రీమాన్ చక్రవర్తి అయ్యంగారువారు. వారే తిరుమల తాతాచార్యులవారి వ్యాఖ్యతో మల్లికను గూడ నచ్చు వేయించినవారు. ఆ వ్యాఖ్యయందును 'నవకన్దళీ' శబ్దమునకు 'నూతన శిలీంధ్రకుసుమార్థము వ్రాయఁబడియున్నది. యాదవాభ్యుదయటీకలో కదళీయని ముద్రించిన ధర్మాధికారిగారు మల్లికా తట్టీకలపై—మూలమందలి కన్దళీశబ్దమునంగల నకారము తప్పనియేని, వ్యాఖ్యయందలి శిలీంధ్రార్థము తప్పనియేనియు సూచింపరైరి. కావున యాదవాభ్యుదయ టీకలో వారు 'కన్దళీ' అని [నకారసంయుతముగా] ముద్రింపమి కనుదప్పుచేత నని తెల్లమగుచున్నది. ఈ చర్చచేతనే బహద్దూరువారి కదళీపుష్పంబు పొరఁబాటనియు, వారు "కన్దళీపుష్పమ్" అని ముద్రించికొని యుండిన సరిగా నుండుననియుం దెలియనగుచున్నది.

పూ. ద్విరూపకోశమందు:

వాసరావాసురీపస్యా న్మహిళా చ మహేళికా,
కదళీకన్దళీ చ స్యా ద్దరీ చాదరం తథా. ౧౦

అని "కదళీకన్దళీ" శబ్దములకు అభిన్నార్థత చెప్పఁబడినది. కావున నిట నియ్యురునాదములు-రును పడిన ప్రయాస వ్యర్థము, అని హెచ్చరించువారికి ఉత్తరము:

ఉ. ఈ కోశమందే ముద్రితప్రకారంబున 'కదళీ కన్దళీ' యను వాక్యము మఱియొక శ్లోకమందు మఱల ముద్రితమై యున్నది. మఱియును సమూరు చమూరు వులకు అభిన్నార్థత చెప్పఁబడినది.

తుపరస్తూపరో ఽపిస్యా త్తూపరః తూపలో ఽపిచ
ఉత్తమోత్తమో ఽపిస్యాత్ కదళీకన్దళీ తథా. ౧౩
పరిరమ్భః పరీరమ్భః క్రోడా క్రోడశ్చ కీర్తితః
గాణ్డీవో గాణ్డివం చాపి సమూరుశ్చ చమూరువత్. ౧౪

అమరమున:

కదలీ కన్దళీ చీన శ్చమూరు ప్రియకావపి;
సమూరుశ్చేతి హరిణా అమీ అజినయోనయః.

అని చమూరు చమూరువులకు భేదము చెప్పఁబడినది. కావున కేవలానువృత్తమునకు మాఱుగా లేఖకదోషంబున చమూరువ ర్తని వ్రాసియుండును. కేవలచే నయిన రూపభేదములు పయి కోశంబున "ముసలో ముసలోపిచ" ఇత్యాదిస్థలములయందు ఉపాత్తములై యున్నవి. అట్లే 'కదళీకన్దళీ' అనువాక్యమందు రెండు మాఱ్లుండుట పాఠమునం బ్రత్యక్షముం దోఁచు చున్నది. ఒకజత నృత్యార్థముం దభేదమును ఇంకొకజత మృగార్థముం దభేదమును తెల్పుటకు వినిగమన మేమి? ఏజత దేనిం దెల్పునో! అందులకు వినిగమనంబేమి? జతను ఒకమాఱే చెప్పినచో నానార్థములందు అభేదము సిద్ధింపదా? "గన్ధర్వోఽపిచ గాన్ధర్వః" అన్నచో నానార్థములం దభేదము సిద్ధింపలేదా? ఇందు తొలిజతకు "కదళం కన్దళీ"*

"రమ్భాయాం వైజయన్త్యాంచ" అను నానార్థరత్నమాలా వాక్యముంబట్టి కదళియనఁగా రంభ యను నప్సర యని చెప్ప నొప్పునా? "మోచాశాల్మలి రమ్భయోః" అను మేదినీవాక్యముంబట్టి మోచకు రంభయను నప్సరసు అర్థముగా చెప్పం జెల్లునా?

కప్పురపుటనఁటి పూవు కారణము.

బాలభారతము, పే. ౨౦౩ (౭౩)

యద్వనీషుచల ఖఞ్జననేత్రా
సర్వతః కదళీ విలలాస,
తద్భ్రమార భువి తత్పదరేఖా
విభ్రమం స్థలరుహోత్పలపఙ్క్తిః.

బాలభారతము, (౭౬)

మత్పదోముహు రయుక్ష్ణపమ్పం
నేవ తేష్ము గజదాన సుగన్ధి,
తజ్జ్యోత్స్నాశ్రవణ తాళనిపాతః
సిద్ధశాద పిపిలా దతి ఖిన్నాత్.

ఆముక్తమాల్యద, ౪ (౧౪౩)

క. రవిశశిముకురములం కర
ద్యుతి మెఱుఁగుపెట్టు భూతియోయనఁ బర్వెన్
బవనాహత సప్తచ్ఛద
నిజమాపరాగంబుదివికి నిర్మలకాంతిన్.

శార్ఙ్గధరపద్ధతి, పే. ౫౯౪ (౯)

చేతః కర్షన్తి సప్తచ్ఛదకుసుమరజఃపాపారసౌరభ్యభాజః
దృష్టిం జిఘ్నన్తి శృఙ్గత్రుటిభుగ్భగదిక్ సీవాసరాత్యారదినాః.

ధర్మశర్మాభ్యుదయము, పే. ౭౧ (౫౧)

ఆయామసఙ్గజనస్య ముదామ్బునః
పరిమళోవతు శారద భూరుహాః,
ఇదమయత్రిపదీత్రుటిశాఖినః
కమలినీమలినీ వికృతి ర్న్నతు.

రఘువంశము, శరద్వర్ణనము. ౪ (౨౩)

ప్రసవైః సప్తపర్ణానాం మదగన్ధిభి రాహతాః,
అసూయయేవ తన్నాగాః సప్తధైవ ప్రసుస్రువుః.

విక్రమార్క-చరిత్రము, పే. ౭౯ (౩౬)

ఉ. హారిమయూరవిభ్రమము
లంపలఁ జెందెఁ దటిద్విలాసముల్
తారలఁ జేరెఁ బప్పిత్తిక
దంబవిజృంభణ సప్తపర్ణనా
నారుచిరప్రసూన భజ
నంజొరించె శీతమాగముం
బారము నంబుదాగమము
హారిమోన్నతి నాక్రమించినన్.

మాఘము: శరద్వర్ణన, ౬. (౫౦)

నవు ర సూక్ష్మగన్ధిసుగన్ధయః... ......

ఈ కప్పురపుఁబ్రాఁకు అనఁటియనం బ్రమాణము:-

మనుచరిత్ర:

అరిది యీరేడుదాకు లరఁటి నగు కప్పురము
పరగాదు దానికల కెత్తుడలం క...

* ఇచట మూలమున కొంచెము లోపించినది.

ఆముక్తమాల్యద, ౫ (౧౮౩)

శశికదళోదరస్థానపుఁ బావడలూరు
చకపాఁకట్టె పాలికిఁజెంగ.

వ్యా. శశికదళ=కర్పూరపు టరఁటిచెట్టుయొక్క.

నవకందళీకుసుమము (శిలీంధ్రము) పాటలము

"శిలీన్ధ్రైస్సహసా ముత్తానదీపపాటలాభైః"

"నవకన్దళీశిఖాపరుషం వహసి విషమారుణమధరం"

"అరుణత్వం ధారయద్భి రభితో౽పి శిలీన్ధ్రైః."

"విడమ్బ్యమానా నవకన్దళైస్తే వివాహధూమారుణ [లోచనశ్రీః"

"ఆరక్తరాజిభి రియంకుసుమై ర్నవకన్దళీ"

"అవ్యక్తరాగ స్త్వరుణః శ్వేతరక్త స్తుపాటలః"
—అమరము.

కర్పూరపు టరఁటిపువ్వు తెలుపు.

సుభాషితరత్నభాండాగారము, పే. ౫౬౦ (౧౧)

కాకాః క్షీరనికాశాః దధిసరవర్ణాని సప్తపర్ణాని,
నవనీతనిభైశ్చన్ద్రైః శరదిజతక్రప్రభా జ్యోత్స్నా. ౨

బృహత్సంహిత, ౨౯ పే. ౧౫౫.

ఫలకుసుమసమ్ప్రవృద్ధిం వనస్పతీనాం విలోక్య విజ్ఞే [యమ్,
సులభత్వం ద్రవ్యాణాం నిష్పత్తిశ్చాపి సస్యానామ్. ౧
గోధూమాశ్చ సుధూమై ర్యవవృద్ధిస్సప్తపర్ణేన. ౪
గావశ్చ పాటలాభిః కదళీభి రజావికం భవతి. ౭

బృహత్సంహిత, ౫౧ పే. ౧౬౪.

పనసాశోకకదళీ జమ్బూలకుచదాడిమాః,
ద్రాక్షాపాలేవతాశ్చైవ బీజపూరాతిముక్తకాః. ౪
ఏతే ద్రుమాః కాణ్డరోప్యా గోమయేన ప్రలేపితాః,
మూలచ్ఛేదే౽థవా స్కన్ధే రోపణీయాః ప్రయత్నతః. ౫
అజాతశాఖాన్ శిశిరే జాతశాఖాన్ హిమాగమే
వర్షాగమే చ సుస్కన్ధాన్ యథాదిక్ప్రతిరోపయేత్. ౬

బృహత్సంహిత, ౫౧. పే. ౧౬౫.

జమ్బూవేతసవానీర కదమ్బోదుమ్బరార్జునాః
బీజపూరకమృద్వీకా లకుచాశ్చ సదాడిమాః. ౧౦
వఞ్జులో వక్తమాలశ్చ తిలకః పనసస్తథా
తిమిరో౽మ్రాతకశ్చైవ షోడశానూపజాః స్మృతాః. ౧౧

శ్రీమదమరచంద్ర విరచిత కావ్యకల్పలతా ప్రథమ ప్రతాన వర్ణస్థితి స్తబకమం దిట్లున్నది.

సురభౌ దోలా కోకిలమారుత
సూర్యగతి తరుదళోద్భేదాః,
జాతీతరపుష్పచయా
మ్రమఞ్జరీభ్రమరఝంకారాః.

* * * *

వర్షాసుఘనశిఖిస్మయ
హంసగమాః పఙ్కకన్దళోద్భేదాః,
జాతీకదమ్బకేతక
ఝంఝానిలనిమ్నగాహలిప్రీతిః.
శరదీన్దుకవిపటుత్వం
జలాచ్ఛతా౽గస్తిహంసవృషదర్పాః,
సప్తచ్ఛదపద్మసితా
భ్రధాన్యశిఖిపక్షమదపాతాః.

శిలీంధ్రకదళీకుసుమములు—భిన్నపదార్థములు.

ఉదాహృతవర్ణనల ప్రకరణములచేతను, నవకన్దళీ ఉత్కన్దళ కన్దళోద్భేదనవకన్దళైః, ఆవిర్భూతప్రథమ ముకుళాః కన్దళ్యః ఉచ్ఛిలీన్ధ్రామ్ ఆవిర్భూతశిలీన్ధ్రౌ "అతిహాసం రక్తశిలీన్ధ్రజాలై రఞ్చితమ్," ఏవమాదిగత విశేషణసామర్థ్యంబుచేతను కందళీకుసుమము (శిలీంధ్రము) కేవల వార్షికంబనియు, 'కుసుమైర్నవకన్దళీ' అనుట చేత కందళీయను నీయెలరఁటియే కేవల వార్షికమనియును విశదమగుచుండ — ఉదాహృతకదళీవర్ణనలచే కదళియు తత్ఫలకుసుమంబులును సార్వకాలికంబు లనియును విశదంబగుచుండ, శిలీంధ్రంబును అరఁటిపూవును అభిన్నము లగుట యెట్లు ఘటిల్లును?

"శిలీంధ్రైరత్నభూషణాంగనైరిభూమిర్యాసితా"
అని యున్నది. అరఁటిపువ్వు ఆకులజీబులో స్పష్టముగా అగపడదు. కాన భూభూషణముగా నుత్ప్రేక్షకు దీనికి శోభావహము గాదు. కాన శిలీంధ్ర మనునది జీబున

మఱుఁగుపడక జాలికే స్ఫుటముగా నిగిడియుండు పువ్వు విశేషము గాఁగలయును.

"ఆకర్ణ శ్రీమూలధ్వనిం వసుమతీ దత్తే శిలీన్ధ్రధ్వజాన్."

అరఁటిపువ్వు ఆకులచాటున మఱుఁగి అగపడకుండును గాన దానికి ధ్వజత్వము చెప్పుట సరిపడదు. కాన శిలీంధ్ర మిట నరఁటిపూవు గాదు. మఱి యరఁటి చెట్టె యందమేని ఉఱుము బడబడయన్న మాత్రాన నరఁటి మొలచి నిగుడుట యనుభవరక్షితము గాదు. ధ్వజత్వకథనముచే మొలకయే పూవుతోడిది యభిప్రేతమని తలంపఁదగియున్నది. మేఘధ్వానముచే నా మొలక పొడమి నిగుడునని

"మహీ ముచ్ఛిలీన్ధ్రాం కర్తుం ప్రభవతి తే గర్జితమ్"

అనుటచే తెలియుచున్నది.

"ఆశీహాసంరక్తశిలీన్ధ్రజాలై రకాలికైః (క్షణికైః)
[అశ్విఃతమ్"

"నీపం దృష్ట్వా ఆవిర్భూతప్రథమముకుళాః
కన్దళీ ర్జగ్ధ్వా సారఙ్గాస్తేమార్గం సూచయిష్యన్తి"

అనుటచేత, అనఁగా "సారంగములు నీపకుసుమమును గొఱకి పొటమరించిన తొలిమొగ్గతోడి కందళికలను మెసవి నీదారిని సూచించును" అనుటచేత ఈ మొగ్గ యించుకతడవు పడున్న మేఘము మఱుపోయిన వెంటనే జనించినదని తెలియనగుచున్నది. మేఘసంపర్కముచేత కొన్ని మ్రాఁకులు పూచుట ప్రసిద్ధమే గదా. నీపవృక్షంబు అట్టిదియకదా, ఇఁక నీపకుసుమంబును ఈ మొగ్గయునే గదా మేఘము ఇప్పుడే యీదారిని పోయినదని సూచించినట్టివి. అకాలికైః (క్షణికైః)

మాలతీమాధవము :

ప్రథమప్రియవనవన సంక్రీడస్ఫుర
త్పులకేన సంప్రతి మయా విశుష్యతే,
ఘనరాజినూతనపయస్సము క్షణ
క్షణబద్ధకుట్మలకదమ్బకమ్బకః.

ఇందలి నూతన క్షణశబ్దముల స్వారస్యము నరయుఁడు.

నైషధము :

అర్థియను పేరు చెవిసోకినంతమాత్ర
జాదుకోఁ బులకించె వజ్జవిభుండు
ప్రావృషేణ్యపయోధర ప్రభవమైన
గాలి సనిచిన నీపవృక్షంబుఁబోలె.

ఇందు సోకినంతమాత్ర నను పదముల స్వారస్యము నరయుఁడు.

కుమారసంభవము :

తయాదుహిత్రా సుతరాం సవిత్రీ
స్ఫురత్ప్రభామణ్డలయా చకాశే,
విదూరభూమి ర్నవమేఘశబ్దా
దుద్భిన్నయా రత్నశలాకయేవ.

క్రొత్తయుఱుముచేకు రత్నశలాకలే పుట్టుచుండ, మొలకలు పొడముటయు ననుచుటయు వింతగాదు. కాన నిట మేఘోదయమువలన మొలచునది యు, ననుచునదియు నను నొకానొక మొలక శిలీంధ్రము గాని, అట్టి ధర్మంబుం బొరయని దగుటచే కదళి శిలీంధ్రము గాదు.

"అమోకిమపి" శ్లోకమందు కందళీకుసుమవికాసము వృష్టికిముందే మేఘోదయమాత్రమునకే వర్ణింపఁబడినది గదా.

మాఘుఁడు :

"శిలీన్ధ్రముకగన్ధిభిః" అని శిలీంధ్రమునకు సుగంధము చెప్పుటచేతను, ఇచ్చోటి మాఘవ్యాఖ్యానమునను "ఉచ్ఛిలీన్ధ్రామ్" అనుచో మేఘవ్యాఖ్యయందును వ్యాఖ్యాత పదవాక్యప్రమాణపారావారపారీణ మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ మల్లినాథసూరి ఒకచో నిచ్చిన పర్యాయపదమునే రెండవచోఁటను, ఒకచో నిచ్చిన నిఘంటువాక్యమునే రెండవచోటను ఒసంగియుండుటం బట్టియు, పుట్టగొడుగునకు నీచకంపే గాని పరిమళము లేమింజేసియు, మేఘమందు శిలీంధ్రమునకు కొందఱు ఒజ్జలు సెప్పు పుట్టగొడుగు వివరణము సరిగాదు. మేఘ శిలీంధ్రవ్యాఖ్యయందు కుసుమమని నిర్దేశింపనందునను, మాఘశిలీంధ్రవ్యాఖ్యయందు నిర్దేశించినందునను, మేఘ

మున మొలకెత్తుటయు, మాఘమున దానిపువ్వును ఉద్దేశింపఁబడినవని యింతమాత్రమే సమాధానింపఁగలయును.

మాఘమందు శిలీంధ్రమునకు సుగంధము మాత్రమే గాక అత్యంతమదనోద్దీపకత్వము సూచితమైనది. ఉన్న ప్రకంపనశ్లోకమందు కందళీమొక్క మదనోద్దీపనమునకు లోఁగనివాఁడు లోకమ్మున లేని యెద్దరి చెప్పఁబడియున్నది. అరఁటిపూవున కింత మదనప్రభావము అదృష్టాంతరము.

కదళీధ్వజములను వసంతమునకును, శిలీంధ్రధ్వజములను వర్షర్తువునకును జెప్పుటచే నివి వేర్వేఱని తెలియుచున్నది.

"వనాంతభూమి", "అరణ్యేషు", "వనాన్తరేషు", "నీలకదంబం", "గిరియతిమ్", "వనయతిష్మవాని", ఇత్యాది వనప్రదేశవాచకపదనిర్దేశంబుచేతను, విక్రమోర్వశీయందలి కందళీప్రస్తావంబును, రఘువంశంబునందలి నవకందళీప్రస్తావంబును వనవృత్తాంతంబుల యగుట చేతను, ఉపవనవర్ణనలలో కందళి లేమిచేతను కందళి కెదటను ఫలములు చెప్పమిచేతను,—ఇది యేదో అరఁటి వలెఁగాక తోఁటపెట్టనర్హముగాని యొకవానకారు కాటిమొలక గానోపు.

నిమిత్తనిదానంబున కందళీసమృద్ధికి సస్యసంపత్తిసూచనయు; బృహత్సంహితయందు కదళీసమృద్ధికి అజావికసమృద్ధిసూచనయును భేదంబుంబట్టి యీ రెండును ఒక్కటియె గావని తలంపఁదగియున్నది.

కందళిని "కన్దళీశ్యామకచ్ఛమ్", "ఉద్యత్కందళకాన్తకేతకభృతః కచ్ఛాన్తరిత్సొప్రీతిసామ్"

అని కాళిదాసభవభూతులు అనూపజముగా తెల్పినారు. వరాహమిహిరాచార్యుఁడు కదళిని ప్రసక్తియున్నప్పటికిని అనూపజములలో చేర్పలేదు.

"జలప్రాయమనూపంస్యాత్పుంసి కచ్ఛస్తథావిధః"

దీనను ఇవి వేర్వేఱని విశదము. —అమరము.

వరాహమిహిరుఁడు అనూపజములలో కందళిని చేర్పమి యేలయన—ఆరామప్రతిష్ఠా వాతరువులే అటు ప్రకృతమైనవి. తదవస్థానమగుటచే నందు కందళి చేరలేదు.

శిలీంధ్రపర్యాయమునకును గందళికి "స్నిగ్ధకంద" యని యొకపర్యాయ మున్నదిగదా. అరఁటిదుంపలో జిగురులేదు. అంటుకొనుగుణము లేదు. కందళీకందమున నది యుండవలయు.

"ద్రోణపర్ణి" యని కందళీపర్యాయ మొకటి యున్నదిగదా. అరఁటియాకులు దొప్పలవలె నుండవు. అరఁటిపూరేకు లట్లుండును. ఇదియు భేదమునకు నిదర్శనము.

అమరవ్యాఖ్యాత రామాశ్రమి విద్వదగ్రణి అమరకోశమందలి సకలపదములకును గల నానార్థములనెల్ల తత్తన్నిఘంటుప్రమాణోపన్యాసపూర్వకంబుగా వివరించినవాఁడు. కందళీశబ్దము నర్థములలో గుల్మప్రభేదార్థమును వ్రాసినాఁడేగాని కదళ్యర్థమును వ్రాయఁడాయెను. ఆ భేదమును తెల్పఁడాయెను.

శ్లోకరూపము లగు ప్రాచీననిఘంటువులలో నెందును కందళికి కదళ్యర్థములు గాని, కదళికి కందళ్యర్థములుగాని, కందళీ కదళీ శబ్దములకుం బర్యాయశబ్దత్వము గాని, కదళీవాచకములలో కందళీశబ్దముగాని, దీని ద్రోణపర్ణ్యాదిపర్యాయములు దాని పర్యాయములలోఁ గాని, దాని రంభామోచాదిపర్యాయములు దీని పర్యాయములలోఁ గానియుం గానరావు. మఱి కదళికిని కందళికిని ఒకదానియర్థములు మఱియొకదానికిఁ గాకుండ వేఱువేఱు అర్థములే చెప్పఁబడి యున్నవి.

నానార్థరత్నమాల:

కన్దళీమృగభేదేస్యాత్......

కదళీ ద్రుగే రమ్భాయాం పైజయా స్తమ్భే.

అమరము:

కదళీవారణబుసా రమ్భామోచాంశుమత్ఫలా

కాష్ఠిలా......

మేదినీ:

కదళా కదళౌ పృశ్న్యాం కదలీ కదలౌ ధ్వజః
రమ్భావృక్షేఽథ కదలీ పతాకా మృగభేదయోః,
కదలా శిమ్బికాయాంచ శాల్మలీభూరుహేఽపిచ.
మోచః శోభాఞ్జనే పుంసి మోచాశాల్మలిరమ్భయోః,
కన్దళం త్రిషు కపాలే ఽప్యుపరాగే నవాఙ్కురే,
కలధ్వనౌ కన్దలీ తు మృగగుల్మప్రభేదయోః.
శిలీన్ధ్రిం కన్దలీపుష్పే కబరే నాఘుహస్తరే,
ద్రుమభేదే స్త్రీస్తు విహగీ భేకగణ్డూపదీమృకోః.

మల్లినాథధృత శబ్దార్ణవ వాక్యము:

ద్రోణపర్ణీ స్నిగ్ధకన్దా కన్దలీభూకదళ్యపి,
కన్దళ్యాం చ శిలీన్ధ్రింస్యాత్.

త్రిపురారిధృత విశ్వకోశవాక్యము:

శిలీన్ధ్రిం కన్దలీపుష్పే కర త్రిపుటకాఖ్యయోః.

జీవానందముద్రితమైన శ్రీమదాచార్య హేమచంద్ర విరచితానేకార్థసంగ్రహమం దిట్లున్నది

..............శిశిరః శీతలే హిమే,
ఋతుభేదే శిలీన్ధ్రిస్తు తరుమీన ప్రభేదయోః,
శిలీన్ధ్రిం కదళపుష్పే కవక త్రిపుటాఖ్యయోః,
శిలిన్ధ్రీ విహగీగణ్డూపదీమృ దథ శీకరః,
కపాలం కుష్ఠరుగ్భేదే ఘటాదిశకలే గణే,
శిరోఽస్థని కన్దళంతు నవాఙ్కురే కలధ్వనౌ,
ఉపరాగే మృగభేదే కలాపే కదలీ ద్రుమే.

ఇందలి యధోరేఖాంకితపదములుమాత్రము నాగర పుస్తకమున పెద్దయక్షరముల నున్నవి.

ఆ పెద్దయక్కరముల పదములెల్ల వర్ణక్రమము ననుసరించి వచ్చుచున్నవి: శిశిర, శిలీన్ధ్రి, శిలిన్ధ్రీ, శీకర...కపాల, కన్దళ, కదలీ. పెద్దయక్కరముల పదములు మూలపదములుగాను కడమవి వాని నానార్థ వాచకములుగాను ఈ గ్రంథమునందలి పరిపాటి. దానం జేసి యిట 'కదలీ ద్రుమే' యనుట కన్దళార్థము కాదని యు, సమాసము గాదనియూ, కదలీశబ్దమునకు ద్రుమవిశేషము [అనఁగా అరఁటి] యర్థ మను నర్థముగా నిది యొకవాక్యమనియు, ఇందు కదలీశబ్దము ప్రథమాంతము మూలము గాను, ద్రుమే యనిసప్తమ్యంతము వివరణము గాను గ్రంథకర్త యభిప్రాయ మనియు తేర్పడు చున్నది.

ఇట 'ద్రుమవిశేషే' అనక 'ద్రుమే' యనుట అరఁటి యను వ్యాఖ్యను బాధక మనఁదగదు నిఘంటుకారులు 'విశేష' పదమును మానుటయుం గలదు; కనుఁడు

నానార్థరత్నమాల:

"కదలీమృగే 'రమ్భాయాం వైజయన్త్యాం చ,'"

ఇట 'మృగవిశేషే' అనలేదుగదా.

కొన్ని వ్రాఁతపుస్తకములలో శిలీంధ్రమని దీర్ఘ మధ్యముగా నున్నదని ముద్రకుల జ్ఞాపిక.

వాచస్పత్యము — బృహదభిధానము.

కన్దళ — త్రి. కది అలచ్, ౧ కలాపే, ౨. ఉపరాగే, ౩. నవాఙ్కురే, ౪. కలధ్వనౌ చ మేది, ౫. అపవాదే-శబ్దర, ౬. కలహభేదే (వాగ్యుద్ధే), ౭. కపాలే చ- పు. ధరణిః-గౌరా-దీష్ కన్దళీ ౮. మృగభేదే చ 'స్త్రీ' మేది. సా చ భూమికదళీ "ద్రోణపర్ణీ స్నిగ్ధకన్దా కన్దలీ భూకదళ్యపి" ఇతి శబ్దార్ణవోక్తేః. "ధ్వజాంశుకైః ప్రస్ఫురితైః కన్దలీ వనైః"-మాఘః; "ఆవిర్భూతప్రథమముకుళాః కన్దలీశ్చానుకచ్ఛమ్" మేఘ. పుష్పే చ. "ఏడమ్బ్యమానా నవకన్దలైస్సా" రఘుః. "ద్విరదైః కన్దలకమ్పనలాలితైః" మాఘ. "నిష్ఠ్యూతకేన్దుకరకన్దళజోఽనుసేకః" ఉత్తరరామ.

భూమికన్దలీ— స్త్రీ. భూమిలగ్నా కన్దలీ శా. త. కన్దలీభేదే—మాఘః ౬-౩౧, మల్లి.

"అభ్యుల్లసత్కలికా వనరాజిరుచ్చైః"—మాఘః.

కన్దలీకుసుమ. న. కన్దల్యాఇవ కుసుమమస్య శిలీన్ధ్రి ౬ త. భూమికదలీపుష్పే చ. ద్రోణపర్ణీ-భూమికదల్యామ్ శబ్దార్థ.

శిలీన్ధ్రి— న. శిలీంధ్రరతి, ధృ. క. పృషోదరాదిః. ముష్. ౧. కదలీపుష్పే, ౨. కవకే చ-మేది. ౩. త్రిపుటాయాం-విశ్వ.

నవకందళీకుసుమము ఎఱుపుగదా, అరఁటిపువ్వు ముదిరిననేగాని ఎఱ్ఱపడదు.

శిలీంధ్రము కేవల మెఱుపుగాదు తెలుపు గలసిన యెఱుపు "పాయంతవదీపపాటలాభము" గదా. కావుననే "అరుణశ్యామధారయద్భి శ్శిలీన్ధ్రైః" అనుట "అశ్వేతరాగ స్త్వరుణః శ్వేతరక్తస్తు పాటలః" అని యమరము. కావుననే రఘువులో కందళీకుసుమమునకు "విపాహ ధూమ్రారుణాలోచనా" యుపమేయము సరిపొంది యున్నది. అట్లే విక్రమోర్వశిలో "ఆరక్త" యనినం పాటలమని గ్రహింపఁదగి యున్నది.

"రక్తశిలీన్ధ్రజాలైః" అన్నచోట నేత్రసాదృశ్యముంబట్టి రక్తశబ్దము పాటలపరమనియే గ్రహింపవలెను.

శిలీంధ్రమనఁ గపురపు టరఁటిపువ్వని యేనియును వాదింప వలనుగాదు. తొలిది యెఱుపు, కాఁడది తెలుపు గదా.

"అడవి యరఁటి వానలలోనేగాని పూవదు; మన యరఁటులు నీటివసతివృద్ధిచే నెప్పుడును బూచును కావున కందళి(కాటి) యరఁటి గాఁదగును." అని వాదింపఁ దగదు. కందళి అనూపజముగదా.

ఒకవేళ కబ్బంబుల నెట్టులేనియును సార్వకాలికం బగుటం గదళికి వర్షర్తువునం బ్రస్తావము కనంబడినను, అంతమాత్రాన దానికిని కందళికిని అభేదము లభింపదు; తత్కుసుమంబును శిలీంధ్రము గానేరదు.

అకారాది నిఘంటువులందు శిలీంధ్రమన నరఁటి పువ్వను వివరణమునకు గతియేమన :—

Vaidya (వైద్యుని నిఘంటువులో)

కదళ I. m. n. 6. the plantain tree; కదళ దళోల్లాసాః పయోబిన్దవః. Am. S. 48.

III. N. A. Kandala flower. R. XIII.22.

కదళీ. f. 1. The plantain tree or the banana tree. కదళీస్తమ్భకల్పా జఙ్ఘాః. Megha I. 21. Rt. II. 5.

కదళీకుసుమము. n. A mushroom.

శిలీన్ధ్ర II. n. 1. A mushroom 'కర్తుం యచ్చ ప్రభవతి మహీ ముచ్ఛిలీన్ధ్రా మవన్ధ్యామ్.' 2. The flower of the plantain tree: 'అధిపురన్ధ్రి శిలీన్ధ్ర సుగన్ధయః.' Sis. VI. 32. 'అలివారమతాలిని శిలీన్ధ్రే' 72

శిలీన్ధ్రక. n. A mushroom.

ఇట కందళదళములన నరఁటియాకులని వైద్యుని యాశయముగాఁ గన్పట్టుచున్నది. కందళిపుష్పము యొక్క రేకులన్న యెఱుపల మల్లినాథసూరి యభిప్రాయమునకు సరిపడును. ఎట్లన "కన్దళదళోల్లాసాః" అను నీహోటంబోలె తొలితొలి వానచినుకులకార్యము మాఘములో వర్ణితమైన "ప్రవసతి ప్వుతరాం" అను శ్లోకమున కందళ మనఁగా భూకదళీపుష్పమని మల్లినాథసూరి వివరించినాఁడు. ఇట చెట్టనం గారణమిదేమి యగపడదు

వైద్యుఁ డిట కందళశబ్దమునకు మఱియొక యర్థముగా "A Kandala flower" అని వ్రాసినాఁడు; "A plantain flower" అని వ్రాయఁడాయెను. దానం జేసి కందళమన నరఁటిపువ్వు గాదని వైద్యుని యాశయముగా నగపడుచున్నది. మల్లినాథుఁడు "విడమ్బ్యశ్యామా నవకన్దలైః" అన్నచోఁ గందళమునకు ఏయర్థమును ఏప్రమాణమును వ్రాసినాఁడో "విశేకందళ" యన్నచోటను ఆయర్థమునే ఆప్రమాణమునే వ్రాసినాఁడు. ఇట్లు అరఁటికిని అభేదము తదభిమతమైయుండ వైద్యుఁడు అట్టివేయును నీరెంటను ఇట భేదము తలఁచినాఁడు. భేద మనుపపన్నము.

ఇది యిట్లుండ రఘువంశమును హూణభాష ననువదించిన పండితుఁడు ఇచ్చోట plantain flowers అనక "Kandali flowers" అని అనువదించి కందళము అరఁటిపువ్వు గాదనుట తెలిపినాఁడు.

మఱియును మల్లినాథసూరి రఘువులో "నవకన్దలైః", మేఘములో "కన్దలీశ్చానుకచ్ఛమ్" అను రెండు తావులను వ్రాసిన వివరణములచే కందళి యేచెట్టో కందళము అపుష్పమని తెల్పియుండఁగా వైద్యుఁడు చెట్టు అరఁటి యనియును, పువ్వు అరఁటి కాదనియును వ్రాసినాఁడు.

మఱియును, మల్లినాథసూరి "ఉచ్ఛిలీంధ్రామసస్థాః" యన్నచోట నేయర్థమును ఏ ప్రమాణముతో చెప్పినాఁడో "శిలీంధ్రసుగంధిభిః" అన్నచోటను ఆ యర్థమునే ఆప్రమాణముతోనే నిరూపించినాఁడు. వైద్యుఁడు ఉచ్ఛిలీంధ్రాః అను స్థలమున "A mushroom" అనఁగా పుట్టగొడుగని యర్థము వ్రాసినాఁడు. దానిబట్టి మాఘ శ్లోకమందును "శిలీంధ్రసుగంధిభిః" అనుచోట పుట్టగొడుగే అర్థము కావలయును. దానికి అనఁగా పుట్టకొక్కునకు పరిమళమును అత్యంతవిరహోద్దీపకపరిమళమును ఈ ప్రయోగమువలననే సాధింపనగును. ఇట్టి యర్థములు ఈ యాధునికాకారాదినిఘంటుకారులు ప్రమాణీకరించిన ఫలము.

మఱియు, పైఁజెప్పిన రెండుతావులను ఏకార్థము మల్లినాథవ్యాఖ్యలచే సిద్ధమైయుండఁగా తద్విరుద్ధముగా వైద్యుఁడు మేఘమునం బుట్టకొక్కనియు, మాఘమున నరఁటిపూవనియు వ్రాయుట పొరఁబాటుగా నున్నది. ఈ యర్థములలో పుట్టగొడుగే రెంటను అర్థమందురేని మల్లినాథసూరి "శిలీంధ్రసుగంధిభిః" అన్నచో నేపర్యాయపద మర్థముగా వ్రాసెనో "అళినారతమతాళినీ శిలీంధ్రే" అన్నచోటను అపర్యాయపదముచేతనే యర్థముం జెప్పెను. కాన నీమూఁడుతావులను ఏకపదార్థమే వర్ణితమని తలంచుట న్యాయ్యమైయున్నది. ఇందు మూఁడవతావున శిలీంధ్రము "పాయంశీనదీపపాటలాభము" గదా. దానం జేసి, మూఁడునుం బుట్టగొడుగయేని, పుట్టగొడుగు ఎఱుపని యేర్పడుచున్నది; ఇది యనుభవవిరుద్ధము. కాన నీ మూఁడుతావులనుం బుట్టగొడుగుగాదు. మూఁడుతావులను అరఁటిగాదన నుపపత్తి తదీయవార్ణికత్వమును, మల్లినాథసూరి శిలీంధ్రమున కెనటను పర్యాయముగా కదళిని వ్రాయక కందళినే వ్రాయుటయు.

మఱియు శిలీంధ్రమునం దుమ్మెదలు క్రీడించునవియు, అది పాటలవర్ణియు మూఁడవ తావున వర్ణితము గదా, పాటలమనఁగా శ్వేతరక్తము. అరఁటిపూవు డొప్పవిడువనిచో అలికి మకరందాదికము నొసంగదు. డొప్పవిడిచినతరిని డొప్పగాటపు టెఱుపుగా నుండును, నలుపు మిగిలియుండును గాని తెలుపు మిగిలియుండదు. కాన నిట నరఁటిపూవు కానేరదు. "అపరిమితానురాగకుసుమనోలస" గదా "రంధ్ర". దీన వైద్యుఁడు శిలీంధ్రశబ్దార్థములకు తా వ్రాసిన రెండు మూఁడు ప్రమాణముల యర్థమును తాను సరిగా గ్రహింపమి విశదమగుచున్నది. కదళీ కందళీ శబ్దములకుం గల ధ్వనిసామ్యవర్ణసామ్యము ఈ యకారాదినిఘంటుకారాదుల యీ పొరఁబాటునకుం గారణముగాఁబోలును!

ఇదుల కింకొక యుదాహరణముం జెప్పెద:

అమరములో అజినయోని హరిణజాతి విశేషములు ఇట్లు చెప్పబడి యున్నవి.

"కదళీ కన్దళీ చీన శ్చమూరు ప్రియకావపి,
సమూరు శ్చేతి హరిణా అమీ అజినయోనయః."

ఇందులకు గురుబాలప్రబోధికలో "కదళీ శబ్దము మొదలు ౬ ఆస్తరణాదులకు ఉపయోగించు చర్మమునకుఁ గారణము లైన యిఱ్ఱిజాతి విశేషముల పేర్లు" అని కదళీ కందళీశబ్దములు భిన్నవాచకములుగాఁ జెప్పఁబడి యున్నవి. అట్లే రామాశ్రమీయమందును భేదమే చెప్పఁబడి యున్నది. ఆధునిక విద్వద్వరేణ్య ప్రణీతాకారాది నిఘంటువులం గొన్నింట కదళీకందళీ శబ్దములకు రెంటికిని వింశత్యంగుళోన్నతకురంగవిశేష మర్థముగాన భిన్నవాచకత చెప్పఁబడినది. అట్లే శిలీంధ్రవివరణంబులం గల కందళీశబ్దము ముద్రాలపు లేఖకాదికుల ప్రమాదంబులంజేసి కదళీశబ్దముగా పరిణమించి రాఁగా రాఁగా శిలీంధ్రము కందళీపుష్పత్వముం గోలుపోయి కదళీపుష్పమై తుదకీ యకారాది నిఘంటువులందు అరఁటిపువ్వయినది గావలయును. బొంబాయిలో ముద్రితమయిన మాలతీమాధవమునంగల త్రిపురారిజగద్ధరవ్యాఖ్యలలో "శిలీంధ్రం కన్దళీపుష్పమ్" అని కన్దళీశబ్దముతోనే విశ్వనిఘంటువు ప్రదర్శింపఁబడి యున్నది; కదళీశబ్దముతోఁ గాదు. మాఘమేఘముల నాగరపుస్తకములలోను కందళి యనియే శిలీంధ్రవివరణ మున్నదిగాని కదళియని యుండలేదు. కావ్యగ్రంథములయందు పర్యాయపదముగా కందళికలదేగాని కదళి లేదు. కావ్యగ్రంథంబులయందు ప్రకృతవార్ణికోద్భిద్విశేష తత్కుసుమవాచకంబులుగా ఛందోబద్ధంబు

లై యాసంగ్రధరూపంబులై కదళీ కందళీకుసుమ శిలీంధ్ర శబ్దంబులే యుండుటయు, కదళియేనియు తత్పర్యాయాంబులు రంభాదికంబు లేవియు లేమియుం గన నగును. దానింబట్టియు విచారింప కందళియే ప్రకృత శబ్దముగాని కదళి గాదనియు, ఎవరి ప్రమాదంబుననో అది కాలక్రమమున కదళిగా విద్వాంసుల యకారాది నిఘంటువులలో పడినదనియు తోఁచుచున్నది. ఒక్క పొరఁబాటు ఇన్ని యాధునికనిఘంటువుల దు చెక్కనట వింతగాదా యందురేని, వింతగాదు; ఎట్లన చిత్తగింపుఁడు. ఈ యాధునికాకారాదినిఘంటువులకెల్ల ముందుది, ఒండె, ముదుని, ఆగరములు. కాన తొలి నొక్కింటఁ గల్గిన ప్రమాదము కడను యన్నిటను చెక్కినట్లు ప్రాయికము ఈ కదళీకందళుల యభేదభ్రమకు "కదళీ కన్దళీ చీనః" అను కోశగల "కదళీ కన్దళీ" యను ముక్కయుం గారణమై యున్న నుండవచ్చును. అట్టి పొరఁబాటును గలుగునా యని యాశ్చర్యమేని, ఆ పొరఁబాటును ఈ యకారాది నిఘంటుకారులు చేసిరని నామాట గాదు, అట్లో యిట్లో జనించి యా పొరఁబాటు తుదకు నీ గ్రంథములందు సంక్రమించి యుండునని నా తలంపు. ఈ క్రింది గ్రంథముల గనుఁడు:

శాకుంతలము	కాళిదాసీయము
ఆంధ్రశాకుంతలము	వీరేశలింగీయము
,,	నాసీయము
,,	శ్రీరామీయము
,,	వేంకటరాజీయము

ఇందు నడిమూఁటను వస్తువొక్కటియే; చిగురని యు, మొగ్గయనియు నిఘంటువుల పర్యాయము పేర్కొనంబడి యున్నది. అంతటను మొగ్గయేగాని చిగురుగాదని తుదిదానం దెలియుచున్నది. తొలిదాని తాత్పర్యంబు నదియయని నా మతము. దిగంబరులనాట గోచి పెట్టుకొన్నవాఁడేగదా నింద్యుఁడు.

ఉదాహృతములలో కొన్నిటికి ఇంగిలీషులో టీకలు అనువాదములు వ్రాసినవారును కొందఱు పొరఁబాట్లు గావించినారు. ఎట్లన:—రఘువంశపు ఇంగ్లీషు వ్రాసిన పండితులు కందళి యనఁగా కదళియని పొరఁబాటు పడలేదు. "నవకన్దలైః" అను దానిని "by the new flowers of Kandali" అని హూణీకరించిరి. "—of the plantain" అని హూణీకరింపలేదు. విక్రమోర్వశీ టీక వ్రాసినవారు "నవకన్దలీ" అనుచో "Plantain" అని స్పష్టముగా నిర్దేశించినారు. మూలము లోని నవశబ్ద స్వారస్యముచే నీమొలక లేఁతల వారిక మనియు, దానం జేసియే ఇది కదళి [అనఁగా Plantain] కానియు విమర్శించుకొనైరి. మేఘ హూణీకర్త "కన్దలీన్యనుకచ్ఛమ్" అనుచో "The Plantain tree" అని అనువాదము వ్రాసినాఁడు; దానికే టీకలో "Kandalis" అని టీకాకారుఁడు వ్రాసినాఁడు. ముద్రితప్రకారంబున హూణీకర్తయు టీకాకర్తయు నొక్కరుండగా నున్నది. కాని యీభేదంబుం గన విద్వాంసులు పండితులు రెండుపక్షంబులుం గావించినట్లు తెలంపందగియున్నది. "ఉచ్ఛిలీన్ధ్రాన్" అన్నచో "mushrooms" అని యనువాదము వ్రాయఁబడి యున్నది. అది పొరఁబాటని సోపపత్తికముగా దెలిపియే యున్నాఁడఁగదా.

ఆంధ్రించినవారు ఇట్టి పొరఁబాటులు సేయక "విదళకన్దళ" యను దానికి "విదళకందళ" యనియు "శిలీంధ్రకుసుమగన్ధిభిః" అంటను "కందళీకుసుమగంధ యుతంబులునై" అనియు, "అళినీశిలీంధ్రే" అనుదానికి "మడంగ్రోలంపతుల్—ప్రణుతశిలీంధ్ర పుష్పముల" అనియు సరిగానే రచించినారు.

మాలతీటీకలో శిలీంధ్రమనఁగా పున్నాగవిశేష మని వివరణము ముద్రితము. అందులకు ప్రమాణముగా పున్నాగశబ్దమేని తత్పర్యాయమేనియు లేనిది విశ్వనిఘంటువాక్యము ముద్రితమై యున్నది. అందు శిలీంధ్ర శబ్దమునకు కందళీకుసుమము, వడగల్లు, వర్షాకాలపు మల్లెయు నను మూఁడు అర్థములు చెప్పఁబడియున్నవి. ఇందొకటియు పున్నాగమేని, పున్నాగవిశేషం బేని యుం గాదు. కావున "పున్నాగ" యనుమాట ముద్రణములో 'పుష్ప'యనుటకు పొరఁబాటుగా పడియుండ

నోపు. ఆ వ్యాఖ్యయందే "రక్తపుష్పత్వస్యే" అనుటం గన త్రిపురారికాలమునకే శిలీంధ్రమును రక్తపుష్పమని తెలియు పొరఁబాటు కలిగియుండుననియు, అందులకుం బ్రమాణము గానరామి నాతఁడు దానిని గ్రహింపలేదని యు చెప్పవలసి యున్నది. ధూరంధ యనుటకు అచ్చు లో ధూపదముం దొలఁగించిరో యనియు సంశయింపఁ దగియున్నది. ఈ పుష్పమేదో రూఢిచేసికొనఁజాలక త్రిపురారి యిన్ని వ్రాఁతలు వ్రాసెనని తోఁచెడిని.

మఱి యీకందళి యను మొలక యేమొలక యనఁగా—ఇట్లు తోఁచెడిని.

కదళీపర్యాయములలో సెటుకు ధూకదళి కాన రాదు, కందళీపర్యాయములలో ధూకదళి కలదు. మాఘమేఘముల కింటరం గందళిని ధూకదళి యనియే మల్లినాథసూరి వ్రాసెనుగదా. రంటను ధూమిశబ్దము మానక చెప్పలేరుగదా. స్వార్థమందు, ధూమియనఁ గా ధూమియనియు, ధూవంద్రుఁడనగా చంద్రుఁడని యు, ధూకాకమనం గాకమనియు, నిష్ప్రయోజనార్థముగా ధూశబ్దము పూర్వపదముగాఁ బ్రయోగింపంబడునని వాదించువారితో నేను డీకొనను. వేమెట్లు నేలవేము గాదో, తాడి యెట్లు నేలతాడిగాదో అట్లే కదళియు ధూకదళి గాదు [కందళి గాదు, శిలీంధ్రము గాదు] అనుట న్యాయ్యము. నేలవేపదూలమువంటు, నేలతాడి మొంటెలును లేవుగదా. వృక్షవిశేషవాచకములకు పూర్వ పదముగా ప్రయుక్తమగు ధూవాచకము క్షుద్రత్వ ద్యోతకముగా నుదాహరణములం దగపడుచున్నది. "ధూఃఖర్జూరీ = క్షుద్రఖర్జూరి", ధూధాత్రీ=ధూమ్యామ లకీ,="నేలయుసిరిక". ఉసిరిక మహావృక్షము, నేలయుసి రిక లొడితెడు మొలక. "ధూనిమ్బః = నేలవేము" వేము మహావృక్షము, నేలవేము లొడితెడు మొలక; అట్లే ధూ కదళికి అనఁగా కందళికి చెప్పిన వర్ణనలకు ఒప్పునట్టిది నేలయరఁటి యని యొకటి కలదు. అదియే యామాట కర్థమని పెద్దలునుం జెప్పుట కలదు. దాని యాకులు అరఁటియాకులవలె నుండును కాని, చిన్నవి; చెట్టును అరఁటిచెట్టువలెనే యుండును గాని, చిన్నది దానిపుష్ప మకులజీబులో దాఁగియుండక, మీదికి నిగిడియుండు ను ఎఱ్ఱగా నుండును. అది వార్షికము, తోఁటపెట్టం దగినది గాదు. కాన పెద్దలమాటబడి దానినే కందళీ శబ్దార్థముగాఁ గొనుట యుచితము.

మఱి శిలీంధ్రమేమయిన మనకేమి, అరగడకు ఈరగడ యేల? పుష్పమాత్ర సాధారణంబగు పరిమళము మోచాకుసుమమునకు (అరఁటిపువ్వునకు) ఏల యొప్పఁగూ రదు, అని యాక్షేపకమేని,—మోచయన వరఁటియు కాల్మలియును; రెండింటి పువ్వులును ఎఱుపు. పుష్పమాత్ర మునకు పరిమళము సిద్ధంబయినను ఎఱ్ఱపూవులకు అది లేమి ప్రసిద్ధము. అట్లే యభియుక్తుల యనుభవసారోక్తి. Bain's Induction. P. 52.

In flowers there is a remarkable concurrence between the scarlet colour and the absence of fragrance. The followin; quotation gives a selection of instances.

'Among all the colours that blooms assume none are less associated with fragrance than scarlet. We cannot at present recollect a bright scarlet blossom that is sweet scented—yet no other colou- among flowers is more admired and sought after. Scarlet prevails among Balsamina, Euphorbia, Pelargonium, Foppy, Salvria, Bouvardia, and Verbena; yet none of the scarlets are of sweet perfumes. Some of the light-coloured Balsams and Verbenas are sweet-scented, but none of the scarlets are. The commonsage with blue blossoms, is odoriferous both in flower and foliage; but the scarlet Salvias are devoid of smell. None of the sweetr scentedleaved Pelargoniums have scarlet blooms, and none of the scarlet bloomers have sweet scent of leaves nor of blooms. Some of the white-margined Poppies have pleasaut odours; but the British scarlets are not sweet-scented. The British white blooming Hawthorn is of the most delightful fragrance; the scarlet flowering has no

smell. Some of the Honey suckles are sweetly perfumed, but the Scarlet Trumpet is scentless.' (Elder, American Gardener's Monthly).

మనకు కింశుకాదుల పరిమళాభావము అనుభవసిద్ధమేగదా, ఉక్తిసిద్ధంబును. "నిర్గంధా ఇవ కింశుకాః". పూర్వోక్త 'చేమ' వాక్యంబువలన ఎఱుపు కాఱెఱుపు గాక ఇంచుక తెల్పునైరై యితరవర్ణములు ఏవేని మిశ్రములై యున్న పువ్వులకు గొజ్జెఁగ లోనగువానికిం బరిమళము అనుపపన్నము కాదు. అట్లే పూర్వోక్త శిలీంధ్రము పలాశమువలె కేవలము "అతిలోహితము" గాక, "పాటలాభము" గావున దానికిం బరిమళము ఉపపన్నము. అరఁటిపూవును బూరుగుఁబూవును కాఱెఱుపులు, గాన వానికిం బరిమళము ఉపపన్నము గాదు. ఈ యుపపత్తులను అభియుక్తోక్తులు నేల, అనుభవముచే నరఁటిదేని, బూరుగేని, రెండునేని, పరిమళవంతములు గాఁగూడదా యని యధిక్షేపమేని—వినుఁడు:

అనుభవమే సర్వోత్కృష్టప్రమాణము, అరఁటిపూవునకును, బూరుగుపూవునకును పరిమళము లేమి యనుభవసిద్ధము. ప్రమాణసిద్ధము, పంచభూతగుణము బగు నీపువ్వంబున పృథివీభూతసంబంధి యగు గంధమేమాయెను? ఆ గంధము లేకపోలేదు. కాని, ఈ యరఁటిబూరుగుల గంధము నలిపి ముక్కులో నలంమూర్చికొని తెలియఁబడ్డవలెగాని యింపుకొనియు తెలియరాదు. ఆ యింపుకరము పరిమళము గాదు. ఆమోదమనంబడునది కానేగాదు; అనఁగా మనుష్యఘ్రాణేంద్రియ గోచరంబుగా గాలిలోఁ జేరి వ్యాపించునది కానే గాదు. "శిలీంధ్రసుగన్ధిభిః వనవాయుభిః"

"విమర్దోత్థే పరిమళో గన్ధే జనమనోహరే,
ఆమోదస్సోఽతినిర్హారీ............
సమాకర్షీ తు నిర్హారీ సురభిర్ఘ్రాణతర్పణః."

—అమరము.

"పరిమళః=నానాద్రవ్యములను మెదుపుటవలనఁబుట్టినదై జనులకు మనోహరమయిన గంధము పేరు. ఆమోదః—అతినిర్హారీసః=మిక్కిలి దూరముగా వ్యాపించునట్టియా పరిమళము పేరు" అని టీక.

మల్లె, సంపెఁగ, గొజ్జెంగ - ఏనమాదులను వాసన కలవనే ఇరువది ముప్పది యడుగుల దూరమునుండియే కనులం గాంచకయే కలవని తెలియంగవచ్చును. వాని వాసనయు కరమభిలషణీయము, కానసే వానిని లోకులు శ్రమపడియేనియు సంపాదించి చెంతఁ జేర్చుకొందురు, ధరింతురుగదా. అరఁటిబూరుగుల యునికిని ముక్కుచే తెలియఁగఁదరమేగాని చారసులోనే యున్నను వాసనచే తెలియంగఁ దరముగాదు. పరిమళార్థమెవ్వరును అరఁటిబూరుగులను చెంత నుంచుకొనుట నిప్పటికింకఁగని విని యెఱుంగము. గొజ్జెంగను సేవంగింపోలె బూరుఁగును అరఁటిని (కత్తిరించి) జడయల్లుకొను భాగ్యశాలినులు లేరు.

అరఁటిపూరేకులు కొలువంగల్గు పాలకు ఇంచుక వాసన కలదు, అదియును ఒకగజము దూరమేని ప్రసరింపఁజాలదు, అభిలషణీయమునుం గాదు. దానిని తొలియవం జనరు. అది—వెగటుగా నయిదోను ఉండును. [ఈ యనుభవంబువలనే శిలీంధ్రమునకు నరఁటి గాదని తెలియంగం దగును]. సుగంధియరఁటి యను వ్యవహారము ఫలప్రయుక్తము గాని పుష్పప్రయుక్తము గాదు అట్టియీ పువ్వునకు పరిమళము చెప్పుటయు, అందును అత్యంతమదనోద్దీపక పరిమళముం జెప్పుటయు, ఆపరిమళమునకు లోఁగని వానిని పసరమని దూఱుటయు నొప్పఁదగిన విషయములు గావు.

ఇవ్విధంబున ననుభవమునకును మహాకవుల రచనలకును విరుద్ధమయిన యరఁటిపూ పరిమళమేనియు బూరుగుపూనెత్తావియేనియు నప్రసిద్ధకవుల ప్రబంధములయం దెవ్వరేని త్రవ్వి కనిపట్టినను అయ్యది సాహసికోక్తి యని యనాదరణీయంబు.

పూర్వోక్తమయిన రామకృష్ణకవాచార్యులవారి రగడలో మోచయను సామాన్యవాచకమును సప్తపర్ణరూప విశేషాభిప్రాయకముగానేని కొందఱన్నసందులకు ప్రతిబంధకముగా వారు మోచతో మలఁతుమారుకె

మును శోధించినారు. మలయమారుతము వసంతమును దెల్పును సప్తసర్గవికాసమున కెడ మెల్లక యున్నది. కావున మోచాకుసుమామోద ప్రయోగము అపప్రయోగంబు.

శ్రీ పూండ్ల రామకృష్ణయ్య పంతులవారి యాక్షేపంబు అసమాహితంబు.

ఇందుదాహృత గ్రంథములు

మాఘము
గౌడవహము
బాలభారతము
భోజచంపువు
శార్ఙ్గధరపద్ధతి
ధర్మశర్మాభ్యుదయము
రఘువంశము
విక్రమోర్వశీయము
మేఘసందేశము
౧౦ సుభాషితరత్నభాండాగారము
మల్లికామారుతము
మాలతీమాధవీయము
యాదవాభ్యుదయము
విక్రమాంకదేవచరితము
౧౫ ఋతుసంహారము
అభ్రమాఘము
మనుచరిత్రము
నేమినిర్వాణకావ్యము
ప్రసన్నరాఘవనాటకము
౨౦ ఉదారరాఘవము
కువలయాశ్వవిలాసము
విద్ధసాలభంజిక
ఆముక్తమాల్యద
జక్కన విక్రమార్కచరిత్రము
౨౫ బృహత్సంహిత
నైషధము
కుమారసంభవము
నానార్థరత్నమాల
మేదిని
౩౦ శబ్దార్ణవము
విశ్వనిఘంటువు
వైద్యనిఘంటువు
సర్వశబ్దసంబోధిని
అమరకోశము
౩౫ శాకుంతలము కాళిదాసీయము
,, వీరేశలింగీయము
,, నరసీయము
,, శ్రీరామీయము
,, వేంకటరాజీయము
౪౦ అప్పయ్యదీక్షితవ్యాఖ్య
మల్లినాథవ్యాఖ్యలు
జగద్ధరవ్యాఖ్య
త్రిపురారివ్యాఖ్య
తిరుమలతాతాచార్యవ్యాఖ్య
౪౫ రఘువంశహూణానువాదము
మేఘ హూణానువాదము
,, హూణటీక
విక్రమోర్వశీహూణటీక
౪౯ Bain's Induction

దువ్వూరి జగన్నాథశర్మ గారు

౧

వేసవడి పాండవేయులు వెతలఁగూరి
యోర్మిమీఱి-మఱి-తెగించి యున్నవారు-
పెంపువడెను: దుర్యోధనసంపద-యది
వారిమధ్యఁ గృష్ణుఁడు రాయబారి యయ్యె.

ఆఁడువాండ్రను మెలపించి, యుగడు వడిన
యతఁడు—కృష్ణుఁడు! భళిర! రాజాధిరాజు
లందఱుండ—మహారథు లతిరథులగు
యవనిపు లటుండఁ గృష్ణుఁడా? యగుటదూత?

స్త్రీధనాద్యనురక్తిఁ బ్రసేనజిత్తుని
హత్యగావించి మణిఁగొనె ననుచుఁ గృష్ణు
నూరువాడయు నేకమై కాఱులవరె?
అతని యపకీర్తి కొండంత యగుట వినమె?

అది గుఱింపఁడు చలపాది యతఁడు తివిరి
జాంబవతిచెల్మిఁ గైసేసి, సత్యభామ
తనకుఁ బదసేవ సేయునంతకును విడఁడు
గోపికాలోలుఁ డాతఁడా కొనకు దూత?

౨

స్థలము జలమని స్థలమని జలముఁ దలఁచి
మయసభను మాయచే నవమాన మంది
వచ్చె దుర్యోధనుండు ద్రోవది హసించె
నంత భారతాహవ బీజమయ్యె నదియె

అదియ ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణహేతు
వది: మరలఁ బాండవేయుల మదిఁ గలంచె
నిట్టు లొండొరుల్ పెరిఁగి రోషించునపుడు
ఆఁడుతగవుల మరి యూద కగున దెవరో?

ఏదిసత్యమొ! యెఱిఁగి యోచింతుమేని
కృష్ణు నపకీర్తిగూర్చి భాషింపనేల?
తనసతులతోడి యాఱుఁడి తానువడెను
గోపికలు * రుద్రగణికలకులమువారు

తడవె సాందీపునూర్ధ్వ రేతస్క విద్య
నతఁడు: విబుధుఁడు రాజశాస్త్రార్థవేత్త
స్వార్థవిరహితుండగు రాయబారి యతఁడు
కృష్ణు నసఁబోల దతని కిం కెవరు సాటి?

---

* "Deva dasi :—In old Hindu Works, seven classes of Dasis are mentioned, Viz.,
(1) Datta ... ... (2) Vikrita ... ...
(3) Bhritya ... ... (4) Bhakta ... ...
(5) Hrita ... ... (6) Alankara ... ...
(7) Rudra Ganika or Gopika, who receive regular wages from a temple, and are employed to sing and dance".—

—Edgar Thurston's
Castes and Tribes of Southern India.

గోపికలు=రుద్రగణికలు. బ్రాహ్మణపరివ్రాజక శబ్దములో బ్రాహ్మణశబ్దము లోపించి పరివ్రాజకుఁడు మిగిలినట్లు, రుద్రగణములోనివా రను నర్థమున శైలు దేరిన రుద్రగణిక లనుమాటలో రుద్రశబ్దము లోపించి నేఁడు గణికలని మిగిలినది. గోపికలనఁబడు వీరు కొండఱుతలఁచు నట్లు ఋగసాంధ్రులు కారు.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలయాస్థానమునఁ బ్రసిద్ధి నొందిన మహాకవులలో నీ రాధామాధవకవియొకఁడు. రసవత్తరమగు నీతని కవితామృతము నాధునికరసికలోకమున కింతవఱకుఁ బరిచయము కాకుంట విచారకరము. రావుబహద్దరు కం. వీరేశలింగము పంతులువారు ఆంధ్రకవుల చరిత్రములో నీ రాధామాధవుని బేర్కొని నగరు, పగరు, తొగరు, వగరు అను పదములు చరణాదియం దుంచి భారత భాగవత రామాయణార్థములతో నీకవి రచించిన పద్యరత్నములను మూటి నుదాహరించినారు. రసవత్తరము లగు నీపద్యములు సాహిత్యప్రియుల నాకర్షించి రాధామాధవుని కవితారసము జవి జూడఁ బ్రోత్సహించినవి. కాలగర్భమున మరుగు పడిన యీకవి గ్రంథములు చదువుటకును జీవిత చరిత్రము దెలిసికొనుటకును దగిన యవకాశము లింతవఱకును సమకూరకపోవుట శోచనీయము.

సారస్వతశోధకులును విద్వద్గ్రణులు నగు బ్రహ్మశ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవి (యం. ఏ.,)గారీమహాకవి యుదంతమును మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ పక్షమున నొసంగిన ఆంధ్రభాషాచరిత్ర మను నుపన్యాసమున నీ క్రింది విధముగఁ జెప్పినారు.

"చింతలపూఁడి ఎల్లయ్యకవి యొక్కవంశమునందు వరుసగా ఎనిమిది పురుషాంతరముల వఱకు పలువురుకవు లుద్భవించిరి. కడపజిల్లాలో పెన్నానదీతీరమున చింతలపూడి యను గ్రామమున వసించి కృష్ణరాయులచే సన్మానింపఁబడెను. రాధామాధవమను గ్రంథమును రచించి శ్రీ కృష్ణున కర్పించెను. అచ్యుతరాయులచే నీకవికి "రాధామాధవ" యను బిరుద మొసఁగఁబడెను. తారకయోగము, శ్రీరాముని ఆధ్యాత్మిక దైవిక మహత్త్వములను దెలుపు తారకబ్రహ్మరాజీయ మను వేదాంతగ్రంథమునుగూడ రచించెను. సకలము తిమ్మయమంత్రి యగు సంజయకుమారుఁడు తిమ్మయ కీపుస్తకము కృతియొసంగఁబడెను. వీరి యేడవ మనుమఁడు మధురవాణీ విలాసమును, నాలవమనుమఁడు సంజీవకవి చంద్రాంగద చరిత్రమును, మూఁడవ మనుమఁడు ఛాయాపతి రాఘవాభ్యుదయమును రచించిరి. ఈ కుటుంబమునందలి కవులలో నెల్ల నీతని కవిత్వ ముత్తమోత్తమ మైనది.

(మా. ఆంధ్రపత్రిక, తే 22-4-21 ది.)

సూత్రప్రాయము లగు నీవాక్యముల యాధారమున నీకవి జీవితచరిత్రము తెలిసికొన యత్నించెదము. ఇంతవఱ కీకవి రచించిన గ్రంథములు మూఁడు లభించినవి. రాధామాధవము, విష్ణుమాయావిలాసము, తారకబ్రహ్మరాజము అను నీమూఁడుగ్రంథములలో విష్ణుమాయావిలాసము శ్రీ రామకృష్ణకవిగారు

పేర్కొనకపోవుటచే నిది వారి కపరిచితము గానోపు. ఇక్కవి తనవృత్తాంతము నీక్రింది విధముగఁ జెప్పుకొనెను.

సీ. శ్రీవత్సలాంఛన శ్రీముఖాంబుజమున
శ్రీవత్స మునికులశేఖరుండు
ప్రభవించె నామహాభాగువంశాంభోధి
దివ్యరత్నంబుల తెఱఁగుమీఱఁ
బుట్టి రనేకులు పురుషార్థపరులైన
వారు వారలలోన వంశకర్త
వర్ణితసత్కీర్తి వల్లభుఁ డొప్పారె
నతనికి శ్రీకృష్ణుఁ డవతరించె
నతనియందుఁ గామనార్యుఁడు జన్మించె
నతనికేను లచ్చమాంబయందు
జననమైతి నెల్లనసత్కవిచంద్రుఁడ
సరసహితచకోర సంఘమలర.

ఉదాహృత రాధామాధవ పద్యము వలనఁ బ్రకృతకవినామము ఎల్లనసత్కవి. శ్రీవత్స గోత్రుఁడు. తాత శ్రీకృష్ణార్యుఁడు. తండ్రి కామనార్యుఁడు. తల్లి లచ్చమాంబయని తెలియును. ఈయెల్లయకవికి రాధామాధవనామము వచ్చిన సందర్భము రాధామాధవ కృత్యాదియందలి యీక్రిందిపద్యమునందుఁ గలదు.

శా. రాధామాధవ మచ్యుతాంకితముగాఁ
బ్రౌఢక్రియం జెప్పి త
న్మాధుర్యంబునఁ గృష్ణరాయవిభుఁ గ
ర్ణాటేశు మెప్పించి, నా
నాధాత్మప్రతిమాన సత్కవులలో
నర్ఘ భూషణశ్రేణితో
రాధామాధవ నామమందిన జగ
త్ప్రఖ్యాత చారిత్రుఁడన్.

ఈపద్యమువలనఁ గృష్ణదేవరాయలే ఎల్లనకు రాధామాధవనామము ప్రసాదించినటుల స్పష్టమగుచున్నది. అచ్యుతరాయలీ బిరుదము నొసంగినటుల రామకృష్ణకవిగారూహించుట కుపపత్తులు గోచరింపవు. ఎల్లయకవి విష్ణుమాయా విలాసము రాధామాధవము గద్యములందు "రాధామాధవ యెల్లనార్యుఁడు, యెల్లనార్యుఁడు" అను నామముల నుపయోగించికొనెను. తారకబ్రహ్మరాజమున నేనామము జెప్పుకొనుటమాని బిరుదనామమునే నామముగాఁ జెప్పుకొన్నాఁడు.

క. రాధారుణాధరోరుప
యోధర కాశ్మీర వరరసోదయ కవితా
మాధుర్యధుర్య నన్నున్
రాధామాధవుని సుకవిరత్నముఁ బలికెన్.

గద్యము. శ్రీమదనగోపాలచరణ కమలసేవా ధురీణ సత్కళాపారీణ కృష్ణభట్టారక ప్రౌత్రి చింతలపూఁడి కామయ ప్రభుసుపుత్ర శుద్ధసారస్వతవిభవ రాధామాధవ ప్రణీతంబైన శ్రీతారక బ్రహ్మరాజంబను మహాప్రబంధంబునందు.

దీనిచే నెల్లయరచించిన గ్రంథములలో రాధామాధవము మొదటి గ్రంథమనియు నాగ్రంథరచనమున కానందించి కృష్ణదేవరాయలు రాధామాధవనామము ప్రసాదించెననియు, రెండవ గ్రంథమగు విష్ణుమాయా విలాస

ఆకస్మిక ఛాయాచిత్రములు

మైసూరు రాజభవనము-వింతదృశ్యము

ఛాయాచిత్రకారుడు: యం. కే. రంగస్వామి అయ్యంగారు, చెన్నపురి.

సూర్యాస్తమయము

ఛాయాచిత్రకారుడు: యం. కే. రంగస్వామి అయ్యంగారు, చెన్నపురి.

మున నిజనామము, బిరుదనామము నుపయో గించుకొనెననియు, ననంతరము రాధామాధవ నామమె జగత్ప్రసిద్ధమగుటచే నిజనామము చెప్పకొనమానెననియుఁ దోఁచుచున్నది.

రాధామాధవుని గ్రంథములు-వివరములు

౧. రాధామాధవము

ఇది మైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. మదనగోపాలస్వామి కంకితము. ప్రధానరస మిందు శృంగారము. కవిత మృదుమధురము. జయదేవమహాకవి రచించిన సంస్కృత రాధా మాధవమున కిది యాంధ్రీకరణము. రాధా మాధవమునకుఁ జివర సీసపద్యమును రచించి కవి తాను సంకల్పసిద్ధుఁడని చెప్పకొనెను.

ఉ. సంతత భావసిద్ధియుత
　సంస్థితియుఁ, ననయక్రియా పరి
క్రాంతియు, సర్వలక్షణ వి
　చారతయుఁ ఘలియించె, రాధికా
కాంతుఁడు ప్రాణవల్లభుఁడు
　గావునఁ బావనమూర్తియైన యీ
చింతలపూఁడి యెల్లకవి
　శేఖరు కోమలకావ్యకన్యకుఁ.

౨. విష్ణు మాయానాటకము

(విష్ణుమాయా విలాసము) ఇది మైదా శ్వాసముల పద్యకావ్యము. ఉపలబ్ధమగు గ్రంథ మునందుఁ గృత్యాదిలేదు. ఆశ్వాసాంత పద్య ములవలన నిది శ్రీకృష్ణాంకితమని తెలియును. ఎలగుడిపాటి వేంకటకవి, రోసనూరి వేంకటప తికవి రచించిన విష్ణుమాయావిలాసముల కంటె నిది పూర్వతరము. రసవత్తరము. ఈ యుత్త మగ్రంథము కృత్యాది లభింపకపోవుట సంతా పకరము.

3. తారకబ్రహ్మరాజము.

ఇది మైదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. నం జయ తిమ్మమంత్రి కంకితము. పరమభాగవతో త్తముఁడును, ప్రయాగక్షేత్రవాసియు నగు నారాయణాశ్రములు రచించిన సంస్కృత వేదాంతగ్రంథమునకుఁ దెలుఁగు. ఇందలి యం శము వేదాంతము. ఈ కృతిభర్త యగు తిమ్మ మంత్రి విద్యానగరరాజ్యమును గొంతకాలము భరించిన సకలము తిమ్మయరు మంత్రి యని రామకృష్ణకవిగారు వ్రాసిరి. తారక బ్రహ్మ రాజమున నీతిమ్మయ అచ్యుతరాయల యొద్ద మంత్రియని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడినది.

"చ. తిరుపతిగల్చి పాండ్యనర
　దేవుని పట్టముగట్టి యుత్కలే
శ్వరుఁ గరుణించి మ్రొక్కిన న
　వాయికిఁ దా నభయం బొసంగి పెం
పరుదుగఁ గీర్తిచేకొనిన
　యచ్యుతరాయలమంత్రిరత్నమై
తిరముగనున్న నంజవిభు
　తిమ్మరుసుం దగుఁ బ్రస్తుతింపఁగ.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తులో నున్న ప్రతి లోఁ దిరుపతిగల్చి యనుటకు బదులు తిరువళి గట్టి యని గలదు.

సంజయ తిమ్మమంత్రి

తారకబ్రహ్మరాజీయము సంకితము నొందిన తిమ్మమంత్రి కాశ్యపగోత్రుఁడు. శ్రీ రామ మంత్రోపాసకుఁడు. ఈయన తాత రాయమంత్రి యమాత్యపదవియందు సుప్రసిద్ధుఁడై నాటి రాచవారికడఁ బేరెన్నికఁ గన్నవాఁడు. తల్లి తిప్పమ్మ, తండ్రి సంజయ, తమ్ముఁడు సంకరసు. భార్య లింగాంబ. ఈ తిమ్మయమంత్రి కుమారుఁడు సంజయ. ఈయన కులస్థాన పౌరుషంబులు విద్యానగర సింహాసనంబునఁ బ్రసిద్ధము లనియు, తారకబ్రహ్మ రాజీయోక్తివలన నీకృతిభర్త మిగులఁ బ్రసిద్ధుఁ డనియుఁ గులక్రమాగత రాజకీయోద్యోగియనియుఁ దెలియుచున్నది. ఈయన రాజకీయవ్యవహారములయందే కాక సర్వవిద్యాపారంగతుఁ డనియు, సర్వలిపిజ్ఞుఁడనియు, మంత్రిత్వముతోఁ బాటుగ కంథాసార లేఖకత్వముగూడఁ గల వాఁడని తారకబ్రహ్మరాజీయములోని యీ క్రింది పద్యములవలనఁ దెలియును.

"రాయదేవేంద్రుఁ డచ్యుతరాయవిభుఁడు"

క. ఆ రాయలకృపఁ గంథా
సారము వ్రాయుచును గీర్తి సంపాదించెన్
ధీరగుణాఢ్యుఁడు కంథా
సారము సంజయసు తిమ్మసచివుఁడు సిరులన్"

ఉ. వేదపురాణ శాస్త్రముఖ
విద్యలకెల్ల గురుండు బ్రహ్మవి
ద్యాదృఢబుద్ధి, నేర్చు లిపు
లన్నియు వ్రాయ, సమస్తదేశభా
షాదు లెఱుంగు స్వామిహిత
మైన ప్రయోజనమాచరించు నా
నాదిశలం బ్రసిద్ధుఁడగు
సంజయ తిమ్మనిఁబోల రెవ్వరున్.

చరిత్రాంశములు

తారకబ్రహ్మరాజీయము వలన అచ్యుతదేవరాయలు "ప్రతిసంవత్సరంబును శ్రీవేంకటేశ్వరునకు సత్కావ్యప్రబంధ పుష్పాంజలి సమర్పించుచుఁ గీర్తిసుకృతంబులు నిర్వహించుకొనుచున్నవాఁ"డని తెలియుచున్నది. అచ్యుతరాయల యఖండభాషాభిమానమునకీ సూక్తి చాలును. ఈ రాజేంద్రుని కీర్త్యంకము లగు నాంధ్రప్రబంధము లెన్ని యంతరించినవో కదా! ఆనియతి ననుసరించి రాజగు నచ్యుతరాయలకుఁ దనకు శుభప్రాప్తికై తిమ్మమంత్రి తారకబ్రహ్మరాజమును రచింప రాధామాధవుని బ్రోత్సహించెను. ప్రతివత్సరము అచ్యుతరాయలు రచింపించిన గ్రంథరాజములు విద్యానగరసామ్రాజ్యముతోఁ బాటు నశించియుండును. చరిత్రకారు లచ్యుతరాయలను సామాన్యవ్యక్తిగఁ దలంచి తూలనాడిరి. సమకాలికుఁడగు నీ రాధామాధవుని వర్ణనముఁ బరికింపనాతఁ డుత్కలులకు, ఆంధ్రులకు, యవనులకుఁ బూజనీయుఁడై యాదర్శప్రాయముగ రాజ్యమేలెనని తెలియును.

సీ. పద్మాప్తరుచిమించు పద్మరాగపురవి
గూర్చినపతకమ మక్కున వెలుంగ,

పసిఁడి వ్రాఁతల పచ్చపట్టుపచ్చడ మొన
పరివస్నమై కటి పరిఢవిల్ల
బహురత్నదీప్తులు ప్రసరించు మేలు కు
ల్లా కిరీటము కంబె జోకగాఁగ
కస్తూరికాతిలకము పుష్పమాల్యంబు
మిండతుమ్మెదల కామెంతయొనర్ప
దండ నుత్కళయవనాంధ్ర ధరణినాథు
లర్థి సేవింప రత్నసింహాసనమునఁ
గొలువు గూర్చుండుఁ గృష్ణుని చెలువుమీఱు
రాయదేవేంద్రుఁ డచ్యుతరాయవిభుఁడు.

ఉ. కుంభిని దాల్చి తా నిరవు
కొల్పిన యచ్యుతరాయశాసన
స్తంభము మేరుశైలముఁ బ్ర
తాపయశో రవిచంద్రమండలీ
సంభృత లక్షణాం బనుచు
సంతసమారఁగఁ జూచుచంద మా
జంభవిరోధిముఖ్యులు ది
శావలయస్థితులౌట యేర్పడున్.

రాధామాధవకవి ప్రశంస :

ఈ చింతలపూఁడి రాధామాధవ కవి నివాసము రామకృష్ణకవిగారు నిరూపింపక యే స్పష్టముగఁ జెప్పిరి. విశేషాంశములు దెలియుః అను వారి నిర్ణయము విశ్వసింపఁదగును. ఆంధ్రదేశమున నెన్నియో చింతలపూఁడి యను గ్రామములు గలవు. పెన్నాతీరస్థమగు చింతలపూఁడియే కవి నివాసస్థలమని ఋజువు చేయు నంశములు దెలిసికొనుట కుత్సాహ పడుచున్నారము.

రాధామాధవ కవి కృష్ణదేవరాయల యుత్తరవయస్సునను అచ్యుతరాయల రాజ్యారంభకాలమునను, విఖ్యాతుఁడై యుండెను. కృష్ణదేవరాయలదర్శించునాటి కీయన రాధామాధవము రచించెను. అల్లసాని పెద్దనార్యుఁడు విద్యాధికారి గావున ఆయనకడఁ బరీక్షలో నుత్తీర్ణుఁడై యిక్కవి రాయల యాస్థానమునఁ బ్రవేశము కలుగఁజేసికొని రాధామాధవమును వినిపించి బిరుదనామము సత్కృతులు బడసెను. ఆతరుణమున రాయలసభ ధాత్రీప్రతిమాన సత్కవులతో నిండియున్నదఁట. తరువాత అచ్యుతరాయులసభయు నటులె ప్రశంసాపాత్రముగ నున్నదఁట. దీనినిబట్టిచూడ రాధామాధవకవి క్రీ. శ. ౧౫౨౦ మొదలు ౧౫౪౨ లోఁగా గ్రంథ రచనమున మేలుచేయియై ప్రసిద్ధి నొందియుండెనని గ్రహింపవచ్చును. ఈ కవివంశజుల గ్రంథములలో నేమేని చరిత్రాధారము లభించినచో నింకను స్పష్టముగఁ గాల నిర్ణయము గావింపవచ్చును.

రాధామాధవుఁడు "కామయ ప్రభు"వని తనతండ్రిని పేర్కొనెను. ఈ ప్రభు బిరుదము వలన నీకవి రాచతీకము, గ్రామాధికారిత్వము గల ధనికుఁడని తోఁచును. కృతిభర్త యగు తిమ్మమంత్రిని పేర్కొను తఱి "నీకు సంకీత మొనర్పఁదలంచిన వాఁడ బంధు సం,భావనఁ" అని రాధామాధవుఁడు చెప్పెను. దీనిచే రాధామాధవునకు సంజయతిమ్మమంత్రికి బాంధవ్యసంబంధముంట స్పష్టము. అందుచే రాధామాధవుని నియోగిబ్రాహ్మణుఁడని విశ్వసింపవచ్చును.

రాధామాధవుని కవిత మృదుమధురపద భూయిష్ఠమై శ్రవఃపేయముగ నుండును. ధార నిరర్గళము. దీర్ఘసమాసములు, శబ్దాలంకారములు, అస్వాభావికవర్ణనములు నీతని కవితలోఁ గానరావు. ఈయన రచించిన గ్రంథములన్నింటిలో రాధామాధవ ముత్తమోత్తమ గ్రంథరాజము. రాధామాధవుల శృంగారవిహారము లిందు మనోహరముగ, రసవత్తరముగ నభివర్ణింపఁబడినవి. పదియాఱవ శతాబ్దిలో బయలువెడలిన యుత్తమగ్రంథరాజములలో నొకటి యగు రాధామాధవము నే రసజ్ఞశేఖరులేని ప్రచురించుట యత్యవసరము. విష్ణుమాయావిలాసము కృత్యాదిరహితముగను, దారకబ్రహ్మరాజము తుది యాశ్వాసము కొంతగను లభించినవి. ఇంక నిక్కవి యెన్ని గ్రంథములు రచించెనో, యెన్నటి కవి లభించునో తెలియదు. రసవత్తరమగు నితని కవిత్వముఁ బాఠకలోకమునకుఁ బరిచయ మొనర్ప రెండుపద్యములు మాత్ర ముదాహరింతుము.

చ. పవడపుమోవి నీనగవు
  పల్లవభాగతుషార వారిబిం
దువుగతి నున్న నీవరిది
  తోయపుము త్తియమున్ గడంబడన్
దవియఁగనీ ప్రకోష్ఠరుచి
  నింపుచు నుచ్చితపం డటంటివా
భవదుచితోక్తి సత్క్రియలు
  పాయున నామది తోయజేక్షణా!

చ. పనివడి యేవిధంబునఁ ద
  పం బొనరించెనో లక్ష్మి యీసనా
తను సుఖమూర్తి విష్ణుఁ బర
  తత్త్వముఁగూడి సుఖించుచున్న ద
త్యనుపమలీల నిట్లు మన
  మందఱ మింతులమై రమింతు మీ
వనజదళాక్షు రాముని స
  వశ్యముగూడి తదర్చ నారతిన్."

నారాయణాశ్రమి రచించిన తారకబ్రహ్మరాజముగాని జయదేవుని రాధామాధవముగాని యిపుడు కనిపించుటలేదు. ఈ యుద్గ్రంథములకు భావానువాదములుగనున్న యాంధ్రప్రబంధములైన లభించినందుల కానందింపవలసి యున్నది. రాధామాధవ కవికృత గ్రంథములు మూఁడును మదరాసులోని ప్రాచ్యలిఖిత గ్రంథాలయమునఁ గలవు. తారకబ్రహ్మరాజము ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తులోఁ గలదు. ఈమూఁడు గ్రంథములు మేము నిజాము రాష్ట్రమునఁ బరిశోధనము గావించుకతి నల్లగొండ మండలమునఁ జూచినారము. ఇపుడా గ్రంథములయజమాని మరణించినాఁడు, వారసులను విచారింప గ్రంథములు తా మెఱుంగమనిరి.

ఓరియంటలు లైబ్రరివారి గ్రంథపట్టికయు, ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి గ్రంథపట్టికయు, మేము సేకరించిన యంశములు జోడించి యీకవిజీవితము నీవిధముగ నాంధ్రలోకమునకుఁ బరిచయముగావింపఁ గల్గితిమి. గ్రంథప్రకాశకు లీయుత్తమ గ్రంథములు ముద్రణభాగ్యము నొందక యనుభవించుచున్నజ్ఞాతవాస దుర్గతి తొలగింపఁ బ్రార్థితులు.

వింత భావాలు

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి గారు

౧

—అది అతనికి మామూలయిపోయింది. ఏమీ తోచనప్పుడల్లా వచ్చి నన్ను కదిల్చి పోట్లాడి పోతూంటాడు.

కాని అతనితో కబుర్లువేయడమంటే నాకమిత కులాసా. అతను చెప్పేదేమీ—చేసేదేమీ కాని—నాకు నచ్చవు. ఆసంగతి అతనికీ బాగా తెలుసును. అయినా ఎప్పుడో ఓమారైనా మాట్లాడకుండా—పోట్లాడకుండా—రోజు గడిచేది కాదు. అందుచేతనేమోకూడను—మాకిద్దరికీ అంతస్నేహం.

మామూలువేళకే, మామూలుకన్నా మరీ చక్కగా వేషం వేసుకొని, ప్రత్యక్షమైనాడు సుందరం—నా చదువు చెడగొట్టడానికి. దూరాన్నుంచే నా చేతులో పుస్తకం కనిపెట్టి, తమాషాగా, చిరునవ్వుతో నావైపే చూస్తూ వస్తున్నాడు: నేనూ అది గ్రహించి, శాకుంతలం మూసేసి, సిగరెట్టు ముట్టించుకొని తయారుగా ఉన్నాను;

—వెళ్లా మొదలూ!

కోటిమీదకోటి ఎక్కిస్తున్నాడు: అతని ధోరణంతా వింతగా ఉన్నది:

'అవును అలాగే ఉంటుంది అర్థంగాకపోతే' అని ఊపడించాడు సుందరం.

నాకక్కడితో హుషారెక్కింది: ఇక ఊరుకో దలచలేదు:

'అయితే, కవిత్వానికీ, వేషానికీ సంబంధమేముందీ?' అని నేనందుకున్నాను.

'తెలియకపోతే అలా అడుగు—దోవలోకిరా—ఏముందా? సోమయాజులుగారికీ, శాలువకూ సంబంధమేముందో, అంతకన్న—'

'అంటే'

'ఏపాటకి తగిన ఆట ఆపాటకి ఆడరాలన్న మాట మాత్లేమా? తత్త్వాలు వ్రాసిన బ్రహ్మంగారూ, సిద్ధయ్యగారూ సన్యాసులయినారు. శృంగారం కురిపించిన సూరన్నగారు—'

'మహారసికులనే-కాదూ, నీవనబోయేది?'

'అవును. ఆలోచనవరకే కాకుండా—అనుభవంలోకి తెచ్చుకున్న రసికత్వంకూడాను వారిది.'

'అనుభవం లేకపోతేనేం—ఊహించ కూడదూ?'

సుందరం నవ్వాడు. నాకూ అది పిచ్చిప్రశ్నేమో ననిపించింది.

'సరే అనుగుణ్యమైన సంస్కారం అవసరమని—పోనీ—ఒప్పుకుంటాను: మరి ప్రత్యేకమైన నేపథ్యం ఎందుకూ'

'అవసరమే!—తన నమ్మకానికీ, ఇతరులని నమ్మించడానికీ: రంభతో ఇంటర్‌వ్యూ ఆసింపబోయే అవధాన్లగారు, వేషమంతా దిగవిడిచి, గావంచాతో బయలుదేరుతాడేమో కనుక్కో— పాస్‌పోర్టు కావద్దూ?— అందుకనే కవితాకన్యకు ప్రియుల మవుదామనుకునే మాదృశులు—'

'అదేమిటోయ్—నీవు కవివి కాదూ?—కవికన్న కూతురు కవికి ఏమవుతుంది?'

'ఆఁ—ఏమవుతుందా?—వాణి బ్రహ్మకు ఏమవుతుందో—నిమ్మళంమీద అది అవుతుంది: అవన్నీ పూర్వపుమాటలోయ్—ఇప్పటి రకాలందరూ, పెంచుకొనే బాపతుకాదు.'

'సరే, పెంచుకోండి, ఏమన్నా చేసుకోండి—మీరు చెడ్డది కాకుండా కవిత్వాన్ని ఓకన్నెను చేసి, దాన్ని చెడగొడుతున్నారు.'

'అక్కడే మళ్లా పొరబడుతున్నావు—అందరికీ తలో కన్నెనూ—అసలు పిల్ల ఒక్కతే: ఆమెను

ఏమహానుభావుడో ఎవరికీ తెలియకుండా రైలెక్కిస్తాడు: మిగతా దండంతా, ఆ అమ్మాయికి పింతల్లి పెత్తల్లి బిడ్డలోయ్—ఎవరైతేనేం—రక్తస్పర్శ ఉంటేసరి.'

'కనుక,'

'ఇంతదూరం వచ్చినా మళ్లా మొదటికేనా?—తీరుబడిగా ఆలోచించుకో. నిమ్మళంమీద నీకే అర్థమవుతుంది—'శృంగారికేత్' మొదలైన వాక్యాలన్నీ సరిగా అర్థంచేసుకోకుండా ఎందుకూ వాదిస్తావూ!'
సుందరం అంతటితో అనుగ్రహించి విడిచిపెట్టాడు—అతనువెళ్లిపోయిన చాలా సేపటిదాకా నవ్వుకుంటూనే ఉన్నాను.

చిన్నప్పటినుంచీ ఎరుగున్నాను సుందరాన్ని. ఎప్పుడూ ఇంతే! అన్నీవిపరీతం ఆలోచనలు: కొత్తగా మాట్లాడేవాడు మాత్రం కొంతసేపు ఉక్కిరిబిక్కిరవుతాడు—ఓమాదిరిగా ఎరుగున్నవాడు 'క్రాక్' ఏమోననుకొని జాలిపడతాడు: ఏమైతేనేం మొత్తంమీద చాలా చురుకైనవాడు—అక్కరకు రావలసినవాడు:

ఉన్నట్టుగా ఉండి—కవికిప్రత్యేకంగా ఓ వేషముండాలని సుందరానికి సూచించింది: వెంటనే వెనకటి ఫక్కీ—అంతామార్చేసి క్రొత్తపద్ధతిని తయారయినాడు. అసలే చక్కనివాడు: అంతకన్నా చక్కగా అలంకరించుకునేవాడు: అతను దోవను పోతూంటే చూసి, మెచ్చుకొని,—'ఇట్టిమనోహరాంగుడొకడెందయినన్ కలడే?' అన్నపద్యం భావాన్నిస్మరించని—పడుచుపిల్లలుండరనుకుంటాను.

సుందరానికి లక్షణవతియైన భార్య ఉంది: అనుభవించడానికి కావలిసినంత ఆస్తి ఉంది: హాయిగాతిని, ఇంటిపట్టున కడుపులో పాలు కదలకుండా కూర్చోక ఏమిటా ఈవేషాలన్నీ అని ఒకొక్కప్పుడు నాకు కోపం వచ్చేది: కాని ఏం లాభం? నాచేత నేమవుతుందీ? అతను తనకుతోచినంత తానుచేయడమేకాని.

ఇం కొకరు ఏమనుకున్నా—ఏం చెప్పినా—లక్ష్యంచేసేవాడుకాడు; వినేవాడూ కాడు:

౨

అప్పటికి అరగంటనుంచీ కనిపెడుతున్నాను: సుందరం అలాగే కదలకుండా—నిల్చునే ఉన్నాడు:

నాకు కనబడి వారం అయింది అప్పటికి. ఎక్కడికన్నా వెళ్లాడేమో ననుకున్నాను: నాకోసమేవస్తూ—

అక్కడ ఆగిపోయి ఉంటాడు — అందులో ఆశ్చర్యమేమీ లేదు. సుందరం, ప్రకృతిదేవత సౌందర్యాన్ని ఉపాసించే జట్టులో ఒకడు: ఒక్కొక్కనాడు అన్నమాటకూడా మరచిపోయి, ఆకాశంలో మబ్బు బాగుందనుకుంటూనో, నక్షత్రాలు మినుకుమంటున్నవనుకుంటూనో, నిలుచున్నచోటనే కప్పవేయకుండా రాత్రంతా గడిపేవాడు.

వెన్నెల బాగావచ్చింది. చందమామ నాకే చూడటానికి చాలా ముచ్చటగా ఉన్నాడు:—పరివేషం మరీ అద్భుతంగా ఉంది: మేఘాలన్నీ బాలచంద్రుడు తాకుతాడేమోనని పతివ్రతలలాగా పరుగెత్తుతున్నాయి: కొబ్బరిచెట్లు—చేయితాకి నాకొంత వానేనని—కొనలు చాచి అందుకోవాలెనని తంటాలుపడుతున్నాయి—ఆ మనోహరదృశ్యాన్నంతా చూస్తూ, తలన్నా త్రిప్పకుండా అక్కడే నిలుచున్నాడు సుందరం.

ఆ—మనోహరదృశ్యం—

అద్దాలతలుపులమీద ఆమెనీడ పడుతూంది—మేడమీంచి గ్రామోఫోను వినబడుతూంది:

చూసినకొద్దీ నాకు అనుమానంగానే ఉంది. కాని—ఏమో, ఏటు చెప్పడానికి వీలులేదు:

ఫోను పాటచాలించింది—లోపల దీపకాంతి కూడా—తగ్గింది:

—రోమియో జూలియట్‌లో సీను సాక్షాత్కరించింది:

తెల్లనిచీర కట్టుకుని, వెన్నెట్లోకూడా తళతళలాడి పోతూ—ఆమె—బాల్కనీలోకి వచ్చి నిలుచున్నది—

ఇక చూడనక్కరలేకుండానే సంగతేమో తెలిసిపోయింది:—ఏముందీ; సుందరం, పైకి ఎక్కివెళ్లి—

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మూత్రవ్యాధులకును గశ (గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడిన దివ్యౌషధము.

గనోకిల్లర్ (రిజిస్టరుడు)

ఈయౌషధము శ్రేష్ఠతమము. ఇంగ్లీషుమందులను దేశీయములగు నౌషధములను పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్సినులవలననుగూడ లాభము లేకపోయినయడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిచూడుడు. పెక్కుయేండ్లనుండియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను ఏరకము సెగసంకటమైనను మరెట్టి మూత్రవ్యాధులైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మూత్రము ధారాళముగా వెడలును. మూత్రముపోవుచున్నపుడును కలుగుమంట తగ్గిపోవును. మూత్రనాళము నందలి వాపు తీసిపోవును. సెగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలనే మూత్రము బొట్లుగా పడుట, మేహరోగమువలన మూత్రద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్రిటిసు, ప్రొస్టాటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకోరియా, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భవతులుగా నున్నపుడు కలుగు మూత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రలుగల సీసా ఖరీదు రు. 3-0-0 వీ. పీ. చార్జి ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 3 సీసాలు తెప్పించుకొనిన వీ. పీ. చార్జి మేమే భరించెదము.

అడ్రసు:—డాక్టర్ డి. యన్. జస్సాని, 137 కికావీధి, గులాల్ వాడి, బొంబాయి 4.

Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASAN1, I37 Kika Street, Gulalvadi, Bomday, 4.

మద్రాసు సిటి ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 260 చైనాబజారురోడ్డు, మదరాసు.

రోల్డుగోల్డు రిస్టువాచ్

మాచుటకు యందముగనుండి లివర్ యంత్ర నిర్మాణముగల శ్రేష్ఠమైన గడియారము. 36 గంటలకొకతూరికి యివ్వబిన సరిగా పని చేయును రైల్వే రిప్పేరులేదు. 2 సంగులు గ్యారంటీ.

5 సంగులు గ్యారంటీ రొంసంగబడును. కొలదికాలము మాత్రమే. ఎట్టిమాదిరి గడియారమైనను,ధరించుకొను తోలుపట్టతో సహా రు. 7/-లకొసంగబడును. పైగడియారము కొన్నవారికి ఒక బర్మా అలారంక్లాక్ ఉచితముగ నొసంగబడును.

పై రెండును కొన్నవారికి ఒక జత కండ్లజోడ్లు, రాళ్లుపొదిగిన ఉంగరము, ఒక కత్తి, ఒక ఎలెక్ట్రిక్ లైటుతో సహా రు. 4/8/-లు.

ఎమ్. సి. మేయర్ అండు కో.,
వేపేరీ, మద్రాసు.

పండిట్ ఎ. జె. సోమయాజిశాస్త్రి,
ఆయుర్వేదఫార్మసీ.

రావిపాడు, అంబాజీపేట, P. O. తూర్పుగోదావరి.

1. భస్మ, లేహ, ఆసవ, తైలాది అన్ని ఆయుర్వేదౌషధములను ప్రత్యేకశ్రద్ధతో తయారుచేయువారు.

2. వైద్యసభలు, నేషనల్ కాంగ్రెస్‌లలో స్వర్ణపతకయోగ్యతాపత్రములు పొందియున్నవారు.

3. సోమనాథరసము:—జీర్ణించిన సుఖవ్యాధులు ఎగ్గైరాలచే జనించిన అతిమూత్రమును పోగొట్టుటకు సర్వసమర్థమగు దివ్యౌషధము. సెలకు రు. 5/-లు.

4. 12 ఔషధములు గల కుటుంబసంరక్షిణి పెట్టె (Family Medicine Chest) రు. 5/-

5. అశోకఅరిష్ట, మాత్రలు, భస్మ, చూర్ణములు కలసిన సెట్టు 1-కి రు. 3-10-0

సర్వ స్త్రీవ్యాధులను అనేకవేలసార్లు జయప్రదముగ కుదిర్చిన రాజౌషధములు.

బ్రాంచి:—ఆర్. విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు,
తిమ్మనచర్ల, గుంటకల్లు రైల్వేస్టేషన్.

కేటలాగు ఉచితము. ఏజంట్లు కావలెను.

కాదు, నేనే పొరబడ్డాను: సుందరం నిలుచున్న చోటినుంచి కదలలేదు: ఆమెమాత్రం—రెండునిమిషాలు ఆలా నిలుచుని, తరువాత లోపలికి వెళ్లి తలుపు వేసుకున్నది:

దీపం సాపుగా ఆరిపోయింది:

సుందరం అక్కడనుంచి బయలుదేరాడు. మొదట, తిరిగివెళ్లిపోవాలనుకున్నాడు కాబోలు, ఇంటిదోవ బట్టాడు, కాని మళ్లా ఏ మాలోచించుకున్నాడో, చప్పున వెనుకకు తిరిగి, తిన్నగా మాయింటికి వచ్చేశాడు:

నేను అతను రావడం కనిపెట్టి ఏమీ ఎరుగనట్లుగా సిగరెట్టు కాల్చుకుంటూ కూర్చున్నాను — మధ్యమధ్య కూనిరాగంలో, 'మేకెమాలాబులాలో,...అనుకుంటూ—

—నన్ను పలుకరించలేదు: వచ్చి ఎదురుగా కుర్చీలో కూలబడి, చేజాచి, బల్లమీద, 'శ్వేతకాష్ఠం' ఒకటి అందుకున్నాడు—నేనూ చూస్తూ ఊరుకున్నాను.

'ఎక్కడనుంచి మొదలుపెట్టను, కథ' అని అతనే ఎత్తుకున్నాడు కొంచెంసేపటికి.

నేను దానికి జవాబు చెప్పకుండా,

'ఈ మధ్య నీవు ప్రకృతిని ఉపాసించడం మానేసి'—

'అవునోయి—ప్రకృతిని కొన్నాళ్లదాకా మరచి పోవాలిసివచ్చింది—చైతన్యాన్ని...'

నాకు నవ్వువచ్చింది.

'సరేలే—కథ నీవు చెప్పాలి! — నేను గ్రహించ లేనూ!' అన్నాను.

'అందుకనే నేను చెప్పేది. నీవు తిన్నగా చూస్తే కాదూ సరిగా గ్రహించేది.

'తిన్నగానే చూశాను—కాని నీవనేదేమో మాత్రం గ్రహించలేను'

'పోనీ అక్కడికి కొంతవరకు వేం—వింటావా?'

నేను తల ఊపాను:

'ఆ—అనసూయ—కీ—నాకూ, స్నేహం లేదు—తెలిసిందా.'

'అంటే'

'నీవు చూపించడాన్ని బట్టి—నిన్ను నేను చూశానులే— నీవేమి అనుకుంటావో, అది కాదంటున్నాను;

నేనేమీ మాట్లాడలేదు.

'క్రిందటి మంగళవారం నాడు—మీయింట్లోనే భోజనంచేశాను—జ్ఞాపకం ఉంది కదూ.'—ప్రొద్దుపోయే దాకా 'హిందూ' చదువుకుంటూ కూర్చున్నాను. నీవు అప్పుడే నిద్రపోయినావు—

—పడుకున్నవాడిని లేపడం ఎందుకని, నీతో చెప్పకుండానే వెళ్లిపోయినాను. అప్పటికి పన్నెండు దాటింది.

'ఎవరోపెళ్లివారు—అక్కడ ఆగారు. కాన్సర్టు, 'వేణుగానలోలా—' మాషోగ్గావాయిస్తున్నారు. వినడంతోనే నిద్రంతా అమాంతంగా మాయమయింది నాకు. అక్కడనుంచి కదలడానికి మనసు ఒప్పిందికాదు.

'పైకి—ఊరికేనే—చూశాను: అనసూయ నిలుచుని ఉంది:'

'అదివరకు చాలా సార్లుచూశాను, కాని ఎన్నడూ అంత అందంగా కనబడలేదు. చూపు మరల్చనే లేకపోయినాను. చూసినవాళ్లేమనుకుంటారో అన్న తలపే లేకపోయింది.

'నేను తెలివితెచ్చుకొనేటప్పటికి—పెండ్లివారు చాలాదూరం సాగిపోయినారు. రోడ్డుమీద కూడా ఎవరూ లేరు.'

'కాని ఆమె ఇంకా అక్కడనే నిలుచున్నది.

'తలుచుకుంటే నాకే సిగ్గువేసింది. ఆమె నన్ను కనిపెట్టే ఉంటుంది. ఏమనుకుందో'.

'ఇక అక్కడ నిలువలేకపోయినాను. ఇంటికి ఎట్లావెళ్లానో నాకే తెలియదు—ఎట్లా తెల్లవారిందో'

'మరచిపోదామనుకున్నాను. ఆలాటి పాపపు తలపులు చేరనీయరాదనుకున్నాను—కాని, నామనసు నావశం మీరిపోయింది. ఆమెను చూడకుండా—ఆమెను తలచుకోకుండా—ఉండటం దుర్లభమనిపించింది.

'బయటికి రావడానికి చాలాసిగ్గువేసింది — ఎవరికన్నా తెలిసిందేమో — ఏమనుకుంటారోనని, చాలా తపించాను'.

'కాని నావశము కాకపోయింది. ఇంట్లో కూర్చోలేకపోయినాను. పవలల్లా ఏలాగో వేగిరించి, చీకటిపడగానేవచ్చి అక్కడే నిలుచుంటున్నాను.

'క్రమంగా నాకు తగనిస్థైర్యం వస్తూంది. ఎవరన్నా లక్ష్యంలేకుండా పోతూంది — ఆమే — ఆమెతప్ప లోకమే లేదు నాకిప్పుడు—'

నేనాతనిమాటకు అడ్డురాకుండా, వింటూ కూర్చున్నాను. విన్నకొద్దీ—అతని ఉద్రేకాన్ని చూసినకొద్దీ—భయంవేసింది.'

'ఏమంటావు?' అని అడిగాడు సుందరం.

ఏమంటాను—నీవు చేస్తున్నపని అంత బాగుండదేమో—

'ఎవరికి?'

'లోకానికి'

'నీకున్కూడానా?'

'నామాటకేం లే'

'నేను అడిగేది నీమాటే'

ఇక తప్పించుకోడానికి వీలు లేక పోయింది. చూస్తూ ఊరుకోలేక పోయినాను.—

'సుందరం—నా అభిప్రాయం మాత్రం'—

'నేను తప్పు చేస్తున్నాననేనా?—'అని అతడు అందుకున్నాడు.

'అవును.'

'అయితే ప్రయోజనం లేదు—నీవు అర్థంచేసుకోలేవు?'

'ఈపట్టున నీకు అర్థంకానివి—నీవు గ్రహించనివి కూడా కొన్ని విషయాలున్నాయి—తెలుసునా?'

'ఏమో, నాకు తెలియదు—తెలియనక్కరలేదు—కాని—నా ప్రేమా—నా ఆవేదన—సంగతి నీకెల్లా తెలుస్తుందీ?'

నేను 'నిజమే'నని తల ఊపాను.

తరువాత ఎవరమూ ఏమీ మాట్లాడలేదు.

3

రామమూర్తిగారు పడుచుదనంలో చాలా నొక్కగా ఉండేవాడట—కాని నేనెరిగినప్పటినుంచీ ఆలాగే ఉన్నాడు—పిలకజుట్టు, సగంనెరిసిన గడ్డం—ముడతలు పడ్డముఖం.—ఏమో, అప్పటి ఆకారాన్ని చూసి ఊహించనైనా లేకపోయే వాణ్ణి, వయసులో ఉన్నప్పుడు ఎట్లా ఉండేవాడో.

మా పైపుమంచే రోజూ కారులో కోర్టుకి వెళ్లేవాడు. ఆయన్ని చూడటం వ్యవధానంగానే మామ్మసలమ్మ—'ఎల్లా ఉండేవాడనుకున్నావు? సరిగా దొరలాగా,—ఆమీసాలూ, ఆ తురుా—వల్లలాంకోటు, జరీతలగుడ్డ, పెట్టుకుని నడుస్తుంటే, వీధంతా కలకలలాడిపోయేది.—ఈనాటిమాటా,—ఇప్పటికి ముప్ఫైఏండ్ల క్రిందట—అప్పుడు మీ తాతయ్య కలుకోర్టులో పనిచేస్తుండేవాళ్లూ—నీకేం ఎరుగున్నావు. మీ అమ్మేనంటిపిల్ల......,—అని ఆయన్ని ప్రశంసించడం మొదలు పెట్టి, సాంతకథలోకి దించేది. నేను విసుగుకుని అక్కడనుంచి లేచిపోయేవాణ్ణి.

అనసూయ అయినయింటిపిల్ల. చాలాచక్కందీ, చదువుకున్నదీ. ఆ అమ్మాయికీ, రామమూర్తిగారికీ అధమం మూడు పుష్కరాలన్నా లేడా ఉండవచ్చు వయసులో.

—లోకంలో పాటుకథే. రామమూర్తిగారికి మొదటిభార్యతో వియోగం కలిగిన తరువాత, చాలా కాలం ఒంటరిగానే ఉండిపోయినాడు. ఏకాకో లేచి పోతాడేమోనను కునేవాళ్లుకూడాను. కాని ఉన్నట్లుగా ఉండి ఎవరికి తెలియకుండానే, ఇట్టే పడుచుభార్యను సంపాదించుకువచ్చాడు.

అనసూయను వీథిముఖం చూడనీయడనీ, చాలా కోరంటికం పెడుతాడనీ, కొడతాడనీ—పడుచుభార్యలున్న ముసలివాళ్ల కష్టేదుర్బుద్ధులన్నీ ఉన్నాయనీ—అందరూ చెప్పుకునే వారు.

రూపాన్ని కాకుండా, గుణాన్ని వరించే పిల్లలు కూడా ఈకాలంలో ఉన్నారని నమ్మేరకం కాదు నేను. అయినా అనసూయ విషయంలో ఏమనుకోవడానికీ పాలుపోలేదు. అప్పటివరకూ పొల్లుమాట బడకుండా, మానవతి గానే కాపురంచేస్తున్నది.

నేనామెను ఎన్నడూ సరిగా చూడనన్నా లేదు. అసలు ఆ అమ్మాయి సాధారణంగా కనబడదుకూడాను. మాయింటికిదగ్గరనే కనుక, ఎన్నడన్నా, ఏడుపుమాత్రం వినిపించేది. రామమూర్తిగారు—ఆకిరాతుడు- ఆఅమ్మాయిని తరుచు హింసించేవాడు.

సుందరంగాక విన్నప్పటినుంచీ, నాకూ ఆమె అంటే ఫులాసా పుట్టింది —'నపరిహార్యేవస్తుని పౌరవాణాం మనః ప్రవర్తతే'—మావాడికికూడా మనసు మారిందంటే, ఆమెసామాన్యురాలై ఉండదన్నమాటేకాదూ?'

సుందరం, స్త్రీజనం విషయంలో అసలు చాలా జాగ్రత్తగా ఉంటాను.—అకట్లమాత్రం చంచలుడుకాడు. అతడు అనసూయను వరించాడంటే—నాకు ఆశ్చర్యం వేసింది మొదట.

కాని సందేహ మేమీలేదు. నిజంగా సుందరం వంటివాడికి తగిందే. ఆమెకూ అతనే తగినవాడు.—ఈ యుగంలో వీలులేదు కనుకగాని—ఏహంసో మధ్య రాయబారం నడుపుతే ఎంతో త్వరగా తేలిపోయేది కదా ఏదో ఒకటి అనిపించేది.

నే నాతనికి సహాయమూ చేయదలచలేదు. వారించ దలచనూ లేదు—చూసి సంతోషిద్దామనుకున్నాను.

... ...

ఆ కాలజలదోదయమయింది.

సుందరం పరుగెత్తుకుంటూ—నిజంగా పరుగు నుత్తోనే—వచ్చాడు. వేసవిలోకన్నా ఎక్కువగా ఎండ కాస్తోంది. నేనూ అప్పుడే కాఫీ పుచ్చుకుని—నిద్రపోవా లనుకుంటున్నాను.

అమాంతం వచ్చి వెన్నమీద పరిచాడు. మత్తంతా వదిలిపోయి లేచి కూర్చున్నాను. అతనుమాత్రం కూర్చోకుండా—ఒకచోట నిలవకుండానే.—

'లేవోయి — షర్టువేసుకుని బయలుదేరు,—త్వరగా—లే—అలా చూస్తావేం'—

అని గబగబ నన్ను హెచ్చరించి, ఉత్తరీయము, షర్టు తీసుకునివచ్చి నామీద పడేశాడు.

'ఏమిటీహడావడి?' అని నేను చాలా తీరుబడిగా అడిగాను, అతని తొందరంతా లెక్కపెట్టకుండా.

'కాదు-దోవలో చెపుతాను ముందుబయలుదేరు.'

'సంగతేమో తెలియందీ, కదలను. అసలు ఇంకోరైతే, ఇప్పుడు లోనికి రానిచ్చేవాణ్ణే కాను. ఏమిటి ఎండలో నన్నుకాస్సేపు పడుకోనీయకుండా.'

'ఎప్పుడూ నీతో ఇంతేనోయి' అని బిక్కమొగంవేసి, కూర్చున్నాడు సుందరం.

కొంచెంసేపు తలవంచుకుని ఏదో ఆలోచిస్తున్నట్లుగా ఊరుకుని,

'రామమూర్తి—రమ్మన్నాడోయి మన్ని' అన్నాడు చప్పున తలఎత్తి నావైపుచూస్తూ.

'ఏమిటీ?'

సుందరం మళ్లా చెప్పాడు.

'నిజంగానా?'

'ఇంకా నమ్మకపోవడమేనా.'

'సరే వెళుదామూ.'

'తప్పకుండా—నీదే ఆలస్యం'

—'కారణం ఏమిటో'

'ఏమయినా, నాకులక్ష్యంలేదు—అనసూయ...'

'కనిపెట్టాడా?'

ఎన్నడో కనిపెట్టాలిసింది. అది అతనిపొరబాటే'

'దుర్మార్గుడు; మనంకాస్త జాగ్రత్తగా.'

'అయితే లెక్క ఏమిటోయి-అతనితో చెప్పే- అనసూయను—లాక్కుంటాను.'

'అన్యాయ మేమో'

'అతను చేసేదానికంటేనా?'

—ఇద్దరమూవెళ్లి రామమూర్తి లైబ్రరీలో కూర్చున్నాము. లోపలికి కబురుపంపించాము.

నే నదివరకు ఎన్నడూ లోపలికి వెళ్ళలేదు. ఆయనకు అంత మంచి లైబ్రరీ ఉన్నదని కలలోనన్నా అనుకోలేదు. పాతవకీళ్ళ దగ్గిర ఉండేసరంజామా అనుకున్నానుగాని—చూసేటప్పటికి నాకు తలతిరిగిపోయింది.—పేరున్న ఆధునికుల గ్రంథాలన్నీ మంచి ప్రతులు, ముద్దులు మూటగడుతూ అలమారల నిండా ఉన్నాయి.—

లోపలికి రమ్మని నౌకరువచ్చి చెప్పాడు. సుందరం, నేనూ,—లోపలికి వెళ్లాము.

డ్రాయింగురూము—ఫొటోగ్రాఫులలో నే కాని ప్రత్యక్షంగా ఎన్నడూ అలాటిది చూడలేదు—ఎంతో బాగుంది—నాకు లోపలికి వెళ్లడానికే అదేదో అనిపించింది.

రామమూర్తిగారు చెస్టరుఫీల్డులో కూర్చుని ఉన్నాడు. ప్రక్కన ట్రేలో కాఫీ సామగ్రి అంతా ఉన్నది.

మమ్మల్నిచూసి, లేచి ఎదురుగుండా వచ్చాడు. సబహుమానంగా లోపలికి తీసుకువెళ్లి కూర్చోబెట్టి తానుకూడా మాకు ఎదురుగా కూర్చున్నాడు, చేతులో పుస్తకం ప్రక్కన పెట్టేసి.

అందరమూ కాఫీ పుచ్చుకున్నాము.

అంతవరకూ సుందరం ఏమీ మాట్లాడలేదూ—నేనూ ఏ మనడానికి తోచక ఊరుకునే ఉన్నాను. రామమూర్తిగారే మాట్లాడుతున్నారు ఏవో ఆమాటలూ—ఈ మాటలూను.

ఆయన మొగం, పాలకించూస్తే, కోపమేమీ స్ఫురించడంలేదు; కాని నాకాయన ఎదుట ముండ్లమీద కూర్చున్నట్టుగా ఉంది. ఎప్పుడు బయటపడుదామా అనుకుంటూ, విధిలేక తప్పని సరిగా కూర్చున్నాను.

'అనసూయా!'

రామమూర్తిగారు నెమ్మదిగా పిలిచారు. నాకు గుండెలు ఆగిపోతాయేమో ననిపించింది. నిలువున నీరైనాను. సుందరంస్థితి గమనించడమే లేదు.

గాజులచప్పుడు వినబడ్డది. గుమ్మానికి అడ్డమున్న తెరతొలగించుకొని అనసూయలోపలి!—

—రాలేదు. ముందరికి అడుగువేయబోతూ, మమ్మల్ని చూసి, చప్పున లోపలికి పోయింది.

'పరవాలేదు—రా.'

ఆమె తలవంచుకునివచ్చి దూరంగా నిలవబడినది. నాకు నిజంగా భయంవేస్తూంది. ఆమెమొగంలో మాత్రం ఆశ్చర్యం కనబడుతూంది.

రామమూర్తిగారు లేచి నిలుచున్నారు. అనసూయ ఆయనకు చాటుగా ఉంది. మాకు కనిపించడం లేదు.

'కష్టమనుకోకుండా పిలువగానే వచ్చారు. కృతజ్ఞుణ్ణి' అని రామమూర్తిగారు ఎత్తుకున్నారు.

నాకు ఏంజవాబుచెప్పవలెనో తోచలేదు. అసలు అవసరం లేదేమో కూడాను. మాట్లాడకుండానే కూర్చున్నాం.

'సుందరంగారూ, మిమ్మల్ని నేను చిన్నప్పటి నుంచీ ఎరుగున్నాను. మీనాయనగారికీ నాకూ, ఒకప్పుడు స్నేహంకూడా ఉండేది.

సుందరం తెల్లబోయి ఆయనవైపే చూస్తున్నాడు.

'—మీకన్న నయము చెల్లినవాడిని గనుక, రెండు ముక్కలు వేదాంతం మాట్లాడుతాను, విసుక్కోబోకండీ—మానవుడికి ఆయుఃప్రమాణము శతాధికం అని నిర్ణయం ఉన్నా, విధిదుర్విజ్ఞేయంకాదండీ—శంకరుడు జీవనం విద్యుచ్ఛిరమనే అన్నాడు. అనుభవం విషయంలో లోకాయతికులమతమే నాకు నచ్చిందండీ—ఏమంటారు!'—'

మేమేమీ అనలేదు. ఆయనే అందుకున్నాడు—

'ఇకమామూలు ధోరణిలోకివస్తాను:—కులాసా రెండు విధాలని నా ఊహ—సొంతం, పరకీయం అని అంటే, తాననుభవించడం, ఎవరినన్నాచూసి ఆనందించడం. ఎవరి అదృష్టాన్నిబట్టి ఎవరికివారికి—ఏదో, ఈ రెండు రకాల్లో, ఒకటి—

సుందరం రెండుమూడుసార్లు మాటకు అడ్డం రాబోయినాడు. కాని రామమూర్తిగారు మాట చొర

నీయలేదు. ఇక ప్రయోజనం లేదని, మాట అందుకోడానికి యత్నించమానేసి, అభినయంతో, తనఅభిప్రాయం తెలియజెప్పాలని తంటాలుపడుతున్నాడు. ఆయన అది గ్రహించాడు కాబోలు చిరునవ్వుతో—

'నాయనా తొందరపడకోయి! నీకు నాలో మాధవపాలు వచ్చుకుందీ!-వస్తున్నానకదూ!' అన్నాడు,

నాకిక ఆబిగిరిని కూర్చోడం దుర్భరమయిపోయింది. అప్పటికి పదినిమిషాలనుంచీ వింటూన్నా కని చెడుతున్నా, మాటలర్థం రేమిటో, మనసులో ఏముందో—ఏమీ—గోచరించనేలేదు. ఆయనసమక్షంలో ఉండటమే యాతనగా ఉంది. ఆమాపు—

ఆమాపు తమాషాగా ఉంది, కాని అర్థం అయ్యేటట్టుమాత్రం లేదు మా ప్రజ్ఞలన్నీ మా ఆధీనం దాటి పోతూన్నాయి.

—అది అంతకన్నా చిత్రంగా ఉంది!—ఇప్పుడు గాంభీర్యం ఉట్టిపడుతూంది ఆముఖకవళికలో. ఆ-ధీరుడు ఓమాదిరిగా, దుర్నిరీక్షుడుగా ఉన్నాడు—మారిపోయి నాడు.

'అనసూయను నీవు ప్రేమిస్తున్నావుకాదూ?'

పిడుగుపడింది:—కాని ఆయన చలించలేదే?

'అడుగనక్కరలేదు—నీకు—ఆ—మె—మీద చాలా ప్రేమ ఉంది—నాకు తెలుసును.'

అగ్నిపర్వతం అడుగంటా కదిలి పోయింది:— తప్తధాతుప్రవాహం ముంచుకువస్తుంది.

—కుందరం కూర్చున్నచోట నుంచి లేచి— ఎగిరి—నిలుచున్నాడు—వణికిపోతున్నాడు. కళ్లు,భావ-కవిత్వ-రాగాన్ని క్రక్కుతూన్నాయి.

రామమూర్తిగారూ—నేను అనసూయను...... అనసూయ నీది-నాకు కావాలి—........ ఆబంగారు బొమ్మను—మీరు—మీరు—ఆమెకు మీరు తగరు—ఆమె జీవితాన్ని పాడుచేస్తున్నారు. అలావిన్యారా?—ఆ...,

రామమూర్తిగారు ఈధూకరదు చలితుడైనా కాలేదు. చిరునవ్వు—నిజంగానే-చిరునవ్వు నవ్వాడు—

'అవునోయి—ఆమెనీకుకావాలి; నేనుసంతోషంగా అనసూయను, ఆమెప్రేమను ఆశీర్వచనపురస్సరంగా నీకిచ్చివేస్తాను. హృదయపూర్వకంగా ఆమెను ఆమె వరించిన అదృష్టశాలిదగ్గరకు బ్రహ్మరథంపట్టి తీసుకుని వెళుతాను. నీవు పోషించనక్కరలేదు. నాకు కలిగిన దంతా ఆమెదే. ఇప్పుడే ఆమెకు యిచ్చివేస్తాను. ప్రేమేకాదూ, నీవు కోరేదీ, నీకు కావలసింది?—'

విన్నాం ఈమాటలన్నీ విన్నాం. కాని అప్పటి మాస్థితి ఏలా తెలియజేయడం?

నీలాంబుదాలమాటునుంచి తొంగుచూస్తూ ఉన్న విద్యుద్వల్లి తెరతొలగించుకుని మాకళ్లయెదుట మెరిసింది.

చెంగున ముందరికి దుమికింది, అప్పటికి మేం అనసూయ మాటే మరచిపోయినాం. రామమూర్తిగారు కూడా.

ఆయనకూడా ఈధోరణిలో ఆమెను గమనించడమే లేదు. అమాంతం, ముందుకు ఉరికి ఎదుట నిలువబడ్డేటప్పటికి ఎంత నిగ్రహమున్నా మాలాగే ఆయనా ఉలిక్కిపడ్డాడు.

'ఏమిటీ ఆగడం?'

ఎవ్వరమూ మాట్లాడలేదు. మెదలనన్నా లేదు.

'అనసూయా!'

రామమూర్తిగారు చాలా ఆశ్చర్యపడుతూన్నారు. ఇక అనసూయా.

ఆమాపులు, అచూపులకి అర్థం తెలియడం లేదు కాని ఆమెకళ్లయెదుట పడుటకన్న ఏమైపోయినా బాగుండుననిపిస్తూంది. ఆకోపం—ఆవిషాదం;

'అభిమానంలేదూ. మీభార్యను పరు డెవ్వడో మెచ్చుకున్నాడని ఆ-ఆశనికి దానంచేస్తారా? పశువుల్లో పక్షుల్లో కూడా లేదే ఇంతధర్మబుద్ధి?

రామమూర్తిగారు అనసూయన తేరి బార చూశాడు—

'వెళ్లవా?—నీ జీవితాన్నంతా వ్యర్థం చేసుకుంటావా?—నీవు సుఖపడటమే నేనుకోరేది—నీమీదప్రేమ'—

అనసూయ ఆడుపులిలాగా గర్జించింది—

'నామీద—ప్రేమ—అవును, నిజంగానే—నామీద మీకు ప్రేమ—దయ—అపేక్ష—ఎన్ని ఉన్నాయి!— పశువధ చేసేవాళ్లన్నా, ఆ ప్రాణిమీద కనికరిస్తారు—మీకా మాత్రమన్నా జాలిలేదే?

రామమూర్తిగారు తెలతెల బోయినారు.—

'అనసూయా—పొరబడ్డానా?' అని సంశయిస్తూ ప్రశ్నించాడు.

'మీరు తప్పుచేశారని—ఈదాసి అనగలదా, అనడానికి అధికారముందా?—కాని, ఇంతకాలమున్నా, నామనస్సు కనిపెట్టలేక పోయినారుకాదా?'

'నీవు—ఈ—ఈయననూ—'

'అవును. మీ మాటలన్నీ విన్నతర్వాత సంగతంతా తెలిసింది. నాకు తెలియకుండానే నన్ను ఇమిడ్చి వింతకథ అల్లారు.'

'ఏమిటీ?'

'పేరు—ఎవరూ?'

అని మమ్ములను చూపించి అడిగింది.—నేనూ సుందరం తెల్లబోయినాము. మేము ఎవరమో కూడా అనసూయకి తెలియదా?

కాని రామమూర్తిగారికి కోపంవచ్చింది. ఆయనకు అనసూయమాటలు అర్థంకావడం లేదు కాబోలు!

'ఏం వేషాలా—ఎవరో తెలియకుండానే,—అకున్నా—'

అనసూయ నవ్వింది.

'ప్రేమించావనేనా, మీరడుగబోయేది?'—

'అవును'—అని రామమూర్తిగారు తలయూగించారు.

మళ్లా—ఈమారు బిగ్గరగానే—నవ్వేసింది అనసూయ.

'అయితే—నేను ప్రేమించానా?—ఎవరినీ?'

'ఎరుగవా?'

'మీకు—తెలియదా?'

'తెలుసును. నేనూ—చూశాను. ఆవెన్నెల రాత్రుల్లో ఆతనికోసం నీవూ—నీకోసం ఆతడూ—పరితపించడం—'

'రామమూర్తిగారు ఉగ్రుడైపోయినాడు. మనసులో దాచలేక, కథంతా చెప్పేశాడు—నిత్యమూ సుందరం—అనసూయకోసం నిరీక్షించడం—ఆమె ఆతనికి కనబడటం—...

ఇంకా ఏవేవో మాటలన్నాడు—వింత వ్యాఖ్యానాలు చేశాడు—ఆ శాంతమంతా ఎక్కడికి పోయిందో.

అనసూయ అంతా విన్నది—

—'అలాగేం—ఒకరిని మించినవారొకరూ—మీరు ఆయన్ని చూశారు—ఆయన—నన్ను చూశారుకాదూ—సరే అంతవరకూ మీకథ బాగానే ఉంది—ఒప్పుకుంటాం—కాని మిమ్మల్ని ఇద్దర్నీ—నేను చూడలేదే?'

—ఇక ఎవరేం మాట్లాడుతారు?

'—చూడకపోవడం నాదిపొరబాటే— లేకపోతే ఇంతకథ ఏలాజరుగునూ. అయ్యో, వృథాగా ఎంతకష్టపడ్డారూ? నన్నడుగలేకపోయినారా? నా—నామీదనా మీ కపనమ్మకం. అంత విశ్వాసం లేకపోయిందా?'

'అవును ఏలాఅడుగుతారు అబద్ధం చెపుతానేమో ననుకున్నారుకాదూ. మీతో—మీతో అబద్ధమాడుతానని మిమ్మల్ని మోసం—మీకు ద్రోహంచేస్తానని ఏలా అనుకున్నారూ! అంతమాత్రం నన్ను నమ్మలేకపోయినారా? అబ్బ! మీది ఎంతరాతిగుండె!'

'మీ ఎదుటబడి ఇతరులున్నప్పుడు ఇంత నదురూ బెదురూ లేకుండా మాట్లాడడం తప్పే. నాకూ తెలుసును. కాని స్త్రీకి ఇంతకన్న గొప్పపరీక్ష ఏముంది. మీ వంశ గౌరవం, మీ ప్రతిష్ఠ, నన్ను కన్నవారిమర్యాద నేను కాపాడుకోవద్దూ?

'మీకూ తెలుసునుగాదూ. భోజనం అయిన తరువాత నిద్రపోకముందు కాస్సేపు చల్లగాలిలో తిరిగే అలవాటు నాకుందని? నేను కాపురానికి వచ్చినప్పటినుంచీ మీరు చూస్తూనే ఉన్నారు. చిన్నప్పటినుంచీ కూడా అంతే. కావలిస్తే మావాళ్లని కనుక్కోండి.

చక్కగా వెన్నెలవుంది, చంద్రుడూ, నక్షత్రాలూ, మెరుస్తూ కనబడుతూంటే—క్రిందకొద్దా—కొద్దు మీదపోరేయే మనుష్యులనీ చూడటానికి—ఎవరికి మనసొప్పుతుందండీ?—నా ధ్యానంలో నేనుంటే—పాపం. ఆయన నన్ను చూసి ఉంటాడు:—

'పిరికివేషం, వైఖరీమాత్రే కవిత్వంచెప్పే వారిలాగా కనబడుతున్నారే—మీరూ,—ఓపిక లేక బయటికి అనకపోయినా—మనసులో ఉందకామా మీకున ఆధోరణి—కనుక ఇది మీరుభయులూ కలిసిచేసిన వందనా?,

'—మా నాన్న అనేవాడు లేండి 'నిరంకుశాః కవయః' అని—మాచిన్నతనంలో సరిగా అర్థంచేసుకోలేక, ఈ కవులందరూ, సరిగా అంకుశం పెట్టి పొడిచిమంచిదోవలోకి తీసుకువచ్చేవాడు లేక ఈలా చెడిపోతున్నారనుకునేవాళ్లం—కాని బుద్ధి తెలిసినకొద్దీ, ఆ అమాయకపు ఊహాలే నిజం అవుతున్నాయే?—మీరందరూ, నిజం చేస్తున్నారే?

'మీ ఆలోచనలో మంచి చెడ్డలు మీకు తెలియాలి—కాని'—అందరూ, మీలాగానే అనుకొని—అందరూ మీ అందుబాటులోవారనుకుని—వృథాగా కష్టపెట్టకండీ—మీరుకష్టపడకండి.'

వింటున్నకొద్దీ, కాళిదాసు శకుంతలచేత చెప్పించిన లెక్చరు, దీనిముందర చాలా నీరసంగా కనబడ్డది—నిజంగానే, చక్కని వాళ్లకు, కోపంకూడా అదోమాదిరి అందమే—

అనసూయ, ఈమాటలన్నీ రామమూర్తిగారికి ఎదురై అన్నది. ఇకచాలించి, మమ్మల్ని రక్షిస్తుందేమో నమకున్నాం—నేనుమాత్రం, నాజన్మనూ—దానికి కారకులనూ, మావంశానికి మూలపురుషులనూ, బాలారిష్టాలన్నీ తప్పించి ఇందాకా బ్రదుకనిచ్చిన దైవాలనీ—ఎంత తిట్టానో—తిడుతూన్నానో—ఎవరి కెరుక?

కాని, మా కంతటితో తప్పించుకుని బయటపడే భాగ్యం లేదు. రామమూర్తిగారి దిక్కునుంచి మావైపుకు తిరిగింది ఆతుపాను. ఒక్కటే విసురు.

'అయ్యో! మీరెవరో ఎరుగను — క్షమించండి. కాని, మీతోబుట్టువునే, ఆమాదిరిగా—చూడటానికి మీ మనసు ఒప్పదనుకుంటాను—కాదూ?'

అని అన్నది మృదుమధురస్వరంతో — ఎంతో నెమ్మదిగా.

ఆదెబ్బతో మాయిద్దరిపనీ ఆఖరయిపోయింది. సుందరం నేనూ.—ఎవరు ముందో, ఏలావచ్చి బయటపడ్డామో, తెలీదు.

నేను కాస్త వెనుకపడ్డా ననుకుంటాను. రామమూర్తిగారు అనసూయయెదుట సాంజలియై క్షమార్పణ వేడటం, ఆమె ఆయన్ని తగని ప్రేమతో వారించడం చూశాను చూచాయగా.

సుందరం ఈమధ్య అసలే కనబడటంమానేశాడు. వేసవికి ఊటీ వెళ్లాడేమో?

ఆమాటే—ఆ అమ్మాయి మాటే ఆమె అన్న ఆమాటే ఎప్పుడూ తలపునకొస్తూంటుంది. తలచుకున్నప్పుడల్లా నవ్వుకుంటూంటాను. నిజమే—ఒకరిని పెంచినవా రొకరూ!

ఒక నా టి గీ తి

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి గారు

ఎన్నియబ్దాలనుండో నాహృదయసుమము
సమధికానందశాఖతో జంటఁబాసి
భగ్నమై ధూళియై తుది భస్మమయ్యె
నే సహింపంగలేక నిర్నిద్రనయన
జలదమాలాకవోష్ణంపు సలిలధారఁ
దడపిపదనిడఁజూడ దుర్దైవహతక

చోదితుండయి యెవ్వఁడో చూరగొంచు
నెగురఁగొట్టను నాకర్మ మేమనందు
కూర్కురాదయ్యెఁ గన్నులు గ్రుచ్చుకొనిన
మెత్తుకువోదయ్యె గొంతులో మెదపికొన్నఁ
గనులు మూసి సమాధిలోఁ గలసిపోవ
హృదయసుమసౌరభంబులు కదలుచుండె.

నే నభిలషింపవలసిన నిస్తులంపు
వస్తు వేదేని జగతిలోపలను లేదొ?
ఉన్నను గ్రహింపలేకయే యొక్కదాని
కై, తపించుచునుంటినో? కాదు కాదు
యే నపేక్షింపవలసిన దిదియ నిజము
మఱల నామేను కష్టాల మరుగుచుండె

అంతమే లేని దార్ద్ర్యహవ్యవాహ
కీలలెగఁజిమ్మి మఱికొంత తూలనేసె
నదనెఱిఁగి వచ్చిపడుగాదె యరిబలంబు.
ఒంటిగానుండ భయము మహోగ్రరూప
ధారియై యొక్కయధముఁడు తారుకొనును

నంతవఱకును నాకష్ట మంతరింప
జిలిబిలిగ ముద్దుమాట తేనెలను జిమ్మ
సుద్ది నన్నలరించు నాముద్దుబిడ్డ
యట్టె తానెగిరి చనునమ్మా! యటంచు
యెవ్వ తెరుఁగుదు రంత నేమేమిచనెనొ

ఈశ్వరా! యిట్టిదుఃఖనిరీహామతిని
వేదనాదూయమానత వేఁగవేఁగ
నెన్ని హేమంతములు యెన్ని యెన్ని వార్ష
దినములు వసంతకములును జనఁగవలెనొ?
నీవెఱుంగుదువా? లేక నిత్యసాక్షు
లయిన కొబ్బరికోనయా? యమల సలిల
కౌశికయ? వృద్ధగౌతమికాల్వయా......

ఎగిరిపోయిన సుమభస్మమెట్టులైన
శాంతికల్లోలినీపరిసరములందుఁ
బ్రోవుచేసి తదీయ కల్లోలలోల
వాయుసుకుమారసఖుని సహాయమునను
నపుడ పునరుద్ధరింపంగ నాసపడితి
సరిమె నాకూతుసఖియె వసంతలక్ష్మి

నిస్తులమనోహరపుఁ గుహూనిస్వనాల
నల్ల దే! పోలుస్వాగతంబడిగి పిలిచి
పరచెఁ దెలిదెలియిసుక క్రొంబట్టుపరుపు
అనిలసుకుమారుఁ డల్లన నరుగుదెంచి
కోమలములగు నాదు ముంగురులఁ గేల
నూదిమెగఁద్రోసి మూసి దోఁబూచులాడె
ముద్దుగూఁతురు నగుదు న్కామోాల నిలచి
భావకుసుమంబు రేకెత్తి పరిమళించె.

నీరసంబగు చేతుల నెత్తికొంచు
నాయవస్థలఁ గన్గొని నవ్వినవ్వి
పొంగి బొరగిలఁబడెదు పొమ్ము చాలు
మెండినను వక్రగుణమ? త్రాచేటి బోటి
నాకుయశమబ్బ నాస సుంతయును లేదు
యొరుల మెప్పింత మనునిచ్ఛ నుండనీను
దోడివారల మెగతాళిఁ ద్రుంగిపోను
మిత్రుం సభినందంబుల మిట్టిపడను

నాదుముక్కుల కొమరిత నవ్యమధుర
మధురభాషాస్రవంతిపై మలయుచుందు
నాతనూజాత శుభవదనంబుపైని
దొలఁకునవ్వు పూలనావపైఁ దూఁగిపోదు
సొగకన్నులప్రకృతిక శోభలందుఁ
దూఱి యానందవాహినిఁ దోఁగిపోదు
అవధిలేనిది కాల మీయవని విపుల
మెవ్వ రేమనుకొన్న నాకేమి కొదువ.

లలిత

శ్రీమతి ద్రోణంరాజు సీతాదేవిగారు

ఆదివారము సాయంత్రము నాలుగు గంటలవేళ చంద్రశేఖరరావు పేపరు చదువుతూ ఈజీ చైర్ మీద పడుకున్నాడు. "నాన్నగారూ, కాఫీఫలహారము తీసుకువచ్చినాను. పుచ్చుకోండి, చల్లారిపోతుం" దని లలిత కాఫీఫలహారములను అక్కడపెట్టి లోపలికి వెళ్లింది.

శ్రీమతి ద్రోణంరాజు సీతాదేవిగారు

"ఏమండీ లలితకి పదమూడవ యేడుకూడా వెళ్ల వస్తోంది. నేనిదివరకు రెండేళ్ళనుంచి పోరుతున్నా మీకేమీ నాటడంలేదు. కచేరీపను లున్నవని కొన్నాళ్లు, కోర్టులో దావాపను లున్నవని కొన్నాళ్లు కాలయాపన చేస్తూవున్నారు. ఈమాఘమాసములోనైనా పెళ్లిచెయ్యకపోతే మనము నలుగురిలోను తలయెత్తి తిరుగలేము" అన్నది అంతట్లో లోపలనుంచి వచ్చిన సుందరమ్మ.

"అవును నేను ఆలోచిస్తూనే వున్నాను మరి. ఇదివరలో మనమాలోచించినసంబంధాలు భూవసతి లేకపోవడము, పిల్లవాడికి చదువులేకపోవడము, ఇవన్నీ వుంటే అబ్బాయి కురూపి అవడము తటస్థపడుతూవుంది. మన యిందిరకు వచ్చినసంబంధములాటిదే వెతికి, మూడువేలైనాసరే కట్నంపెట్టి, లలితకి అనుకూలమైన వరుని తేవాలి. లలిత రూపవతి. ఇంగ్లీషుకూడా బాగా చదువుకుంది. దానికివచ్చిన వరుణ్ణి చెయ్యాలి. నాకు వారంరోజులైనా సెలవివ్వడు. ఊపిరి తీసుకోటానికైనా తీరుబడిలేదు."

"నిజమే, యేంచెయ్యను మరి. మా పినతల్లి కొడుకు శేషగిరిరావు నాలుగునెలలు ప్రివిలేజీ లీవు తీసుకొని ఖాళీగా యింటిదగ్గఱ కూరుచున్నాడు. అతని స్నేహితులు గొప్పగొప్పవాళ్లు చాలామంది వున్నారుట. ఈ సంబంధము విషయములో అతనిని సహాయము చెయ్యమంటే బాగుండును."

"అవునే, సమయానికి మా బాగా జ్ఞాపకముచేసేవు. నేనావూటే మరచిపోయినాను." అంటూఉంటే ఇంతట్లో ఖద్దరుపంచె కట్టుకొని తువాలు మీదవేసుకొని శేషగిరిరావు లోపలికొచ్చాడు.

"ఓహో! బావగారా, వెయ్యేళ్లు. నేనూ, మీచెల్లెలూ యిప్పుడే మీమాటనుకుంటున్నాము. ఈ కుర్చీమీద దయచెయ్యండి." అన్నాడు చంద్రశేఖరరావు.

"అన్నయ్యా, వారంరోజులనుంచి యెక్కడా కనబడటంలేదే! పిల్లలంతా కులాసాగా వున్నారా? ఒకమాటు వద్దామంటే పకవూరు ప్రయాణమైనట్టు రావాలి. మీరు యీవూరువచ్చి ౧౫ రోజులైనా ఒక్కమాటు మీయింటికి రాలేకపోయేను. పాపము వదిన యేలాగో తీరుబడి చేసుకుని వచ్చింది."

"అవునమ్మా చాలామారమే. వారంరోజులనుంచి శ్రీనివాసానికి జ్వరం వస్తోంది. నిన్ననే పథ్యంపెట్టేము. నాకూ అందుచేత రావడానికి వీలులేకపోయినది. మాటల సందడిని మరచిపోయేను. మీమాటే అనుకుంటున్నామని అన్నారేమిటి బావగారూ?"

"ఏమీలేదు. లలితకి ౧౬ యేళ్లు వెడతాయి. సంబంధాలు వెతకడానికి నాకెక్కడ తీరుబడిలేదు. మీరు సెలవుమీద తీరుబడిగా కూర్చున్నారు. ఈ వుపకారం మాకు చెయ్యాలి. తగిన సంబంధమేదో చూచి యీయేడు పెళ్లిచెయ్యక తప్పదు. ఈభారమంతా మీదే."

"అయ్యో! యీపాటిదానికే నన్నింత ప్రాధేయ పడాలా, బావగారూ; నాచేతనైనంతవరకు నే నీ ప్రయత్నం చేస్తాను. రేపటిరోజున నేను శిస్తులువసూలు చేసుకోటానికి అమలాపురంవెళ్లాలి. ఆప్రాంతాల్లో ధనికులు నాకు. తెలిసినవాళ్లు కొంతమంది వున్నారు. ఏదో మంచిగౌరవమైన సంబంధం చూచుకొనిమరీ వస్తాను."

"అన్నయ్యా! లలితఅందానికి తగ్గ పెండ్లికొడుకును చూడాలిసుమీ, నీ పిల్ల ఒకటీ నాపిల్ల ఒకటీ అనుకోకు. ఈభారమంతా నీమీదే వదిలేశాము."

"అమ్మాయీ, నాకింతగా చెప్పాలా? మన లలితకి తగినవరుని వెతగటం పూచీ నాది. బావగారూ, సెలవు. రేపుదయం పడవకిబైలుదేరుతాను. వారంరోజుల్లో తిరిగివస్తాను. అమ్మాయీ, వెడతాన."

"మంచిది."

* * *

చంద్రశేఖర్రావు రెవిన్యూ ఇన్స్పెక్టరు పనిలో వున్నాడు. గౌరవమైన కుటుంబములోనివాడు. వారికి సాలుకి ౨౦౦౦ రూపాయిలు రాబడిగల భూవసతి. పెద్దసాలంగిళ్ళు భవంతి. ఇంటిచుట్టు తోటలో ఫలవృక్షములును, గులాబీ, సంపెంగ మొదలైన పువ్వులచెట్లును నిండియున్నవి. ముగ్గురు కూతుళ్లు ఇద్దరు కొమాళ్లు. పెద్దకుమార్తె యిందిరకు పెళ్లియయి కాపరానికి వెళ్లింది. రెండవకూతురు లలితకు వివాహవిషయమై రెండు సంవత్సరాల నుంచి ప్రయత్నం చేస్తూన్నారు గాని ఒకటీ అనుకూలమైంది దొరకలేదు.

ఒకనాటి సాయంకాలము శారద, శ్రీనివాసం, మరి కొందరు పిల్లలూ ఆడుకుంటూ శేషగిర్రావు గుమ్మంలోకి రాగానే "అమ్మా, అమ్మా, మామ వచ్చా" డని పరుగెత్తికొనిపోయి లోపలవున్న తల్లితో చెప్పేరు. సుందరమ్మ మిక్కిలి ఆత్రములో చావడిలోకి వచ్చి,

"అన్నయ్యా, యెప్పుడు వచ్చినావు, వెళ్లిన పని యేమైంది?" అంది.

"ఏమిటమ్మా, ఇదేమి కూరగాయల బేరమా యేమిటి బజారెళ్లి కొనుక్కురావటానికి? మంచీ చెడ్డా కాస్త ఆలోచించాలా? అమలాపురంలో బుర్రా కామేశ్వర్రావుగారి అబ్బాయి వున్నాడుగాని చదువుబొత్తిగా తక్కువ. మోడేకుర్రులో చేబ్రోలువారి సంబంధము ఒకటుంది. అన్నివిధాలా బాగుంది కాని, లలితకి ఈడుకి తగడు. మల్యాలవారిఅబ్బాయి వున్నాడు; సాలీనా ౫౦౧ రూపాయిలు వస్తాయి, బి. ఏ. ప్యాసయి, యల్. టి. చదువుతున్నాడు. ముప్పదియేళ్లున్నాయి. తల్లీ, తండ్రీ లేరు. ఇంట్లో మరెవ్వరూ దక్షత లేరు. ఈమూడుసంబంధాలూకూడా నాకేమీ నచ్చలేదు. విశాఖపట్టణంలో ౨, 3 మంచిసంబంధాలున్నాయని నాస్నేహితుడొకడు నిన్న పడవలో కనబడి చెప్పాడు. అవికూడా ఆలోచిద్దాము. నేను యింటికి వెడతాను. మరిబావగారు యింకా యింటికిరాలేదు కాబోలు! ఈసంగతులు ఆయనతో చెప్పు" అని వెళ్లాడు.

* * *

"ఏమే? శేషగిర్రావు, బెజవాడ వుద్యోగంలో కెళ్లి ఆరుమాసాలయింది. అక్కడెవరన్నా పెళ్లికొడుకులుంటే వాకబుచేస్తానని చెప్పాడు. అక్కడా యేదీకుదరలే దనుకుంటాను. అతనికి బెజవాడనుంచి విశాఖపట్నం ట్రాన్సఫరు అయిందని మొన్న వెంకోబరావు చెప్పాడు. ఆవూళ్లో యేవో సంబంధాలున్నాయని యిదివరలో మనము అనుకున్నాంగాదూ? శేషగిర్రావు పేర విశాఖపట్నం ఈవాళ ఒకవుత్తరం వ్రాస్తాను."

"ఏం రాస్తారో, మీరురాయటం, అతను తిరగటం సరిపోతూందిగాని, యేమీలాభం లేదు. పెళ్లికొడుకు బాగులేడనీ, ఆస్తితక్కువనీ, యేవోవంకలుపెట్టి వచ్చిన సంబంధాలన్నీ మించపెట్టారు గదా! పైకి చెప్పుకుంటే సిగ్గు. దానికి కార్తీకమాసానికి ౧౮ వెళ్లి ౧౯ యేడు వస్తుంది. ఏమీ పాలుపోవడం లేదు."

"ఏంచేస్తాము మరి? అనువైన సంబంధము దొరక్కపోతే, ఏదారేపోయేవాడికో కట్టబెడితే, దానికి వాడిమీద యిష్టంలేకపోతే, బతికినన్నాళ్లూ మన జీవానికి వునూరుమని యేడుస్తూంటుంది. అది రజస్వలైతే అవుతుంది. మంచివరుడు దొరికేవరకూ నేను చెయ్యదలచుకోలేదు."

ఇంతలో టపాబంట్రోతు కవరొకటి యిచ్చి వెళ్లాడు. చంద్రశేఖరరావు తొందరతో విప్పిచదివాడు.

విశాఖపట్నం, మహారాణీపేట
౯-౧౦-౩౪

మహారాజశ్రీ బావగారి సన్నిధికి. నేను ఈవూరు వచ్చి ౧౦ రోజులైనది. ఈవూళ్లో దుగ్గిరాల ఉమామహేశ్వరరావుగారి కొమారుడు బి. ఏ. చదువుచున్నాడు. సమస్తవిధముల వారి కేలోటు లేదు. మన లలితకు అనుకూలవరుడుగా నున్నాడు. ఈసంబంధము స్థిరపరచవలెనని యున్నది. రేపటి వుదయము నే నక్కడికి వస్తూవున్నాను. అన్ని సంగతులు విశదంగా మాట్లాడవచ్చును.

ఇట్లు: విధేయుడు,
సో. శేషగిరిరావు,

ఆరాత్రి తెల్లవారింది. "టైము యెంతైంది. మేలు కొలయిందా" అని అందరూ అనుకుంటూ వుండగా, గుమ్మంలో బండి ఆగింది. "వచ్చాడు, వచ్చాడు, మామ" అని పిల్లలు కేకలేయడం మొదలుపెట్టారు. తండ్రి ఆ మాటలు విని నీళ్లు పోసుకొని తుడుచుకొంటూనే చావట్లోకి వచ్చి "దయచేయండి బావగారూ, అంతా క్షేమమా" అన్నాడు.

"ఆ తిమ్మయవల్ల అంతా బాగావున్నాము."

"అన్నయ్యా, మడి గట్టుకో, పాపము! నిన్న యెప్పుడు భోంచేసివచ్చావో, సావుకాశంగా ఆనక మాట్లాడుకోవచ్చు" నన్నది సుందరమ్మ.

"ఔను, స్నానంచెయ్యండి బావగారూ!"

"ఆలాగే."

అంతా మడికట్టుగుని భోజనాలుచేసి తాంబూలంవేసుగుంటూ చావిట్లో కూచున్నారు.

"భావగారూ! ఈ ఆశ్వీజ బహుళ తదియరాత్రి 9 గంటలకు వకమూహూర్త ముందిట. అది తప్పితే మళ్లీ చైత్రమాసందాకా వీల్లేదట. అబ్బాయి దసరాశెలవులు ఆఖరవగానే చదువుకి తిరిగీ చెన్నపట్నం వెళ్లిపోతాడు. యేమంటారు?"

"అయితే బావా, వాళ్ల స్థితిగతులేమిట్లో తీరా చెప్పావుగావు."

"ఉమామహేశ్వరరావుగారి కొక్కడేకొడుకు. సాలుకు 1500 రూపాయలు రాబడిగలభూములున్నాయి. ఒక యిల్లుంది. పిల్లవాడు బి. ఏ. చదువుచున్నాడు. వాళ్లు మంచి సాంప్రదాయం కలవాళ్లని చాలామంది చెప్పారు."

"అన్నయ్యా? పెళ్లికొడుకు అందంగా వుంటాడా!"

"ఆ, అందాని కక్కడికి, మాటు, బూటు, క్రాపు వుంటే అందమా; లేకపోతే లేదా? పరువు, మర్యాద ఆలోచించాలి కాని? నామట్టుకు బాగానే వున్నాడు; తెలివితేటలు కలవాడు."

"ఔనండీ బావగారూ, మీరన్నది నిజమే. ఈ సమంధం బాగానేవుంది. అయితే కట్నంమాటేమిటి?

"లాంఛనాలు 500 రూపాయలు పెడితే కట్నము 1500 రూపాయలు. లేకపోతే 2000 పాయ్యడమే మామూలయిపోయిందిగానూ."

"సరే. ఈ తదియముహూర్తానికే అయేటట్లు ఆరేంజమెంటు చెయ్యండి."

"ఆలాగే; మీ ప్రయత్నాలు మీరు చెయ్యండి. నేను వెళ్లాలి. ఈవాళ ఆదివారం గనుక నాకు రావటానికి వీలయింది. సాయంకాలం ప్యాసెంజరులో వెడతాను."

రాత్రి శేషగిరిరావు విశాఖపట్నం వెళ్లాడు.

*　*　*　*

"ముహూర్తం ఈవాళకి 9 రోజులుంది. ఏమే? మనసుబ్బాయమ్మకీ, రమణమ్మకీ కబురుపంపి మనవాళ్లను నలుగురినీ పిలిచి, అప్పడాలు, అటుకులు, ఒడియాలు మొదలైన పనులన్నీ చేయించు. పప్పులు, ఉప్పులు యింట్లో చేయించడానికి వ్యవధిలేదు. పచ్చిపప్పులు బజారులో తెప్పిద్దాము. ఒరే, వెంకన్నా! ఇలారా, మన లలితమ్మకి పెండ్లి వారంరోజులుంది. పందిళ్లువాకలు

చేయించాలి. సుబ్బయ్యనీ, రామయ్యనీ పిల్చుకొచ్చి రెల్లుండికి ఆపనులన్నీ చేయించాలి."

"చిత్తం బాబూ, యేవూరండి అబ్బాయిగారిది?"

"విశాఖపట్నంరా!"

"బాగుంది బాబూ. వీధులో పందిరి స్తంభాలకి మనతోటలోని గెలలతో వున్న అరటిచెట్లు కట్టిస్తాను బాబూ."

"కట్టించు, ఎలావుండాలనుకొన్నావు, సీతాకళ్యాణమండపంలాగుండాలి. ఇవుగో ఈవిదురూపాయలు. రంగులకాగితాలు తెప్పించి బుట్టలు మొదలైనవి పందిరిలో కట్టించు."

"చిత్తం బాబూ, సెలవు."

*   *   *   *

గోదావరిదగ్గరకు స్నానానికి వచ్చిన ఆడవాళ్లలో కామేశ్వరమ్మ "ఏమమ్మా కిష్టమ్మా! వింజమూరి వారి లలితకి పెళ్లిట. యెప్పుడూ?"

"మువ్వొరగవా రేమిటీ! అప్పుడే పందిళ్లూ పాకలూ అన్నీ వేశారు. చుట్టాలుకూడా చాలామంది ఈవాళవొచ్చారు. ఎల్లుండే పెళ్లి. రేపు పెళ్లికూతుర్ని చేస్తారు."

"పెళ్లికొడుకు ఏవూరు?"

"విశాఖపట్నంట. వాళ్లింటిపేరు దుగ్గిరాలవారుట; భావరాజువారింట్లో విడిది."

"దుగ్గిరాల రామమహేశ్వరావధానులుగారా? సరి; మొన్న మాకేనగోడలిపెళ్లికి పురోహితుడే ఆయన. ఇదేమిటమ్మా! యిన్నాళ్లు పెంచి యిలాటి సంబంధముచెతిగారూ? పదిహేనేళ్లూ కుందెంలాగపిల్లని పెంచి అవధాన్లకొడుకిస్తున్నారా? గొప్పవాళ్లపనిచేసినా బాగానే వుంటుంది."

"సుబ్బమ్మా, నీకెందుకమ్మా, ఇచ్చేవాళ్లూ చేసుకునేవాళ్లు వుండగానూ, అవుధాన్లు అవుధాన్లు అంటున్నావు, అవుధాన్లు బ్రాహ్మడు గాడా యేమిటి?"

"ఊరుకోండమ్మా, కిష్టమ్మా, అవధాన్లంటే బ్రహ్మావధానులుగారి భార్యకి కోపం వచ్చింది. మన కెందుకీ అనవసరమైన ప్రసంగాలూ? మాటలతో పొద్దెక్కిపోతూంది. మాఅబ్బాయికి కాలేజీవేళకి పదిగంటలకు వంట కావాలి నేను వెళుతున్నాను."

"నీకేనా? నాకుమాత్రము మావారి కచేరీవేళకి వంటకావద్దూ, నేనూ వెళుతున్నాను."

అని బిందెలు బుజానపెట్టి నడ్డినిచెయ్యిపెట్టుకుని ఎవరితోవని వారు వెళ్లారు.

*   *   *   *

చుట్టాలంతా గలగల్లాడుతూ యింటినిండావున్నారు, లలితని ఆవేళ పెళ్లికూతుర్ని చేశారు. సాయంత్రం పేరంటాళ్లంతావచ్చి మంగళహారతు లిచ్చారు. "రాత్రి 7 గంటలకి మెయిల్లో మగపెళ్లివారంతా దిగుతారు. పెండ్లివారిని యెదురుసన్నాహం చేయడానికి తోటలోకి వెళ్లాలి. దబ్బున అంతా జడలువేసుకుని, చీరలుకట్టుకోండర్రా!" అని సుందరమ్మతల్లి అన్నపూర్ణమ్మ కేకలేస్తూంది.

"లైట్లు యింకా రాలేదేమిరా వెంకన్నా?" అన్నాడు పంతులు.

"వొచ్చాయిబాబూ, నాలుగులైట్లు తీసుకొచ్చారు"

"మేళం వొచ్చిందా?"

"ఆ, అంతా సిద్ధంగావున్నారండి."

"మీరు రైలుదేరండి 6 గంటల 25 నిమిషా లైంది. త్వరగా రావాలి అన్నాడు" పురోహితుడు.

"రైలుదగ్గిరికి పెళ్లివారికి కారు పంపేరా, లేదా?" అన్నది సుందరమ్మ రవికతొడుక్కుంటూ.

"ఆ అన్నీ పంపేసే, 'చీరకట్టేటప్పటికి పట్నం మటు మణిగిం' దని నీ వింకా రవిక తొడగటంతోనే వున్నావు, చీరకట్టావూ? జడవేసుగోవాలా యిప్పుడు?"

"అన్నీ అయినాయి పదండి. నా ఆలస్యంలేదు. సుబ్బమ్మా, రంగమ్మా, అంతా రండి. మీ బావగారు కని పెట్టుకున్నారు."

ఆడవాళ్లూ, మొగాళ్లూ అంతా ముస్తాబయి వరపూజ చేసేటప్పుడు యివ్వవలసిన లాంఛనాలన్నీ పట్టించుకొని గ్యాసులైట్లతో గన్ పెట్ మేళంతో బైలుదేరి తోటలో బంగాళాలోకి వెళ్లారు. పెళ్లివారు పావుగంట క్రిందటనే వచ్చి అక్కడవున్నారు. అక్కడ చెయ్యవలసిన లాంఛనాలన్నీ జరిపి వరపూజచేసి తాంబూలాలు పుచ్చుకొని పెళ్లివారిని మేళంతో తీసుకొచ్చి విడిదిలో దింపారు. రాత్రి 9 గంటలైంది. అంతా భోజనాలు చేసి తాంబూలాలు వేసుకుంటూ ముచ్చటలు చెప్పుకుంటూ కూర్చున్నారు.

లలిత, ఆమె పినతల్లికూతురు కమల, మేడమీద ఒకగదిలో కూర్చొని తాంబూలం వేసుకుంటున్నారు. వారిద్దరూ చిన్నప్పటినుంచీ 8వ తరగతివరకూ ఒకబడిలో ఒకక్లాసులో చదివేవారు. చుట్టరికమే గాక స్నేహమెక్కువ. లలితకంటె కమల ఒకసంవత్సరము పెద్ద. కమల 10 మాసముల క్రిందటనే అత్తవారింటికి కాపురమునకు వెళ్లినది. అనంతపురములో ఆమెభర్త ప్లీడరు. కమల కాపురమునకు వెళ్లినతర్వాత లలితను చూడవచ్చుట ఇదియే మొదటిసారి.

"కమలా? యెన్నాళ్లయినదే నిన్ను చూచి? ప్రాణము లేచి వచ్చినట్లుందే?"

"ఈమధ్య మీ బావగారి యింట్లో జబ్బు చేయటంచేత నీవుత్తరములకు జవాబు వ్రాయుటకైనా, నాకు తీరిక లేకపోయినది. భగవదనుగ్రహమువల్ల నెలరోజుల నుంచి కొంచెము లేచి తిరుగుచున్నారు. నీవు నీభర్త పెండ్లిపీటలమీద కూర్చునియుండగా చూడవలెనని యభిలాషచే, పెండ్లి ౫ రోజులుండి వచ్చెదనని మీ బావగారిని కోరివచ్చితిని."

"అక్కా, ఎన్ని యిబ్బందులున్నా వీలుచేసుకొని అంతదూరము నుంచివచ్చుటకు నీకు నామీదగల ప్రేమకు నేనెంతయు కృతజ్ఞురాలను. అయితే, నీవు యిందాకా తోటలోకి వెళ్లావా? విశేషములేమిటి?"

"విశేషాలేమున్నాయి? నీవు యిదివరలో పెండ్లికొడుకుని చూచావా?"

"లేదు. ఏమి అలా అంటున్నావు? బాగా లేడా యేమిటి?"

"ఎక్కడికి బాగు? వీరయ్యశాస్త్రిలగారి కొడుకు వెంకటశాస్త్రిని చూచావా? మల్లయ్యశాస్త్రిగారింట్లో వేదాలు నేర్చుకునేవాడు జ్ఞాపకముందా! అదే అప్పు పెండ్లికొడుకు. అదిగాక వియ్యాలవారితో వచ్చిన వారిలో వొకరు వియ్యంకుణ్ణి అవధాన్లుగారూ అని పిల్చారు. అదేదో వైదికసంబంధములాగ కనబడుతూంది. అయినా యిప్పుడేమనుకుంటే యేమిలాభము?"

"లాభమో, గీభమో, ఈసంబంధము మానెయ్యటమే. ఇది తప్పిపోయే సూత్రమేదో చూడాలి, యేమాలోచన చెపుతావు?"

"లలితా, అంతా సిద్ధమైనాక యింకా యేమాలోచన? ఇప్పుడీపెళ్లి మానివేస్తే నలుగురు పెద్దమనుష్యులలో నాన్నగారికి అవమానంకాదూ; నీమీద ఆయనకు కోపం రాదా?"

"కోపంమాట కేమిలే, ఆయనకి అవమానమా? అది నానెత్తినే పెట్టుకుంటానులే. ఆయనపట్టి అమాయకులు. ఆయనమాత్రం పెళ్లికొడుకుని యిదివరకు మాకారా తేమినే?"

"అయితే మీ నాన్నకూడా యెలాస్థిరపరిచారు? ఈవాజె పెళ్లికొడుకెక్కడ సంభవించాడు? ఈసంబంధము వెతికినవారెవరు మరీ?"

"అక్కా, అమ్మ పినతల్లికొడుకు శేషగిరావు మామనెరగవూ! ఆయనే దేశాలన్నీ తిరిగి ఆఖరికి ఈ సంబంధము కుదిర్చాడు."

గట్టిచిక్కువచ్చింది యిప్పుడు. రాత్రి ఒంటిగంటయింది. లలితకి కంటిమీద కునుకు లేదు. యేమీ పాలుపోవటంలేదు. ఈపెండ్లి తప్పిపోయే ఆలోచన చేస్తూంది. తెల్లవారింది. "తలంటుగుందు గాని లే అమ్మా లలితా" అని పిల్చింది అమ్మమ్మ.

"ఏమితలంటే? నావంట్లో యేమీ బాగులేదు. తలనొప్పిగావుంది. నే లేవలేను" అని కప్పుకొని పడుకుంది

లలిత. "అలాఅంటే యెల్లాగేమరీ, సుందరమ్మ నీకూతురు తలంటు గోదుట. వంట్లో బాగు లేదని కప్పుకొని పడుకుంది." అని బిగ్గరగా కేక లేసింది. ఈమాటలు విని చావట్లోంచి తండ్రి లలితదగ్గరకువచ్చి, "అమ్మ లలితా! లేవవేమమ్మా?"

"యేమీ లేదండీ నాన్నగారూ, నావంట్లో బాగు లేదు."

"రాత్రి పడుండువరకు కులాసాగా తిరిగితివి గామా? నిజముగా నీవంట్లో సుస్తీగా వున్నదా, ఈ సంబంధములో యేదైనా లోటున్నదా? చెప్పు."

"యేలోటూ లేదుగాని నేను పెండ్లికొడుకుని చూడాలి"

తండ్రి యేమంటాడు? వాళ్ల కీవర్తమానం చెయ్య లేదు. ఆలోచిస్తూ గదిలోకూర్చున్నాడు. ఎనిమిది గంటలైంది. 10, 11,12 గంటలైంది. ఇంట్లో యెవరిమట్టుకు వారు యేమీతోచకుండా కూర్చున్నారు.

మొగపెళ్లివారింట్లో అంతా చాలా హడావిడిలో వున్నారు. కాని 12 గంటలైనా యింకా బుక్కోత్రము రాలేదు. వియ్యంకుడు వీధి అరుగుమీదకూచుని, "12 గంటలైంది. ఇంకా బుక్కోత్రము లేలేదేమి చెప్మా" అని ఆలోచనచేసిచేసి ఒంటిగంట విన్నాడు.

"ఇంక కూచుని ఆలోచిస్తే యేమీలాభంలేదు. నేనే స్వయంగావెళ్లి కనుక్కుంటా" నని చెప్పి పైనజరీ ఓణీ ఒకటి వేసుకొని వియ్యాలవారింటికివచ్చి "ఒంటి గంట అయింది. ఇంకా బుక్కోత్రము కావడి పంపక పోవుటకు కారణ మే"మని అడిగాడు. చంద్రశేఖర రావు మామగారు విశ్వేశ్వరరావుగారు వచ్చి, వియ్యంకుని కుర్చీమీదకూర్చుండజేసి, "అయ్యా, మరేమీ లేదు గాని తమ అబ్బాయిని మా అమ్మాయి (పెళ్లికూతురు) చూడాలని అంటూవున్నది. ఇందుచేతనే ఆలస్యానికి కారణమైనది. ఈసంగతి తమతో మనవిచెయ్యడానికి మాఅల్లుడు సిగ్గుపడుతున్నాడు. క్షమించాలి." అన్నాడు.

"ఇందులో తప్పేముంది లెండి! మా అబ్బాయి కుంటివాడా, గుడ్డివాడా? చదువురానిమూర్ఖుడా? నాకలాంటిభయ మేమీ లేదు. ఇప్పుడేవెళ్లి తీసుకొస్తాను" అని వెళ్లి పావుగంటలో పిలకజుట్టు, చెవులకిఅంటుజోళ్లు, కళ్లకి పెట్టిన కాటుక కనబడకుండా స్పెక్టకల్స్, కాళ్లకు పసుపుపారాణి కనబడకుండా స్టాకింగ్స్, బూట్సు, గ్లాస్గోమల్లుపంచ కట్టి, మెద్రాసు హాఫ్కోరం తొడిగి, శేలం అంచుపట్టుకండువా పైనవేసుకొన్న పెళ్లికొడుకుతోనూ, మరికొందరు బంధువులతోనూ సిద్ధమయాడు వియ్యంకుడు. ఇంట్లో మొగాళ్ళూ వచ్చినవాళ్లూ అంతా కచేరీచావిట్లో కూచున్నారు. తలుపు వోరవాకిలిగావేసుకొని సందులోనుంచి చూస్తూంది లలిత. నల్లగావున్నాడు; తలమీద పిలకజుట్టు; స్పెక్టకల్స్‌లోనుంచి కళ్లకి దిట్టంగా పెట్టిన కాటుక; చెవులకి అంటుజోళ్లు; మొహానికక్కడా కళాకాంతులు లేవు, నాజూకుతనము లేదు. మొద్దుస్వరూపములా గున్నాడు.

ఇంతలో గుమ్మముదగ్గిర కొచ్చి "లలితా, కం హియర్" అన్నాడు తాత. గ్లాస్గో పైటపావడకట్టి జెత్తైడుచేతులు, కంఠమెడ, గల విక్టోరియావెల్లురవిక తొడిగి, చేతులకు రెండు బంగారుగాజులు, మెడలో ఒక నెక్ చైనుమాత్రమే కలిగి, పక్కపాపిడి, పిరుదుల నంటుచున్న సిల్కురిబ్బన్‌గల వాలుజడ, కాళ్లకు స్లిప్పర్లు వేసికొని యూరోపియన్ లేడీవలె, "ఎస్, గ్రాండ్ ఫాదర్, ఐ యామ్ కమింగ్" అని చావిట్లోకివచ్చి నిలబడింది లలిత. పావుగంటవేపు చూసింది; ఎవరూ యేమీ మాట్లాడలేదు.

"ఈయనే పెళ్లికొడుకు. బాగా చూచుకో, మెద్రాసులో బి. ఏ. సీనియర్ చదువుతున్నాడు. మాట్లాడవేమి లలితా" అన్నాడు మేనత్తమొగుడు.

"ఏమిటీ, బి ఏ. చదువుచున్న మొహమేనా యిది? మెద్రాసులోవుండీ తలమీద క్రాఫ్ అయినా లేకుండా తల నున్నగా డొక్కించి వంగతోడిములాగ పిలకవుంచుకోటానికి యీ బి. ఏ. స్టూడెంటుకి సిగ్గులేక పోయిందా? అదిగాక తెలివితేటలున్న మొహంలాగ కనబట్టంలేదు. మీరు మీరు యేంమెట్లుపెట్టుకున్నా సరే గాని, నాకుమాత్ర మీవరు డక్కరలేదు." అని చటాలున లోపలికి వెళ్లింది లలిత.

"ఆపిల్ల అలాఅంటూంటే మనమేంచెయ్యగలము? ఇదివరలో వరుని పిల్లకు చూపించకుండా వివాహము సెటిలు చెయ్యటం తప్పు మాది. క్షమార్పణ కోరుకొంటున్నా" నన్నాడు విశ్వేశ్వరరావు.

"క్షమార్పణమాటకేంగాని మేము పెళ్లి నిమిత్తం చేసుకొన్న సరంజామా, బంధుల రాకపోకల రైలుఖర్చులు అయిదువందలరూపాయలు వృథాగా మీవల్ల అయినాయి. వాటిమాట యేమంటారు?" అన్నాడు విశ్వంభరుడు.

చంద్రశేఖరరావు గదిలోంచి వూపిరి యివతలికి రాలేదు. ఉమామహేశ్వరరావు లోపలికివెళ్లి అల్లుడితో ఈసంగతులన్నీ చెప్పి ౫00 రూపాయలు సంచి చా ల్లోకి తీసుకొనివచ్చి నలుగురిలో కళ్లనీళ్లు కారుస్తూ వియ్యంకుడి చేతులో సమర్పించాడు. ఎవరిదోవని వారు వెళ్లారు. చంద్రశేఖరరావు చాలా సిగ్గుపడిపోయాడు. "భగవంతుడా! ఈ ఆడపిల్లల పెళ్లిళ్లనుగురించి ప్రాణాంతకంగా వుంది. నేను స్వయంగా చూచుకోక ఈపని వారికళ్లమీద పెట్టినందుకు తగినశాస్తి అయింది. చేసిన పనులన్నీ వృథాఅయినాయి. నావుద్యోగం పోలేపోయిందిగాని 4, ౫, నెలలు సెలవుపెట్టి, నేనే స్వయంగావెళ్లి వెతకాలి. ఈలోపుగా శారదాబిల్లు పాసైతే రజస్వలానంతరవివాహమని, నిషేధముకూడా వుండదు" అని నిశ్చయించుకున్నాడు.

౧. బద్దెకొమ్ముజుట్టు మళయాళీ

౨. ఆచార్ల అయ్యవార్లుగారు

౪. ఋషియొక్క శిఖా స్థానము

౩. సుందరమగు కేలుముడి

కొంగ - రొట్టిముక్క

అయ్యగారి సత్యనారాయణ మూర్తిగారు, బి. ఏ.

అనగనగా ఓకొంగ. ఆకొంగ కందిచేనంతా తిరిగి కందిగింజ, శనగచేనంతా తిరిగి శనగ్గింజ, మినపచేనల్లా తిరిగి మినపగింజ, పెసరచేనల్లా తిరిగి పెసరగింజ, ఉలవచేనల్లా తిరిగి ఉలవగింజా తెచ్చి రొట్టికాల్చింది. చూసి చూసి ఆ రొట్టి తినలేక కొంగేంచేసింది: పొద్దున్నే మేతకెడుతూ ఏకులొడికే ముసలమ్మదగ్గర కెళ్లి దాన్ని దాచిపెట్టమని యిచ్చి చక్కాపోయింది. ఏకు లొడుకుతూ అవ్వకు కునికిపాట్లువస్తే రొట్టిముక్క జాగ్రత్తగా వుండదేమో అని అవ్వ దాన్ని కాస్తా తినేసింది. సాయంత్రానికల్లా కొంగ తిరిగివచ్చి అవ్వదగ్గర కెళ్లి "అవ్వా! అవ్వా! నా రొట్టిముక్క నాకుతే" అంది. "నాకు నిద్రవస్తూంటే జాగ్రత్తగా వుండదేమో అని దాన్ని కాస్తా తినేశాను. ఆ కందిరొట్టి కేకులనూలు" అని అవ్వ కొంచెం నూలిచ్చి పంపేసింది. తరువాత ఓసాలాడు బట్టలు నేస్తూంటే వాడిదగ్గర కానూలు తీసికెళ్లి అందికదా కొంగ "సాలి బావా! సాలిబావా! నేనేమో మేత కెడుతున్నాను. ఈనూలు కాస్తా దాచిపెట్టుదూ" అని నూలిచ్చి చక్కాపోయింది. వాడేంజేశాడు తనబట్టకి నూలు తక్కువయితే ఆనూలు కాస్తా నేసేసుకొన్నాడు. సాయంత్రం వస్తూనే కొంగ సాలాడిదగ్గర కెళ్లి "సాలి బావా! సాలిబావా! నానూలు నాకి"మ్మంది. సాలాడన్నాడుకదా బట్టలోకి నూలు తక్కువైతే ఆనూలు కాస్తా నేసేసుకొన్నాను. కంది రొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ముల పంచ" అని ఓకమ్ములపంచ యిచ్చాడు. ఆ కమ్ములపంచ చంకబెట్టుకొని, మేత కెడుతూ దాన్ని దాచమని ఓ గుర్రాలకాపరి కిచ్చింది. ఆరోజునే గుర్రాలకాపరి యింటికి చుట్టాలూ పక్కాలూ వచ్చారు. వాళ్ల కీపంచ బహుమతీ యిచ్చి కాపరి వాళ్లను సాగనంపాడు. కొంగ సాయంత్రం మళ్లీవచ్చి ఆకాపరిని పంచ ఇమ్మని అడిగింది. "ఇంకా నీ పంచెక్కడుంది? చుట్టాలొస్తే వాళ్ల కిచ్చేశాను. అంచేత కంది

రొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం" అని కొంగకో కొమ్ములగుర్రాన్నిచ్చి పంపేశాడు. ఆ మర్నాడు కొంగ మళ్లీ మేత కెడుతూ గుర్రాన్నో మావటివాడి కిచ్చింది దాచమని. వాడేంచేశాడు ఇంటికి చుట్టాలొస్తే దానిమీద దెక్కించి పంపేశాడు. యథాప్రకారం సాయంత్రానికల్లా మళ్లీ వచ్చింది కొంగ. "నాగుర్రం నాకు తే" అని మావటివాణ్ణడిగింది. వాడన్నాడు, "చుట్టాల నెక్కించి పంపేశాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ముల గుర్రం, కొమ్ముల గుర్రానికి దాట్ల యేనుగు" అని బాగా దాట్లువేసే యేనుగు నిచ్చి పంపాడు కొంగను. మర్నాడు మేత కెడుతూ ఆ యేనుగునో వరహాలవర్తకుడి కిచ్చింది దాచమని కొంగ. ఆవర్తకు డేంజేశాడు, దాన్ని కూతురి కరణమిచ్చి పంపించాడు. సాయంత్రానికల్లా మళ్లీ కొంగ తయారు. వచ్చి ఏనుగు నిమ్మని వర్తకుణ్ణడిగింది. "ఏను గెక్కడుంది గనుక. కూతురి కరణమిచ్చి పంపించేశాను. కందిరొట్టి కేకుల నూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ముల పంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు" అని మానెడు సోలెడు వరహాలూ కొంగకు కొలిచియిచ్చాడు. ఈ వరహాలన్నీ పట్టుకెళ్లి కొంగేంజేసింది మర్నాడు మేత కెళ్లేటప్పుడు పిడకలమ్మేదానికి దాచమని యిచ్చింది. దొరకిందే సందని ఆవరహాలన్నీ ఖర్చు చేసుకొంది ఆ అమ్మి. సాయంత్రం కొంగ వచ్చి వరహా లడిగితే ఎక్కడున్నాయి? ఖర్చయినా" యంది పిడకలమ్మి. అని "కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ములపంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ముల గుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నరపిడకలు" అని గంపన్నర పిడక లిచ్చింది. మర్నాడు పొద్దున్న మేత కెళ్లేటప్పుడు ఈ పిడకలన్నీ తీసుకుపోయి ఓ పెద్దమ్మదగ్గర దాచబెట్టింది. పెద్దమ్మేంజేసింది పిడకలన్నీ పొయిలోవేసి హాయిగా అట్లొండుకుంది. మళ్లీ సాయంత్రం కొంగొచ్చి అడిగింది పిడక లిమ్మని పెద్దమ్మను. "పిడకలతో అట్లొండుకొన్నాను. అంచేత కందిరొట్టి కేకులనూలు, ఏకులనూలికి కమ్ములపంచ, కమ్ముల పంచకు కొమ్ములగుర్రం, కొమ్ములగుర్రానికి దాట్లయేనుగు, దాట్లయేనుక్కు మానెడు సోలెడు వరహాలు, మానెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నర పిడకలు, గంపన్నరపిడకలకు అట్టున్నర" అని ఓ అట్టూ దానిలో సగమూ యిచ్చింది పెద్దమ్మ. దక్కిందే శాన అనుకొని అట్టున్నరా తీసుకొని,—అప్పుడైనా తినవచ్చునా—దాన్ని పొద్దున్నే మేతకుపొయ్యేటప్పుడు ఊసుపోక కునికిపాట్లుపడుతూ కూర్చున్న ఓ ముసలమ్మకు దాచమని యిచ్చింది. కునికిపాట్లుపడుతూ పడుతూ పరాగ్గా ఆ అట్టుముక్క కాస్తానోట్లో వేసేసుకొంది ముసలమ్మ. కొంగొచ్చి సాయంత్రం అట్టున్నర ముక్క అడిగితే "కునికి

పొట్లుపడుతూ పరాగ్గా నోట్లో వేసుకొన్నాను. అంతేత కందిరొట్టి కేకుల నూలు, ఏకుల నూలికి కమ్ములపాచ, కమ్ముల పంచకు కొమ్ముల గుర్రం కొమ్ముల గుర్రానికి దాట్ల యేనుగు, దాట్ల యేనుక్కు మూనెడు సోలెడు వరహాలు, మూనెడు సోలెడు వరహాలకు గంపన్నర, పిడకలు గంపన్నర పిడకలకు అట్టున్నర, అట్టున్నరకు చెంపపెట్టున్నర" అని ఓ చెంపకాయ ఘట్టిగాను, ఓ చెంపకాయ మెల్లిగాను కొట్టింది. దానితో కొంగ యేడుపూ యింటికి చక్కాపోయింది.

కథ కంచి కెళ్లింది. మనం యింటికొచ్చాం.

శంభులింగం

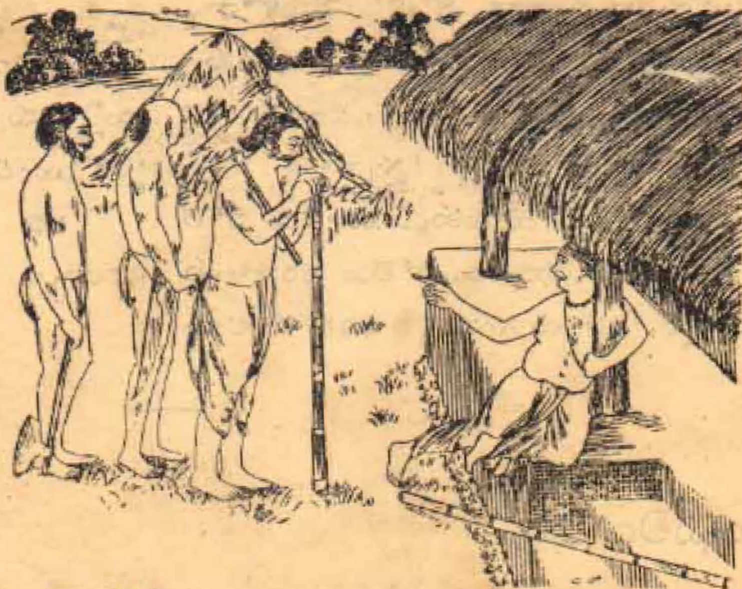
కొలచిన చటర్జీ గారు

"ఊరికి కావలికాస్తు వీధిలో అరుగుమీద కూర్చున్నాడు."

సుమారు నూరేండ్ల క్రిందట శంభులింగమనే ఒక బ్రాహ్మణుడుండేవాడట. వారిది పల్లెటూరుట. ఆవూరికి బందిపోటు దొంగలు వస్తారని వదంతిపుట్టిందట. పుట్టగానే ఊళ్లోవాళ్లందరు ఒకపెద్ద గడ్డివామిలో చెంబులు తప్పేలాలు సామాను సొమ్ములు అంతా పెట్టేశారట. అంతా ఎక్కడికోపోయి దాగుకొన్నారట. శంభులింగంమాత్రం "ఊరికి కావలి కాస్తు వీధిలో అరుగు మీద కూర్చున్నాడట.

అంతలో బందిపోటువాళ్లు వచ్చి శంభులింగం తప్ప పిట్టపురుగన్నా కనబడక ఆశ్చర్యముతో "నీపేరేమిటి" అని అడిగేరట. "నా పేరు శంభులింగం" అని చెప్పేడట. ఆదొంగలు హాస్యానికి, "శంభులింగం, నీచెంబు ఎక్కడ పెట్టేవు" అనిఅడిగేరట. "అందరు గడ్డివామిలో పెట్టితే నేను గడ్డివామిలోనే పెట్టాను" అని

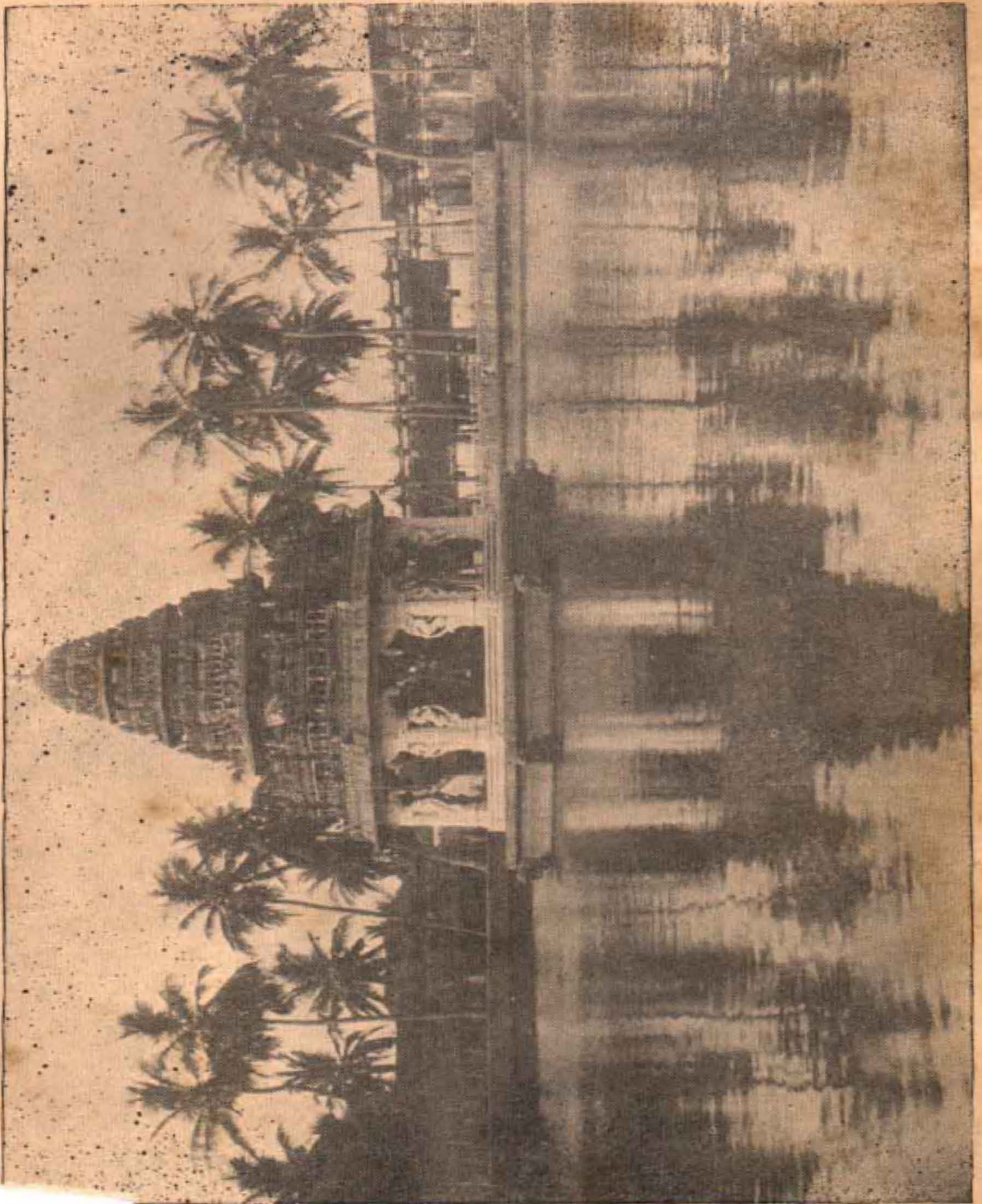

"అందరు గడ్డివామిలో పెడితే నేనూ గడ్డివామిలోనే పెట్టాను"

"చాదస్తపు శంభులింగం, నీ మూలముగా చెడిపోయినాము"

చెప్పేడట. దొంగలు కష్టము లేకుండా గడ్డివామి పెళ్లగించి దానిలో వున్న సొమ్మంతా తీసుకొని వెళ్లిపోయినారట. ఊళ్లో వాళ్లు వచ్చి చూచి "చాదస్తపు శంభులింగం, నీమూలముగా చెడిపోయినా మ"ని యేడ్చారట. శంభులింగం "నా చెంబు మాత్రం పోలేదా" అన్నాడట.

ప్రతిబింబము

ఛాయాచిత్రకారుడు : యం. కే. రంగస్వామి అయ్యంగారు, చెన్నపురి.

రంగుల పింగాణీబిళ్లల చిత్రములు

చిత్రము ౧

చిత్రము ౨

౪౬

చిట్ల పొట్లకాయ
సీమనెల్లికాయ
గోడపుచ్చకాయ
గొబ్బినెల్లికాయ
అత్తకు పెడితే అల్లం
నేతింటే బెల్లం
కొత్తకుండల్లోని గోధుమల్లారా!
పాలపిడతల్లోని పసిబిడ్డల్లారా!
అమ్మఅమ్మ నీబిడ్డపేరేమంటే
నీళ్లల్లో నిమ్మపండు,
పాలల్లో పనసపండు
నేతిలో నేరేడుపండు.

౪౭

బొమ్మల పెండ్లి

బాలికలు చందనపు బొమ్మలకు పెండ్లితంతు నడిపింతురు. అప్పు డీ పదము పాడుదురు.

చిట్టిబొమ్మలపెండ్లి చేయువలెననగా
శృంగారవాకిళ్లు సిరితోరణాలు
గాజుపాలికలతో గాజుకుండలతో
అరటిస్తంభాలతో అమరె పెండ్లరుగు.

చిన్నన్న పెట్టెనే పన్నెచీరల్లు
పెద్దన్న పెట్టెనే పెట్టెల్లసొమ్ము
నూరుదునె బొమ్మనీకు నూటొక్కకొమ్ము
పోతునే బొమ్మనీకు పొన్నెఉసిల్లు
కట్టుదునె బొమ్మనీకు కరకంచుచీర
తొడుగుదునె బొమ్మ నీకు తోపంచురవిక
ఒడిబియ్యం పెడుదునే ఒడిగిన్నె పెడుదు
అత్తవారింటికీ పోయి రమ్మందు
అత్తచెప్పినమాట వినవె ఓబొమ్మ!
మామచెప్పినపనీ మానకే బొమ్మ!
రావాకుచిలకమ్మ ఆడవేపాప
రాజుల్లు నీచెయ్యి చూడవచ్చేరు.

ప్రధానపుంగరం పసిడివత్తుల్లు
గణగణగ వాయిస్తు గంటవాయిస్తు
గజంబరాయడూ తర్లి రాగాను
తల్లిముందరనిలచి యిట్లన్నిపలికె

అన్న అందలమెక్కి తాగుఱ్ఱమెక్కి
గుఱ్ఱమ్మమీాదను పల్లమున్నాది
పల్లమ్మమీాదను బాలుఁడున్నాఁడు
బాలుడిముందరికి కూతుర్ని దేరె

బొమ్మల పెండ్లి

కూతురిసిగలోకి కురువేరు దేర
నాకొక్క ముత్యాలబొట్టు దేరమ్మ
బొట్టుకు బొమ్మంచు చీర దేరమ్మ
చీరకు చిలకల్ల రవికె దేరమ్మ
రవికకు రత్నాలపేరు దేరమ్మ
పేరుకు పెట్టెల్ల సొమ్ము దేరమ్మ
చిన్నన్న దెచ్చాడు చింతాకుచీర
పెద్దన్న తెచ్చాడు పెట్టెల్ల సొమ్ము
రావాకుచిలకతో ఆడబోకమ్మ
రాజుల్లు నీచెయిది చూడవచ్చేరు.
వీథిలో ముడివిప్పి ముడువబోకమ్మ
పల్లెత్తిగట్టిగా పలుకబోకమ్మ
పొరుగిళ్ల కెప్పుడూ పోవకేబొమ్మ
నలుగురినోళ్లల్లో నానకేబొమ్మ!

ఈ బొమ్మల పెండిళ్లలో వియ్యాల వారి విందులు, అలకలు, మొదలుగా పెండ్లి మర్యాదలన్నీ నడుపుదురు. ఇది భావికాలమందు వాస్తవముగా జరుగబోయే విషయములకు అభ్యాసకృత్య మనవచ్చును. యాజ్ఞికుల శుష్కేష్టుల వంటిది. దీనిచే పసితనముననే బాలికలకు, కులాచార సంప్రదాయములందు ప్రవేశ మేర్పడును. ఈ యలవాటుచే నటుతర్వాత వానిని చక్కగా జరుపుకోగల్గుదురు.

౪౫

బాలికలు ఇద్దరిద్దరు చేతులు చేతులు కలపి తట్టుతూ చుట్టి తిరుగుతూ ఈ పదం పాడుతారు.

చెమ్మ చెక్క
చేరడేసి చక్క
అట్లు పొయ్యంగ
ఆరగించంగ
ముత్యాల చెమ్మచెక్క ముగ్గు [లెట్టంగ
రత్నాల చెమ్మచక్క రంగు లెట్టంగ
పందిట్లో మా బావపెళ్ళి
ఆకులుపోకులు తెండి
అడిగివత్తాంరండి
సూర్యదేవుడి పెళ్ళి
చూచివత్తాం రండి
మావాళ్ళింటో పెళ్ళి
మళ్ళీ వత్తాం రండి.

౪౬

జీర్ణంజీర్ణం వాతాపిజీర్ణం
గుఱ్ఱాల్ తిన్న గుగ్గిళ్ళరిగి
ఏనుగుల్తిన్న వెలక్కాయ లరిగి
అర్జునుడుతిన్న అరటిపళ్లరిగి
భీముడుతిన్న పిండివంట లరిగి
గణపతితిన్న ఖజ్జాలరిగి
అబ్బాయి తాగిన పాలు ఆముదము అరిగి
పందల్లే పాకి
కుందల్లే కూర్చుండి
నందల్లే నడిచి
గుఱ్ఱమంత పరుగు

ఏనుగంత సత్తువు ఉండేటట్టు
సాకుమీా యీబిడ్డను సంజీవిరాయా.

తల్లులు రెండు సంధ్యలను పసిబిడ్డలకు పాలు కిముదముకుడిపి పయిపరము చెప్పతూ కాళ్లుచేతులు సాగలాగి ఒంటికి ఆముదము పూస్తారు.

౪౦

దొంగవో? దొరవో?

పెద్దవారు బిడ్డను ముందు కూర్చుండ బెట్టుకొని 'నీవు దొంగవో దొరవో కనుగొందునా' అని అడిగి—

దొంగవో దొరవో?
దొంగవో దొరవో?—

అంటూ ముడ్డిపూసదగ్గరనుండి ముచ్చిలిగుంట దాకా వెన్నెముకను అలాకనగా తాకుతారు. దానిచేత బిడ్డకు చక్కిలిగిలి యేర్పడుతుంది. కొంతదూరము ఓర్చుకోవచ్చునుగాని ముచ్చిలిగుంట చేరువకు రాను రాను చక్కిలిగింతను నిబ్బరించుకోవడము సాధ్యము కాకపోతుంది. నిబ్బరించుకోలేక చక్కిలిగింతపడి బిడ్డనవ్వును. నవ్వితే దొంగ, నవ్వకుంటే దొర, అని నిర్ణయము. 'నవ్వినావు గనుక నీవు దొంగవైనావులే' అని చక్కిలిగిలి పెట్టినవారు గేలిచేస్తారు. అందుకని బిడ్డ చక్కిలిగింత పడకుండా నిబ్బరించుకునేటందుకు ప్రయత్నించును.

శ్రీ శంకరాచార్యులవారు అద్వైత వేదాంతము అను ఒకగొప్ప మేడను 'అధ్యాస' అను పునాదిమీఁదకట్టిరి. ఈపునాదికి మొదట మొదట ఉప్పరపని చేసినవారు బౌద్ధులని పురాతనవస్తుశోధకులు కనుఁగొనుచున్నారు.

ప్రాజ్ఞులు ప్రజ్ఞానేత్రముతో పఠింపఁదగిన బ్రహ్మసూత్రములకుభాష్యము వ్రాయఁబోవుచు శ్రీమదాచార్యులవారు అద్వైతమతమునకు పీఠికగా అధ్యాసభాష్యమును రచించిరి. ఈ పునాదిలోని ఇసుకనే గీతాభాష్యమునందును వెదఁజల్లిరి. ఈరేణువులే మధురమగు వారి కవితాగానములో స రి గ మ ప ధ ని.

౧

బ్రహ్మము అనఁగా పరమేశ్వరుఁడు ఒక్కఁడే ఉన్నాఁడు; వేఱేమియు లేదు.

౨

బ్రహ్మమునందు జగద్భ్రాంతి (అధ్యాస) కలుగును.

3

జగత్తు లేనే లేదు.

పరమేశ్వరుఁడు ఉండెనో లేఁడో కాని తానును జగత్తును ఉన్నటులు ఆబాలగోపాల మెఱుఁగునుగదా! జగత్తులేదనుట యెటులు?

ఎటులంటివా ఓయి! బ్రహ్మమునందు జగత్తు కల్పిత మగుచున్నది! చీకటిలో త్రాటినిజూచి పాము అని అనుకొనవా? ఎండలో తళతళలాడు ఆలిచిప్పను చూచి వెండిరేకనుకొనవా? ఎడారులలో ఎండమావులను చూడవా? ఈ త్రాటియందు పాము ఆరోపితమయినది. ఆలిచిప్ప వెండి యయినది. తెలిసిన పిదప త్రాడు త్రాడే ఆలిచిప్ప ఆలిచిప్పయే. ఈ రీతిగనే బ్రహ్మమునందు జగత్తు ఆరోపితమయినది. తెలియచో అంతయు బ్రహ్మమే.

మూఁడు

మనకు మూఁడు పదార్థములు చూపట్టుచున్నవి. ౧. పరమేశ్వరుఁడు లేక బ్రహ్మము ౨. జీవాత్మ లేక నేను 3. ప్రపంచము లేక జడము.

బ్రహ్మము

బ్రహ్మము సత్ + చిత్ + ఆనంద + స్వరూపము. సత్ అనఁగా ఎల్లపుడును (నశింపక) ఉండునది చిత్ = చేతన స్వరూపము, అనఁగా ఎఱుకయే స్వరూపముగా గలది. మఱియు ఆనందముగూడ అయినస్వరూపము.

పరమేశ్వరుఁడు చచ్చిపోవు స్వభావము కలవాఁడనిగాని, తెలివితక్కువ మొద్దని గాని, ఎపుడును ఏడ్చుచు కూరుచుండువాఁడని గాని ఎవఁడునుఅనుకొనఁడు కావున పరమేశ్వరుఁడు సచ్చిదానందస్వరూపుఁ డని యనినచో ఎవరును వాదింపరు. ఇట మతభేదము లేదు.

జీవుఁడు లేక నేను

నేను అను ఎఱుకకు తావు అయిన వాఁడు జీవుఁడు. ఇతఁడు దేహేంద్రియాదు లగు ఉపాధులతో కూడుకొని ఉన్నాఁడు. ఇతఁడే ఆత్మ, జీవాత్మ, ప్రత్యగాత్మ, చిదాత్మ, కర్త, భోక్త.

'నేను పుల్లయ్యను', 'నేను వెంకయ్యను' 'నేను పుల్లమ్మను', 'నేను వెంకమ్మను' అని ఇతఁ డనును. ఇతఁడు సుఖముకొఱకు దేవు లాడును. ఆ సుఖము కొఱకు ఎన్నియో దుఃఖములు అనుభవించును.

ప్రపంచము లేక జడము

బుద్ధి మొదలుకొని శరీరము వఱకు అయిన ప్రకృతి పరిణామ మెల్లయు జడము. ఇది అసత్తు, అచేతనము. సచ్చిత్ స్వరూపుని కంటె వేఱయిన దెల్లయు జడము.

ఇది నేనుకంటె వేఱు. కావున దీనికి 'నీవు' అని వేదాంతములలో వాడుక. ఇది నేను అను ఎఱుకకు తావైన జీవాత్మచే చూడఁ బడును గావున విషయ మనిపించుకొనును. కాఁగా జీవాత్మ లేక 'నేను' విషయి యాయెను.

ఈజడమే ఈజగత్తే అందఱచేతను బోల్తాలు కొట్టించుచున్నది. వింతలో వింత యేమనఁగా లేకుండఁగనే ఉన్నా ననిపించు కొనుచున్నది.

* * *

నిక్కమునకు జడము లేక ప్రపంచము, విడిగా లేదు. చైతన్యసంయోగము లేక జడము దొరుకదు. ఆకాశసంయోగము లేక గాలి విడిగా దొరుకునా? కావున నే పుట్టునటువంటి స్థావర జంగమాత్మక మగునది యెల్లయు ప్రకృతిపురుషసంయోగమువలన పుట్టునని గీత చెప్పెను.*

ఆత్మ అత్యంతనిర్మలము అతిశుద్ధము. బుద్ధియు అత్యంతనిర్మలము అతిశుద్ధము. అద్దమునందు సూర్యుఁడు ప్రతిబింబించినటులు బుద్ధియందు ఆత్మచైతన్యాభాస కలుగును. బుద్ధ్యాభాస మనస్సునందును, మనఆభాస ఇంద్రియములందును, ఇంద్రియాభాస దేహము నందును కలుగును.†

ఇట్టి బుద్ధి సంయోగము ఇటు ఇంద్రియ ములకును అటు ఆత్మకును గలదు.

అధ్యాస

చీకటిలో త్రాడు చూచి పామనుకొను చున్నాము. త్రాటియందు పాము అధ్యస్తము అనఁగా ఆరోపిత మగుచున్నది.

---

* యావత్ సంజాయతే కించిత్ సత్త్వం స్థావర జంగమమ్, క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞ సంయోగాత్.–౧౩-౨౬.

† బుద్ధేశ్చ ఆత్మవత్ నైర్మల్యా ద్యుపపత్తేః, ఆత్మచైతన్యాకారాభాసత్వోపపత్తేః, బుద్ధ్యాభాసం మనః, తదాభాసా నీంద్రియాణి, ఇంద్రియాభాసశ్చ దేహః. [అతో లౌకికైః దేహమాత్రే ఏవ ఆత్మదృష్టిః క్రియతే.]–గీతాభాష్య. ౧౫-౨౦.

ఒకవస్తువునందు మఱియొక వస్తువు నారోపిం చుట అధ్యాస.

ఆకాశమున చంద్రుఁ డొకఁడే వెలుఁగుచున్నను దృష్టిదోషము గలవానికి చంద్రు లిరువురు కానిపింతురు.

దవుదవుల ఎండమావులు కానిపించును. ఇట్టి మిథ్యారోపమే అధ్యాస.

అధ్యాస భాష్యము

'నాయిల్లు నాశరీరము నాచేయి నామనస్సు' అని మనము వ్యవహరించుచున్నాము. ఈవ్యవహారమునందలి ఇల్లు శరీరము చేయి మనస్సు అను వీనికంటె వేఱుగా నేను అని ఒకపదార్థము కలదు. ఈ నేనే దర్శనములు పక్కాణించు చిదాత్మ. ఆచిదాత్మకంటె వేఱయిన ఇల్లు శరీరము చేయి మనస్సు ఇవి జడములు, అనాత్మపదార్థములు లేక నీవు. పై నేను విషయి. ఈనీవు విషయము.*

ఈ నేను నీవులు లేక చిజ్జడములు చీకటి వెలుఁగులవలె వేఱువేఱు దినుసులు. నేను నీవు కాదు, నీవు నేను కాదు. నేను= చిదాత్మ. నీవు=జడము. చిదాత్మయందుండు ధర్మములు జడమునందును జడమునందుండు ధర్మములు చిదాత్మయందును ఉండవు. ఇటులయినను చేతనధర్మములు జడమునందును జడధర్మములు చేతనమునందును ఆరోపించుచున్నాము.

దేహముకంటె, ఇంద్రియములకంటె, మనస్సుకంటె నేను వేఱుగా నున్నను ఆదేహధర్మములను ఆ యింద్రియధర్మములను ఆ యంతఃకరణధర్మములను ఈ నేను నందు ఆరోపించుచున్నాము. నేను ఎఱ్ఱగా నున్నాను అని దేహధర్మమును ఆరోపించుకొనుచున్నాము. నేను మూఁగను అని ఇంద్రియ ధర్మమును ఆరోపించుకొను చున్నాము. కామము మొదలగు అంతఃకరణధర్మములను ఆరోపించుకొనుచున్నాము.†

ఈయారోపము పేరే అధ్యాస.

అతిశుద్ధము అతిసూక్ష్మము అగు ఈనేనునకు (జీవునకు) బాహ్యజగత్తుతో సంబంధము కలుగునపుడు ఈయారోపము కలుగుచుండును.

ఈనేను అనుచిదాత్మ లేక వ్యక్తిగతమగు ఆత్మ విషయధర్మములచే అనఁగా జడధర్మములచే ఆవరింపఁబడి నేను అను ఎఱుకకు పాల్పడెను. ఇది సాక్షిగాదు కర్త. ఇది అప

---

* యుష్మదస్మత్ ప్రత్యయగోచరయోః విషయ విషయిణోః, తమః ప్రకాశవద్ విరుద్ధస్వభావయోః ఇతరేతర భావానుపపత్తౌ సిద్ధాయాం, తత్కర్మణా మపి సుతరా మితరేతర భావానుపపత్తి రిత్యతః, అస్మత్ ప్రత్యయ గోచరే విషయిణి చిదాత్మకే యుష్మత్ ప్రత్యయ గోచరస్య తద్ధర్మాణాం చ అధ్యాసః.

[బ్రహ్మసూత్ర భాష్య.]

† తథా దేహధర్మాన్—స్థూలోఽహం, కృశోఽహమ్ గౌరోఽహమ్, తిష్ఠామి,గచ్ఛామి, లంఘయామిచేతి, తథా ఇంద్రియధర్మాన్—మూకః, కాణః, క్లీబః, బధిరః, అంధోఽహమితి, తథాఽన్తఃకరణధర్మాన్ — కామ సంకల్పవిచికిత్సాఽధ్యవసాయాదీన్.

–[అధ్యాసభాష్య.]

రోషము కాదు కావుననే దీనికి అర్థభానము మెందు.

దేహాదులను నేనే యని అనుకొనుట భ్రాంతి. అటులయినను వ్యవహారమునం దది సంభవించుచున్నది. ఇది నైసర్గికము. అనాది. ఇదియ అధ్యాస.

త్రాటియందు మనకు అజ్ఞానమువలన అనఁగా 'ఇది త్రాడు' అని స్పష్టప్రతిపత్తి లేమివలన సర్పభ్రాంతి కలుగుచున్నది. లోఁగడ మనము పాము నెఱిఁగియుంటిమి. త్రాటిని గూడ నెఱిఁగియుంటిమి. రూపుచే త్రాడు పామును పోలియుండును. చీకటిలో ఆ త్రాటి యొక్క మిగిలిన ధర్మములు కానిపింపవు. సర్పసామ్య మొకటియే కానిపించును. పూర్వ సంస్కారవశమున భయము కలుగును. దాన మోహ ముదయించును. దాన పాము అను భ్రాంతి కలుగును.

అన్ని భ్రమలకును మున్మొదట ఇట్టి* కారణములు ఉండును.

బ్రహ్మమునందు జగద్భ్రాంతి కలుగుటకు ఇట్టి కారణసామగ్రి కలదా? అసలు జగత్తునకును బ్రహ్మమునకును సామ్యము కలదా? బ్రహ్మము సత్తు, జగత్తు అసత్తు. బ్రహ్మము చిత్తు, జగత్తు అచిత్తు. బ్రహ్మము ఆనందము జగత్తు దుఃఖము. ఇఁక నీరెంటికి పోలికయేడ?

దీని ప్రణాలి యిది కాదు జీవుఁడు జడ రథమును అధిరోహించినాఁడు. ఆరథముకూడ తా ననుకొనుచున్నాఁడు. జీవుఁడు దేహ మను చొక్కా తొడుగుకొన్నాఁడు. ఆ చొక్కా కూడ తా ననుకొనుచున్నాఁడు భ్రమచే బ్రహ్మస్వరూపము మనకు ప్రచ్ఛన్నమయి యున్నది. కాన మనము జగదాకారముగా బ్రహ్మమునే చూచుచున్నాము. భ్రమ పోయినచో బ్రహ్మ స్వరూపము ప్రకాశించును. అపుడుమనకు బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగును. పిమ్మట బ్రహ్మమునందు జగద్భ్రాంతి కలుగఁజాలదు.

శంకరులవారి యభిప్రాయ మేమనఁగా జగత్తనికాని, జగదాకారమనిగాని యేదియు లేదు. ఉన్న దొక బ్రహ్మమే. బ్రహ్మము తక్క జీవాత్మయని వేఱొకటి లేదు. జీవాత్మ పరమార్థమున లేదు. బ్రహ్మమునందు జీవాత్మ అధ్యస్త మగుచున్నది.

అధ్యాసవలననే మనకు దుఃఖములు. అధ్యాసకే అవిద్యయని మాఱుపేరు. అవిద్య మనకు సెలవిచ్చుచో ముక్తిద్వారము ఎదుట. అవిద్యను తొలగించుటకే వేదాంతశాస్త్రము దండధారి. ఇదియే శంకరదర్శనము.

జగత్తు, అధ్యాస (అవిద్య)

ఉండునది సత్తు. ఉండనిది అసత్తు. సత్తునకు మార్పు ఉండమి ఒకవిశేషము.

---

* నిక్కమైన వస్తువు నెఱుకచేఁ గలుగు సంస్కారము, ప్రమాతృదోషము, ప్రమాణదోషము, ప్రమేయదోషము, అధిష్ఠానముయొక్క విశేష అజ్ఞానము, సామాన్యజ్ఞానము : ఇది అధ్యాస సామగ్రి.

బ్రహ్మ మొకటియే ఉండునది. మార్పులేనిది, కావున అదియొకటియే సత్తు. కాఁగా ఈజగత్తు ఈయధ్యాస ఎటనుండి ఊడిపడెను?

జగత్తు మార్పుచెందుచుండును; కాన జగత్తు సత్తుకాదు. జగత్తుఉన్నటులుతోఁచును. కాని అసలు జగత్తు లేదు, ఈ లెక్కన జగత్తు అసత్తు.

జగత్తు ఉన్నటులు తోఁపఁజేయునది అధ్యాస లేక అవిద్య. కావున అవిద్య, అసత్తు కాదు. కాని అవిద్యయు మార్పు చెందు చుండును. విద్య ఆవిర్భవింపఁగనే అవిద్య తొలఁగును. కావున అవిద్య సత్తుకాదు: కాఁగా అవిద్య సత్తు కాదు, అసత్తు కాదు. సదసత్తు కానిది అనిర్వచనీయము. అనఁగా కలదనికాని లేదనికాని చెప్పరానిది. అని ర్వాచ్యమగు నీ యధ్యాసనే ఈ యవిద్యనే మాయ యనియు నందురు.

ఇది బ్రహ్మము యొక్కయే అంశవిశే షము. విద్యయు అవిద్యయు బ్రహ్మాంశములు. విద్యకు అవిద్యకును చీఁకటివెలుఁగులంత తేడా. చీఁకటి పోవుడు వెలుఁగు, వెలుఁగు పోవుడు చీఁకటియు వచ్చునటులు అవిద్య పోవుడు విద్య యు, విద్యపోవుడు అవిద్యయు దాఁగుడు మూఁత లాడును. విద్య ఆవిర్భవించుచో తత్త్వమును, అవిద్య ఆవరించుచో మిథ్య యగు జగత్తును కానిపించును. తత్త్వము నిక్షి పడఁగానే బ్రహ్మముకంటె వేఱేదియు ఎఱు కకు గాదు. అపు డెట్టి భేదజ్ఞానమును లేదు. మిథ్యయగు జగత్తు కానిపించునపుడు ఆత్మ విషయిగా పరిణమించి విషయరూపమగు జగ త్తును ఎదుట అనుభవము చేసికొనును.

'సచ్చత్యచ్చాభవత్' 'విజ్ఞానం చ అవి జ్ఞానంచ' అని ఉపనిషత్తు చేతనమును జడ మును తెలిపినను కేవల చేతనపదార్థ మనియు, కేవల జడపదార్థ మనియు విడివిడిగా లేవు. ఆత్మకే జడబుద్ధియు చేతనబుద్ధియు; ఈ రెండు బుద్ధులును పారమార్థికములు కావు. ఆత్మ యొక్క పారమార్థికజ్ఞానము అధ్యాసచే రెండుగా తునిసి రెండుతెఱఁగులుగా ప్రకాశ మొందును. అవిద్య పోవుచో దానితోపాటు ఇదియు పోవును.

ఆత్మను అనాత్మను కలుపు నొకతీరు,ఒక ధర్మము ఎఱుకకు కలదు. కాని ఆత్మకును, జడమునకును, చీఁకటి వెలుఁగుల కున్నంత తేడా. ఇంత తేడాగల ఆత్మానాత్మలకు కలయిక ఉండదనియే మొదట తోఁచును. శంకరులు 'ఆత్మానాత్మలకలయిక పారమార్థికముగాలేదు కాని వ్యావహారికముగా నిక్కము' అని అనిరి. ఆత్మకును జడమునకును వ్యావహారిక సంబం ధము అనాదిసిద్ధము. అనాదిసిద్ధ మయినదానికి కడకు వ్యావహారికసత్తను ఇయ్యకొనవలయు.

ఒకదానికి పారమార్థికసత్త, మఱొక దానికి వ్యావహారికసత్త ఇయ్యకొన్నచో ఎట్టి సిద్ధాంతము తేలును?

పారమార్థికసత్త అనఁగాఁ నిక్కమగు ఉనికి. వ్యావహారికసత్తకు ఉనికియే లేదు. నిక్కముగా

ఏది ఉండునో దానినే సిద్ధింపఁ జేయుటకు వ్యావహారికసత్త కలదు అని తెలియవలయు. ఈ వ్యావహారికసత్తకు దీనికంటె వేఱు సార్థక్యము లేదు.

ఆత్మను అవిద్య ఆశ్రయించుట జేసి * అనాత్మ పొడమె ననరాదు. అటులన్నచో ఆత్మ పరిణామి అగును. శ్రుతి ఆత్మను పరిణామి అనదు. కావున ఆత్మ అపరిణామి. అగుచో అది ఎటులు అజ్ఞానవర్తి? అపూర్ణమును అజ్ఞానమాశ్రయించును. ఆత్మ పూర్ణము. ఆత్మ దేనికిని అంశము కాదు. అది తనకొఱకు వఱొక దానిమీఁదఁ బడదు. కావున ఆత్మను అజ్ఞానము ఆశ్రయింపనేరదు.

వివరణాచార్యుఁడు లోనగువారు బ్రహ్మమును అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయము చేసిరి. ఈ మతముచొప్పున అజ్ఞానముగాని, అవిద్య గాని జగత్కారణమగుచో జీవుని అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయము చేసిన భామతీకారుని మతముకూడ సంగతముగా దోఁచును. కాని జీవుఁడు అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయమాయెనా అతనికి పారమార్థికసత్తనుగూడ కట్టిపెట్టవలయును.

శంకరులు జీవునికి పారమార్థిక సత్తను ఇయ్యకొనలేదు. మఱియు జీవుని గాని బ్రహ్మమునుగాని అజ్ఞానమునకు ఆశ్రయము చేయలేదు. వీరి మతమున బ్రహ్మము విషయము గాదు, విషయియుఁ గాదు. 'నేను' అను ఎఱుకకు గోచరమగు ఆత్మకలదు. అది విషయము. నేను అను ఎఱుకకు విషయముకదా! ఈ నేను అను ఎఱుక ఎటనుండి వచ్చెను? అవిద్యనుండి.

అనఁగా 'నేను' అను ఎఱుకకు గోచరమగు ఆత్మ బ్రహ్మమునకు విషయము కాదు. అవిద్య బ్రహ్మమును ఆశ్రయము చేసికొననేరదు. అవిద్యవలన పుట్టినది బ్రహ్మమునకు విషయ మెటులు కాఁగలదు? ఇఁక 'నేను' అను ఎఱుక బ్రహ్మమును గాదు; బ్రహ్మమునుండి పొడమినదియుఁ గాదు. అవిద్య లేక మాయ బ్రహ్మాంశ మనుట నిక్కము కాని దానిచే బ్రహ్మమునకు లేపము లేదు.

ప్రకృతినుండి అహంకారము పొడమెనని సాంఖ్యులు. అవిద్యనుండి అహంకార మని వేదాంతులు. ప్రకృతి ఒక్కటియే అహంకారమును కనలేదు. పురుషుఁడు వలయు. ఇటులే బ్రహ్మసాన్నిధ్యమున అవిద్య అహంకారమును సృజించును. బ్రహ్మమునకు దానితో ఎట్టి లేపమును లేదు. దాన బ్రహ్మస్వరూపమునకు ఎట్టిమార్పును లేదు.

తేలిన దేమన, — జీవుఁడు బ్రహ్మము కాఁడు. జీవునికి పారమార్థికముగా అస్తిత్వము లేదు. జీవుఁడు అవిద్యాసంభూతుఁడు కావున జీవత్వము మిథ్య, ఉళక్కై.† అవిద్య

* పారమార్థికసత్త వెలుఁగమిని గాని, భ్రమచేఁ గాని వ్యావహారికసత్తాసృష్టి కలుగు ననుట.

† వివరణాచార్య ప్రభృతుల మతమున జీవబ్రహ్మ ప్రభేదము లేదు. బ్రహ్మమే అవిద్యాగ్రస్తమయి జీవాకారిత మగు. అవిద్య పోయెడు జీవత్వమును పోయును. భామతీకారుల మతమున జీవుఁడే అవిద్యకు ఆశ్రయము.

వలనఁగాని, అజ్ఞానమువలనఁగాని పుట్టునది మిథ్య. దానికి జ్ఞానము పునాది కాలేదు. బ్రహ్మము నిర్వికారము అనాసక్తము. కావున బ్రహ్మముతో జీవభావమునకు ఎట్టి సంపర్కము లేదు. జీవుఁడు బ్రహ్మమును ఎఱుఁగనూ లేఁడు, జీవునకు బ్రహ్మమునందు చారితార్థ్యము ఉండనూజాలదు అని తోఁచును.

ఇదొకరీతి శూన్యవాదము. జీవనముగాని జగత్తుగాని దుఃఖమునకే మూలమగుచో ఈ మతమునకు సార్థకత కలుగును. ఈమతమున నిర్వాణముగాని, ముక్తిగాని సాధితమాయెనేని అంతయు శూన్యమయిపోవును.

బౌద్ధదర్శనము

నేటి నైయాయికుల మతమున జ్ఞానము త్రిక్షణస్థాయి. ఒకక్షణమున పుట్టును, ఒక క్షణము ఉండును, మూడవ క్షణమున మూలఁబడును. బౌద్ధులదర్శనమున జ్ఞానము క్షణికము. దీనికి స్థితిలేదు. వెంటనే గిట్టును.

వీరు రెండుసత్యములు అంగీకరింతురు ౧. సంవృత సత్యము, ౨. పరమార్థ సత్యము. సంవృతసత్యమును తఱవఁగా తఱవఁగా దీనికి పునాది లేదనియు ఉళక్కియనియు తెలియును. ఇంకను లోఁతునకు దిగుచో ఆ ఉళక్కియు ఉళక్కియని తెలియును. ఇది మాధ్యమికుల మతము. దీనిపేరు అప్రతిష్ఠిత సర్వధర్మవాదము. ఇఁక పరమార్థసత్య మేమనఁగా ధర్మధాతువు. అది అనిర్వచనీయము. దీనికే మఱొకపేరు శూన్యము. శూన్యము అభావవాదము కాదు, భావవాదమును గాదు. ఇది అనిర్వచనీయమగు ఒకానొకటి. ఇది అచ్ఛేద్యము, అభేద్యము, అచ్ఛిద్రము, దృఢము, సారము*, అదాహి, అవినాశి. ఇట్టి శూన్యత్వము పేరే వజ్రము. ఇది భావముకాదు, అభావము కాదు, భావాభావము కాదు, అభావాభవము కాదు. కావున ఇది మనధారణ కావల. అటులని దీనిని ఇయ్యకొనకుండ వీలు లేదు.

దీనికిని శంకరదర్శనమునకును గల పోలికినిబట్టి పలువురు శంకరదర్శనమును ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధమని అన్నారు. కాని అది నిక్కము కాదు. శంకరులు బ్రహ్మమును చాటుచేసికొని శూన్యమతమును స్థాపింపలేదు. ప్రత్యుత వారి పరమగురువులగు శ్రీ ఉ గౌడపాదాచార్యుల వారివలె వలసినదానిని కైకొని శూన్యసిద్ధాంతమును ధ్వంసము చేసిరి.

నవీనులు

నేను, లేక ఆత్మ, నిక్కమునకు లేనిచో నిఁక బ్రహ్మము ఉన్ననేమి ఊడిననేమి? నేను

అవిద్య మాయఁగనే జీవునికడ బ్రహ్మము స్వస్వరూపమున ప్రతీత మగును. భామతీకారులు శాంకరభాష్యమునకు టీక వ్రాసిరి. వారును అద్వైతవాదులే. కాని జీవభావము బ్రహ్మము యొక్కయే అంశవిశేషమని వారి అభిప్రాయము. ఇటులాయెనేని జీవుఁడు బ్రహ్మమునకు అనాదికాలమునుండియు అంశవిశేషముగా ఉన్నాఁడన్న మాట. ఏది అనాదికాలము నుండియు ఉండునో అది అనంతకాల వ్యాపి.

*అచ్ఛేద్యోఽయ మదాహ్యోఽయ మక్లేద్యోఽశోష్య ఏవచ. గీత-౨.

ఉన్న యెడలనే జగత్తుతో గాని బ్రహ్మముతో గాని ప్రయోజనము గదా!

కావున అద్వైతమునకు భంగము రాని చందమున ఈ నేనును నిలుపవలెనని నవీనులు అందురు.

'నాకు రెండు ప్రకృతులు కలవు; ఒకటి పర, రెండవది అపర. పర-జీవప్రకృతి. అపర-మన్ను మిన్ను నిప్పు నీరు గాలి మనస్సు బుద్ధి అహంకారము.* ఈ రెంటిసంయోగమే† జగత్తు. ఈ రెండు ప్రకృతులును నావే' యని గీత యనును. మఱియు నన్ను సర్వభూతములకును బీజమునుగా నెఱుఁగుమని భగవానుఁడనును.

ఈసంయోగము అధ్యాసకంటె అనఁగా భ్రమకంటె లేక అసత్యముకంటె దృఢమయి యుండవలయును.

జీవుఁడు నాయంశమే అనుటయు, అతఁడు శరీరము గొనుననుటయుఁ గలిగి ఇదంతయు పట్టి అధ్యాస యగుచో అమతము అడియాస యని నవీను లనుచున్నారు. వీరి యభీష్టము తెలుపుటకు మఱొక వ్యాసము వలయును.

నిశాకాంత
(SHELLEY'S "TO THE NIGHT")

సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు (కవితాసమితి)

౧

రాఁగదమ్మా, నిశాకాంత, వేగిరమ్మ! - పడమటి కడలి యలలపై వడిగ వడిగ
నడుగు లిడుచును నడిచిరావమ్మ, వేగ!
దట్టముగ మంచుతో నిండినట్టి తూర్పు-కొండ గుహాలందు నుదయంబునుండిప్రొద్దు
గ్రుంకునంతకు నొంటిగాఁ గూరుచుండి, - ప్రీతియును భీతియును మొలపించుస్వప్న
జాలములఁ జాలనల్లుచు, సౌమ్యవును భ-యంకరవు నౌచు నుందు వీ వందువలన:
వడిగ రావమ్మ, యాగుహల్ వెడలి, దేవి!

---

* గీత.—౭-౪, ౫, ౬.

† త్రాటియందును అలిచిప్పయందును అధ్యస్తము చేయఁబడిన సర్పము రజతము వీని సంయోగమువలె ఈ రెంటి సంయోగముగూడ ఇతరేతర తద్ధర్మాధ్యాస లక్షణ మని శంకరులు—గీతాభాష్య-౧౩-౨౬.

౨

మినుకుమినుకుమటంచును మెఱయుచుక్క-లందముగఁ జెక్కి-యున్న నీలాంబరమును
గాయమంతెల్లఁ జక్క-గాఁ గప్పుకొమ్మ!
కొమ్మ, దినసరోజాతీయుక్తులను నీదు - కప్పఁగొప్పుతోఁ బూర్తిగాఁగప్పి, యాపె
మూర్ఛిలఁగ ముద్దుగొమ్మ, యోముద్దుగుమ్మ! - పిదపఁ బురములందును జనపదములందు
మత్తుమందుఁజల్లుచుఁ జరింపఁగదవమ్మ! - వేచియుంటి నీకయి కనుల్ వాఁచునట్లు:
జాగుమాని, నిశాకాంత రాఁగదమ్మ!

౩

లేచి యరుణోదయమును నేఁజూచినపుడె, యుస్సురనుచు నీకొఱకు నిట్టూర్చినాఁడఁ!
బ్రొద్దుపై కెక్కి, మంచెల్లఁబోయి, యెండ
మింటినడుమనుండి గిరులమీఁదఁ, దరులమీఁద, రవి తనకరముల మోఁదినట్లు
తీవ్రముగఁ బడినప్పుడున్, దివసకాంత-యలసి, విశ్రాంతినొందఁగాఁదలఁచి, యింటి
మొగముపెట్టి కిట్టని చుట్టముగతి మసలు-చున్న యిప్పుడున్, నామదిన్ నిన్నెతలఁచి
యోనిశాకాంత, నేను నిట్టూర్చినాఁడ!

౪

పొలఁతి, వింటివా? నీదుతోఁబుట్టువైన - మృత్యుదేవత నాదుసమీపమునకు
నరుగుదెంచి, "నేవలయునా?" యనుచునడిగె;
నీకుమారి, నిద్రాదేవి, సౌకుమార్య-మొలుక, మూఁతలుపడెడు కన్నుల ననుఁగని,
"ప్రక్క-కున్ వచ్చె,యక్కు-నకక్కుఁ జేర్చు-మందువా? నేనువలయునా?"యనుచు, నెండఁ
బడిన తేంట్ల రవమువంటి నుడులనడిగె: - "నీవువలదు"; "రావలదమ్మనీ", వటంచు
వారలకు మాఱుపలికినవాఁడ నేను.

౫

మృత్యువెట్లును దప్పక యేగుదెంచు - వేగమే: కటా! యెంత వేగముగనె:
ఆవెనుకనుండఁగాఁబోవు నీవు నాకు;
నిదురయును రాకమానదుగద? యది నను - వదలిపోవునప్పటికిఁ బోవుదువు నీవు;
మృత్యునిద్రల నేను బ్రార్థింపక యిదె - వరము నడుగుచుంటిని ప్రేమవలన నిన్ను;
ఓనిశాకాంత, యొయ్యారమైన పెండ్లి-నడకలనుమాని శీఘ్రయానంబుతోనె
వేగ రాఁగదమ్మా, రమ్మ, వేగిరమ్మ!

కన్నడిగలు—తెలుగలు

విద్వాన్, కూరిగనూరు నరసింగరావు గారు, బి. ఏ., యల్. టి.

"సత్యమేవ జయతే నానృతమ్"

కన్నడిగలును తెలుగలును చాలకాలమునుండి కలసి మెలసి యుండిరి. సహవాసమువలనను, సమీపవాసము వలనను బుట్టినసంబంధము ఆయా జాతుల సాంఘిక, రాజకీయమత ప్రపంచములం దక్కడక్కడ కన్పట్టుచున్నది. అట్టిసంబంధ మెంతవఱకుండెనని దెలిసికొన

వలయున్న ఆయా జాతుల ఇతిహాస గ్రంథములను, వాఙ్మయచరిత్రములను పరీక్షింపవలయును. అత్యమితజాతి భాషాభిమానమున సత్యాంశమును గప్పిపుచ్చక, విషయముల నున్నవియున్నట్లు ఐతిహాసికాధారములతోను, గ్రంథాంతరికవాఙ్మూలములతోను సమర్థించి వెలివేసి సత్యప్రియులగు వాచకమహాశయులే స్వసిద్ధాంతముల జేసికొన నిడవలయును. స్వాభిప్రాయములున్న దెలుపవచ్చును గాని అకారణముగా నితరుల నిందించు టనుచితము. ఆత్మస్తుతిని క్షమింపవచ్చుగాని పరనిందను భరింపతరము గాదు. ఇటీవల కొందఱాంధ్రులు ఐతిహాసిక ప్రఖ్యాతి జెందిన పరదేశభాగములను తమదేశములోనివి యనియు, పరాక్రమవంతులైన రాజులు తమ జాతికి చేరిన రాజు లనియు, విద్యానిధులైన పరదేశకవులను తమకవులనియు సాధింపబూని నిర్హేతుకముగా కన్నడిగల నొకప్రక్కను, తమిళుల నొకప్రక్కను చులకనగా జూచి వారిని గుఱించి వ్రాయునపుడు నీచశైలిని ప్రయోగించినారు. కర్ణాటభాషయం దల్పపరిచయ మున్నంతనే వారట్లు కర్ణాటదేశజాతిజీవన వాఙ్మయచరిత్రముల రహస్యస్వారస్యము దెలియక అబద్ధవాక్యములను కొన్ని చేర్చి స్వకసిద్ధాంతము నొక్కదానిం గూర్చుట అన్యాయము. ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రోపోద్ఘాతమును దీని కుదాహరణముగా జూపవచ్చును. ఇట్టి చేష్టలవలన సత్యభంగము చేయబడుటయే గాక పరస్పరజాతి విద్వేషమును అనైకమత్యమును వృద్ధియగును. గనుక సత్యాన్వేషకులగు నా మిత్రులు బ్ర. శ్రీ. సోమశేఖరశర్మగారు సంశయగ్రస్తములైన కొన్ని విషయములను గుఱించి వ్యాసము నొక్కటివ్రాయుమని ప్రోత్సహించిరి పరస్పరజాతివిద్వేషమును పోగొట్టుట కట్టిలేఖనము సాహాయ్యక మగునను తలంపువనై పేర్కొనిన విషయమును గుఱించి వ్రాయ సాహసించితిని.

నే నీవ్యాసమునందు కర్ణాటకదేశవ్యాప్తిని గుఱించియు, కర్ణాటజాతిజీవనమును గుఱించియు, కర్ణాటభాషా స్వరూపమును గుఱించియు, కర్ణాటసంగీత ప్రాచీనతను గుఱించియు, కర్ణాటసాహిత్యపోషణమును గుఱించియు కొంత పరిశోధించి అతిసంగ్రహముగా ముఖ్యాంశములను మాత్రమే వ్రాయుచున్నాను.

కర్నాడు—నామము సలక్షణమైనది; సార్థకమైనది. ప్రకృతి, పురుషుడు నని రెండువస్తువులు గలవు. వానిలో ప్రకృతి పాంచభౌతిక బహిర్భేదములకు చిరకాలము లోనగని లక్షణములు గలది. దాని లక్షణములు ధ్రువము లనియు దృష్టిగోచరము లనియు మనము నమ్మవచ్చును. ప్రకృతిప్రదేశములవలె, పురుషదేహ మంతగా ధ్రువమైనది గాదు. జరాభారమువలనను, వ్యాధిబాధవలనను మరణకృతికిని త్వరగా మాఱిపోవు లక్షణములు గలది. ఈ కారణముబట్టియే వివిధజాతులవారు వారి వారి శాశ్వతములైన దేశనామములతోనే పిలువబడిరి. మఱియు లక్షణములు బాహ్యములు, ఆంతరములు నని ద్వివిధములు. బాహ్యలక్షణములు చక్షుర్గోచరములు. అంతర్లక్షణము లతిగాఢములు. గనుక జనులు బాహ్యలక్షణముల నవలోకించియే దేశనామముల నిడసాగిరి. ప్రకృతి లక్షణములలోని ఔన్నత్యము, వర్ణము ననునవి విస్పష్టములైనవి. కాబట్టి, జనులు జనాంగమును, జనస్థానమును, కనుగొనుటకు కొండలను గుఱుతులుగా నుంచికొనిరి. నేలలను

గుఱుతులుగా నుంచికొనిరి; వీఱులను గుఱుతులుగా నుంచికొనిరి. ఈవిధావమున కర్నాడను నామకరణ మేలక్షణములనుబట్టి కలిగెనో పరీక్షింతము.

కర్నాడు=కరు + నాడు=మిట్టనేలయని యర్థము. దొడ్డబెట్ట మొదలగు పర్వతములగలిగి మైసూరు పీఠభూమితో గూడుకొన్న ప్రదేశమునకు మిట్టనేల యని పేరు పెట్టుట తప్పుగాదు. లక్షణమునుబట్టి దేశములకు పేర్లుపుట్టుచున్నవనుటకు ఐరోపాఖండమందలి నెదర్లాండ్సను పదమును లక్షింపుడు. నెదర్లాండ్సు నిమ్నభూములు, పల్లపునేలలు. ఈ యొక్క నిదర్శనమే చాలు. కర్నాడు=కర్ + నాడు=కందు + నాడు=నల్లనేల యని యర్థము. దక్షిణహిందూస్థానమందలి పీఠభూమి యగ్నిపర్వతదహన జ్వాలల ననుభవించినది. భూగర్భితములైన లోహములెల్ల ద్రవరూపమున ఏఱులై పాఱి నేలను నల్లనేలగా జేసినవి. భూమిశాస్త్రజ్ఞు లట్టిభూమిని "అగ్నిపర్వతభూమి" ('Volcanic Soil') అందురు. ఇట్టి యగ్నిపర్వతప్రకోపము పూర్వమున కర్నాడునందు కలిగియుండవచ్చుననుటకు మద్రాసు కర్నాడులోని బళ్లారిమండలమునందు లోహమయమై సారవంతమైన రేగడ నేలయు, కడపమండలమున దొరకు నల్లరాళ్లును, బొంబాయి కర్నాడునందుదొరకు పలకరాళ్లును మైసూరు రామగిరులందు కనబడు బంగారపు గనులును సాక్ష్యములు. ప్రధానలక్షణమునా, సులభముగా తమకంటబడు నేలవన్నెను బట్టియే కర్నాడని పేరిడిరి. కర్నాడునందుండు కొండలను నీలగిరులని=నల్లకొండలని పిలిచిరి. అందలి యున్నతపర్వతము కర్నాడులో నిదగుట దానికి దొడ్డబెట్టయను కన్నడ పేరుబెట్టిరి. కర్నాడునందు పాఱునదిని కృష్ణానది నల్లయేఱని పలికిరి. తెలుగువారు కర్నాడు పేరనుండు అడవులను నల్లమల లనిరి. ఇదియుంగాక "కన్నడముకస్తూరి" యను నొక నానుడి గలదు. ఒకవస్తువు నింకొకవస్తువునకు బోల్చునపుడు ప్రధానలక్షణసామ్య ముండవలయుంగదా! ఇందు కస్తూరినలుపును నేలనలుపునకును, కస్తూరిగంధమును మైసూరు మొదలగు ప్రదేశములనుండు చందనవృక్షగంధమునకును బోల్చిచెప్పియున్నారు. ఇట్లు వర్ణమును వాసననుబట్టి కన్నడమును కస్తూరికిబోల్చిరి. కన్నడము కస్తూరియనుటకిదియే కారణము. తెల్ల + అగు=తెలుగు అనుటకును, "తెలుగు లేట" యనుటకును కారణము లివియును, నిట్టివియు నుండు. ద్రావిడులు సమభూములందును, సముద్రతీరభూములందును వసించెడివారు. గనుకనే ఎత్తయిన కర్నాడును కరునాడని పిలిచినారు. స్వదేశజనులు భూవర్ణమును బట్టియే కర్నాడని వాడినారు. కర్నాడు అనుపదమునందలి రూపము కందు + పాక్ అను సమస్తపదమున నెట్లు కర్పాక్ (ఇనుము)అనిమాఱినదో అట్లనే కరిదు + నాడు=కర్నాడనిరైనది. 'కన్నడ' అను పదము 'కర్నాడ'ను పదమునకు రూపాంతరము. కర్నాడ=కర్నాడు + అ. 'అ' యను నది సంబంధార్థకమైన షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము. అర్థానినే ఆర్యులు తమభాషలో కర్ణాటకుని మార్చుకొన్నారు. కర్నాడుపదము వాడుకలో కన్నడమైనది. వలపలిగిలకకు పూర్వాక్షరము ద్విత్వమును బొందు వ్యాకరణవిశేష. మిందు అన్వయమగును: ఉ. కబుర్ = కబ్బు = (చెఱుకు) ఈ 'కన్నడ' శబ్దమును కర్నాడునందలిభాష కుపయోగించుచున్నారు. తదితరసందర్భములందు విశేషణపదముగా వాడుచున్నారు. కర్నాడునం దుండువాడు కర్నాడు + ఇగ=కర్నాడిగ=కన్నడిగయయ్యె. కన్నడిగలు, తెలుగలు, తమిళ మలయాళులు దక్షిణ హిందూస్థానమున చిరకాలమునుండి యుండినవారు. ఆంధ్రులుత్తరహిందూస్థానమునుండి వచ్చినవారు. ఈ వాదమునకు, సంస్కృతపదములను జేర్పక జాతీయపదజాలముతోనే రచించిన ఏలపాట మొదలగు పామరజనుల పాటలును, సంస్కృతవృత్తలక్షణములకు భిన్నములుగా నుండు సీసపద్యము మొదలగుజాతివృత్తములును తార్కాణములు. వేయేల? వృత్తములను సంస్కృతవృత్తములనియు, జాతివృత్తములనియు విభాగించుటయే తెలుపదా? ఏజాతి? తెలుగుజాతి. ఇది యొక్కటియే చాలు తెలుగువారార్యులు కారనుటకు. ఆంధ్రు లార్యులై యుండవచ్చును. వారిట్లు తెలుగులలో గలసి వారిని వశముచేసికొని, తమజాత్యభిమానము విడజాలక తెలుగుపద్యములకు జాతివృత్తములని పేరిడిరి. ఆంధ్రులు తెలుగలు ఒక్కరేయైన ఆర్యవర్గమునకు జేరిన యాంధ్రులు, ద్రావిడవర్గమునకు

చేరిన జాతివారి ఛందస్సును ఎరవు పుచ్చుకొందురా? స్వదేశీయుల నరగంట చూచుచు తమ అర్ధాంగీకార న్యాయమున వారి ఛందోలక్షణములను గొన్ని యట్లనే యుంచి తమఆర్యసంస్కృతవృత్తముల ననేకములను వానితో జేర్చి సంస్కృతవృత్తములు జాతివృత్తములని విషమ భేదమును లోగొన్న విభాగము నొక్కటి చేసిరి. కన్నడిగలు తాము ద్రావిడసంఘమునకు జేరినవారని చెప్పి కొనుట గౌరవహీనమని భావింపరు. ఆర్యులైననే స్వర్గ ప్రాప్తి యని వారు నమ్మరు. కన్నడిగల తెలుగల స్వజాతిఛందస్సులు అనేకసమానలక్షణముల గలిగియుండుటచే నిప్పట్టున నింత వ్రాసితిని. ఆప్రసంగము నట్లుంచి యిక కర్నాడెంతవఱకు వ్యాపించియుండెనని చూతము.

తొమ్మిదవ శతమానమునందుండిన రాజకవి నృపతుంగదేవుడు తన "కవిరాజమార్గ"మను లక్షణగ్రంథమున కర్ణాటదేశపు ఎల్లలనుగుఱించి యిట్లు వాక్రుచ్చినాడు:

" కావేరియిందమాగో
దావరి వరమిర్ద నాడదా కన్నడదొళ్
భావిసిద జనపదంవసు
ధావళయవిలీనవిశద విషయ విశేషం.

—ప్రథమపరిచ్ఛేదము, ౩౬ పద్యము.

ఇది గ్రంథాంతరికవాఙ్మూలము, నామాటగాదు. ఈపేరలనుబట్టిచూచిన వెంగినాడును, దానియందుండిన కమ్మెనాడును ఈప్రదేశములోనివై యున్నవి. పై జెప్పినట్లు అగ్నిపర్వత శిఖలచే దగ్ధమగుటంబట్టియే వెంగినాడు=వేఁగినాడు=దగ్ధరాష్ట్రమని పిలువంబడె. కమ్మెనాడు పరిమళవృక్షపుష్పములకు బుట్టినిల్లగుటచేత నట్టి పేరునబరగె. వెంగీవిషయమే

" అళిగీతకుసుమపరిమళ
ఫళరసమందానిలాద్రికాననలీలా
విళసనదింభోజమహీ
తళమెనిపుదు విషయజనకె వెంగీవిషయం."

(రన్నని అజితపురాణము —ప్ర. ఆ. ౭౩ ప.)

అని రన్నమహాకవి వ్రాసినపుడు దానిలోనున్న కమ్మశబ్దమును సార్థకముచేసికొనజాలు కమ్మెనాడెంతయు పరిమళపుష్పభరితముగనే యుండెను. ఇప్పుడు వెంగిమండలమును నివాసప్రదేశముగా జెప్పికొన్న ఆదిపంపడు పొన్నడు మొదలగువారు ఆంధ్రులుగాని తెలుగులుగాని యెట్లగుదురు? గోదావరీ కావేరీమధ్య భూమికి కర్ణాటమని ప్రమాణవచనమున్నపుడు తద్దేశాంతర్గత వెంగిమండలమును గాని, విజయనగరమును లోగొన్న దత్తమండలములను గాని తెలుగనాడని యెట్లు చెప్పవగును? మఱియు పై జెప్పిన కారణములంబట్టి బళ్లారిమండలము నల్ల నేలగలది. విజయనగర మందులోనిది. ఏకారణమునను తెలుగనాడులోనిది కాజాలదు. కర్నాడులోని యూళ్ల పేరుల పరీక్షించిన కొంచెమించుమించుగా నన్నియు కన్నడమాటలే. ధారవాడను తెలుగ పద మనజాలముగదా! వాడనన గ్రామము; ధారవాడ=ధారవాడ. బెజవాడయు నట్టిదే. మధ్యనుండు పల్లూరు ఓరగల్లు మొదలగునవియును కన్నడపదములే. ఊర్ అన్న నుండుచోటు. కల్ అన్న పర్వతప్రదేశము. పల్లి=పల్లు ఊరు=గ్రామము పల్లెను అర్థమున పల్లను పదము తెలుగున లేదుకదా! పూర్వీకులు గ్రామముల పేర్లను ధాన్యపు పేర్లతోను, తాళ్ల పేర్లతోను, నీళ్ల పేరుతోను బిలుచుచుండెడివారు. ఉదాహరణము-జోళదరాసి-జొన్నరాసి, పంగనకల్లు=పంగనగట్టు కల్ బావి=రాతిబావి ఇట్లు పై పద్ధతి వస్తుసంబంధములతో బిలుచుటకు కారణము నేనప్పుడే పైన జెప్పియున్నాను. ఇక పంపడు తెలుగుదేశవాసి కాలనామములను పరిశీలించి కనుగొందము. పంపకవితండ్రి జైనమతము నవలంబించెను. అతని పూర్వీకులు వైదికమతావలంబకులు. పంపనితండ్రి అభిరామదేవరాయుడు. అతడు పితృపరంపరగా వచ్చిన మతమును వదలి నూతనమతమును స్వీకరింపవలయునన్న వివేకవిమర్శలుగల వయస్థితియం దుండవలయును. అట్టి వయస్సు నలుబదేండ్లందము. చిన్నతనముననే బుట్టియున్న యతనికొడుకునకు ఇరువదియేండ్లయిన నుండును. అప్పుడు అభిరామదేవునకు తెలుగనాడునుండి కర్ణాటమున కరిగి తనకొడుకును కర్ణాటభాష నభ్యసింప నొజ్జలయొద్దకు బంపునా? అతడు అల్పకాలములోనే అద్వితీయపాండిత్యము కన్నడమునబడసి దేశికబ్బము వ్రాయునగునా? సాధ్యములను పర్యాలోచింపుడు. మఱి

యొకమాట. పంపనికి సాహిత్యముచేయ పాఠము జెప్పించిన గురువు లెవరు? కర్ణాటకులే యుండవలయునుగదా? పంపయను నామము నించ విచారింపుడు. ఈ నామము పంపాక్షేత్రప్రాంతమునుండి వచ్చినది. తెలుగనాడులో పంపపదము నామకరణమునకు వాడినది విరళము. పంపడు జైనవిద్వేషముగల తెలుగనాడునుండి జైనుల కాశ్రయమగు కర్నాటకమునకు వచ్చెననుకొందము. అతని కొడుకునకు వైదికమతమునం దవిశ్వాస ముండిన నుండవచ్చుగాక. తెలుగుబాసతో పగయేల? ఉభయభాషలందు పాండిత్య మున్నదని చాటుటకై పంపకవి తన ఆదిపురాణమును కర్ణాటభాషలో వ్రాయుటయే గాక దానిలో సంస్కృతమున పద్యములు వ్రాసి జొన్పినాడు. తెలుగు తెలిసియున్న తెలుగునను జేయరాదా? తెలుగునచే గ్రంథము లేదైన నేల వ్రాయలేదు? నిరర్థకమనియు, తనరాజునకు ప్రియమనియు వదలెనన్నను కన్నడమును ప్రశంసజేసి యతనిమెప్పు బడయవచ్చును గాని పంపకవి తెలుగవాడైయున జాత్యభిమానమును జారవిడిచి, తెలుగును తెలుగులను పొగడుకున్నను సందర్భ మొకటి కల్పించుకొని ఆంధ్రులను గూర్చి తనయాదిపురాణమున

క. "కేరళవిశికటీమా
 త్రారుణన ణీమలయుయువతి దర్పణసాంధ్రీ
 నీరంధ్రబంధుర స్తన
 హారసుదారం సరస్వతీమణిహారం" — ప్ర. ౩.౨.

అని వ్రాయునా? వేంగిమండలము కర్ణాటములోనిది. పంపడు శుద్ధకర్ణాటకుడు. అట్లగుటంబట్టియే కర్ణాటయువతుల సోదరీభావమునగని గౌరవబుద్ధిని వారి నిందు చేర్చడయ్యె. పంపడు తెలుగుజైనభారతమును జూచి కన్నడమున పరివర్తనము జేయుటంజేసియే నద్దాని నల్పకాలములోనే ముగించెనను ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమునందలి వాక్యము నిరాధారమైనది. ఇక పొన్నరన్న, నాగవర్మాదికవులును కర్ణాటకులని తేలుచున్నది. కర్ణాటదేశమున జైనసమయ ప్రదీపకులై రత్నత్రయమున నొకడైన పంపకవి కర్ణాటదేశీయుడనియు కర్ణాటకవిపుంగవుడనియు కొంతవఱకు బర్యాలోచించితిమి. ఇకనుభయకవి చక్రవర్తి బిరుదులనుబడసిన పొన్నరన్న జన్నలనుగూర్చి కొంత విమర్శింతము. జన్నడు తనయశోధరచరిత్రమునం దిట్లు వ్రాసియున్నాడు:—

క. "కన్నరసాదరదింకుడె
 పొన్నం మనమెంసెదు తైలపంకు డెరన్నం
 మన్నిసి బల్లాళంకుడె
 జన్నం కవిచక్రవర్తి వెసరంతకెదం."

ఈపద్యమున పేర్కొన్న రాజులందఱును కర్ణాటదేశమున రాజ్యముల నేలి కవిరాజులను కవిచక్రవర్తులుగా జేసిన కర్ణాటకులు. పొన్నడు మల్లపయ పున్నిమయ్యలప్రార్థనానుసారముగ పురాణచూడామణి యని పేరుగన్న శాంతిపురాణమును వ్రాసెను. మల్లపశబ్దమందలి 'అప్ప' శబ్దము కర్ణాటకపదము. 'అప్ప' శబ్దము తెలుగునందు అక్కయను యర్థముగల స్త్రీవాచకశబ్దముగా వాడబడుచున్నది. కన్నడమునం దయ్యది పుల్లింగశబ్దము. మఱియు మల్లపకు అమ్మనభక్తుడను ప్రఖ్యాతిగలదు. అమ్మయన్న కర్ణాటభాషయందు తండ్రియని యర్థము. అప్ప యనుపదమునకు పర్యాయపదముగా వాడబడుచున్నది. అమ్మనభక్తుడై శాంతిపురాణమును కర్ణాటభాషను వ్రాయించిన మల్లప్ప కర్ణాటకుడు. అతడు గోదావరి నుండి కావేరివఱకు వ్యాపించియుండిన కర్ణాటదేశములోని కమ్మనాడునందలి పుంగనూరు నివాసి. శాంతిపురాణమును వ్రాసిన పొన్నకవి నామము సహితము కర్ణాటశబ్దమే. నాడునుబట్టి చూచినను, నామమునుబట్టి చూచినను పొన్నకవి తెలుగువాడుకాడు. శుద్ధ కర్ణాటకుడే. రన్నని పోషకుడును రన్నడును పై జెప్పినట్టి కారణములచే కర్ణాటకులే. జన్నడు నట్టి కన్నడిగడే. ఇక కర్ణాటకచ్ఛందస్సును కర్ణాటక కాదంబరిని వ్రాసిన నాగవర్మ నించుకనుగొందము. అతడు తన ఛందోంబుధిని వ్రాసికొన్న దేశవర్ణనమును, తెలుగువారు ఎల్లవేళలందల్లెడలను చదివి, నాగవర్మ తెలుగడని చాటుచున్నారు. అతడు తెలుగడు కాడనుటకు నతని కర్ణాట గ్రంథములే ప్రబలతార్కాణములై యుండుటయేకాక

అతను చెప్పిన వెంగిమండలమును వెంగిపళువు గ్రామమును నృపతుంగని వాక్యానుసారముగా కర్ణాటకదేశములోనివి యగుచున్నవి. బొంబాయిరాష్ట్రములోని కర్ణాటప్రదేశమునందు వెంగిపళువమనది యొకటి యున్నదని కర్ణాటకపరిశోధకులొకరు అనేకసంవత్సరములకు వెనుకనే కర్ణాటపరిషత్పత్రికయందు సూచించిరి. అది యటుండనిండు. వెంగిపళువను శబ్దములోని ళకారము కర్ణాటవర్ణమాలలోనందు దేశీయాక్షరము లైదింటిలో నొకటియగు ళకారము. ఈ ళకారము కర్ణాటకమునందు, ద్రావిడమునందుమాత్రమే గల వర్ణము. తెలుగునందీవర్ణము లేదు. అట్టి ళవర్ణముగలమాటను గ్రామమునకిడ నెట్లు పోసగును? కన్నడిగలు కన్నడమాటతో నా యూరికి 'వెంగిపళు' అని పేరిడినారు. పళువన్న నడవి యని యర్థము. పూర్వమున నగ్నిపర్వతప్రకోపోద్భూతలోహరసమున నెంతివేగినను దండకారణ్యభాగమై యుండిన వెంగివిషయమున వృక్షసంపత్తి లేకుండునా? కొండగుఱుతు, కోనగుఱుతు, అడవిగుఱుతు, మడుపుగుఱుతుబట్టి పేరులు పెట్టుచుండిన దేశీయులు తమ పూర్వపద్ధతి ననుసరించి వృక్షసంపత్తియే ప్రధానలక్షణముగా గలిగిన యచ్చోటికి వెంగిపళువను పేరుపెట్టిరి. తరుషండములతో నిండిన ఈ ప్రదేశము బ్రాహ్మణులు తమనివాసయోగ్యమగు అగ్రహారముగా జేసికొనుటకు నిదియె ప్రబలకారణము. పళువునంతతో వెలి నాగవర్మ కవి తండ్రిపేరు నింతపరీక్షింతము. నాగవర్మ తండ్రిపేరు వెణ్ణమయ్య. అమ్మశబ్దమునకు అయ్యశబ్దము పునరుక్తి యగు. అమ్మయనుమాట, పుల్లింగమున కర్ణాటభాషయందు మాత్రమే, కర్ణాటనామములందుమాత్రమే ప్రయోగింపబడుచున్నదని నే నప్పుడే చెప్పియున్నాడను. పొన్నరన్న నాగచంద్ర మొదలగు కవులు తమ గ్రంథములందీపదమును వాడియున్నారు.

మల్లికామాలె.

మల్లపయ్యన తమ్మనమ్మనభక్త నామముదాత్తనీ
మల్లపయ్యనొ ళొప్పుగుం పితృభక్తియుం వినయోక్తి
—పొన్ననిశాంతి పురాణము ప్ర. ఆ. ౪౦. ప. [యుం

చంపకమాలె.

[పినాళవిత్తవో
దుదొళరవిత్తవో దుదొలలాటది నింగళగణ్ణదిత్తవో
దుదొగురువూను తొనుమణమమ్మన లంపుమదిత్తవో
[దుదో.
—రన్నని గదాయుద్ధము తృ. ఆ. ౫౦. ప.
నొపలొళ్ కగ్గడ మొందునచ్చి పొరదెంతొనక్కా
[తమ్మమ్మన
క్కా సలంబం తిరువార్దెతందరివరే———.
—రన్నని గదాయుద్ధము.

చంపకమాలె.

ధిను వెవరాతిమండలము నెన్నమజంగెనగమ్మనిత్తసా
[దం
వసుధెయనీవెనెందుమనదొళ్ తలిసందమదాత్తి
[రాఘవం.

—నాగచంద్రుని పంపరామాయణము ప.ఆ.౧౧౬ ప.
నాగవర్మయు నతనిపితృపరంపరయు కర్ణాటవాస్తవ్యులగు కన్నడిగలగుటచే వారి నామధేయములం దీశుద్ధకర్ణాటశబ్దము కానంబడుచున్నది. ఎన్నగునాయక, కృష్ణమ్మ కృష్ణమాచార్యులు అను పేళ్లుగలవారుతొలికన్నడిగలే. కర్ణాటభాషలో జైమినిభారతమును వ్రాసిన లక్ష్మీశుడను కవి తాను 'అణ్ణమాంకనసుతం' అని చెప్పికొన్నాడు. ఇందలి అణ్ణమ యను పదము తత్పదధారి కన్నడిగడని చాటుచున్నది. మఱియు నాగవర్మ తల్లి పేరు తుద 'ఒబ్బె' శబ్దమున్నది. అయ్యది అంబాశబ్దతద్భవము. దానికి తత్సమము అంబె. తెలుగున 'అంబా' శబ్దమునకు తత్సమము 'అంబ'; తద్భవము అమ్మ. ఇదియు నాగవర్మ పూర్వికుల కర్ణాటకత్వమును సూచించుచున్నది. గనుక, చిలుకూరి నారాయణరావుగారును, వంగూరి సుబ్బారావుగారును వ్రాసి వాదించినట్లు పంపకవి మొదలగువారు ఆంధ్రులుగాని, తెలుగులుగాని కారు. శుద్ధకర్ణాటకులే యగుదురు. వారు ఆంధ్రులునుగారు, ఆంధ్రదేశమునుండియు వెడలిరాలేదు. ఆంధ్రగ్రంథముల నెవ్వియును వ్రాయలేదు. అక్యమిత జాత్యభిమానసంచోదితమైన వారివాదము సత్యవిరుద్ధ

ము, అబద్ధమునై యున్నది. ఆంధ్రులనిగాని తెలుగులని గాని చెప్పికొనని పంపకవి మొదలగువారిని వారు లేని వాదము నొక్కటి లేవదీసి ఆంధ్రులనిరిగాని, నిక్క-ముగా కర్ణాటకవులనిపించుకొనజాలు నారాయణభట్టు, నన్నయభట్టు, పాల్కురికి సోమనాథ, శ్రీనాథ, కృష్ణదేవరాయ మున్నగువారిని లెక్కకు గొనరైరి. నేనిటు చెప్పుటవాదమునకు ప్రతివాదము చేయునభిలాషంగాదు. నందంపూడి శాసనమున—

"యస్సంస్కృతకర్ణాట
ప్రాకృతపైశాచికాంధ్రభాషాసు కవిరాజశేఖర..."

యని నారాయణభట్టును నన్నయ తానును రాజవాక్యములతో శాశ్వతముగా ప్రశంసించియున్నాడు. సమాస పదమును గూర్చుటయందు అల్పాక్షరశబ్దములను అబలా శబ్దములను మొదట నుంచుట వ్యాకరణవిధిగా నున్నది. విపులశబ్దానుశాసనుడును, సంస్కృతవ్యాసభారత పరివర్తకుడును నగు నన్నపార్యుడు శాసనమునందు సమాస వాక్యమును గూర్చుటయందు తప్పుచేయుడుగదా! అయిన నాంధ్రశబ్దమును గొనముంచి సంస్కృతమునకు తరువాత ద్వితీయస్థానమును కర్ణాటమున కొసగియున్నాడు. ఇది యంతయు హృదయంగమముగా నున్నది. దీనికి కారణ ముండవలయునుగదా? మరియు శాసనకర్త, నారాయణ భట్టును కవియనక సు'వియనియు వందునను సుకవిరాజ శేఖరుడనియు, కవీభవజ్రాంకుశుడనియు సంబోధించి యున్నాడు. కాలజాతిబలగౌరవములను బట్టి సమాస వాక్యములందు పదములకు తత్తదుచితస్థానము లొసంగుటకు కవిప్రయోగములు గలవు. కాలక్రమమును బట్టి గూర్చిన మీన, కూర్మ, వరాహ, నారసింహ, వామన, పరశురామ, రఘురామ, కృష్ణ, బుద్ధ, కల్క్యవతారములను వాక్యమును, జాతిక్రమమును బట్టి గూర్చిన బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులను వాక్యమును, బల గౌరవములను బట్టి గూర్చిన రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నలను వాక్యమును ఉదాహరణములుగా గొనవచ్చును. ఇంతు నారాయణభట్టు పాండిత్యమునకు మాత్రమే పొగడబడలేదు. ముఖ్యముగా వివిధభాషలందు కవిత్వము చేయజాలు బలగౌరవములకు శ్లాఘింపబడినాడు. ఆంధ్ర పైశాచికప్రాకృతభాషలందు కవిత్వము చేయు కంటె కర్ణాటభాషయందు కవిత్వముచేయు శక్తియు నద్దానియందుకంటె సంస్కృతమున కవిత్వముచేయజాల శక్తియు నెక్కువగనుండి యుండవలయు. కావున కర్ణాటపదము సంస్కృతపదము వెంటనే గౌరవపదవి నలంకరించినది. నారాయణభట్టు కర్ణాటకుడుగాకున్న ఆంధ్ర భాషయందుకంటె సులభముగా సరసముగా కర్ణాటమున కవనము చేయగలుగు నాకేయునది యిందు ముఖ్యాంశము. పూర్వచాళుక్యులు పశ్చిమచాళుక్యుల వంశశాఖవారు గదా! పూర్వసముద్రతీరమున నున్న తెలుగుల గెలిచి వారిని చెంతనున్న కన్నడిగలతో జేర్చి, పూర్వచాళుక్యులు వెంగిమండలమున రాజ్యభారము చేసిరి. ఇక్కాలమున జైనమతప్రాబల్యమున కునికిపట్టగు పశ్చిమకర్ణాటమునువదలి, వైదికమతసానుభూతిగల చాళుక్యరాజశాఖ వెంబడి వైదికమతవిద్వేషులగు జైనులతో నరనారాయణులబోలె మతయుద్ధము జేయబూనిన నారాయణ భట్టును నన్నయభట్టును వచ్చియుండవలయు.

ఉ. పాయక పాకశాసనికి
 భారతఘోరరణంబునందు నా
రాయణునట్లు తానను
 ధరామరవంశవిభూషణుండు నా
రాయణభట్టు వాఙ్మయధు
 రంధరుడుఁ దనకిష్టుడుఁ సహా
ధ్యాయుడునైనవాఁ డభిమ
 తంబుగఁ దోడయి నిర్వహింపఁగన్.

వారు సహాధ్యాయులేగాక స్వవంశజులై యుందురని నా యభిప్రాయము. ఈయభిప్రాయమున కాధారము నందంపూడి శాసనమునందు 'నన్ని నారాయణ' యనుచోట నారాయణనామమునకు ముందు నన్ని యను పదము ప్రయోగింపబడియున్నది. నన్ని యన్న కన్నడమున సత్యమని యర్థము.

ఆ. 'నిత్యసత్యవచను మత్యమరాధిపా
 చార్యు సుజను నన్నపార్యుఁ జూచి

పరమధర్మవిదుడు వరచళుక్యాన్వయ
ధరణు డిట్టులనియె కరుణతోడ.'

అని యున్నది.

"కావ్యానాంకర్త నన్నియభట్టో లేఖకో గండాచార్యః" అని నందంపూడి శాసనములో క్రింద నున్నది. పత్య వచనూ నైన నన్నపార్యుడు - నన్నియభట్టు = సత్యముయొక్క భట్టే యనుచున్నాడు. 'అ' యను షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయాంశముతో గూడిన 'నన్నయ' యను విశేషణపదము కర్ణాటభాషకు జేరినది. నన్నపార్య యను నామములోని అప్పశబ్దమును కర్ణాటభాషకు జేరినది. నన్నప్పయను నామకరణమునకు ప్రయోజనము నన్నప్ప=నారంబ్రడియని గాని, నారాయణప్పయను పదమునకు ప్రేమవాచకము గాని యుండవలయు. ఇవియన్నియు సమన్వయించి సిద్ధాంతముచేసిన నన్ని నారాయణభట్టును నన్ని నన్నపార్యభట్టును పశ్చిమ కర్ణాటదేశము నుండి, పూర్వకర్ణాటదేశమునకు చళుక్యవంశముతో గూడి వచ్చి, వైదికమతాభిమానమువల్లను, జైనమత విద్వేషము వల్లను భారతాదివైదిక గ్రంథములను వ్రాసి, వైదిక ధర్మసంరక్షణమును జేసికొనుచు ధనయశోధనములను బడసిరని తెలుచున్నది. నారాయణ భట్టును నన్నియ భట్టును సహాధ్యాయులుగా నుండుటయు, జైనభారత పురాణములు వ్రాసిన కర్ణాటకవులతో ప్రతిభటించి కర్ణాట కవనమునుచేయుకాలు నారాయణభట్టునకు మత కవితా యుద్ధమున నన్నియభట్టు నారాయణ పదవి నొసంగుటయు, తాను వరస్థానమును స్వీకరించుటయు, తాను విపులశబ్దానుశాసనుడగుటకు తోడ్పడిన వివిధభాషాభిజ్ఞుడగు నారాయణభట్టునెడ తనకృతజ్ఞతను గనబఱచుటకై 'సాయకపాకశాసనికి' యనుపద్యమున సహాధ్యాయి యనుపదము నుపయోగించి రాజరాజునుండి నన్నియ భట్టు నందంపూడి గ్రామము వలెని కగ్రహారముగా నిప్పించుటయు, శాసనగ్రంథాంతరైతిహాసికాధారములై సిద్ధాంతమును సమర్థించుచున్నవి. ఇట్లు కర్ణాటకులే తెలుగుభాషను సంస్కరించి, లక్షణసమేతముగాజేసి, భారతాది ఘనలక్ష్యగ్రంథములను వ్రాసియుండిరనుటకు చోటున్నది. గాని, ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రమున లిఖించి నట్లు ఆంధ్రులే కర్ణాటలక్ష్యలక్షణగ్రంథములను వ్రాసిరనుట యబద్ధము. ఆదిపంపనికి ముందే నృపతుంగుడు కవిరాజమార్గమను లక్షణగ్రంథమును వ్రాసి లక్ష్యముల నిచ్చియున్నాడు. అతడు విమలోదయ నాగార్జునాది కర్ణాట, పద్యగద్య మహాకవుల లక్ష్యలక్షణగ్రంథముల ననుసరించి తనగ్రంథమును వ్రాసినట్లు చెప్పికొన్నాడు. మఱియు నన్నయ తనభారతకథను వ్రాయకముందు పంపని కావ్యములను రన్నని కావ్యములను అవలోకించి యుండవలెను. రాజనరేంద్రుడు బహుభాషల బహువిధముల భారతముల తనయాస్థానమున విన్నట్లు నన్నపార్యుని మహాభారతమువలన తెలియవచ్చుచున్నది. ఆ భారతములలో కర్ణాటజైనభారత మొక్కటియై యుండవచ్చునని వంగూరి సుబ్బారావుగారును ఒప్పికొని యున్నారు. వినుట యంతవిశేషము గాదు. నన్నపార్యుడు పంపభారతమును రన్నని గదాయుద్ధమును నొంకు రెండెడల ననువర్తించుట ఆశ్చర్యకరముగానున్నది. పంపభారతము 'విక్రమార్జునవిజయ' మను నామాంతరము గలది. రన్నని గదాయుద్ధము వస్తుదృష్టి నట్లు పేరిడబడి నాయకదృష్టిని 'సాహసభీమవిజయ' మని నామాంతర మొసగబడెను. అందలి అనువర్తనస్థానముల నింక జోడుపరచెదను.

చ. సకలశాస్త్రనర ఖేచరాంచితమహా
మాణిక్యగాణిక్య హా
స్తికరతోన్నర్తితచక్రవర్తి విభవం
మున్నంబలిక్షైరేంద్రయై
హికపారత్రిక భోగమంకుడునిదం
మాణిక్యభట్టారకాం
తికమంసార విధేయరాజిగజయం
భద్రాం శుభం మంగళం.

—పంపని ఆదిపురాణము, ౧౬ ఆశ్వా. ౮ ప.

చ. మనమాతంగతురంగ కాంచనల
సన్మాణిక్యగాణిక్య సం
పదలోలికగొని తెచ్చియిచ్చి ముదమొ
ప్పఁగాంచి సేవించిర
య్యుదయాస్తాచాల సేతుశీతనగమ
ధ్యోర్వీపతుల్సంతతా

భ్యుదయుం ధర్మజం తత్ప్రభాస్థితం జగ
త్పూర్ణ ప్రతాపోదయుం.

చ. అలర్దదిర్ముత్తె పూత పోస
మల్లిగె కంపన వుంకలిర్పుతం
తెలరుదిపం గెలల్క గెవ ఱుం
బిగరధ్వనియుం కుకిల్వకో
గిలెవనెకో ఆవ నెప్పె సెకమా
మరనోర్మనలల్ల దుణ్మవు
ద్యోలపొసగావరం పుగిలా
శెనెసెదత్తొ బసంతమాసదొళ్.
—పంపభారతము ద్వి. ఆ. ౧౨ ప.

లయగ్రాహి—
కమ్మనిలతాంతముల కుమ్మనసిచ్చు మధు
పమ్ముల సుగీతనినదమ్ము రెసగం బా
తమ్ములలసత్పలయమ్ముల సుగంధిముకు
శమ్ములను నానుచు మరమెమ్మెరవాచా
లమ్ములగు కోకిలకులమ్ములరవమ్ము మధు
రమ్మగుచు వీనులకు సమ్ముకుమనోభా
రమ్మసనశోకనికరమ్ములను జంపక
చయమ్ములను గింశుకవనమ్ములును నొప్పెన్.
—అరణ్యపర్వము.

రెండటిపద్యమునందు వృత్తముసహితమొక్కటియే.

పంపకవి తన ఆదిపురాణమునిట్లు చెప్పికొన్నాడు.

క. ఇదుబెసుకవిప్రబోధ
ప్రదమిదువె సమస్తభవ్యలోకప్రమోద
ప్రదమెనెసెగర్దాదిపురా
ణదొళెసెవుదు కావ్యధర్మముం ధర్మముమం.

అట్టి కావ్యధర్మములనెల్ల గలిగిన ఆదిపురాణమును మించ వలయునను బుద్ధితోనైన నన్నయ గాంచియుండడా? పైజెప్పిన పద్యముల రెండింటియందును భావములు పదములు చక్కగా పరివర్తింపబడినవి. ఆది పంపని భావమునుగాని, పదమును గాని సంగ్రహాకృతినిగాని శైలినిగాని మించలేదు కాని ఇముడింపలేక గ్రంథము విస్తరించి వ్రాసినాడు.

మ. కిడిలొంశ్ంతనయాసుపత్తు దివసం
చాపాగమాచార్యన
ద్దుదివం భాస్కర నందనం దినయుగం
శల్యం భరంగెద్దుదా
దశినార్ధం దిసదర్ధదిందినగదా
యుద్ధం పరిచ్ఛిన్నమిం
తుదినం కళ్ పదినెంటరింప మెదు
దారుణ్రాహవం భారతం.
— రన్నని గదాయుద్ధము, ౯ ఆశ్వా. ౩౬ ప.

పంచచామరము:
పదిదివంబులు భీష్ముడాహవ భారకుండు గురుండుపం
చదివసంబులు కర్ణుడున్ దివసద్వయంబు దినార్ధమం
దుదితతేజుడు శల్యుడత్యధికోగ్ర వీరకదారణం
బది దినార్ధము గాగనిట్లు భయంకరంబను వృత్తితోన్.
—ఆదిపర్వము.

ఇందు మతిరొకవిశేషము. నన్నయ పైపద్యమునొక్క భావపదపంక్తిని గైకొనియుండుటయేగాక దాని ద యను ప్రాసాక్షరంబును సహితము అనువర్తించినాడు. ఇది యున్నియు నన్నయ కర్ణాటకైనకవుల భావపదజాలశైలుల ననుకరించినాడని స్థాపించుచున్నవి. ఏ యుద్ధమునం జేగాని పరపదార్థగ్రహణము తప్పంతొప్పయందు కగదా? మూలనరిష యములను తన తెలుగుభారతమున దూర్చుటయందును, మూలమున నున్న వర్ణనను మార్చుటయందును నన్నయ వెనుకదీయువాడుకాడు. గోదావరివర్ణనమును దూర్చినాడు. కుమారాస్త్రవిద్యాసందర్శన సందర్భమునందలి వర్ణనను మార్చినాడు. ఈమార్పును రాఘవరావుగారు తమ ఆంధ్రగద్యవాఙ్మయ చరిత్రమున ప్రశంసించిరి. వారు వంగూరి సుబ్బారావుగారికలె పరనిందజేయనందులకై పూజ్యులు. అయిన, వేదవ్యాసునికంటెను నన్నపార్యుడు రమ్యతరముగ వ్రాయువాడని అత్యతిస్తుతిజేసినందులకు నపరాధులే. అందలి గద్యము నించుక తీసి విమర్శింతము.

"అట్టియవసరంబున నాచార్యుండు శుక్లాంబరాభరణ...శోభితుండు రంగమధ్యంబున నశ్వత్థామసహితుం

డై విముక్తజలధరవియన్మధ్యంబున నంగారకసహితుండైన యాదిత్యుండునుంబోలె నున్న మూలమున వ్యాసమహర్షులు ద్రోణుని చంద్రునికిఁబోల్చి వ్రాసియున్నారు. జ్యోతిషము ఎందల్పజ్ఞానముండినను" చాలును పైయుపమానము సావం దించుటకు తెల్లగుడ్డల తొడిగియున్న ద్రోణాచార్యుని ఎఱ్ఱగుడ్డలతోనుండు అశ్వత్థామను చంద్రమంగళులకు క్రమముగా పోల్చినారు. వర్ణమునుబట్టి చూచిన చంద్ర గ్రహము తెలుపువన్నె గలదియు మంగళగ్రహ మెఱుపు వన్నెగలదియు నగుచున్నవి. ఇక స్వభావమునందో చంద్రగ్రహము సౌమ్యస్వభావము గలది. పేరున మంగళ గ్రహముగాని మంగళగ్రహము క్రూరస్వభావము గలది; మారక గ్రహము. గురువు దేవగుర్వంశమువాడు అశ్వత్థామ యన్ననో రుద్రాంశమువాడు. చంద్రుడు చల్లనివాడు. అశ్వత్థామ తీక్ష్ణదృష్టిగలవాడు. ఇదియెంతయు నొప్పి చున్నది. జ్యోతిషశాస్త్రమునరయక కవిసమయభ్రాం తిని ద్రోణాచార్యులను సూర్యునకు పోల్చుట కతడు భారతయుద్ధరంగమున నిలిచిన సేనాధిపతియైన వీరద్రో ణుడు కాడు. గురువై తనశిష్యుల అస్త్రవిద్యాబలము చూడ నుత్సాహముతోనుండు ఆచార్యుడు. చంద్రుని చెంతనుండు మంగళుని వన్నెను కనుగొన నగును గాని సూర్యతేజమునకు లోబడిన భూమిజుని వన్నె కంటబడు నెట్లు? ఇక గ్రహముల వయస్సును వాటినిబట్టి వ్రాయవలసియుండిన, అశ్వత్థామను, గ్రహవర్గములో చిన్నవాడగు మంగళునికేల పోల్చవలయు? అంత కంటె ఔచిత్యముగల చంద్రపుత్రుడగు బుధునికి పోల్చ రాదా! అటుపొసగదు. ధౌతాంబరమునకును సౌమ్య స్వభావ దృష్టులకును భంగము వచ్చును. బుధుడు సౌమ్యగ్రహముతోనున్న సౌమ్యుడుగానుండు, క్రూరగ్రహ ముతోనున్న క్రూరుడుగానుండు. అంగారకుడన్న నెల్ల ప్పుడును క్రూరుడే. ధౌతాంబరమనుచోట తెల్లనియా కాశమను శ్లేషోక్తిగలదు. అన్నిటికంటెను ముందు రాబోవు పరిణామములను సూచించునదిగానున్న దీ సంద ర్భము. ఈ ప్రదర్శనమునందే పాండవకౌరవులకు కలహము గలిగినది. పాండవ పక్షపాతముగల ద్రోణుడు వారి విజయమునందు పొంగుటయు, అశ్వత్థాముడు పాండవు లకు భారతయుద్ధంబునందు మారకుడగుటయు, చంద్ర యోగమున కుజదృష్టి ఉపపాండవుల వధతోనే యుప శాంతినొందుటను సూచించుచున్నది. జ్యోతిషశాస్త్ర మును నెఱుగని నాకే ఇన్నిరమణీయతలు మీదికి దోచి నవి. జ్యోతిషశాస్త్రవేత్తలగు పండితుల కింక నెంత సుప్రదమో చెప్ప నలవిగాదు. సమస్త వేదశాస్త్రపురా ణజ్ఞుడును విష్ణువేకవింశత్యవతారములలో నొకడును నగు శ్రీ వేదవ్యాసమహర్షి యెక్కడ కేవలమానవుడైన నన్న పార్యుడెక్కడ? అట్లు ఆకారమున నెద్దియును పరిశీ లింపక చెప్పరాదు. నన్నయయే భారతమును కావ్యమని కవివృషభులును, పురాణమని పుణ్యపురుషులును ఇంక ననేకములుగా ననేకులు దెలియుచున్నారని దాని బహుముఖత్వమును, ప్రగాఢత్వమును గూర్చి గ్రంథారంభ మున లిఖించెనుగదా? దేవరహస్యశక్తులను దెలిసిమాడ వలయు. పాత్రాపాత్రతను జూడవలదే. ఇట్లనే మఱి కొందఱు ఇతిహాసకర్తయు, పరమజ్ఞానియు నగు బాద రాయణమహర్షిని ప్రతిభకల కవులలో నొక్కడైన కాళిదాసునితో పోల్చి మహర్షిని ఈ మానిసితో సరికాజాలడని యందురు. అయ్యది అజ్ఞాన సంజాత వాక్యము. ఇతిహాసమున దుష్యంతకథ నున్నట్లున్న దిగా చెప్పవలయును నాటకమున వస్తువును మార్చ వచ్చును. ప్లూటార్కు వ్రాతలో నుండు జూలి యసుసీజరును తదితర పాత్రలును ప్రతిభాకల్పిత షేక్స్ పియర్ జూలియస్ సీజరు ఆంటోనీ మొదలగువారితో సరిరావన్నట్లున్నది. ఇతిహాసకుని కర్తవ్యమే వేఱు. నాటకకర్త కర్తవ్యమే వేఱు. వ్యాసమహర్షి మూల గ్రంథమున తిద్దుపాటు చేసిన నన్నయనుగూర్చి ఇంత వ్రాయవలసె. ఇప్పుడు నన్నయభట్టు కర్ణాటకుడగుటచే పొరపాటున చేసిన స్వజనదోషము సహింపతగినది. అయిన సత్యాంశమును వెలిబుచ్చవలసినదగుట నింత చర్చిం చితిని. ఇక పాల్కురికి సోమనాథుడు కన్నడగ్రంథ ముల వ్రాసి, కర్ణాటదేశమునకేబోయి యక్కడ సమాధి యగుటం దెలిసినవా రతడు కర్ణాటదేశమువాడని నమ్మక యుండరు. తెలుగుదేశమున నుండి నన్నయవలె తెలుగుగ్రంథముల వ్రాసినాడు: ఒప్పికొందుము, ఈమత

యుద్ధమున నన్నయ సోమనాథాది ప్రభృతులు వ్రాసిన పురాణములు జైనపురాణములఫక్కి నున్నవి. ఆదిపంపని జైనభారతమునకు ప్రతిగా నన్నయ బ్రాహ్మణ భారతమును వ్రాసెను. పంపకవి తా నుభయభాషలందు ప్రవీణు డనిపించుకొనుటకై తనయాదిపురాణమున కర్ణాటకభాషయందు మాత్రమే పద్యములను వ్రాయుట గాక సంస్కృతమున సహితము గొన్నివృత్తముల వ్రాసినాడు. దానింజూచి నన్నయభట్టు భారతేతిహాసప్రారంభమున మంగళశ్లోకమును సంస్కృతమున వ్రాసి పిదప తెలుగుగ్రంథమును వ్రాసినాడు. అందలి సంస్కృతపద్యములు జినస్తవములు. ఇందలి సంస్కృతవృత్తము త్రిమూర్తుల స్తవమై యున్నది. కావ్యముల కుండవలయు శబ్దాలంకారాది కావ్యశృంగారమును నన్నయ రన్నని గ్రంథములనుండి చూచి వ్రాసినాడని తోచుచున్నది. రాఘవరావుగారు నన్నయప్రతిభను దెలుపుటకు తార్కాణములుగా నొసగిన రీతులన్నియు రన్న గ్రంథోక్తి ప్రతిబింబితములు. కొన్నిటి నిందు మచ్చునకై వ్రాసెదను.

క. 'తన్నష్టంయ
న్నదీయ తే' ఎనిపుదత్తి మబ్బెయదానం.
—అజితపురాణము.

ఇది వ్యాకపరివేష్టనము
ఇట్టి వెన్నియో గలవు.

క. ఎనితం కళ్కుళకుదిదప
రెనితం కళ్కెసెకళల్దపయ్ తీడాసెనీ
నెనితం మల్మలమఱుగువ
రెనితం సంసారదోళగె తిళ్ళిసె తిరివయ్.
—అజితపురాణము.

ఇయ్యవి జాతీయపదములు

క. పొల్లమె పరమతదోళ్ ఫల
విల్లవటోళ్ తొడదుఱ కిడదిరెలెదీవసెనీ
నల్లియె తొడవఱయ్ తింబర
నల్లదె కుతికెచ్చదెంబ నుడితప్పుగు మే.
అజిత. పు.

ఇది వానుడి

వ. అత్రసేనాంగ వీరనుం, ఉభయ కులశుద్ధనుం, త్యాగాదిమహాగుణత్రయ పవిత్రనుం, చతుర్వర్గఫలోపభోగియుం, పంచాంగమంత్ర నిరతనుం, షాడ్గుణ్యోదయాశం కృతనుం, సప్తాంగ రాజ్యసంపన్ననుం, అష్టదిక్చక్రవిజయియుం, నవనిధిపరిపూర్ణనుం, దశకులధర్మనిర్మలనుం, ఏకాదశోపవాసకాష్ఠానవేదియుం, ద్వాదశరాజమండలనియోజిత ప్రధానవిజిగీషువృత్తనుం, త్రయోదశమదోపచారపరిణత ప్రకటిత తుంగగజాగమ పరిజ్ఞాననుం, చతుర్దశమనుమునిచరిత్రనుం, పంచదశకర్మభూమిస్థిత విభాగ ప్రగల్భమతియుం, షోడశతీర్థక భావనోపచిత జన్మనామోత్పత్తి హేతుభూతనుం, అగిసత్పుఖదినిరల్.—
—అజిత పురాణము.

రన్ననికందములు జగద్విఖ్యాతములుగదా! ఇక పంపని ఆదిపురాణమురీతిని పొన్నని పురాణరచనా విధానమును జూచి పాల్కురికి సోముడు తాను ప్రతిఘటించి వీరశైవబసవపురాణమును వ్రాయుటలో చూపినాడు. పొన్నడు అక్షరాను క్రమముగా జినాక్షరమాలయందు శ్లోకములు వ్రాసియుండ తాను నట్లే చేసినాడు. ఇంక ననేకపోలికలున్నవి. ఇందు యెడము లేమి వ్రాయవదలినాడను. శ్రీనాథునింతమాత్రము. వెంగిమండలమువాడని చెప్పికొన్న పంప మొదలగువారినే ఆంధ్రులని ఆంధ్రులు వాదించుచున్నారుకాని,

ప్రౌఢిపరికింప సంస్కృత భాషయండ్రు
పలుకునుడికారమున నాంధ్రభాషయండ్రు
ఎవ్వరేమన్న నండ్రు నాకేమికొరత
నాకవిత్వంబునిజము కర్ణాటభాష.
—భీమేశ్వర పురాణము.

అని నిర్భీతినిఘంటాఘోషముగా బలుకుచున్నమాటను ఆచంద్రతారార్కముగా తనయుద్గ్రంథమునందు పద్యరూపమున నెక్కించిన శ్రీనాథుని కర్ణాటకుడని యొప్పికొనుటకు వెనుదీసి లేని పోనివాదముల జేయుచున్నారు. శైవకవులగ్రంథములందు తెలుగుబాసకు

విలక్షణములుగాను, విశేషలక్షణములుగాను కన్పట్టు ప్రౌఢప్రయోగము లన్నియు కర్ణాటభాషాదృష్టిని పరికించిన నిర్దుష్టములు, సాధువులు నగుచున్నవి. దానిని ప్రత్యేకముగా నిరూపించవలెను. ఆముక్తమాల్యదయందలి ప్రయోగములు నట్టివియె. ఏల? కృష్ణరాయడు తుళుకర్ణాటకుడు. కృష్ణరాయని విషయమై యొకమాట. అతడు కేవలము కర్ణాటదేశమునకు జేరినవాడు. తండ్రి తుళునరసింగరాయడు. తుళుజనులు దక్షిణకన్నడమువారు. కృష్ణదేవరాయలు నరసింగనికి భోగినీపుత్రుడు. వీరనరసింహరాజు పట్టమహిషియందు బుట్టినవాడు. అతని రాజ్యపరిపాలనానంతరము కృష్ణదేవరాయలు పట్టమునకు వచ్చెను. కృష్ణదేవరాయలకు తిమ్మణ్ణ కవీంద్రుడు వ్రాసిన కర్ణాటభారతభాగము అంకితము చేయబడినది. కృష్ణదేవరాయలు కర్ణాటకుడైన వ్యాసయోగిశిష్యుడు. ఈవిషయమున కింతయో సత్యమును దెలిపేయు సోమనాథకవికృత "వ్యాసయోగిచరిత్రము" అను గ్రంథ మొక్కటి కలదు * విజయనగరేతిహాస ప్రదీపకములైన విషయములు ౪, ౫, ౬ ఉల్లాసము లందున్నవి. నరసరాయకృష్ణరాయల గురించిన విషయములు ౫ ౬ ఉల్లాసములందున్నవి. గ్రంథసంపాదకులు ఈవిషయములనుగూర్చి ఇంగ్లీషు పీఠికయందు వ్రాసినవాక్యములను ఇట తెలుగుల వ్రాసెదను.

"నరసరాయని మంత్రులు తిరుపతినుండి వ్యాసరాయలను విజయనగరమునకు రావేడుట, విజయనగరవర్ణనము, విజయనగరమున వ్యాసరాయలకు స్వాగతమిచ్చుట. వారి కులగురువుగా పట్టముగట్టుట. ఇతరపండితులు వారి నెదుర్చుట. వ్యాసరాయలు పండితపరిషత్తునందు విజయము నొందుట. నరసరాయడు వ్యాసరాయలను గౌరవించుట. అతనితరువాత వీరనరసింహరాయడును, కృష్ణదేవరాయడును వారిని పూజించుట. శ్రీ వ్యాసరాయల పూజించుటకే తనసర్వస్వము నొసగెదనని కృష్ణదేవరాయలు ప్రతిజ్ఞ సేయుట. — ౫ వ ఉల్లాసము.

"కృష్ణదేవరాయలు తనరాజభవనమున వ్యాసరాయలకు కనకాభిషేకము సేయుట, వ్యాసరాయ లటు తరువాత వ్యాససముద్రమును కట్టించుట, వ్యాససముద్రవర్ణనము. కృష్ణదేవరాయలు వ్యాసానుజ్ఞను గొని పరమపదమున కరుగుట. అచ్యుతరాయలవర్ణనము. నారాయణయతి సోమనాథుని వ్యాసరాయల సభకు బిలుచుట. సోమనాథుడు పోయి వ్యాసయోగిచరిత్రము వ్రాయుట; అయ్యది శ్లాఘింపబడుట. సోమనాథుని వంశవర్ణనము. ౬ వ ఉల్లాసము.

అద్వైతమతావలంబకునివలె కన్పట్టు సోమనాథకవి నిష్పక్షపాతబుద్ధిని ద్వైతమత మతాధిపుడును విజయనగరవిద్యాపీఠాధిపతియు నగు వ్యాసరాయల చరిత్రము నున్నట్లున్నదిగా వ్రాయుట యతని సత్యప్రియత్వమును అనసూయాగుణమును సాధుత్వమును పాండిత్యసంపత్తియు వేనోళ్ల చాటుచున్నది. కర్ణాటకులగు తుళునరసింగరాయడు, వీరసింహరాయడు, కృష్ణదేవరాయడు, కర్ణాటకుడైన వ్యాసయోగిని కులగురువుగా నెన్నుకొన్న విషయము నొక్కటి జ్ఞాపకమునం దుంచుకొని కృష్ణదేవరాయని గ్రంథముల నింత పరీక్షింతము. కృష్ణదేవరాయ లనేక సంస్కృతగ్రంథములను వ్యాసయోగిప్రభృతులనుండి సంపాదించిన సంస్కృతపాండిత్యగరిమ వ్రాసియుండు టంతగా విశేషాంశము గాదు. అతడు తెలుగు కబ్బమునొక్కటి వ్రాసినాడు. దాని పేరు "ఆముక్తమాల్యద లేక విష్ణుచిత్తీయము." ఇది వైష్ణవగ్రంథము. గ్రంథప్రారంభమున కృష్ణదేవరాయలు తెలుగున కబ్బమొనర్చుటకు కారణము నియ్యబడినవి. "మున్నొక కళింగదేశ విజిగీషామనీషన్ దండెత్తి పోయి విజయవాటిం గొన్నివాసరంబులుండి శ్రీకాకు

* ఈ గ్రంథమును ఉత్తమరీతిని సంపాదించి ఐతిహాసిక కాలపాత్రనిర్ణయచర్చతో ప్రపంచమున వెల్లడిచేసి మైసూరు సివిల్ సర్వీసునం దుండిన బి. వెంకోబరాయలు అందరికి వందనీయులు. వారు ముద్రించిన సంస్కృత పుస్తకము సూక్ష్మములైన ఆంగ్లేయవ్యాఖ్యానములతోగూడి వెలయుచున్నది. కర్ణాటభాష తెలియని సంస్కృత పండితులును ఆంగ్లేయభాష నెఱిగిన ఆంధ్రపండితులును చదువవచ్చును.

శనికేతనుండగు సాంద్రమధుమథను సేవింపఁ బోయి హరి
వాసరోపవాసంబవ్వట గావింపనిష్ఠాగ్యరాత్రి చతుర్థయా
మంబున"...... దేవుడు కలయందువచ్చి యిట్లు చెప్పె
నట. దేవభాషయగు సంస్కృతము గాను మాతృభాష
యగు కర్ణాటకము గాదు.

"తెలుఁగదేలనన్న దేశంబు తెలుఁగే నేను
తెలుఁగువల్లభుండఁ దెలుఁగొకండ
యెల్ల నృపులుఁ గొలువ నెఱుఁగవే బాసాడి
దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స."

అనునుండు వాక్యము తెలుఁగువల్లభునిది. కృష్ణదేవరా
యలది కాదు. 'ఒరియా రసమంజరీ ముఖ్యమధుర కావ్య
రచన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణభాష నాంధ్రభాష
యసాధ్యంబె యందు నొక్క, కృతి వినిర్మింపు మిక మాకు
బ్రియముగాఁగ.' "అతం డశేషనృపసేవ దత్తద్భాష
తెలుంగవే"యనుట ఈవాక్యము లన్నియు రాజనీతి విశా
రదుడైన విజయనగర సామ్రాజ్యాధిపతియగు కృష్ణదేవ
రాయల కలలోని మాటలు. కలయంతయు కల్ల గాదు
గదా? కావున ఆముక్తమాల్యదను కృష్ణదేవరాయలు
తెలుగువారియొక్క, విశిష్టాద్వైతులయొక్క రాజ
భక్తిని కాపాడికొనుటకై వ్రాసిన గ్రంథము. అందలి
విచిత్రపదము లన్నియు తుళుకర్ణాట భాషలోనివి.
స్వకార్యసిద్ధికిని, స్వామికార్య సిద్ధికిని కృష్ణదేవ
రాయలు ఐహికాముష్మిక సుఖప్రదంబగు "ఆముక్త
మాల్యద" యను గ్రంథమును వ్రాయవలసివచ్చె. కృష్ణ
దేవరాయ లను పేరు నతనితండ్రియొక్క ఉడుపి శ్రీకృష్ణ
దేవభక్తి సంసూచకముగా నిడినది. ఉడుపియందలి శ్రీ
కృష్ణమూర్తి కర్ణాటకుడైన శ్రీమధ్వాచార్యప్రతిష్ఠితము.
కృష్ణరాయలతండ్రి పేరు నరసింగరాయలు. ఇదియు కర్ణాట
సంప్రదాయమును బట్టియే యున్నది. ఆంధ్రులు సింగ
శబ్దమును తమ నామధేయము లందుంచుకొనరు. నరసింహ
రాయందురుగాని నరసింగరాయనరు. మూరురాయరగండ,
అరియరాయ రాయపదములను కర్ణాటశబ్దములే. ఆముక్త
మాల్యద ఆశ్వాసాంతపద్యము లన్నియు రాయలసీమ
కర్ణాటక మనియు నతడు కర్ణాటకుడనియు చాటుచున్న
వి. కణ్కసరు, మీన్, డింగరీలు మొదలగు పదములు
కర్ణాటపదములు. "ఇది యాంధ్రోక్తి యథార్థనామ
యవనాసృక్పూర్ణ కెంబావి" ఇందు కెంబావి కన్నడపదము
ఆంధ్రోక్తియని రాయలేల చెప్పిరో! వారి తలఁపున
కన్నడము కెన్నీరను పదము దోచియుండె కాబోలు.
కన్నడమున కెన్నీరన్న రక్తమని యర్థము. 'యవనా
సృక్పూర్ణ కెంబావి' యనుచోటి యవనులరక్తముతో నిండిన
దగుటం కెంబావి=ఎఱ్ఱనినీళ్లతో నిండినబావియని యుత్ప్రే
క్షించుటయొప్పు. కెంబావి యను పదమునందు అసృక్పూర్ణ
మని విశదముగా వ్రాయబడినది. కెన్నీరన్న నెత్తురని
తెలుగునవాడుక కానరాదు. కెందామర, కెంగేలు అను
సమాసపదము లున్నవి. అయినవివి ఎఱుపుతో మాత్రము
సంబంధించినవి. ఇందు ఎఱుపునీళ్లు=నెత్తురను భావమునకు
సంబంధించినవి గావు- కెంబావి యనునది కర్ణాటోక్తి. ఏల
ననవానిచెంత చిక్కమాగూరు, దొడ్డమాగూరు అనుకన్న
డపదములు గలిగిన మఱిరెండు గ్రామములున్నవి. ఇయ్యె
డనే రాయమారు ఘోరయుద్ధమాయెను.

మఱియొక విశేషము. హరివాసరోపవాసము
ద్వైతులకు అత్యావశ్యకకర్తవ్యమైనవిధిగా నున్నది. ఆనాడు
భోజనము నిషిద్ధము. రాయలు కర్ణాటవైష్ణవరీతి హరి
వాసరము చేసిరి. కర్ణాటక సింహాసన సంస్థాపనాచార్యు
లగు మాధవవిద్యారణ్యులు కర్ణాటకులు. అయిన వార
ద్వైతులు. శివార్చకులు. హిందూధర్మసంరక్షణార్థమై
విజయనగర సింహాసనమును కర్ణాటకులగు హరిహర
బుక్కణ్ణలకో స్థాపించి, వారినందుంచి వారికిపంపా
క్షేత్రవాసియగు శ్రీవిరూపాక్షుని రాజ్యదైవముగా
నిర్ణయించిరి. హరిహరబుక్కణ్ణలు కర్ణాటకులని నంజుండ
కవి "కుమార రామచరిత్ర" అను గ్రంథములోని యీ
వాక్యమునుండి తెలియుచున్నది.

"పరిపరియా ధరెయంగళ రత్నదహార మధ్యదొళు
కర్ణాటసవ సిరియుళ్ళవారివనీగ భండారద హరిహర హరి
ణాయతాక్షీ"

హరియణ్ణకుమారర మని తండ్రికంపిలిరాజ్యమున
కోశాధ్యక్షుడుగానుండెను. శస్త్రపూజా వర్ణనసందర్భ

మునవచ్చిన ప్రభువులను, అధికారులను వర్ణించునపుడు కవిహరిహరణ్ణను పేర్కొన్నాడు. వీరు శైవమతసాను భూతిగలవారై యుండిరి. తరువాత వచ్చినవారు కొండలు చంద్రగిరినుండి తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామిని ఇష్టదైవముగా గొని వైష్ణవులై వైష్ణవమత మమతను జూపిరి. తిరుపతి వేంకటేశుని శ్రీవైష్ణవార్చకులు తగనికార్యములు చేసినందున వారు శిక్షింపబడిరి. వ్యాసరాయలు పంద్రెండు సంవత్సరములు శ్రీనివాసుని పూజచేసిరి. అందుండి నరస రాయ వీరనరసరాయ కృష్ణరాయ అచ్యుతరాయలకాల మందు ద్వైతమతసానుభూతి హెచ్చినది. ఆనెగొంది దగ్గరనున్న ద్వైతయతీంద్రుల నవ బృందావనములే దీనికి ప్రబల సాక్ష్యములు. మాధ్వమతానుసారముగ ద్వైతులకు శివద్వేషము లేదు. విష్ణుని సర్వోత్తము డన్నను శివుని పూజింతురు. ఇయ్యది సమరసభావమును లోగొన్నది. విజయనగర ప్రజలు రాజ్యదేవతయగు శ్రీవిరూపాక్షుని అర గంటగొనుట వినాశకరమని భావించుచుండిరి. రాజుల కిష్టదైవమగు శ్రీనివాసుని విడనాడి రాజద్రోహులగుటకు వెఱచుచుండిరి. హరిహరపూజ కియ్యకోను ద్వైత మతానుసారముగ రెంటికిని భంగము లేకుండు. హరిహరులను పూజింపవచ్చును. విఠప్పయ్యగోపురమున నిప్పుడు విఠలవిగ్రహము లేకున్నను పూర్వమున పండరీపు రమునుండి విగ్రహమును మహమ్మదీయుల దాడికి తాళ జాలక తెచ్చి యుంచియుండిరి. తురుష్కుల దాడితగ్గినం తనే యయ్యది స్వస్థానమునకు పంపబడెను. ద్వైత వ్యాసకూటమువారికిని, హరిదాసకూటము వారికిని ఇష్ట దైవమగు పాండురంగవిఠలుని కృష్ణరాయలు ధ్యానించు చుండిరని కుమారధూర్జటిగ్రంథమునందలి ఈ పద్యము తెలుపుచున్నది.

శా. అక్షోణీ రమణాగ్రగణ్యుడు
విరూపాక్షేశ్వరస్వామికిన్
రక్షాశిక్షకుడైన విఠ్ఠలునకున్
రంజిల్లునిత్యోత్సవం
బక్షయ్యంబుగ మించునంచు
నిజభృత్యశ్రేణి దెల్పన్ నితాం
తక్షేమంకరుడైపురీ జనులు నానం
దంబునం జెందగన్॥

కృష్ణరాయవిజయము, ద్వి. ఆ. ౧౧౯.

ఇట్లు ఆముక్తమాల్యద కర్తయగు కృష్ణదేవ రాయలు కర్ణాటకుడు. పితృపరంపరనుండి కర్ణాటకుడు. దీనిని మేడేపల్లి వెంకటరమణాచార్యులు ఆముక్తమాల్యద యుపోద్ఘాతమున నొప్పికొని యున్నారు. అది యెంత యు నొప్పుచున్నది. కృష్ణదేవరాయ లంతియెగాక కర్ణాటద్వైతమతాధిపతియగు వ్యాసయోగి ప్రియశిష్యు డు. కావున తెలుగున గ్రంథము వ్రాసిన రాజులు శుద్ధ కర్ణాటకులు. రాయలసీమ శుద్ధకర్ణాటకము. "ఇది కర్ణాట ధరాన్వితి స్థిరభుజాహేవాక లబ్ధధరాట్" ఇది కృష్ణ దేవరాయల వాక్యము.

శ్రీమంతంబై గోదావరినుండి కావేరివఱకును వ్యాపించి యఖండంబుగా వెలసిన విశాలకర్ణాటదేశము కాలవశమున ఆంగ్లేయవినిర్మిత రాజకీయవివిధరాష్ట్ర ములలో ఖండరూపము దాల్చి సనుయుచున్నది. ఇరుగు పొరుగున నుండు హితశత్రుజనాంగములు దానిని తమ దేశాంగమున జేర్చిలోభబుద్ధిని బుద్ధిపూర్వకముగా లోగొన విశ్వప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. ఆంగ్లేయప్రభు వులు భాషారాష్ట్రములను జనాంగసంరక్షణార్థమై జేయుట త్యావశ్యకముగా నున్నది. రామకృష్ణాద్యవతార కాలములనుండియు ప్రఖ్యాతిగని విరోపాఖండమందలి స్విట్జర్లెండువలెదీనులకు శరణాలయమైయుండిన ఈకర్ణాట స్వతంత్రదేశము దీనదశలో నున్నది. దాని వైశాల్యమును వైభవమును పరులు గానజాలకున్నారు. దయామయు డైన దేవుడు మరల నీదేశమును స్వస్థితికి దెచ్చుగాత!

నగబోధ

(SERMON IN THE MOUNT)

ఆర్. వి. 'భరద్వాజ

కవివాక్యము

ఓ చలువనీటి చిఱుసెలయేటిగములు
జుంటితేనెలఁగురియు ప్రసూనలతతులు
నమృతరసమొల్కు ఫలసమూహములతరులు
జిలుగుటందాల లేఁత పచ్చికబయళ్లు
వెలయు నీనేల విచ్చంవిడిఁ జరింప
ధనము కేవలదుఃఖభాజనము సుమ్ము.

ప్రభువాక్యము

ఎవఁడు ధనకాంక్షఁబోక సంతృప్తుఁ డగుచుఁ
బేదయై స్వచ్ఛజీవనవిధ మెఱింగి
మనగలం డాతఁడే ధన్యుఁ డనఁబరంగు
వానిదే స్వర్గరాజ్యసౌభాగ్యమెల్ల. ౧

కవివాక్యము

పట్టుఁగోల్పోయి మధుకణ భాగ్యమునకు
బిట్టువిలపించు నీతేఁటి పిల్లఁజూచి
కొల్లగా విడ్డమధుమానకుసుమతతులు
మూఁగమొగమునఁ గన్నీటిబొట్ల రాల్చి
మధురఫలభోగభాగ్యసంపదలనందు!

ప్రభువాక్యము

జ్ఞానలేశమ్ముఁ గోల్పోయి సౌఖ్యమునకు
బిట్టుకొట్లాడున య్యవివేకిఁజూచి
యెవఁడు గాఢానుతాపాన నవయు నతఁడె
చాల పెంపొందు దివ్యోపలాలనమున. ౨

కవివాక్యము

మృదులతమమైన హృదయమ్ము బెదరుకనులు
మంచినడవడి దనర నమాయికమున
బోవు నీమేఁకపిల్లకై పుడమినతము
మొలకలరచించు, దీవల మొనలు దీర్చు,
బనకఁజివురించుఁ దరులసంపదలఁ బెంచు.

ప్రభువాక్యము

పరమసాత్వికుఁడై స్వార్థపరతఁబోక
విమలవర్తనమున జీవనమును గడపు
నాతఁడే ధన్యతముఁ డీయనంతసృష్టి
రాజ్య మాతని కాణాచి రాజధాని. ౩

కవివాక్యము

చలువనీడలకొమ్మల చక్కఁదనము
వలచు చెంగావిచివురుజొంపముల మురువు
తేనియల పూలగుత్తుల దిద్దుబాటు
నమృతరసమొల్కు పండ్ల సోయగము నింపు
మేలిగొనముల తీయమామిడికిఁ గాక
గలుగునే బొమ్మజెముడు డొంకలకు నెందు?

ప్రభువాక్యము

కోరి యెవ్వాఁడు లోకోపకారతృష్ణఁ
దహతహఁ జెందు నాతఁడే ధన్యతముఁడు
వానిముంగిటఁ బ్రేమస్రవంతి వాఱు
వెలయ దివ్యామృతము వానిపెరటఁ గురియు. ౪

కవివాక్యము

పాపసంకులమై ద్వేషబద్ధమైన
సృష్టిఁగనికరమున భరియించుకతన
బెండువలె నంచయెఱకల చెండువోలె
నేల నవిలాసముగ గాలిఁ దేలుఁగాదె?

ప్రభువాక్యము

ఎవఁడు కరుణార్ద్రహృదయుఁడై కృపఁ దలం
యితరులను సర్వదా క్షమియింపఁ జూచు
నాతఁడే ధన్యుఁడనఁదగు—భూతలమున
నాతఁడే దివ్యకరుణార్హుఁడై చెలంగు.

కవివాక్యము

క్షారజల మంటనీక విశాల జలధిఁ
దరళహృదయాన మనలు ముత్యంపుఁజిప్ప

యోగిముక్త్యమ్ములను గడుపారఁ గాంచు
బురదఁ బొరలాడు నత్తలో ముత్తెమున్న ?

ప్రభువాక్యము
ధగధగలవోవు మించు టద్దమ్మువోలు
విమలహృదయాన నెవఁడు జీవితముగడపు
నతఁడు ధన్యుఁడు వాని హృదంతరమున
సతము దివ్యాకృతి తనంతఁ బ్రతిఫలించు. ౬

కవివాక్యము
కాకి గూటనుజిక్కి యుక్కట్టుఁ జెందు
కోకిలమునకు మంచిచిగుళ్లు మేపి
వాయసమునకుఁ గడుపారఁ బండ్లనొసఁగు
నీరసాలము సురసాలమై రహించు.

ప్రభువాక్యము
పగలనడఁగించి శాంతిసంపదల నించి
యెవఁడు సౌభ్రాత్రమును వెలయించు, నతఁడె
ధన్యతముఁ డాతఁ డొక్కఁడే దైవమునకు
గోముమై పెంచికొన్న గారాముపట్టి. ౭

కవివాక్యము
సకలరాజన్యమకుటభూషణము గాఁగ
వెలిఁగి నానాఁటరత్నమై వెలయఁగోరు
మానికమునకుఁ గలిగె నీసానరాపు
గులకఱాలకు రాపుల గోడు గలదె?

ప్రభువాక్యము
కరఁగుహృదయాన లోకోపకారపరత
నెవఁడు రాపులఁబడి బాధ నవయు నతఁడె
దనరు నీలోకమున ధన్యతముఁ డనంగ
వానిదే స్వర్గరాజ్యసౌభాగ్యమెల్ల. ౮

ప్రభుకుమారునిపేర నెవ్వఁడు జగాన
నొక్కలంబడి నిందల నొగిలి నవయు
నెవఁడు బాధలఁబడుఁ జిక్కు లెవఁడుపొందు
నతఁడె పెంపొందఁజాలు ధన్యాత్ముఁ డనఁగ.

పూతవర్తనుఁ డానందపూర్ణుఁ డగుచుఁ
జిలిపి దూఱులలవములకింపఁబోక
దివ్యసన్మానమును బొంది తేజరిల్లు
తొంటి మతకర్త లీకొంటె కంటకముల
పాలఁబడి నిర్మలానందపదవిఁ జనరె?

పొలుపుగావిడ్డ మధుమాస పుష్పమట్లు
సంతతవికాసవంతమై జాలువారు
సృష్టిహృదయానఁ దేనియ చినుకువోలెఁ
బరగు సద్వర్తనుండైన నరుఁ డొకండు.

పలుచబడి తేనెతీపిఁ గోల్పడియెనేని
నీరమై పూవురేకుల జారిజారి
కణకణమ్ముల మంటిలోఁ గలియఁగాక
నీరమునకబ్బు నెట్లు తేనియల రుచులు ?

సృష్టిసన్మార్గముల చేర్పరింపలేక
తివిరి యజ్ఞానతిమిరాన దేవులాడు
విపులలోకాన నిష్ఠదీపిక యనంగఁ
బరఁగు సద్వర్తనుండైన నరుఁ డొకండు.

విమలహృదయాన మెప్పుల పవిత్రుఁడైన
మానవుని జ్ఞానతేజమ్ము మాటువడునె?
కరము పెంపొందు పర్వతాగ్రమున వెలయు
పట్టణము డాఁపఁగల కొండపటము గలదె ?

జ్ఞానియై దివ్యమార్గసంసక్తిఁ బోవు
ధన్యుఁ డాజ్ఞానసంపద దాఁచికొనక
దివ్యమహిమోన్నతిని జాటి తేజరిల్లు
వెలుఁగనెత్తిన యొంటిదీపిక నెవండు
బుట్టలో డాఁచి చీఁకటిఁ బొరయఁజూచు.

బొమ్మ పెండ్లి

చిత్రకారుడు: శ్రీ ఆర్. నారాయణరావుగారు, రాజమహేంద్రవరము

శాతవాహన వంశీయుల శాసనములు*

భావరాజు వేంకటకృష్ణ రావుగారు

శాతలేక సాతవాహనుల శాసనములలో చాలాభాగము, బొంబాయిరాజధానియందున్న కార్లీ, నాసిక గుహలందు గాన్పించెను. మిగిలినవి కొన్ని ఆంధ్ర దేశమున అమరావతి, కొడవోలు మున్నగు తావులందును లభించెను. వీటి నన్నిటిని ఆంధ్రులచరిత్ర సమూలముగా చదువదలచుకొన్న విద్యార్థులకు ఆంధ్రభాషలో చేతికందివచ్చుటకై యొక్కచోట సంపాదించి ప్రకటింపదలచితిని. ఈ శాసనముల పఠనమువలన ఆ వంశీయుల చారిత్రమే గాక, వారి కాలపునాటి ఆర్థిక, రాజకీయ, సాంఘిక ధర్మపరిస్థితులు మున్నగునవికూడ యెఱుకపడగలవు. ఆంధ్రులచరిత్ర మనకు మొదట ఆంధ్రజాతీయు లగు శాతవాహనుల చరిత్రతో ప్రారంభ మగుచున్నది. శాతవాహను లాంధ్రజాతివారా యను సంశయము నివర్తితము గాని యీ దినములలో—"శాలివాహన-శక-వర్షము"న కాదిపురుషు డెవ్వడో నిశ్చితముగాని యీదినములలో - చరిత్రాన్వేషణమందు పూర్ణోత్సాహము గల ప్రతివ్యక్తియు చరిత్రాధారములగు నీశాసనములను చక్కగా పరిశీలించి సందేహములను బాపుకొనవచ్చును.

ఇంతవరకు ఆంధ్ర దేశములో శాతవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించలేదు. ఈ వంశీయులలో మొదటివారి శాసనములు ఇంచుమించుగా అన్నియు పశ్చిమదేశములందే లభించియుండెను. అందువలన శాతవాహను లాంధ్రులు కారని వాదము చెలరేగెను. కాని యీవాదము సిద్ధాంతము కాలేదు. మనదేశమందు ఇంకను శాలివాహనుల శాసనములు దొరకగల వనునాశ కలదు. చరిత్రపరిశోధనకై సాయపడుచున్న ప్రభుత్వపువారి ఆర్కి-యోలాజికలు డిపార్టుమెంటువారు దేశమంతటను చుట్టుపెట్టి తిరిగినచో శాతవాహనుల శాసనములు విరివిగా లభించగలవని నా దృఢవిశ్వాసము. ఇంతకు ఆంధ్రదేశమును వారు శ్రద్ధగా పరీక్షించియుండనేలేదు. ఈయుపేక్షకు తోడు కృష్ణాజిల్లాయందలి భట్టిప్రోలు,బుద్ధవని స్తూపములను నిర్మూలములు గావించి యింజనీరింగు శాఖవారు ఆనకట్టలు-లాకులు కళంగులు కట్టుటకు నచ్చటి స్తూపములందలి, కట్టడములందలి చలువరాళ్ల నన్నింటిని పెల్లగించి సున్నము చేసుకొనుటకు కాల్చివేసిరి. ఆరాళ్లమీద నేమైన యక్షరము లుండెనేమో యీ మహాత్ములు చూచి జాగ్రత్తపెట్టియుండలేదు. మన దురదృష్టవశమున పూర్వము మహాపట్టణములు నగరములుగా నుండిన స్థలము లన్నియు నేడు పాడువారి దిబ్బలతో నిండియున్నవి.

* 'జయంతి' రెండవసంచికనుండి కైకొనబడినది. నాసికగుహలందలి యీశాసనములలో నైదు జయంతి రెండు, ఆఱు సంచికలయందు ప్రకటితములు.

దేశమం దెక్కడెక్కడ చూచినను బౌద్ధ కాలమునాటి-అనగా శాతవాహనుల రాజ్య కాలమునాటి-స్తూపములను సూచించు "లంజ దిబ్బలు" అని పిలువబడుచున్న పెద్ద మట్టి దిబ్బలు గానవచ్చుచున్నవి. ఈ దిబ్బల నన్నింటిని ఆర్కియోలాజికలు శాఖవారు దేశమంతా తిరిగి అన్వేషించి త్రవ్వించినచో నూతనశాసనము లెన్నేని వెలికి రాగలవు.

ఇంతవరకు లభించిన శాసనములను తెలుగున ప్రకటింపవలసినదని, నా మిత్రులు శ్రీయుత కోలవెన్ను రామకోటీశ్వరరావు గారు నన్ను పురికొల్పిరి. వారి యాదేశానుసారము ఈ ప్రయత్నమును సంకల్పించితిని. ప్రాకృతమందున్న శాతవాహనుల శాసనముల నాంధ్రమునందు ప్రకటించుట కిదియే ప్రథమ ప్రయత్నము. ఈ శాసనములలో నొక్క శాతవాహనులవే గాక వారి సమకాలీనరాజుల శాసనములుకూడ చేర్పదలచితిని. వాటి పఠనము ఆంధ్రదేశ చరిత్రమునకావశ్యకమని నా నమ్మకము.

ప్రస్తుతము ప్రకటింప బూనుకొన్నవి నాసిక, కార్లీ గుహాలలో చెక్కబడినవి. వీటి వెనుక అమరావతి మొదలయిన ఆంధ్రదేశస్థములయిన తావులందు లభించినవాటిని ప్రచురింతును. ముందు నాసిక గుహాలందలి శాసనముల నెత్తుకొందును. నాసిక కార్లీ గుహాల వర్ణనలకై చదువరి యింగ్లీషుభాషలో బర్గెసు ఫెర్గుసను పండితులు రచించిన "రాక్ కట్ టెంపిల్సు ఆఫ్ ఇండియా" అను గ్రంథమును, బొంబాయి రాజధానియం దున్న వెస్టర్న ఇండియా ఆర్కియోలాజికల్ శాఖవారి రిపోర్టులలో నాల్గవ సంపుటమును చూచుకొనవచ్చును. మొదట నీశాసనముల నన్నింటిని రాయల్ ఏషియాటిక్కు సొసైటీవారు — బొంబాయిబ్రాంచివారు—తమపత్రికలో (జర్నలు) ఏడవసంపుటమునందు ప్రకటించియుండిరి. ఈ శాసనముల కర్థములుచెప్పి వ్యాఖ్యలు రచించి అందలి చరిత్రాంశములను లోకమునకు స్వర్గీయులయిన డాక్టరు రామకృష్ణగోపాల భండార్కరుగారు ౧౮౭౪ వ సంవత్సరమున "ట్రాన్‌సాక్షన్సు ఆఫ్ ది లండన్ కాంగ్రెసు" నందు వెల్లడించిరి. మరల వీటి నన్నిటిని పరిశీలించి, బూలర్ పండితుని ఆంగ్ల భాషాంతరీకరణములతో సంప్రతించి, పఠించి, దోషములను తన యోపినకొలది సంస్కరించి, డాక్టరు భగవాన్‌లాల్ ఇంద్రాజిగారు చరిత్రాత్మకమైన వ్యాఖ్యను రచించి, 'బొంబాయి గెజటీర్' నాలవ సంపుటమున నాసిక జిల్లా చరిత్రతో చేర్చి వ్రాసియుండిరి. ఈ మూడింటిని పురస్కరించుకొని ఫ్రాంసుదేశీయుడును, ప్రాకృత సంస్కృతభాషా కోవిదుడును, మహాపండితుడు నగు సేనార్టుమసీషి తిరిగి చక్కగా పరిష్కరించి కీ. శే. లయిన డాక్టరు హుల్షుగారి కోరికపయిన 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' ఎనిమిదవ సంపుటమున ప్రచురించెను. ఇట్లు ముమ్మారు సంస్కరింపబడిన మూలములబట్టి నేను వాటి నిక్కడ సంపాదించితిని.

ఈశాసనముల నిపుడు ప్రకటించుటలో నాయుద్దేశము ననుసరించి ప్రాకృత భాషా మూలమును, అందులకు గల సంస్కృత ఛాయను, సులభమైన ఆంధ్రీకరణమును ఇచ్చెదను. సంశయాస్పదములును, చర్చనీయము లును అగు విషయములను, పదములను, వేళ్లను వీలయినంతవరకు చర్చించి మతభేదములను వివరించి, నాయభిప్రాయము నిత్తును. పాఠకులు నామతము ఏమాత్రము యథార్థమనిగాని, దోషరహితమనిగాని, యూహింపకుందురుగాక. ఆంగ్లభాష రానివారికి నయితము వీలయినంతవరకు దోడ్పడుట క్రియత్నము తలపెట్టితిని కావున నిది యెంతవరకు సఫలీకృతమైనదో పాఠకులే నిర్ణయింపనర్హులు.

౬

(ఇది ఆరవగుహా వసారా కు జెనుకతట్టు గోడపై నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

౧ సిద్ధం విర గహపతిస న్యెగమంస[1] లెణం[2]
౨ దెయ ధమ కుటుంబిణియ[3] చ స సందసిరియు[4] ఒవరకొ దుహుతు-
3 య చ స పురిసదతావ ఒవరకొ ఎవ లెణం చతుగభం
ర ణియుత[5] భిఖుసంఘస చాతుదిసస నియాచితం.

సంస్కృతము (ఛాయ)

౧ సిద్ధమ్! వీరగృహపతేః నిగమస్య లేణం
౨ ధేయ ధర్మ్యం కుటుంబిన్యాః నందశ్రియః అపవరకః దుహితా
3 చ స పురుషదత్తః అపవరకః ఏవ లేణం చతుర్గర్భం
ర నియుక్తం భిక్షుసంఘస్య చాతుర్దివసస్య నియాచితమ్.

ఆంధ్రీకరణము

సిద్ధం. (విజయ సూచకము) ఈగుహ, గృహపతియును నైగముడును (వర్తకశ్రేణి లేక వర్తకనికాయమునకు చెందిన కులజుడు) అగు వీరునియొక్కయు, నిందొక అంతర్భాగము అతని భార్యయగు నందశ్రీయొక్కయు, నింకొక అంతర్గృహ కూతు రగు పురుషదత్తునియొక్కయు ధర్మములు. చతుర్భాగములుగా నిర్మింపబడిన యీ గుహ మార్గస్థులుగా వచ్చి నాలుగుదినము లుండిపోవు భిక్షుసంఘమునకు సమర్పింపబడినది.

---

౧. గమస. ఇచ్చట అనుస్వారం ఉండకూడనప్పటికిని పూర్ణబిందువును సూచించు నెత్తిపై చుక్క స్పష్టముగ గన్పట్టుచున్నది. ౨. లెణ. 3. కటుంబినియ. ర. నందసరాయ అని యొకపాఠ మున్నదిగాని 'నందసిరియ' సరియైన దనుట నిస్సంశయము. ౫. నియుత.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

ఇందు దానపతి 'వీరగహపతి' యని పేర్కొనఁబడినాఁడు. 'గహపతి' యనునది గృహమేధికి పర్యాయపదము. కావున నది యాతని గౌరవమును మాత్రమును సూచించునేగాని యాతని నామములోనిభాగము కాజాలదు. 'గహపతి' అనగా, 'కుటుంబి', 'గృహస్థు' అని యెవరికిని పేర్లుండవు. కైలాస్ వాడీ శాసనమం దొకచోట 'వంసగహపతినా' యని గలదు. జున్నార్ శాసనములలో నొకచోట "పముసుప ధంమ నిగమస" యని యొక దానపతి పేర్కొనబడియున్నాఁడు. ప్రస్తుత దానపతి యగు వీరుఁడును, జున్నారు శాసనదాత యగు వీరసేనుఁడును, ఒక్కరేనా యని సందియము కలుగుచున్నది. లిపిభేదములు కొంతవఱకీ సందియమును బాపుచున్నవి. కాని యీ భేదములు దేశభేదములచే కలిగియుండవచ్చునని సమాధానము చెప్పుకొనినను ఉభయదానపతులు నొక్కరే యనుటకు వీలుకలుగదు. కావచ్చును, కాకపోవచ్చును. 'గహపతి' వలెనే 'నెగమ' అనుపదముకూడ నామము కాదనుట నిస్సంశయము. ఉచ్చారణభేదముచేత 'నిగమ' శబ్దము 'నెగమ' యనియు, 'నైగమ' యనియు లేఖకునిచే వ్రాయబడియుండవచ్చును. బౌద్ధయుగమునందు, బౌద్ధసంఘమునందు 'గహపతి' వాచకము అన్నికులముల వారును సామాన్యముగ నుపయోగించుచుండిరి. కావున గౌరవమును ధనమును గల వైశ్యకుటుంబముల వా రుపయోగించుకొనుటలో విశేష మేమిగలదు? ఇందు వీరగహపతి నైగముఁడని చెప్పబడుటచేత నాతను వైశ్యకులజుఁ డనియు శ్రేష్ఠుఁడనియు నూహచేసితిమి.

౭

(ఇది ఏడవగుహయొక్క వెనుకగోడపయిన కవాటమున కెడమప్రక్క నున్నది.)

మూలము: ప్రాకృతము

౧ భయంత-సవసానం అంతెవా-
౨ సినియ పవయితాయ తాపసి-
౩ నియ చ దెయధమ [లెణ]
౪ చాతు దిసస భిఖుసఘస దతం.

సంస్కృతము (ఛాయ)

౧ భదంత సవసాన అంతేవా
౨ సిన్యాః ప్రవజితాయాః తాప
౩ స్యాః చ దేయధర్మ్యః లేణం
౪ చాతుర్దివసస్య భిక్షుసంఘస్య దత్తం.

ఆంధ్రీకరణము

ఈ గుహ పూజ్యుఁడైన సవసునియొక్క శిష్యురాలును, పరివ్రాజికయు నగు తాపసిచే నాలుగుదిశ లుండి పోవుచుండు భిక్షుసంఘముయొక్క నివాసముకొఱకు ధర్మముగా సమర్పింపబడినది.

సంగ్రహవ్యాఖ్య

ఇందు ఆశ్చర్యకరమయిన విషయములు కలవు. ఈ దానపత్నిపేరు తాపసి యని మాత్రమె తెలుపబడినది గాని నిజనామము మఱుగుపరుపబడియున్నట్లు తోచుచున్నది. గురువులనామమును దెలుపుట కింత ప్రయాసపడిన యామె తనపేరేల దెలుపుట కిచ్ఛగింపలేదో గ్రాహ్యము గాకున్నది. ఆచార్యుని నామము 'సవసవ' యని యుండుటాశ్చర్యకరము. అట్టిపేరుండుట యెఱుగము. అయినను దానిని 'సావస' యని పాఠము చదివినచో 'సావసక' యను పేరును జ్ఞప్తికి దెచ్చును. అప్పుడు సంస్కృతమున నాపేరు 'సాహర్ష' యనుకోవచ్చును.

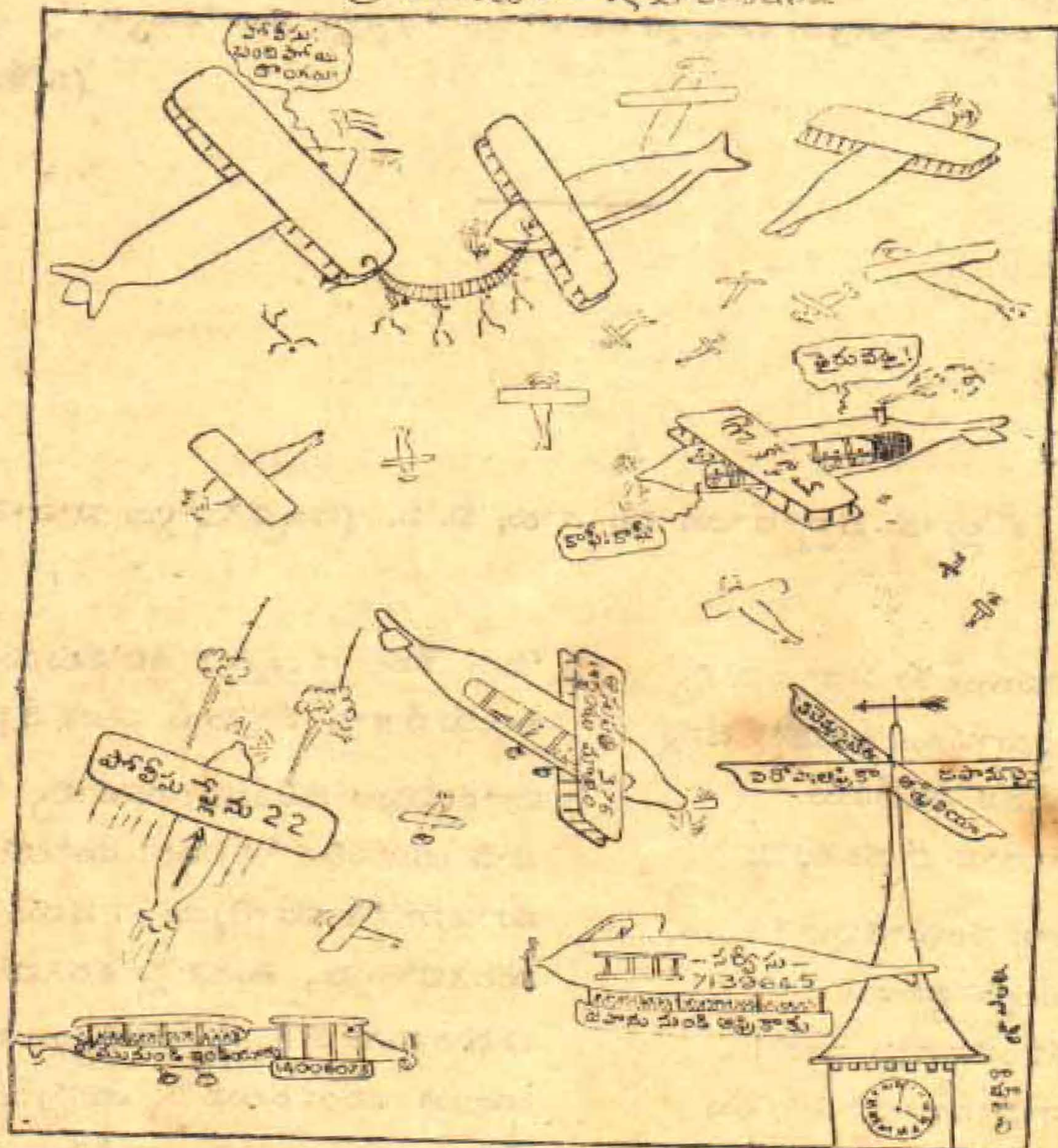
(సశేషము.)

ప్రణయజీవి

కొల్లూరు ధర్మారాయ కవి గారు, బి. ఏ. (ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యపరిషత్తు)

మానసిక భావములకు సన్మానమిచ్చి
యతిరసస్వరూపము నిడునట్టి దివ్య
కవన వీణావిలాసినీరవ మదేమొ
నేఁడు నిశ్శబ్దకుహరాన నిద్రఁ జెందె;
పూర్వగాధావిధాన సంభూతపూత
దివ్యతేజఃపరీత తంత్రీస్వనంబు
నే నెటులు మేళవించినగాని రాదు!
మీటునందున నాపొరపాటో యేమొ
కాని తంత్రులు పులకితగాత్ర లగుచు

'నీవు కేవల ప్రణయైక జీవి'వనుచుఁ
బలుకుచునె కాని వేరొండు పలుకవేమొ—
పూర్వవీరుల జీవితములనుగూర్చి
పాడి యలసితివో కవివర! మదీయ
మానసావేశ మాత్మీయ గానమందె
మరగిపోయెను, తుదకెల్ల కరగిపోయె;
మధురమగు నొక నేత్రయుగ్మంబునుండి
యంబక పరంపరలువచ్చి యస్మదీయ
హృదయమున నాటె, నాగీత మిందుకొరకె.

ప్రభుత్వము—ఇనుపదారులు

అత్తిలి లక్ష్మీనరసింహామూర్తి గారు, బి.ఏ.,బి.ఇ.డి.

భారతఖండమున నేటికి సుమారు ౪౦,౦౦౦ మైళ్ల అయోమార్గము లేర్పరుపబడిన వని వినయ మెల్ల రెరింగినదే. కాని యీ యినుపదారుల, దేశమున వ్యాపింప జేయుటలో యిండియా ప్రభుత్వమువారి అభిప్రాయ మేమి? వీటిపై వెచ్చించిన ధనము, యే వరకులపై యెచ్చటినుంచి వెచ్చింపబడినది? వీనిమూలమున కృషీవలు డెట్టిలాభమును పొందగలుగుచున్నాడు?

ప్రభుత్వపక్షపాతులు, హిందూదేశము ౧౦౦ కి ౩.౫ మొదలు ౫ వరకుగల స్వల్పవడ్డీకి లండను నగరము నుండి ధనమునగ్రహించి యినుపదారులు నిర్మించుకొనె ననియు, అందులకుగాను భారతదేశము కృతజ్ఞత చూపింపవలసియున్నదనియు, పలుమారు నుడువుచుందురు. ఇందుగల నిజానిజములు తర్కించుచో నెల్లమగు. ఈ రైలు దారుల నిర్మించుటకు యిండియా దేశపు ప్రభుత్వము ద్రవ్యము వడ్డీకి పుచ్చుకొన లేదనియు, యీపైన జెప్పిన తెగ వారు వడ్డీయని పొరపడునది, హామీగా (Guarantee) కంపెనీలధనముపై నష్టము సంభవించునెడ ఇచ్చుటకు ఒప్పుకొనిన రేటుయనియు, చెప్పవలసియున్నది. అందు చేతనే యీ రైలుదారులు గవర్నమెంటువి గాక, ఇంగ్లండుదేశపు కంపెనీలవై యున్నవి. వెల్లస్లీ ప్రభువు నాటినుంచియు, యీకంపెనీలు హిందూదేశమును అభివృద్ధి చేయుటకుగాను రైలుదారు లేర్పరుచునట్లుగను,సదరు కంపెనీలు యీరైలుదారులపై వెచ్చించినధనముపై వచ్చిన లాభ మనుభవించుటకును, నష్టము వచ్చుచో హిందూదేశపుకర్షకు డద్దానిని భరించి, కంపెనీవారి కట్టినష్టము లేకుండజేయుట యనుపద్ధతి యమలులో పెట్టబడినది. ౧౮౫౮ వ సంవత్సరములో పార్లమెంటరీకమిటీయెదుట సాక్ష్యమిచ్చుచూ థారన్టన్ గారు యీపైపద్ధతిని నిరసించుచూ యీక్రిందివిధముగా నుడివిరి, "హామీ పద్ధతి లేకయే యుండియున్నచో హిందూదేశపు అయోమార్గనిర్మాణార్థము హామీ లేనిసొమ్ము (Unguaranteed Capital) హిందూదేశమునకు వెళ్లియుండెడి దని నేను దృఢిగా నమ్ముచున్నాను. ఈదేశములో ధనము వృద్ధి పొందుటచేతను, సదా విశేషధనము లాభదాయకముగాను యింగ్లాండు దేశమున పెట్టుబడిపెట్టుటకు దారిగానకుండుటచే దక్షిణఅమెరికా మున్నగువిదేశములకు పోవుచుండుట చేతను, అట్టిధన మేల యిండియాను తిరస్కరించునో నే నూహింపలేకున్నాను."*

ఈకంపెనీలు యీ హామీని పురస్కరించుకొని వ్యవహరించినరీతి యొక్కింత విచారింతము. వీరు సహజముగా నష్టముపొందకుండినను, తమయొక్క యసమర్థత, యనవసరవ్యయములవలన కల్గిన, నష్టమును సుకరముగా హిందూదేశపుపన్నునుండి గైకొనుచుండిరి. విశేషించి వీరికంపెనీలకు గావలసిన స్థలములను ప్రభుత్వమువారు ఉచితముగా ఒసంగుచుండిరి. ౧౮౪౯ మొదలు ౧౯౦౦ వరకు జి. ఐ పి. రైలుదారి హామీ పద్ధతిపై నుండియుండెడిది. ౧౯౦౧ లో గవర్నమెంటువారీదారిని కొనినను ఏకారణమువనో యీకంపెనీవారికే తమ

---

* I do believe unguaranteed capital would have gone to India for the construction of Railways, had it not been for the guarantee. Considering how this country is always growing in wealth, and that an immense amount of capital is seeking investment which it cannot find in England and goes to south America and other countries abroad, I cannot conceive that it would persistently have neglected India.

—India in the Victorian Age, P. 354

తరువాత యేజంట్లుగా నుండునట్లేర్పఱచిరి. సదరు హామీ కాలములో యీకంపెనీ ౧౪.౯౧ కోట్ల రూప్యములు నష్టమును గనబఱచినది. ౧౦౦ కి ౪ చొప్పున యీ నష్టముపై వడ్డీ ౧౮౫౨ మొదలు ౧౯౨౪ వఱకు రు.౯౩,౨౦,౩౬,౬౮౧ లు అయినది. ప్రభుత్వమున కేజంట్లుగా ఈకంపెనీవారు ౧౯౦౧ మొదలు ౧౯౨౩ వఱకు పనిచేసినకాలములో నష్టము ౧.౬౩ కోట్లు. ఈనష్టము లన్నియు హిందూదేశము భరించియుండెనుగదా! కంపెనీ నిజముగా యింతనష్టము పొందినదా యను విషయము నీ క్రిందియంశమునుబట్టి పాఠకు లూహింపనగు. ఈనష్టము ను పొందుచున్నకాలములో ౧౮౫౫ లో యీ కంపెనీ యొక్క ౨౦ పౌనుల షేరు ౨౫ మొదలు ౩౦.౭౨% యొక్కువకు అమ్మబడినది. నష్టము వచ్చుచుండిన కంపెనీ యొక్క షేరు, ఖరీదులో పడిపోవుటకుమా ఔలకో వృద్ధి గాంచినది!

ఈహామీపద్ధతిక్రింద కంపెనీలు యెట్లనవసర వ్యయమొనర్చుచుండెడివో పూర్తిగా చర్చించుచూ సి.పి. తివారీగారు నవంబరు ౨౯, ౧౯౨౫ లో "పీపుల్" పత్రికలో వ్రాసినసంగతినిబట్టి తెలియనగు. ౧౮౮౦ సం.రం వఱకు జి. ఐ. పి. రైల్వేకంపెనీవారు ఒకమైలు రైలు దారి నేర్పరచుటకు రు. ౧,౯౫,౯౪౫ లనువెచ్చించిరట. తోటి నాగపూర్—ఛాటిస్‌గార్, ధాండ్-మన్మాడ్ ప్రభుత్వపు రైలుదారులు (Nagapur- Chhatisgarh and Dhond-Manmad state Railways) మైలు నకు వరుసగా రు. ౫౬,౩౧౫ లును, రు. ౬౧,౬౫౭ లు న్నూ ఖర్చుపెట్టినవట. ఎంతవ్యత్యాసము!

౧౮౮౩ లో ఎ. కె. కొన్నెల్ గారు "The Economic Revolution of India" యను పుస్తకములో వ్రాసినసంగతులెంతయు ఈ సందర్భమున విచారణీయములు. వీరిప్రకారము ౧౮౮౦-౮౧ సం.నకుహామీ రైలుదారుల పెట్టుబడిధనము ౯౭,౬౯౪,౨౨౭ పౌన్లు. ఇందులో ౪౭,౯౧౮,౧౬౬ పౌన్లు యింగ్లండునుండియు ౪౯,౮౬౭,౦౪౯ పౌన్లు యిండియా నుండియు నై యున్నది. కాని వడ్డీ సుమారు ౨౮,౦౦౦,౦౦౦ పౌన్లు యింగ్లాండునకే పంపబడినది.

ఇంతధనము వెచ్చించి తెప్పించుకొన్న అయోమార్గములవలన హిందూదేశస్థులు యీరైళ్లలో నెట్టి సౌకర్యములను పొందగలుగుచున్నారో యందరకునూ తెలిసియే యున్నది. దినమున కొక్కపూటయైనను సరియగు తిండి లేని భారతీయులు ౧, ౨ తరగతులలో ప్రయాణమొనర్పలేరుగదా! మనము ౩ వ తరగతి రైల్వేప్రయాణీకుల సభ లెన్నిచేసి ప్రజాసౌకర్యార్థ మెన్ని తీర్మానములలో రైల్వేకంపెనీవారిని ప్రార్థించినను వారు సరకుగొనకున్నారు గదా! కాని యీ ౩ వ తరగతి ప్రయాణీకుల మూలముననే డి. ఇ. వాచాగారి ప్రకారము రు. ౧౩ కోట్లు సాలీనకు రైల్వే కంపెనీలకు చెందుచున్నట్లు తెలియుచున్నది ఇంచికేప్ కమిటీవారుగూడ ప్రభుత్వము వారి రైల్వేవిధానము తీవ్రముగా ఖండించి యనవసరముగ ఖర్చుపెట్టుచున్నారనియు, రైలుదారులపై నష్టము వచ్చుటకవకాశము లేదనియు, ౫¼ లేక ౭% లాభము తీయ ప్రయత్నము లొనర్పవచ్చుననియు తెలిపియున్నారు.

ఈ రైలుదారుల నిర్మించుటలో ఉద్దేశములు ప్రభుత్వము తెలుపునవి రెండు. మొదటిది: ప్రజల రాకపోకలసౌకర్యార్థమునూ, వర్తకవ్యాపారము లభివృద్ధి గావించుటకునూ, తద్రీత్యా గవర్నమెంటునకు లాభము కల్గుటకును అయియున్నది. రెండవది: దేశములో నెప్పుడైన క్షామము సంభవించునెడ యచ్చోట గల ప్రజాపీడా నివారణార్థమునై యున్నది. ఇక ఇందునొక్కసూత్రము గలదు. మొదటిదానిపై వెచ్చింపబడుసొమ్మునకు లాభము వచ్చుటకు వీలున్నదిగాన అందులకు వలయు పెట్టుబడి ధనము తగువడ్డీకి తీసికొని అట్టి రైలుదారుల నిర్మించుచుందురు. గాని క్షామనివారణార్థ మేర్పరుపబడిన రైలుదారులవలన యెల్లప్పుడును నష్టమే సంభవించుట సహజమై యుండుటచే ప్రభుత్వము, పైనజెప్పబడిన మొదటిరకపు రైలుదారుల నిర్మాణార్థము కైకొను అప్పు వరతులకు వలెగాక, యిట్టిరైలుదారుల నిర్మించుటకు దమ సంవత్సరపురాబడినుండి పెట్టుబడి పెట్టుట ముఖ్యావసరమై యున్నది.

ఇక వీని లాభాలాభములఁగూర్చి యించుక విచారించి విరమించెద.

ఈ యినుపదారులు, దేశాంతర్గత భాగములనుండి వర్తకపుదినుసులను సముద్రతీరములకు గొంపోవుచున్నవి; రేవుపట్టణములనుండి విదేశములనుండి దిగుమతియైన సరకులను దేశమునందలి ప్రతిపట్టణములకును చేర్చుచున్నవి. హిందూదేశమున స్వేచ్ఛావాణిజ్యపద్ధతి (Free Trade) ఇండియాగవర్నమెంటువారిచే నవలంబించబడినది. ఈ Free Trade పద్ధతినిగూర్చియు, అయోమార్గవ్యాప్తినిగూర్చియు కౌన్సెల్ గారి యభిప్రాయ మీ క్రింది వాక్యములఁ బొందుపఱుపబడినది.

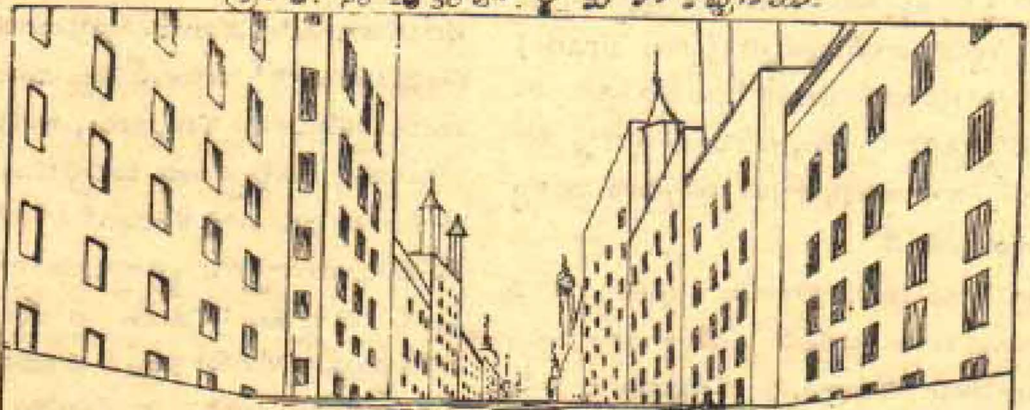
"హిందూదేశము తనకు వలయు బట్టలను తానే నేసికొనుచుండెడిది. ఇప్పుడో, ఇంగ్లాండు పంపుచున్నది. హిందూదేశపు నేతగాండ్ర విశేషము రాబడి, స్వల్పధరలకే విదేశపుబట్ట వచ్చుచుండుటచే అంతమొందినది. విదేశములనుండి దెచ్చుకొనుసరకులకు మాఱుగా భారతదేశ మాహారపదార్థముల నెగుమతిచేయ మొదలిడినది.... ఈపనికి రైలుదారు లావశ్యకమై, విశేషపైకము వెచ్చింపబడినది. ఈదినమున హిందూదేశమునకు విదేశపుబట్ట దిగుమతి, ఆహారపదార్థముల యెగుమతి మానినచో హిందూదేశమునకు లాభమును, గవర్నమెంటువారికి కలతయు కల్గును..................ప్రభుత్వపక్షపాతులు క్షామకాలములలో ఈరైలుదారు లాహారము లేనిస్థలముల కాహారమును గొంపోయి ప్రజాసౌఖ్యమొనగూర్చుటనుగూర్చి యుగ్గడింతురు. మఱియు, బొంబాయి, మద్రాసు, పశ్చిమోత్తరపరగణాలలోని ప్రజలు రైలులేనిచో గతకఱవుకాలములో నేమైయుందురని వారందురు. నా జవాబేమన, ఏమైనది? రైలుదారులు తాము మున్ను గొంపోయిన యాహారపదార్థము లాయాస్థలములకు మిగుల నాలుగురెట్లవెలతో తెచ్చియిచ్చినమాట నిజము.

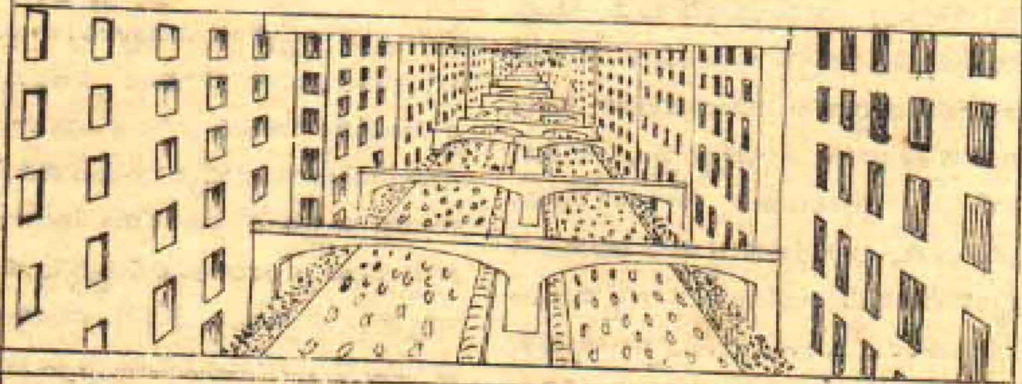
....

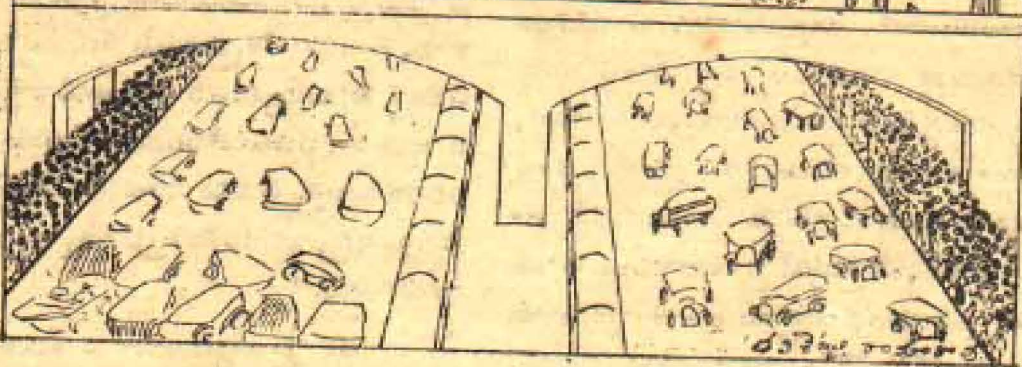
రైలుదారులే యాహారపదార్థముల గొంపోకుండినచో దేశాచారప్రకారము పాతర్లవేయబడిన యాహారపదార్థములు క్షామకాలములలో నుపయోగపడుచుండెడివి. రైలుదారులమూలమునకు వచ్చినపిమ్మట కర్షకుడు వెంటనే యెదురుగావచ్చు లాభమునకు భ్రమసిగాని, పన్నుల యొత్తిడివలనగాని, దనపంటను విక్రయించి పూర్వమువలె యాహారమును నిలువచేయుటకు మాఱు ధనమును నిలువజేయుచున్నాడు. కాని నగలుగాని, రూప్యములుగాని భుజింపలేడుగదా. 'క్షామ-కమీషనర్లు' యిందుమూలముననే రైతు కఱవుదినములలో నాలుగురెట్లు యిచ్చుచున్నాడనియు, మొదట ఎక్కువవెల కమ్మినను, తుదకు లాభము నొందుట లేదనియు, యభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు. భూమిలేని కూలివారు ధర వారి కందుబాటులో లేకుండుటచే మిక్కిలి క్షోభించుచున్నారు. ప్రజాసమూహమునకు సహజశత్రువులగు యుద్ధము, క్షామము రైల్వేలపై పెట్టుబడిపెట్టిన విదేశస్థులకు దేవదూతలు, పరమమిత్రములుగా నున్నవి. హిందూదేశమునుండి రైల్వేలపై పెట్టిన పెట్టుబడి సొమ్మునకు వడ్డీక్రింద నిచ్చుటకుగాను, పన్నుమూలముగా ౩౦,౦౦౦,౦౦౦ పౌనులు పిండబడినవి. ఆ సొమ్ము రైతులచేతిలోనుండుచో కఱవుకాలమున సులభముగా నాత్మరక్షణ మొనర్చుకొనుచుండెడివారు. గవర్నమెంటువారిది గుర్తింపక యింకనూ మరలరాబోవు క్షామనివారణార్థమయి రైలుదారు లభివృద్ధిచేయవలసినదిగా చెప్పుచున్నారు. పాపము, ఊరకే యయథోచితముగా దయారసపూరితులై బ్రిటీషుధనికులు రైలుదారులు నిర్మించిరనియే కాని, హిందూదేశప్రజలు విశేషము పైకమును పన్నులరూపమున తామిచ్చితిమని తెలియకున్నారు. అదిగాక, క్షామకాలమున ప్రజలు జీవించునిమిత్తము రైల్వేలకై తేనేమి, తదితరములకై తేనేమి హిందూదేశము ౧౫,౦౦౦,౦౦౦ పౌన్లు ఇచ్చియుండినప్పటికిన్నీ ౪౧,౦౦,౦౦౦ జనము చనిపోయిరి."

ఈ పైవ్యాసమున విశేషకృషి సల్పిన మహనీయులయొక్క యభిప్రాయములను కొలదిగా పొందుపఱచుచూ, గవర్నమెంటువారియొక్క రైల్వే పద్ధతిని గూర్చి వ్రాసియుంటిని.

క్రీ. శ. సం 2030 లో ఒక పట్టణము.

హిందూదేశ పారిశ్రామికాభివృద్ధి

చావలి వెంకట హనుమంతరావుగారు, యం. ఏ.; యఫ్. ఆర్. ఇ. యస్. (లండను)

౨

హిందూదేశపరిశ్రమల నభివృద్ధిచేయుటకు ముఖ్యవిధానము సంరక్షణమై యున్నది. మన పరిశ్రమలు పెంపొందుటకు విదేశపరిశ్రమలపోటీ ఎక్కువగ నున్నదనియు, దానినితొలగించినకాని లాభము కలుగదనియు మనము చాలకాలము క్రిందటనే గ్రహించితిమి. మన ప్రభుత్వము జాతీయప్రభుత్వము కాకపోవుట వలనను, ఆప్రభుత్వమువారు లంకాషైరు మొదలగు బ్రిటిష్‌పరిశ్రమల శ్రేయోభివృద్ధినే వాంఛించుచు వారి చేతులక్రింద నుండుటవలనను, దేశీయపరిశ్రమలకు తగిన పోషణ లేకపోవుటయు, ఆకారణముగ నవి క్షీణించుటయు జరుగుచున్నది. కొద్దికాలముక్రిందట హైందవ వాణిజ్యసంఘమున కధ్యక్షత వహించిన బిర్లాగారు ఈవిషయమై చాల గట్టిగ నుడివియుండిరి. ఇతరవర్తకప్రముఖులును, ఆర్థికశాస్త్ర పండితులునుకూడ చాలమంది ఆవిషయమై ఏకాభిప్రాయులై యున్నారు. హిందూదేశమునకు ప్రస్తుతము కావలసినది జాతీయప్రభుత్వమును, ఆప్రభుత్వమువారిచే అమలులో నుంచబడు సంపూర్ణరక్షణ విధానము నై యున్నది. ప్రభుత్వమువారు తాముచేయు ప్రతికార్యమందును జాతీయజీవనమును పునరుద్ధరించుటకు ఉత్సాహవంతులుగ నుండినకాని మన దేశీయ పరిశ్రమాభివృద్ధి జరుగుటకు కాని, ఆర్థికస్థితి బాగుపడుటకుకాని అవకాశములు లేవు.

* * * *

ఒక్కబట్టలపరిశ్రమ విషయమై ప్రస్తుతమాలోచింతము. ఈపరిశ్రమ మన దేశీయపరిశ్రమలలో ప్రధానస్థాన మాక్రమించుచున్నది. పూర్తిగ మన దేశములోని మూలధనము తోడనే ఇది సాగించబడుచున్న దని చెప్పవచ్చును. మొదటినుండియు లంకాషైరువారి ఒత్తిడి దానికి ఎక్కువగా నుండెడిది. లంకాషైరువర్తకుల విన్నపముపైన ప్రభుత్వమువారు దానికి సహాయము చేయుటకు బదులు హిందూదేశపు మిల్లులలో తయారగుచుండిన సరకుపై ఎగుమతిపన్నును విధించుచువచ్చుచుండిరి. ఆపన్ను ౧౯౨౬ సంవత్సరములో మిల్లుయజమానుల ఆందోళనపై తొలగించబడినది కాని అప్పటినుండియు జపానుమిల్లుపరిశ్రమపోటీ ఎక్కువమై ఎప్పటి సీరసస్థితిని తొలగి పోకుండునట్లు చేసెను. మిల్లుయజమానులు జపానుదేశపు పోటీనుండి రక్షణకావలయుననియు, దానివలన పరిశ్రమకు చాలనష్టము వాటిల్లుచున్నదనియు, తమ పనివాండ్రకు కూలి ఎప్పటికప్పుడు ఈయలేకపోవుచున్నామనియు అనేకసార్లు కో

యుండిరి. దానిపై ప్రభుత్వమువారొక ప్రత్యేక సుంకములవిచారణసంఘమును(Textile Tariff Board) ఏర్పాటుచేసి వారి రిపోర్టుపైన కొంత సౌకర్యమును కలుగజేయుటకు పూనుకొనిరి. కాని వారియుద్దేశము పూర్తిగ త్యాగబుద్ధితో కూడుకొని యుండలేదు. జపాను దేశపు పరిశ్రమ పోటీనుండి హిందూదేశపరిశ్రమను రక్షించుసందర్భములో లంకాషైరు పరిశ్రమకు లాభము కలుగచేయుటకు ప్రభుత్వమువారు ప్రయత్నము చేసిరి.* ౧౯౧౯ సంవత్సరములో మాంటేగ్యూసంస్కరణములను విచారించుట కేర్పాటయిన జాయింటుపార్లమెంటరీసంఘము (Joint Parliamentary Committee) వారు హిందూదేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన విధానము నేర్పాటుచేయుటకును, ఆచరణయందుంచుటకును సాధ్యమైనంతవరకు ఇండియా ప్రభుత్వమువారికే అధికార ముండవలెననియు, ప్రభుత్వమువారును శాసనసభవారును ఏదేని యొకవిధానము విషయమై ఏకాభిప్రాయము నకు వచ్చినప్పుడు ఇండియామంత్రి దానిలో ఏవిధముగను కలుగచేసికొనకూడదనియు వ్రాసియుండిరి. కాని ప్రభుత్వమువారు బట్టల పరిశ్రమసంరక్షణ సందర్భములో ఈ పరిశ్రమ విధానపు అగ్రిమెంటు—ఫిస్కల్ కన్వెన్షను (Fiscal convention)కు విపరీతార్థమును కల్పించి తమ అభిప్రాయములకు తగినట్లు దానికి అర్థము చెప్పిరి. దానిపై పండిత మాళవ్యా, బిర్లా మొదలగు అసెంబ్లీ సభ్యులు తమ అసమ్మతిని తెల్పుటయు, ప్రభుత్వమువారాయసమ్మతిని లెక్కపెట్టకపోవుటచే మాళవ్యాప్రభృతులు అసెంబ్లీసభ్యత్వమునకు రాజీనామా నిచ్చుటయు మొన్నమొన్నటి విషయములే కాన విపులముగ వ్రాయ నక్కరలేదు

* * * *

కాని ఒక్కసంగతిమాత్రము మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలెను. హిందూదేశమునకు సంపూర్ణమైన ఆర్థికస్వాతంత్ర్య మీయబడినగాని మన పరిశ్రమాభివృద్ధి సక్రమపద్ధతులపై జరుగుట వట్టిమాట. ఆర్థికస్వాతంత్ర్యముండినప్పుడు ఏవిధానమును ప్రభుత్వమువారవలంబించిన హిందూదేశమునకు ఎక్కువ లాభము కలుగునో ఆలోచించుట కవకాశ మేర్పడును. ఇప్పుడు ఇంగ్లాండునందు కొంత మంది కన్సర్వేటివ్ పక్షీయులు బ్రిటిషుసామ్రాజ్యాంతర్దేశములకుమధ్య అడ్డంకులులేక వర్తకవ్యాపారము సాగినకాని బ్రిటన్ దేశమునకు నిరుద్యోగసమస్య మొదలగు కష్టములనుండి మోక్షసాధనము లేదనియు, అట్టివర్తకపద్ధతిని ఇంగ్లాండు ప్రభుత్వమువారవలంబించవలెననియు ఆందోళన సల్పుచున్నారు. కాని వారి ఆందోళన కాదేశమునందే ఎక్కువ ఆమోదము లేకుండ పోవుచున్నది. ఇతరసామ్రాజ్యాంతర భాగములగు ఇండియా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణ-ఆఫ్రికా దేశము లంతకుముందే అట్టి విధాన

* ఈ విషయమై పూర్తిగ మేనెల 'భారతి'లో నేను వ్రాసిన వ్యాసమునందు చర్చించి యుంటిని.

మునకు వ్యతిరేకములుగ నుండునని వేరుగచెప్ప వలయునా? కాని ఇతర సామ్రాజ్యాంతర భాగములకు ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము పూర్తిగా నుండుటచే వాటినేమియు ఇంగ్లీషు ప్రభుత్వ మువారు చేయలేకపోయినప్పటికిని, హిందూ దేశమునకట్టి స్వాతంత్ర్యము లేకపోవుటచే మనలను నిర్బంధపెట్టవచ్చును. సైమనుకమీా షనువారు తమ నివేదికయందు ఫిస్కల్ కన్వెన్షను (Fiscal Convention) నుగురించి వ్రాయుచు ఏయే విషయములలో ఇండియా మంత్రి కలుగజేసికొనవచ్చునో ఏయేవిషయము లలో కలుగజేసికొనగూడదో అది ఆతనిబుద్ధికే వదలివేయవలెననియు,దానినిగురించి ఏవిధమైన కట్టుబాట్లుగాని నియమములుగాని ఉండకూడ దనియు వ్రాసియున్నారు. దానినిబట్టి వారి యుద్దేశము ఇండియా మంత్రియొక్క అధికా రమును ఎప్పటిమోస్తరుగనే నిలువబెట్టవలె నని స్పష్టమగుచున్నది. సైమను కమీషను వారి సూచనలు ఇతరవిషయములలో భారత దేశాభిప్రాయమునకు ఎంతవిపరీతముగ నున్న వో అందరకును తెలిసినవిషయముమే. కాని ఈసందర్భములో వారు పైనచెప్పిన సూచన చేసిరనుటలో ఆశ్చర్యమేమియు లేదు.

*   *   *   *

ఈరక్షణపద్ధతి ననుసరించుటలో వేరొక సంగతి మనము జ్ఞాపక ముంచుకొనవలసియు న్నది. మారకపు రేటు ప్రభుత్వమువారి ఇష్టమువచ్చినట్లు హెచ్చించుటకు తగ్గించుటకు అవకాశము లుండుటవలన మనదేశపు ఆర్థిక స్థితి నీరసించుటకు ఒకరాజమార్గ మేర్పాటయి నదని చెప్పవచ్చును. రూపాయ మారకమును మనదేశపు వర్తకప్రముఖులందరును ఎదిరించు చుండగా మూడుసంవత్సరముల క్రిందట షిల్లింగు నాల్గు పెన్నులనుండి షిల్లింగు ఆరు పెన్నులకు హెచ్చుచేయుటచే ఈదేశమునుండి ఎగుమతియగు ధాన్యము, ప్రత్తి, జనుము మొద లగు వస్తువుల ఖరీదులో రూపాయకు రెండు అణాలు చొప్పున వర్తకులకు నష్టమువచ్చుచు న్నది. ఒక విధమైన ఎగుమతిసరకుకు ఇదివ రలో మనదేశస్థులకు ౧౫ రూపాయలు వచ్చు చుండగా ఇప్పుడు హెచ్చుమారకము మూల ముగ సుమారు రు. ౧౩-౧౨-౦ లు మాత్రము వచ్చుచున్నవనిన ఈమారకములో మార్పువలన ఎంతనష్టము గలుగుచున్నదో స్పష్టమగును. ప్రస్తుతము మనదేశపు విదేశ వర్తకము దీనస్థితిలో నున్నదనిన దానికొక ము ఖ్యకారణము ప్రభుత్వమువారి మారకపురే టువిధానమే. వర్తకులు సరకును ఎగుమతిచే యుట కిష్టపడకయున్నారు. సరకంతయు బజారులో బేరములేక పడియున్నది. ఇప్పటి కైనను ప్రభుత్వమువారు తమ పట్టుదలను వదలి మారకపురేటు తగ్గించెదరేమోయను టకు సూచనలేవియు కానవచ్చుటలేదు.

*   *   *   *

హిందూదేశ పరిశ్రమాభివృద్ధి సక్రమ ముగ జరుగవలెనన్న దానికి కావలసిన ముఖ్య

పరికరములలో ధనసాహాయ్య మొక్కటై యున్నది. మన దేశపరిశ్రమలలో ఎక్కువమొత్తము విదేశధనసాహాయ్యమువలన పోషింపబడు చున్నవి.— విదేశస్థులు ముఖ్యముగ ఇంగ్లీషు వారు—మన దేశమందు స్థావర మేర్పాటుచేసు కొని వారిదేశమునుండి మూలధనమును గొని వచ్చి ఇచ్చట ఫ్యాక్టోరీలు, మిల్లులు స్థాపించి పరిశ్రమల నభివృద్ధిచేసి వాటివలన వచ్చులాభమునంతను తమతమ దేశములకు తీసికొని పోవుచున్నారు. ఇట్లు మన దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికై పెట్టిన పెట్టుబడిలో విదేశమూలధనము సుమారు ౧౦౦౦ కోట్లు రూపాయిలుండునని మనము అంచనా వేయవచ్చును. ఈధనముపై వచ్చురాబడి పైదేశములకు పోవుటయేకాక దానికి వడ్డిక్రింద ప్రతిసంవత్సరమును సుమారు ౨౦ కోట్ల రూపాయలు మనము విదేశస్థులకు చెల్లించవలసి వచ్చుచున్నది. ఈ సందర్భములో మన మాలోచింపవలసినది మన దేశములో పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన ధనము లేదా యనువిషయమై యున్నది. హిందూదేశమునందు మూలధనము లేదనువాదము వట్టి నిర్హేతుకమైనట్టియు, నిస్సారమైనట్టియు వాదనయై యున్నది. కాని దేశమందు కలధనమును సరియగువిధమున బయటకు తీసికొనివచ్చి పరిశ్రమాభివృద్ధికై దానిని వ్యయపర్చుటకు తగిన సాధనములు సదుపాయములుమాత్రము కావలసినన్ని లేవని మన మొప్పుకొనవలసి యున్నది. అట్టిసాధనములు కల్పించి సదుపాయములు చేయుటయే ప్రస్తుతము కర్తవ్యాంశమని వేరుగ చెప్పవలయునా?

ఇదివరలో మన దేశమందున్న బ్యాంకులు అనగా ఇంపీరియల్ బ్యాంకు, ఎక్స్ఛేంజి బ్యాంకులు, జాయింటుస్టాకు బ్యాంకులు—ఈ పరిశ్రమలకు పెట్టుబడిధనమును ఏర్పాటు చేయుటలో కొంతపనిచేయుచున్నవి. కాని అవి పూర్తిగ ఈపనికిమాత్రమే ఏర్పాటై యుండక పోవుటవలనను, వాటిముఖ్య కార్య ప్రణాళికలు వేరుగ నుండుటంబట్టియు పరిశ్రమలకు పెట్టుబడి పెట్టి వాటి నభివృద్ధిచేయుపనియందవి ఎక్కువ శ్రద్ధవహించుటకు వీలులేకున్నది. కాన మన దేశపారిశ్రామికాభివృద్ధికి ప్రధానముగ కావలసినది దేశీయుల ధనముతో ఏర్పాటుచేయబడి ఆపనికొరకే ఏర్పాటు కాబడిన పారిశ్రామిక బ్యాంకులై యున్నవి. అట్టిసంస్థలు ప్రస్తుతము మన దేశములో లేవనియే చెప్పవచ్చును. కొన్నాళ్లక్రిందట ఇప్పుడు గొప్ప ఉక్కు పరిశ్రమనుపెట్టి దిగ్విజయముగ నడుపుచున్న టాటాకంపెనీవారు ఒక బ్యాంకు నట్టిదానిని టాటా ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకు(Tata Industrial Bank) అనుపేరుతో ఏర్పాటుచేసి యుండిరి; కాని ఆసంస్థ కొలదికాలముమాత్రమే పనిచేసి నష్టముపొంది సెంట్రలుబ్యాంకుక్రింద మారి పోయినది. సర్ బాసిల్ బ్లాకెట్ గారు ఇండియా ప్రభుత్వపు ఆర్థికమంత్రిగ నుండగ ఆయన అధ్యక్షతక్రిందపనిచేసిన 'విదేశపెట్టుబడిధనపుకమిటీ' (Fxternal Capital Committee) వారి ఎదుట

వచ్చినసాక్ష్యములో హిందూదేశమున కంతకును పరిశ్రమలకు పెట్టుబడిపెట్టు బ్యాంకొకటి యుండవలెనను సూచన చాలమందిచే చేయబడెను. వారు దానినిగురించి పరిపూర్ణాభిప్రాయము నేమియు నీయకపోయినప్పటికిని అట్టి సంస్థయొకటి ముఖ్యావసరమని ఎల్లరును అంగీకరించినదే. దేశము మొత్తమున కంతకును ఒక ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకు నేర్పాటుచేసి దాని ఆదరణక్రింద పనిచేయుటకు ప్రతిరాష్ట్రము నందును రాష్ట్రీయ ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకులను జిల్లా బ్యాంకులను స్థాపించి పనిచేసినచో 'పారిశ్రామిక పెట్టుబడి' ధనసమస్య చాలవరకు పరిష్కారమగును. వ్యవసాయదారులకు పెట్టుబడిధనము సమకూర్చుటకును, వారిని వారి దుర్భర ఆర్థికస్థితినుండి తొలగించుటకును భూమి తనఖా బ్యాంకులు ఎంత అవసరమో పరిశ్రమాభివృద్ధి సక్రమముగ సాగుటకును, పరిశ్రమల నేర్పాటుచేయువారికి కావలసిన మూలధనమును సమకూర్చుటకును పైనచెప్పబడిన ఇండస్ట్రియల్ బ్యాంకులంతఅవసరము.

* * * *

మనదేశమందు చిన్న చిన్న పరిశ్రమలనేకములు చిరకాలమునుండి యుండినప్పటికిని ప్రస్తుతకాలములో కొంతవరకు వాటికి తగినపోషణ లేకపోవుటవలనను, కొంతవరకు విదేశపుసరకులయొక్కయు, ఇతరమిల్లుసరకులయొక్కయు పోటీవలనను అవి దినదినముక్షీణించుచు వచ్చుచున్నవి. వాటిని పునరుద్ధరించుట వలన దేశమునకు మహోపకారమని వేరుగ చెప్పవలయునా? ఆపనికి పైనసూచించిన బ్యాంకులు సహాయకారులుగానున్నట్లుఇంకేసంస్థలు నుండవను విషయముకూడ నిర్వివాదాంశము. అవి కొద్ది వడ్డీపై చాలకాలమునకు తీర్చుటకు వీలైన అప్పులను తగినంతహామీపైన ఈపరిశ్రమలకు ఇచ్చుచుండిన చాలలాభముగనుండును. ఈబ్యాంకులలో ప్రజాసామాన్యమునకు నమ్మకము కలుగునట్లుగా ప్రభుత్వమువారు కొంత ధనమును డిబెంచర్ల(Debentures) మూలముగ వాటియందుంచి ఎప్పటికప్పుడు అవి సరిగ పని చేయుచున్నవో లేవో చూచుచుండుట కూడ అవసరము. ఏదైన పరిశ్రమలు స్థాపించినవారు వాటియందు అప్పు తీసుకొనునప్పుడు ఆపరిశ్రమలస్థితిగతులను పూర్తిగ విచారించి వాటికి సహాయముచేయుట అవసరమో కాదో తెల్పుటకు సలహాసంఘములను అచ్చటచ్చట ఏర్పాటు చేయుట ముఖ్యము. తగినంత జాగ్రత్తతోను శ్రద్ధతోను ఈపనియంతయు నిర్వర్తించినచో దేశపరిశ్రమలకు ఎక్కువ ప్రోత్సాహము కలుగుననుటలో సందేహము లేదు.

* * * *

పరిశ్రమాభివృద్ధికి కావలసిన ముఖ్య పరికరములలో పరిశ్రమలలో పనిచేయువారొకరై యున్నారు. ఫ్యాక్టోరీలలోను మిల్లులలోను పనిచేయు కూలివారిని పరిశ్రమ యజమానులు సరిగ చూడకపోవుటచేతను, వారికి తగిన వేతనముల నీయకపోవుటవలనను పరిశ్రమాభివృద్ధికి

చాల ఆటంకము కలుగునని వేరుగ చెప్పనక్కర లేదు. పరిశ్రమాభివృద్ధి సరియైనపద్ధతులపై జరుగకపోవుటచే ఒకేపనికి సంబంధించిన కూలివారి బృందము బయలు దేరుటకుకూడ వీలు లేకుండ నున్నది. ఫ్యాక్టొరీలలో పనిచేయువారు పూర్తిగ ఆపనియందే యుండక సాధారణముగ వ్యవసాయపరిశ్రమలమధ్య నూగులాడుచుండుట సామాన్యముగ మనదేశములో జరుగుచున్న విషయము. పరిశ్రమాభివృద్ధి సంపూర్ణముగ జరిగిన, వ్యవసాయము నవీనపద్ధతులపై సాగుచుండిన ఏపనిలో పనిచేయువా రాపనిలో కేటాయింపుగ నుండుట తటస్థించును. అప్పుడే వ్యవసాయము కాని, పరిశ్రమలు కాని ఆటంకము లేక వృద్ధిపొందుటకు వీలుండును. పనిచేయువారు అదియు ఇదియు కాని సందిగ్ధావస్థలో నున్నంత కాలము పరిశ్రమ లభివృద్ధి పొందజాలవు; దానివలన పనిచేయువారలకుకూడ అనేకనష్టములు కల్గును. పనిచేయువారి సమస్యలన్నియు చర్చించుట కిది తావు కాదు. పరిశ్రమాభివృద్ధికి సంబంధించినంతవరకు మాత్రమే వారి సంగతి చర్చించుట అవసరము. ఏపనికైన ధన మెంత ముఖ్యమో మానవసహాయము కూడ అంతే ముఖ్యమైనదే. మనదేశ పరిశ్రమాధికారులు ఈసంగతిని గమనించి ప్రవర్తించిన దేశక్షేమమునకు చాలసహాయము చేసినవారగుదురు.

విరహావతి

వేంకట కాళిదాస కవులు (ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషత్తు)

చిక్కువడి మాసిపోయి నీ చికురజాల
మకట, సంస్కారశూన్యమై యమరు నేల?
తేనియలు ద్రావఁ బూవుపొత్తిళ్లఁ జేరి
ధూళి నొదిగిన షట్పదపాళి రీతి.

సహజరూపలావణ్యతేజములతోడ
శోభితమ్మగు నీవయఃప్రాభవమ్ము
దాగియున్నది నీవిషాదపుఁ గలంత
లల్లుకొనియున్న భావోదయముల తెరల.

కానఁబడనివస్తువునకుఁ గాంక్షలూర
వెట్టియన్వేషణమ్ముఁ గావించునట్లు
విరహవైవర్ణ్యవైముఖ్య పరిచితమ్ము
లైన కన్నులఁ ద్రిప్పుచు నరసెదేల?

గళితవలయమ్ములైన నీకరము లిప్ప
డనుగుణములగు సంజ్ఞల నభినయించి
తావకహృదంతర రహస్యభావనముల
నొక్కటొక్కటె యెఱిఁగించుచున్న వబల!

ఏమనోజ్ఞగళమ్మున కింతి, నీదు
కేలుదోయి మ్లానత లేని పూలమాల
యై వెలుంగునో? యపుడు నవ్యప్రమోద
చిహ్నములు నీముఖమున వసించునేమొ?

ఆగవాక్షమ్మునొద్ద నిత్యము వసించి
వీథిఁ గన్గొందు వేటికి విసువులేక,
మారుపేలేని నయనయుగ్మమ్ముతోడ,
సఫలమేకాని వాంఛాప్రసక్తితోడ?

సాంధ్యవేళల నెన్నియొసారు లేను
నిన్నుఁ గనుఁగొంటిఁగాని తన్వీలలామ,
నీవ్రతమ్మున కర్థమ్ము నీవిచిత్ర
జీవితమ్మున కర్థమ్ము చెప్పలేను.

చిత్రము 3

చిత్రము ౪

చిత్రము ౫

చిత్రము ౬

మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మ గారు

కళాప్రపూర్ణ, వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులువారు

భావశబలత

దర్పునకు భయంకరుఁడు; దాపునకు అభయంకరుఁడు. విమతులకు పులి; విశ్వాసభాజనములకు చెలి. చనవుమించిన నేస్తము; సమరసమైన ప్రసంగము. తండ్రివంటి బుద్ధి. స్వార్థమూర్తి. కోపము వలె క్రోధమును తాత్కాలికము. ఐహికావతారము. ఆముష్మికచింతకు దూరము. పదార్థజిజ్ఞాసయే కాని పరమార్థదృష్టి కలిగినదికాదు. ప్రత్యక్షప్రమాణమేకాని పరోక్షానుభూతియందు నమ్మకము కుదురలేదు. ఆచారకాండ కతీతుఁడు. దాపరిక మెఱుఁగని ధనకాంక్ష, దారిద్ర్యమును మిగిలిన దైన్యము. దర్పమునను దాక్షిణ్యము మెఱయుచుండెడిది. ప్రత్యక్షమున స్తుతి, పరోక్షమున నింద. స్తుతిపాఠమున భావ్యశాంతి చేసినాఁడు; ఉపాలంభనమున శంకరాభరణవర్ణమును, జంపె జోడించి మూఁడవ కాలమున ముక్తాయించినాఁడు. మాటపెద్ద; మనసుపేద. పరోపకృతికి వెనుదీయలేదు; పరశ్రేయ స్సహానమునకు మునుకొనలేదు. నిమ్నోన్నతమగుచూపు. శుక్రునకుఁ బాఠము సెప్పఁగల నీతికోవిదుఁడు; కాని ప్రయోగ కౌశలము చాలదు. లౌకికాలౌకికములకు మధ్యవర్తి. లౌకికులలో అలౌకికుఁడు; అలౌకికులలో లౌకికుఁడు. స్వపరభేదముల కెడమిచ్చుబుద్ధి. దవ్వులవారినిఁ జూడఁ గుతూహలపడలేదు. దండనున్న వారిని వీడ నిష్టపడలేదు. భోగము లేదు. త్యాగము లేదు. ధనికుఁడుగాఁడు-దరిద్రుఁడుగాఁడు. డబ్బులేదని వగవని గడియలేదు. డబ్బులేని నిమిషము లేదు. పైసా చేతికివచ్చినక్షణమునుండి పప్పుబెల్లమే. ప్రాచీధనమును మిగిల్చిన పాపమునఁ బోలేదు. ఆర్జించినదానిలో ఆఖరుకు మిగిలినది లేవడి.

సందర్భశుద్ధి సద్యస్స్ఫురణము సహజములు. శారదాదేవికి ఆయన చేసినకైంకర్యము నిస్తులము. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లవాఙ్మయములందలి గణ్యగ్రంథములలో జదువక విడిచిన పంక్తి యుండదు. చదివి మఱచిన అక్షర ముండదు.

విద్యావ్యాసంగమందలి ఆయాసక్తతకు ఆయాస్థకు ఆచింతనాపరత్వమునకుఁ దనివి యెక్కడ? ఆ యభినివేశమునకు, ఆ వైదుష్యమునకు, ఆమనీషకు ఉపమానమేది? నిత్యనైమిత్తికములయందుఁ దప్ప ఉద్యోగకాలమున కలాశాలలో ఉపన్యాసవేదికమీఁద నిలిచిన ఆ నలువది నిమిషములు తప్ప ఇంటను, కలాశాలలోను కుడిచేత కలము, ఎడమచేత పుస్తకము బట్టి సమాధియం దుండవలసినదే. పఠనమో రచనయో నిరంతరము సాగుచుండవలయును. నడుమ విశ్రాంతియనునది యుండఁ

గూడదు. ఏ నిముసమునను భ్రమప్రమాద ము లా జీవిని చేరలేదు.

నిరర్గళమైన పండితుఁడు. నిశ్శంకమైన ప్రామాణికుఁడు. ఆతన్మయతలో 'అవిదిత గతయామా రాత్రిరేవ వ్యరంసీత్' అనిన నతిశయోక్తి కాదు. ఇట్టిరాత్రు లెన్ని! అనుప మేయధారణాశక్తి. ఆరూఢప్రజ్ఞ. సారస్వత మున సమగ్రుఁడు. విద్యావినోది - వక్త. సభా రంజకుఁడు. చాటూక్తులలో చతురుఁడు. శా బ్దికుఁడు. లక్ష్యలక్షణాధికారి - నియంత. రసో పాసిత - రసద్రష్ట - రసస్రష్ట. వాఙ్మయమ థనమునను వ్యాఖ్యారచనలయందును పాతా ళహోమము చేసిన మైరావణుఁడు.

అరమరికలు లేని గురుఁడు. సాధుమార్గ మున లాలించి శిక్షించిన శిష్యవత్సలుఁడు, శిష్యసంపన్నుఁడు. ఆయన శుశ్రూష చేసిన వా నిది భాగ్యము. శైక్ష్యుని చిత్తవృత్తి కనుగుణ ముగ బోధించిన నిపుణులలో గణ్యుఁడు. ఛా త్రులాయనయెడ నభక్తికమగు భయముతో వర్తించిరి. కలాశాల సహాధ్యాపకులు మొద లు ప్రిన్సిపల్ వఱకు ప్రీతి పురస్సరమగు జాగ్ర త్తతో మెలఁగిరి.

శబ్దమఞ్జరితోఁ బ్రారంభించి రఘువంశ మేఘసందేశాది సంస్కృత కావ్యములను పరి ష్కరించి తెలుఁగువారికిఁ దంగేటి జున్ను చేసి నాఁడు. కథాసరిత్సాగరమును తెనిఁగించి దేశమునకు తెలుఁగు వాక్యరచనాది సంప్రదా యముల నేర్పినాఁడు. శాకుంతలప్రముఖ సంస్కృతనాటకము లందలి రసము దేర్చి తెలుఁగు దొన్నెలలో నించి పంచి నాఁడు. ప్రతాపరుద్రీయమును రచించి రూపకమునకు దృష్టాంత మొసఁగినాఁడు. యుగంధరునివంటి మహామంత్రిని, చెకుముకివంటి నీతిదక్షుని, విద్యానాథునివంటి రాజకార్యధురంధరుని సృజించి తెలుఁగువారిలో బ్రదుకుఁడని యమృ తాశీర్వాద మొసఁగి విడిచినాఁడు. ప్రసన్న రాఘవనాటక విమర్శలం బ్రయోగించి జయ దేవాదుల వాసి గాపాడినాఁడు. నైషధమును వ్రచ్చి సర్వంకషము చేసినాఁడు. ఆముక్త మాల్యదకు సంజీవనిం గూర్చి మూర్ఛ దేర్చి నాఁడు. ఆలంకారికమతము గఱపినాఁడు. సార్థకప్రయోగాది వాక్యరచన మీఁద ను, శైలిమీఁదను నిజసంప్రదాయమును నిజమై లక్షణ్యమును ముద్రించినాఁడు. తన ఆర్జించిన విజ్ఞానము సర్వము గ్రంథకరండముల భద్ర పఱిచి ఆంధ్రులవశము చేసినాఁడు. ధన్యోస్మి యని శబ్దబ్రహ్మమున లీనమైనాఁడు. అక్షర పద మందినాఁడు. జీవయాత్ర విషమగతికి లోనై నను అఖండజాతకుఁడు.

అనవసరముగ కయ్యమునకుఁ గాల్దాప లేదు. పైకొన్నవానిని బజాయించి పల్లటీ లొట్టింపక వదలలేదు స్నేహితులై శఠించిన వారికన్న శఠించి స్నేహితులైనవారే ఈ జాతకున కెక్కుడు మంది. బాల్య యౌవన కౌమారవార్ధక దశలన్నియు సంతతభాషాను రక్తితో గడపి కడతేఱిన యేకపత్నీవ్రతుఁడు.

ఆయన శిష్యవాత్సల్యమునకును శారదకుఁ జేసిన ఉడిహోనిఉడిగమునకును నమస్కారము.

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెని

జగత్ప్రసిద్ధిగల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు, అత్తరులు

మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హెయిరాయిలు (రిజిస్టర్డు):– తలనూనెలలో సాటిలేనిది. సంపన్నులు మెచ్చినది.
వెల సీసా 1 కి రు. 1-0-0

వైట్ రోజ్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిస్టర్డు):—గులాబీపువ్వులనిజసౌరభ మిందుగలదు. రోజాపూవుల కాసక్తి గలవారి కామోద మొసగును.
వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోకోనట్ హెయిరాయిలు నెం. 777 (రిజిస్టర్డు):—కొంకాయనూనె తలనూనె కుపయోగించుదని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు సిద్ధము చేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియదు. ఈ 777 నెం॥ రులో (రిజిస్టర్డు) చేసిన ఈ కొంకాయనూనె శుద్ధిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి సూక్ష్మసువాసనాసంకలితముగా జేయబడినది. అందుచే అందరిచే మెప్పునొందినది. వెల సీసా 0-14-0

పుష్పమాలతీ హెయిరాయిలు (రిజిస్టర్డు):—మాలతీ పుష్పసువాసనతో అతిమనోహరమై హృదయరంజకమై యొప్పు తలనూనె యిది.
వెల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సువర్ణమాలా హెయిరాయిలు (రిజిస్టర్డు):—యిది సర్వజనాదరణీయమైన సుకుమార సువాసనగల తలనూనె.
వెల సీసా 1 కి రు. 0-9-0

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

ఆటో మధుకర్ నెం. 777:—ఈ అత్తరువందుగల సొగసైన పూలవాసనచే మోహితులై అనేకమంది యీ అత్తరును తమ యభిమానసౌరభముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారి యుపయోగించినచో సర్వదా వరించిపట్లగును.
వెల ½ ఔ. సీసా 1 కి 1-12-0 ¼ ఔ. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓటో కుసుమాల్ (రిజిస్టర్డు) పరిమళమూలం దపూర్వచిత్రములు:—అప్పుడు కోసిన పూవులవాసన యీ అత్తరువందు కలదని సౌరభప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. సారా అరఖులతో చేర్చిన యితర అత్తరులను జూచి విసుగుచెందినవారి మనోభీష్టమునకు తగిన అత్తరు. నిది సుకుమారమైన సూక్ష్మసౌరభము వెదజల్లును.

వెల ½ ఔన్సు సీసా రు. 2-9-0 ¼ ఔన్సు సీసా రు. 1-0-0

నెం. 777 ఓటో జాస్మిన్, ఓటో హీనా, ఓటో రోజ్, ఓటో లిలీబ్లాజం, ఓటో మస్క్, ఓటో నీరోలీ, ఓటో బకూల్, ఓటో సురంగి ప్రతిది వెల ½ ఔన్సు సీసా 1 కి రు. 1-12-0 ¼ ఔ. సీసా 1 కి రు. 1-0-0

పాకింగు పోస్టేజీ ప్రత్యేకము. రెండణాలుచీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరి సీసా లేక కోరిన తలనూనెలు ఏ రెంటినైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. వీనికిబదులుగా వేనినైనను అంగీకరించకుడు. ఘరానాగల ఔషధముల దుకాణములన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

కతియవారు ట్రేడింగు కంపెనీ, బొంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజంట్లు:—కాదర్ సాహెబు అండు సన్స్

విష్ణుకుండి మూడవమాధవవర్మ ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషచ్ఛాసనము

శ్రీ. శే. కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావుగారు

శాసనప్రాముఖ్యము

తూర్పుచాళుక్యులకు (౬౧౦) పూర్వము దక్షిణకళింగము, వేంగీరాజ్యము[2] అన బరగు హిందూదేశ ద్వీపకల్ప ప్రాక్తీరభాగ మును పరిపాలించిన రాజులను గుఱించి మన కంతగా తెలియదు. మహమ్మదీయుల పరిపాల నమున ఉత్తరసర్కారు[3] లనుపేర వ్యవహ రింపబడినదికూడ ఇంచుమించుగ ఈ భాగమే. ఉత్తరమున[4] ఏ కొద్దిభాగము నవో తక్క మిగి లిన ప్రదేశ మంతటను తెలుగుమాటలాడు వారు నివసించుచున్నారు. రెండవ పులకేశియు, రాజమహేంద్రవర పూర్వచాళుక్యవంశ ప్రతి ష్ఠాత యగు ఆతనిసోదరుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధను డును ఈ ప్రదేశమును జయింపక పూర్వము వేఱువేఱు వంశములకు సంబంధించిన రాజు లనేకులు దీనిని పరిపాలించినట్లు చిల్లరగ దొర కిన తామ్రశాసనములననుసరించి తెలియ వచ్చుచున్నది. ఇక్ష్వాకుల[5], బృహత్ఫలాయన[6]

---

1. [ఈశాసనమును ప్రకటనార్థము శ్రీలక్ష్మణరావు గారు కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువారి 'జర్నల్ ఆఫ్ ది డిపార్టుమెంట్ ఆఫ్ లెటర్స్'కు ౧౯౨౩ లో పంపిరి. కాని యిది వారు దివంగతులైన యనంతరము ౧౯౨౮ లో కాని ఆ 'జర్నల్'నందు ప్రకటింపబడ లేదు. ఆంధ్రదేశచారిత్రమున కిది ముఖ్యమైన దగుట చేతను, ప్రధానములైన వారిశాసన వ్యాసములలో నిది యొకటి యగుటచేతను వారి యీవ్యాసము ననువదించి యిందు ప్రకటించుచున్నాను.—మ. సో. శర్మ].

2. అసలు కృష్ణాగోదావరి నదులకు మధ్యనున్న సముద్రతీరస్థదేశమే వేంగీనాడు; కాని చాళుక్యులు దానిని జయించిన తర్వాత సాధారణముగ వారి రాజ్య మునకే ఆపేరు వాడువారు. మొదటి రాజరాజు (౧౦౨౨-౧౦౬౩) కాలమున రచియింపబడి, అతనికే అంకిత మీయబడిన ఆంధ్రమహాభారతమున రాజమహేం ద్రవరము వేంగీదేశంబునకు నాయకరత్నంబుగ నుండినట్లు వర్ణితమైనది [ఆదిపర్వము, ౧-౮].

3. సర్కారను పదమునకు భూవిభాగము లేక జిల్లాయను నర్థము వాడియున్నారు. ఈ ప్రాంతమును మహమ్మదీయు లాక్రమించినప్పటినుండి ఉత్తరసర్కారు లను పేరు వాడుకలోనికి వచ్చెను. అప్పు డివి అయిదు సర్కారులు: అవి ఏవన, ముర్తుజానగరు, ముస్తఫా నగరు, ఏలూరు, రాజమహేంద్రవరము, శ్రీకాకుళము ఇవి యిప్పుడు పెక్కుసరిహద్దుమార్పులతో గంజాం, విశాఖపట్టణము, గోదావరి, కృష్ణ, గుంటూరు అను పే బరగుచున్నవి. సంవత్సరమునకు ౫౦,౦౦౦ల పౌనుల కిస్తుకట్టి నిజామువారు ౧౭౬౬. లో ఈ సర్కారులను కుంఫిణీ (తూర్పు ఇండియా కంపెనీ) వారి కిచ్చివేసిరి. క్రీ. శ. ౧౮౨౩ లో కుంఫిణీవారు నిజామువారి ౧౧౬,౫౦,౦౦౦ లిచ్చి ఆప్రభువు కుత్తరసర్కారుల పైనుండు హక్కులను తొలగించిరి.

4. గంజాములోని యుత్తరభాగమునందలి దే భాష ఓఢ్రము.

5. జగ్గయ్యపేట స్తూపశాసనములు, Ind.Ant Vol, XI, P, 286.

6. కొండముది శాసనము, Ep. Ind., Vo VI, P. 315.

శాలంకాయన[7], పల్లవ[8], విష్ణుకుండి[9] వంశజుల శాసనములు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ ఈ ప్రదేశమున చాల దొరకినవి కాని యీ వేఱు వేఱు వంశములు వేనితరువాత నేవి పాలించినవో యీ పరస్పరసంబంధమును దెలుపు కాలము మాత్రము తెలియుటలేదు. ఈరాజుల కాలనిర్ణయమునకు గల యాధారమెల్ల వారి తామ్రశాసనములలోని లిపియే. దీని యాధారమున కాలమును తృప్తికరముగ నిశ్చయింప గాదని శాసనపరిశోధకులకు బాగుగ దెలిసిన విషయమే. ఇట్టి సందర్భములలో విష్ణుకుండి మూడవ మాధవవర్మయొక్క యీ ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషచ్ఛాసనము చాల ముఖ్యమైన దని భావించుచున్నాను; ఏలయన తూర్పు చాళుక్యవంశమునందలి మొదటి ప్రభువుకు సమకాలికుడును, ప్రాయికముగ అతనిచేత జయింపబడినవాడును కాదగు విష్ణుకుండివంశపు కడపటిరాజు కాలమును సరిగా నిర్ణయించుట కిది యాధారపడుచున్నది. ఈ కాలము నాధారముగా గొని చాళుక్యులకు పూర్వము వర్ధిల్లిన చాలవంశముల కాలమును అంత కష్టము లేకుండ నిర్ణయింపవచ్చును.

శాసనచరిత్రము

గోదావరి జిల్లా పొలమూరు గ్రామమున తూర్పుచాళుక్యవంశమునకు చెందిన మొదటి జయసింహావల్లభుని శాసనముతోపాటు ఇది భూమిలో పూడిపోయియుండగా ౧౯౧౩ లో దొరకినది. కాకినాడ వాస్తవ్యులు శ్రీ దుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశరావుగారు ఒక తెలుగు పత్రిక(? ఆంధ్రభారతి) లో ఈ శాసనపాఠమును బ్రకటించియున్నారు. అటుపిదప ఈ శాసనమును ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యస్థానమునకు బంపిరి. తరువాత నిది మద్రాసు గౌనర్మెంటుశాసనశాఖవారి కంపబడినది. ఇది ఆ శాఖవారి ౧౯౧౩-౧౯౧౪ వ సంవత్సరపు నివేదికలో[10] ౭-వసంఖ్యగలతామ్రశాసనముగ నమోదయినది. మద్రాసు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తువారి వస్తుప్రదర్శనశాలయందు భద్రపఱుపబడియున్న అసలు శాసనమును ప్రతిబింబములతో గూడ మొట్టమొదటిమాఱు (ఇంగ్లీషులో) వివరణ వ్యాఖ్యానములతో బ్రకటించుచున్నాను.

ఆకారాదికములు

ఈ శాసనమున నాలుగు రాగిరేకులు కలవు. ఒక్కొక్కదాని పొడవు $6\frac{3}{8}''$; వెడల్పు

7. నందివర్మ కొల్లేరు శాసనము, Ind. Ant., Vol II, P. 175; బర్నెల్ "సౌత్ ఇండియన్ పేలియొగ్రఫీ" పుట ౧౪, ప్లేటు ౨౦, ౨౧; విజయవర్మ పెదవేగి శాసనము, Ep. Ind,, Vol. IX, p. 56.

8. మైదవోలు శాసనము, Ep. Ind., Vol. VI, p. 84; చెందలూరు శాసనము, Ep. Ind., Vol. VIII, p. 233..

9. ఈపూరు శాసనము, C. P. 12 of 1919-1920; రామతీర్థము శాసనము, Ep. Ind., Vol, XII, p. 133; చిక్కుళ్ల శాసనము, Ep. Ind.,Vol, IV, p. 193: C. P. 11 of 1919-1920.

10. Ep. Reports (S.C.), 1914, p. 102, Para. 35.

2½". ఇవి ఒక రాగి కడియమునకు తగిలించి యున్నవి. ఆ కడియము మందము ¼". రేకులును, కడియమునుగలసి దాదాపు 41½ తులముల యెత్తున్నవి. మొదటి రేకు, చివరరేకు మిగిలిన రెండవ, మూడవ రేకులకంటె పలుచనగ నున్నవి. ఇందువలన వానిలో నచ్చటచ్చట బెజ్జములు పడినవి. మొదటి రేకు దిగువభాగమున కొంచెము పగిలినది. అందువలన ఒకటి రెండక్షరములు చెడిపోయినవి. అసలు కడియమున కతుకుకొని పోయియుండు ముద్రిక పగిలిపోయి ఎచ్చటనో పోయినది. దానిలోని చిన్న భాగముమాత్రము కడియపు కొనలలో నొకదాని కంటిపెట్టుకొని యున్నది. కడపటి చాళుక్యుల శాసనములలో వలె ఈ రేకుల కొనలు అక్షరములను గాపాడుట కంచులుగ తీర్చబడి యుండలేదు. ఇది చాళుక్యులకు పూర్వపు శాసనములయొక్కయు, మొదటి చాళుక్యశాసనముల యొక్కయు లక్షణములలో నొకటి. మొదటి పల్లవ, శాలంకాయన, విష్ణుకుండిరాజుల శాసనములన్నియు నిట్లే యుండును. క్రీ. శ. అయిదవ, ఏడవ శతాబ్దులకు మధ్యకాలపు రాగిశాసనములు పెద్దవిగను, బరువుగను నుండు కడపటి వేంగీచాళుక్య తామ్రశాసనములకు భిన్నముగ పలుచగాను, చిన్నవిగాను నుండును.

భాష

ఈ శాసనభాష యంతయు సంస్కృతము. ౧౪-౧౬ పంక్తులలో శాసనకర్త రచియించిన శ్లోకము తక్క తక్కిన శాసనమంతయు గద్యముననే కలదు. శాసనము కడపట ౨౯-33, 3౫-౪౧ పంక్తులలో స్తుతి శ్లోకములును, వ్యాసగీతశ్లోకములును గలవు. ౨౯-33 పంక్తులలోని శ్లోకములు స్వయముగ శాసనకర్త రచియించినవో లేక ఏ శాసనములలోనుండి యైనను, గ్రంథములలో నుండి యైనను తీసికొన్నవో తెలియదు. సంస్కృతపద్యరచనము, గద్యరచనము శాసనకర్తకు క్రొత్త యని తోచును. ౧౪-౧౬ పంక్తులలోని అనుష్టుప్ శ్లోకమున సాహిత్యగుణము ఏదియు నున్నట్లు కనిపింపదు. అందువలన ఏదో 'బంధము' కాని లేక యేదో చారిత్రకవిషయము కాని తెలుపుటకది యుద్దేశింపబడలేదుకదా యని సంశయము కలుగుచున్నది. దానినిగురించి పెక్కుమంది విద్వాంసులను సంప్రతించినప్పటికి అందు గూఢార్థమున్నట్లు నాకేదియు పొడకట్టలేదు.[11] ౨౯-3౧పంక్తు

11. ఈ పైభాగము వ్రాసిన పిదప ఈ శ్లోకములోని గూఢార్థమును దెలిసికొనుటకు తోడ్పడు నొక యభిప్రాయము తట్టినది. ఈ యూహ సరియైన దగునో కాదో యని ఇంకను నాకే యనుమానముగ నుండుట వలన దిగువ "ఫుట్ నోటు"లో దానిని తెలుపుచున్నాను. కైశవం సత్త్వం, పైండవం కాంతిం, విక్రమాదాప్త భూరిభూః అను పదములలో శ్లేష కలదని నా యనుమానము. విక్రమ మనగా పరాక్రమమును, విక్రమనామాంకితుడైన రాజును. మూడవ మాధవవర్మకు సమకాలికుడైన చాళుక్య మొదటిపులకేశి భూపతికి రణవిక్రమ యను బిరుదము కలదు. రెండవ పులకేశి అయ్యవళి (Aihole) శాసనమునుబట్టి అతనితాతయైన మొదటి పులకేశి వాతాపి జయింపక పూర్వము ఇందుకాంతి యను నగరమున నుండినట్లు తెలియుచున్నది (శ్లో. ౬) [ఇండి.

లలోని మొదటిశ్లోకమున అనుష్టుప్ చరణమున నుండవలసిన వానికంటె ఒకమాత్ర ఎక్కువగ నున్నది. ౩౦-వ పంక్తిలో "శ్రేయా కీర్తిః" అనునది "శ్రేయఃకీర్తిః" అనియు[12], "మహామాత్ర యోధయో స్తేషాం" అనునది "మహామాత్ర యోధయో స్తయోః" అనియు నుండవలెను.

లిపి

లిపి క్రీస్తుశకము ఆఱేడు శతాబ్దులలో తూర్పుతీరమున వాడుకలోనుండిన తెలుగు కన్నడ లిపి. ఇది నాలుగైదు శతాబ్దులనాటి శాలంకాయనుల 'వేంగీలిపి' అని "బర్నెలు[13]" పేరు పెట్టిన లిపియొక్క క్రమపరిణామమును సూచించుచున్నది. ప్రాయికముగ నిది 'ఇండియన్ పేలియోగ్రఫీ' అను గ్రంథమున "బూలరు" "కన్నడ-తెలుగు లిపియొక్క ప్రాతవడ్డ రూపము" ("ఆర్కాయిక్ వెరయిటీ ఆఫ్ ది కెనరీస్ అండ్ తెలుగు ఆల్ఫబెట్"-౧౨, ౧౩, ౧౪, ౧౭ కాలములు-ఏడవప్లేటు) అని చెప్పినదాని కడపటి పరిణామమే. అదొం యుద్దేశప్రకారమిది వేంగీచాళుక్యులలోని మొదటి ఇరువురు ప్రభువుల పరిపాలనాంత్యకాలమువఱకు వాడు

అంటే. పం ౭, పు ౨౩౯-లో ఈశ్లోకమునకు ఫ్లీటు దొర యిచ్చిన యర్థమును, "ఆర్క్యాలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ వెస్టరన్ ఇండియా" అను గ్రంథము, మూడవ సంపుటము, పుట ౧౩౬-లో బర్గెస్ దొర యిచ్చిన యర్థమును జూడుడు]. "కైలాసం సత్త్వం" అనగా విష్ణువుయొక్క బలము అనికాని లేక గిరిదుర్గమైన పారివత్ర కోట యనికాని యర్థము కావచ్చును. సత్త్వమునకు సంస్కృతమున గిరియనికూడ అర్థము కలదు (?). ఎవనియొక జయసింహుడను వకను ఆకోటకు సైన్యాధిపతి యని ఉండికాటికశాసనమున గలదు (Ep. Ind. Voi, VIII, p. 163; Ind. Ant., Vol XXX' p. 514). డాక్టర్ డుబ్రాయిల్ (Ancient History' p. 111) అన్నట్లు ఈజయసింహుడు రణవిక్రమ బిరుదాంచితుడైన మొదటి పులకేశి తాతగారైనయెడల ఈకోట పులకేశి స్వాధీనమున నే యుండి యుండవలయును. నే ననునట్లు ద్వంద్వార్థమే యున్నయెడల, అయునది సంవత్సరములకు పైగా రాజ్యమేలిన మూడవమాధవవర్మ మొదటిపులకేశికిని, రెండవపులకేశికిని గూడ సమకాలికుడుగ నుండెననియు, అతడు రణవిక్రమ మొదటి పులకేశినుండి ఇందుకాంతినగరమును, గిరిదుర్గమైన పారివత్ర కోటను దీసికొనెనియు ఆశ్లోకమువలన స్ఫురించును. మాధవవర్మ మామగారి శ్రీపురనగరము జబ్బల్‌పూరుజిల్లాలో తేవారయి యుండెచ్చుగాపున, మాధవవర్మ ఎచ్చటనో జబ్బల్‌పూరు ప్రాంతమున మహాదేవపర్వతములలో నుండెడి హారివత్ర కోట నెట్లుసాధించెనని యనుమానింప నవసరము. అది అసాధ్యము కాదు. చాళుక్యులపై తనమామగారైన చేదిరాజుకు సహాయముచేసినప్పుడో లేక స్వతంత్రముగనో వెళ్లి మాధవవర్మ యా గిరిదుర్గమును సాధించి యుండును. అయినను నేను చెప్పుదాని కొక్కయాక్షేపము కలదు ఫ్లీటు, బర్గెస్ దొరలు ప్రకటించిన పిదప ఆయుతనశాసనమును డాక్టరు కీల్‌హారన్ దొర మరల ప్రకటించినప్పుడు (Ep. Ind, VI) అతడు తన అనువాదమున ఇందుకాంతిపదమునకు ద్వంద్వార్థము చేయలేదు.

నాకింకు కొన్నిటికి ద్వంద్వార్థములను ప్రొఫెసరు పిసోలి గారు సూచించిరి.

12. [మూలమున అసలు శ్రేయఃకీర్తి అనియే కలదు గాని 'శ్రేయాకీర్తి' యని నేను ఇచ్చుట జిహ్వామూలీయపు గుర్తు సరిగా కనబడక పొరపడబడినది. —మ. సో. శ.]

13. Burnell's South Indian Palaeography, 2nd Ed., p. 16 and plate 1.

కలో నుండెను. పరిమాణమున చిన్నవిగ నున్న యీ ప్రస్తుత శాసనాక్షరములు— శాసనమును చెక్కినవాడు అచ్చటచ్చట కొంత అజాగ్రత కనబఱిచినప్పటికి—బాగుగ చెక్కబడి సుస్థితి నున్నవి. ఇవి 'గుంద్రఖత్తు' అక్షరములు: పృథివీమూలుని గోదావరి[14], ఇంద్రభట్టారకవర్మ రామతీర్థము[15], రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ చిక్కుళ్ల[16] శాసనములలోని యక్షరములను బోలియుండును. వీటిని కుబ్జ విష్ణువర్ధనుని చీపురుపల్లి[17], తిమ్మాపురం[18] శాసనాక్షరములతో గూడ పోల్పవచ్చును. మన శాసనమునందలి కొన్ని యక్షరములు పై నుడివిన రెండుతెగగతుల శాసనములలోని యక్షరములకు మధ్యస్థమైన పరిణామమును సూచించుచున్నవి. ఈ శాసనమున సంఖ్యా సంకేతము లైదు కలవు. నాలుగు రేకుల మీదను వరుససంఖ్య లుండుటవలన ఒకటి మొదలు నాలుగువఱకు సంఖ్యలు కలవు. నాలుగవ రేకు చివర రాజుయొక్క విజయ రాజ్య సంవత్సరము ౪౮ కలదు. మొదటి రెండుసంఖ్యలు డాక్టరు బర్నెల్ ౨3-వ "ప్లేటు"లో నిచ్చిన వేంగీపల్లవసంఖ్యలవలెనే యున్నవి. మూడవసంఖ్య తెలుగులో ఇప్పుడు వ్రాయు అచ్చు ౩ వలె నున్నది. నాలుగవ సంఖ్య ఆకృతి శిలువ (†) మాదిరి నున్నది. ఈ సంకేతము అశోకలిపిలోను, పూర్వగుహా లిపిలోనుగూడ కనబడును. ఇక చిట్టచివ ౪౮-వ సంఖ్య ౪౦ సంఖ్య సంకేతమును ౮ సంఖ్య సంకేతమును కలియ జేర్చుట తెలుపబడినది. ౪౦ సంఖ్యాసంకేతము పశ్చిమ గుహాలిపిలోను, ౮ సంఖ్యాసంకేతము చిక్కు శాసనములోను గాననగును.

వర్ణక్రమము

ఈశాసనమున వర్ణక్రమమునకు సంబంధి చిన విశేషములు కొన్నికలవు. వర్గవిచ్ఛే (పం. 3), విచ్ఛేద్యో (పం. ౯౯) అను ప ములు వర్గ్గః (పం. 3) గాను, విచ్ఛేద్యో (ప ౧౮)గానుకూడ వ్రాయబడినవి. వమ (పం. ౬-౧౪లు) పదమున 'మ'కు ద్విత్వమ లేదు కాని శమ్మః (పం. ౨౨-౨3 ల అనుపదమున 'మ' కు ద్విత్వము కలద 'అప్రతిహత' (పం. ౧) లో పవర్ణద్వయమ కలదు; శౌర్య్యౌదార్య్యపదము శౌ ర్యౌదార్య్యః (పం. ౧౦)గా వ్రాయబడెన అనుస్వార మొక్కొకప్పుడు దానికిసంబంధించి యక్షరమునకు తరువాతిదానిమీద నుండు కలదు (పం. ౪౦). లేఖకు డొక్కొకప్పుడు అ స్వారమును—సంస్కృత వ్యాకరణము ప్రకా మట్లు మారని పట్టులగూడ—'మ'కార పొల్లుగా మార్చుచున్నాడు: ఉదా: పరద మ్వా (పం. 32). ౬-వ పంక్తిలో ప్రియత యః అనునది 'ప్రియతనయ' గాను, 3-వ

14. J. Bo. B. A. S. Vol. XVI p. 114.

15. Ep. Ind. Vol. XII, p. 133.

16. Ep. Ind. Vol. IV, p. 193.

17. Ind. Ant. Vol. XX, p.16; Burne S. I. Palaeography, 2nd ed., plate XXV

18. Ep. Ind. Vol. IX, p. 318.

క్తిలో వృద్ధ అనునది వ్రిద్ధగాను వ్రాయబడి నవి. వర్ణక్రమమునం గల యీ తాఱు మాఱులనుబట్టి ఆఅవశతాబ్దియంతటి పూర్వ కాలముననే సంస్కృతపు అచ్చయిన 'ఋ'కు దాని అజంతస్వరము పోయినట్లును, దానిని నరిగా 'రి'వర్ణమువలెనే ఉచ్చరించుచుండి నట్లును ఊహింపనగును. పిత్రృపథము ౧౭-వ పంక్తిలో పిత్రుగా వ్రాయబడినది. ప్రస్తుతము ఋ అను అచ్చునకు ఉత్తరహిందూదేశమున ను, దక్షిణహిందూదేశమునను రెండు భిన్న స్వరములుకలవు. ఉత్తరహిందూదేశీయులును, బంగాళీలును దానిని 'రి'గా ఉచ్చరించెదరు. దీనిని గాడోచ్చారణ మనవచ్చును. మహా రాష్ట్రులు, కన్నడులు, తెలుగులు, తమిళులు —ఈ దక్షిణహిందూదేశవాస్తవ్యులు దానిని 'రు'గా నుచ్చరించెదరు. ఇది యీస్వరము యొక్క ద్రావిడోచ్చారణ మనవచ్చును: మనశాసనమున పిత్రృ అనునది పిత్రుగ వ్రాయబడుటవలన దక్షిణమున నీ యచ్చుకు స్వరము మాఱుట కదియే యారంభమని మన శాసనము సూచించుచున్నది. ఈ శాసన మున ఈ యుచ్చుకు గాడ, ద్రావిడోచ్చారణ ములు రెండును గలవు. ప్రాయికముగ పండి తులు గాడస్వరశాస్త్రమునననుసరించుచుండ ఇతరులు (పండితులు కానివారు) వారి యిచ్ఛ వచ్చినట్లు దాని స్వరమును మార్చుచుండి రేమో.

శాసనవిషయము

దాతయైన మాధవవర్మ గోవిందవర్మ యొక్క ప్రియపుత్రుడు (పం. ౬). విష్ణుకుండి విక్రమహేంద్రవర్మపౌత్రుడు (పం. ౪). ఈవి క్రమహేంద్రవర్మ శ్రీపర్వతస్వామి పాదాను ధ్యాతుడు (పం. ౧) సామంతరాజులనేకులను జయించినవాడు (పం. ౨). గోవిందవర్మ అనేక యుద్ధములలో జయమును పొందినవాడు. ఇత నికి విక్రమాశ్రయబిరుదము కలదు (పం. ౬). మాధవవర్మ ప్రసిద్ధికెక్కిన గొప్పవీరుడు (పం. ౬-౭లు). ఇతడు త్రివరనగరభవనగతయువతీ జనవిహారణరతుడు. వేయిక్రతువులను జేసిన వాడు. పదునొకండు అశ్వమేధయాగము లను జేసెను (పం. ౧౨) అనేక సుగుణసంప న్నుడు (పం. ౯-౧౧లు). హిరణ్యగర్భప్రసూ తుడు (పం. ౧౨). ఇతనికి జనాశ్రయబిరుదము కలదు. ఇతడు తన విజయరాజ్యము ౪౮-వ సంవత్సరమున (పం ౪౧) తూర్పుదిక్కున నున్న దేశములను జయించవలెననుకోర్కితో దండువెడలి గోదావరినదిని దాటి (పం. ౨౨-౨౨) గుద్దవాడివిషయములోని పులుంబూరు[19]

19. [ఈ గ్రామము పేరు మూలమున 'పులాం బూరు' అని కలదుగాని 'పులుంబూరు' అని లేదు. అందు వలన 'పులుంబూరు' పాఠము సరియైనదికాదు. ఈ శాస నముతోపాటు పొలమూరిలో దొరకిన చాళుక్య మొదటి జయసింహవల్లభుని శాసనమును ఆర్. సుబ్బారావు (ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి) గారు ఆంధ్రచరిత్రపరిశోధకసం ఘమువారిపత్రిక నాలుగవసంపుటమున (పు. ౮౩-౮౬) ప్రకటించియున్నారు. వారచ్చట ఈ గ్రామనామ మును 'పులింబూరు'గ జదివియున్నారు 'లి' రూపము జయసింహుని శాసనమున ౨౩-వపంక్తిలో 'పాలితాలో

గ్రామమును నాలుగునివర్తనముల క్షేత్రముతో గూడ కమ్మరాష్ట్రములోని కుండూరు గ్రామము వాస్తవ్యుడును, యజుర్వేద తైత్తిరీయశాఖకు సంబంధించినవాడును, గౌతమ సగోత్రుడును అగు శివశర్మకు (పం. ౨౨-౨౫) దానము చేసెను. ఇతడు నాలుగువేదములను జదివినవాడు: దామశర్మ కొడుకు: రుద్రశర్మ మనుమడు. ఫాల్గుణ పౌర్ణమి సోమగ్రహణ సమయమున (పం. ౨౫-౨౭ లు) మూడవ మాధవవర్మ ఈ దానము చేసెను. ఈ ధర్మమునకు 'ఆజ్ఞప్తి'. హస్తికోశ, వీరకోశులు. ప్రతిగ్రహీత కీదానానుభవమున ఎవరివల్లను బాధకలుగకుండ జాగ్రత తీసికొనవలసినవారు వీరు (పం. ౨౮-౩౪ లు).

స్థలనిర్దేశము

దాదాపుగ శాసనమున వచ్చు స్థలముల నన్నిటిని సులభముగనే గుర్తింపవచ్చును. దానము చేయబడిన పులుంబూరు[19] ఇప్పటి పొలమూరు గ్రామము. ఈ గ్రామముననే ఈ శాసనమును, ఇందలి దానమును స్థిరపఱుచుచు మొదటి జయసింహు డిచ్చిన శాసనమును—రెండును గలసి యొకచోటనే భూమిలో కప్పడియుండగా దొరికినవి. ఈగ్రామము గోదావరిజిల్లా రామచంద్రపురం తాలూకాలో గోదావరినది కుత్తరమున ఆనది పాయయైన తుల్యభాగతీరమున నున్నది. గోదావరి కనకట్ట కట్టిన పిదప ఈ తుల్యభాగ మురుగుకాలువగ మారిపోయినది. మన శాసనమున మైందవాటకి (పం. ౨౦) అను పేరు గల యొక గ్రామము వచ్చును. ఇది పొలమూరు దక్షిణపు సరిహద్దు నంటియుండు నిప్పటి మహేంద్రవాడగ్రామము కావచ్చును. శాసనమున పులుంబూరు[19] దళియవాపి తీరమున నున్నట్లు చెప్పబడినది. ప్రాయిక

గాంచవగును. 'పులింబూ'రని చదువబడిన దానిలోని ద్వితీయవర్ణ రూపమును, 'పాలితా'లోని ద్వితీయవర్ణ రూపమును, పరస్పరము భిన్నముగ నుండుట చూడ నగును. జయసింహవల్లభుని ఈ శాసనమునే శ్రీమాన్ వి. రంగాచార్యులు (ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి)గారు 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా' (సంపుటము ౧౯, పుటలు ౨౫౪-౨౫౮) లో ప్రకటించి యున్నారు. వారు దీనిని 'పులిబూంరు'గ చదివిరి. ఈ యనుస్వారము 'లి'కి సంబంధించినది కాని 'బూ'కు సంబంధించినది కాదు. ప్రాచీనశాసనములలో ఏ యక్షరమునకు సంబంధించిన యనుస్వారము ఆ యక్షరముమీదగాక దాని తరువాతియక్షరముమీద నుండుట గాంచవగును. దీనికి గారణము లేకపోలేదు. ప్రాచీన వర్ణక్రమము ప్రకారము ఈపేరును 'పులొమ్బూరు' అని వ్రాయవలసి యుండును. 'మ్బూ' లోని అనునాసికమైన 'మ'యే కాలక్రమమున అనుస్వారముగ మారినది. అట్లగుటం జేసి యది కొంతకాలమువఱకు 'మ' స్థానమున 'బ'కు పైననే చూపబడుచుండెడిది. అనునాసికములే కాలక్రమమున అనుస్వారములుగ మారుటచేత, ప్రాచీనశాసనములలో ఏయక్షరమునకు సంబంధించిన యనుస్వారములు ఆ యక్షరముమీదగాక దాని తరువాతి యక్షరముమీద (ఇప్పుడు నాగరిలో వలె) ఎగువ నుండుట కిదియే కారణము. రానురాను ఎగువ నున్న యనుస్వారము దానికి సంబంధించిన యక్షరము ప్రక్కకు జేరినది. 'పులొంబూరు' పాఠమే కాని, 'పులింబూరు', 'పులిబూంరు' పాఠములు సరియైనవి కావు. 'లొ' రూపమును స్పష్టముగ ఈ శాసనమునందలి ౩౧వ పంక్తిలో 'లొక్షేవ' పదమున జూడవగును. ప్రాచీన శాసనముల హ్రస్వ, దీర్ఘములు ఒ,ఓలకు, ఎ,ఏలకు ఒక్కరూపమే యుండెడిది. —మ. సో. శ.]

ముగ ఆకాలమున తుల్యభాగను దేశభాషలో నట్లు పేర్కొనువారేమో. పులుంబూరు[19] గ్రామము గుద్దవాది విషయములోనిదిగ జెప్పబడినది. రామచంద్రపురము తాలూకా దాక్షారామములోని అసంఖ్య శాసనముల వలన ఆగ్రామము గుద్దవాదినాటిలో[20] నుండి నట్లును, పండ్రెండు, పదుమూడు శతాబ్దులలో ఈనాడు గంగగొండచోడవలనాటిలోని యొక విభాగముగ నుండినట్లును తెలియుచున్నది. ఇట్లే కోరుమిల్లి[21] శాసనమువలన ఇప్పుడు రామచంద్రపురంతాలూకాలోనున్న కోరుమిల్లిగ్రామము ప్రాచీనకాలమున గుద్దవాది విషయములోనిదని తెలియనగును. ఇట్లే మల్లిదేవునియొక్కయు, మన్మసత్యభూపతియొక్కయు పిఠాపురముశాసనము[22] గుద్దవాదివిషయములోని ఒదియూరను గ్రామము నొకదానిని పేర్కొనుచున్నది. ఇది రామచంద్రపురం తాలూకాలోని యిప్పటి ఓదూరే. కావున రామచంద్రపురం తాలూకాలోని చాలభాగము ప్రాచీనకాలమున ఆయుశతాబ్దములపైవఱకు గుద్దవాదివిషయ మనుపేర బరగుచుండెనని నిశ్చయింపవచ్చును; కాని యీ గుద్దవాదివిషయమును, కృష్ణాజిల్లా గుడివాడకు చుట్టుప్రక్కలనుండిన ప్రాచీన గుద్రాహార లేక గుద్రారవిషయమును వేఱని తెలిసికొనవలెను.[23] మన శాసనప్రతిగ్రహీత కమ్మరాష్ట్రములోని కుండూరు వాస్తవ్యుఁడు. కమ్మరాష్ట్రము దక్షిణ హిందూదేశశాసనములలో చాల ప్రఖ్యాతి కెక్కినది. ఇప్పటి నెల్లూరుజిల్లాలోని యుత్తరభాగమును, గుంటూరుజిల్లాలోని కొంత భాగమును గలసి ప్రాచీన కమ్మరాష్ట్ర మగుచున్నది.[24] ప్రతిగ్రహీత నివాసస్థలమైన కుండూ

20. Ep. Rep. (S. C.) 1894 p. 5.

21. Ind. Ant. Vol. XIV, p. 53.

22. Ep. Ind. Vol. IV, p. 83,

23. [గుద్దవాది విషయమునకును గుద్రవార (గుద్రహార) విషయమను పేరుండినట్లు వెలనాటి పృథివీశ్వరుని పిఠాపురముశాసనమునందలి యీక్రిందిశ్లోకమువలన నూహింప నవకాశ మున్నది.

'తత్ర స్నానీయ్యసంతుష్టః కుస్యవర్మమహీభృతే,
విమలాదిత్యభూపాలో గుద్రవారద్వయం దదౌ.'

తనకు వెలనాటి నృపతియైన కుస్యవర్మ చేసిన సాయమునకు సంతుష్టుఁడై విమలాదిత్య భూపాలు డతనికి గుద్రవారద్వయమును (గుద్రవార మను పేరు గల విషయములను రెంటిని) ఇచ్చెనని దానియర్థము. గుద్రహార మన బరగిన విషయము గుడివాడప్రాంతపు దొకటి తెలియుచునే యున్నది గనుక ఆపేరేగల రెండవ విషయము గుద్దవాదియై యుండునని తోచుచున్నది. కాని రామచంద్రపుర ప్రాంతమునకు గుద్రవార మనునది కాక గుద్దవాది యను పేరే రూఢిపడినట్లు శాసనములవలన స్పష్టమగుచున్నది. పైశ్లోకమున గుద్రవారములోని వారము 'హారము' యొక్క రూపాంతరమే. హార మనునది కడుప్రాచీనకాలమున దేశవిభాగమునకు పేరు. ఉదా: సాతవాహనిహారము: కూదూరహారము. ఈ కడపటి కూదూరహారమే కుద్రాహారమై తుదకు గుద్రాహారమయ్యెను. కాలక్రమమున నీ 'హారము' అసలు పదమున జేరిపోయి, దేశవిభాగమని యర్థమిచ్చు విషయము కూడ దీనికి చేర్చి వ్యవహరింపబడుచుండినట్లు శాసనములవలన దెలియుచున్నది. దానంజేసియే యది గుద్రాహారవిషయమయ్యెను. గుద్రాహారమే గుద్రవార (గుద్రవార) విషయము. పావునవార విషయముకూడ నిట్లేర్పడినదే.

—మ. సో. శ.]

24. Ep. Ind. Vol. XV, p. 250.

రు గ్రామ మెచ్చటిదో సరిగాచెప్పలేము. సత్తెనపల్లి తాలూకాలో ఒక కొండూరు కలదు. గుంటూరుజిల్లా తెనాలి తాలూకాలో పెదకొండూరని ఇంకొక గ్రామము కలదు. ఈకడపటి గ్రామమున కొండూరిని పేర్కొను పండ్రెండవ శతాబ్దినాటివి కొన్ని శాసనములును[25], కొండూరిస్థలమును పేర్కొనుపదునాలుగవశతాబ్దినాటి యొక శాసనమును[26] గలవు. మన శాసనమున రాజు "త్రివరనగరభవనగత పరమయువతీజన విహారణరతు" (పం. ౭-౯లు) డని వర్ణింపబడెను. మధ్యపరగణాలలోని (జబ్బల్ పూరు జిల్లా) తేవారే (Tewar) ఈ త్రివర నగరమని నా యనుమానము. తేవార్ ఒకప్పుడు చాల ప్రసిద్ధి గాంచిన పట్టణము: అది చాలకాలమువఱకు చేదిరాజులకు రాజధానిగ నుండెను. జనరల్ కన్నింగ్ హామ్‌దొర తన "ఆర్కియలాజికల్ సర్వే ఆఫ్ ఇండియా" అను గ్రంథము ౯-వ సంపుటమున[27] ఈ చేది లేక కలచురిరాజుల అనుస్యూత చారిత్రమును వ్రాసియున్నాడు. అభోనా[28], సర్సబీ్న శాసనము[29]లవలన ఈరాజులనుగుఱించి మనకు మఱికొంత స్పష్టమయిన సమాచారము తెలియుచున్నది. క్రీ. శ. ౫౭౫ నుండి పరిపాలించిన శంకరగణభూపతియో లేక ప్రాయికముగ నొకవేళ అతనితండ్రి కృష్ణరాజో మన మూడవ మాధవవర్మ మామగారై యుండవచ్చును. చిక్కుళ్ల శాసనమునను సరించి విష్ణుకుండి వంశజులకు వాకాటకనృపతులకు సంబంధబాంధవ్యములు కలవని తెలియుచున్నది. అందు మొదటివిక్రమేంద్రవర్మ విష్ణుకుండి వాకాటవంశద్వయాలంకృతజన్ము డని వర్ణింపబడెను. దీని ననుసరించిచూడగా అతనితండ్రి వాకాటకవంశజయైన రాజకుమారిని పెండ్లి యాడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కన్నింగ్ హాము దొరగారి దేశపటముప్రకారము[30] వాకాటకరాజ్యము చేదిరాజ్యము నంటి దానికి సరిగా దక్షిణమున నున్నది. క్రీ. శ. ౫౦౦ ల ప్రాంతమున వాకాటకరాజ్యము పడిపోయిన తరువాత ఆదేశమును చేదిరాజు లాక్రమించుకొని, మఱియొకశతాబ్దివఱకు దానిని పరిపాలించి యుండవచ్చును. ఈ కాలముననే కావచ్చును విష్ణుకుండి ప్రభువులతోపాటు వారును ఏకకాలముననే పశ్చిమ చాళుక్యుల వలన నిర్జింపబడి యుందురు. కావున మధ్యహిందూదేశమున రాజ్యమేలుచుండిన బలవంతములైన రాజవంశములతో విష్ణుకుండి ప్రభువులు సంబంధబాంధవ్యములను గలుపుకొనుచుండిరని యూహింపవచ్చును. బలవంతులైన యీ వాకాటకరాజుల తోడ్పాటున వారు నాలుగవశతాబ్ది యారంభమున ఆంధ్రదేశ సముద్రతీరస్థ దేశములను జయించి పిదప చేదిరాజుల సహాయముతో వాటిని నిల

25. Ep. Rep, (S.C.) 695, 696 of 1921.
26. Ibid, No. 715.
27. P. 112.
28. Ep. Ind. Vol. VI, p. 294.
29. Ep. Ind, Vol. VI, p. 295.
30. Arch. Sur. of India, Vol. IX, map at the end.

బెట్టుకొని యుంకవలెను. ఆఱవశతాబ్ది కడపటి భాగమున పరాక్రమవంతులైన పశ్చిమ చాళుక్యులు ఈ చేదిరాజులను, విష్ణుకుండి ప్రభువులను గూడ తుడిచివైచిరి.

మాధవవర్మ విజయములు

మూడవ మాధవవర్మ ప్రాగ్దిశను జయింపవలయు నను తలంపుతో గోదావరినదిని దాటినట్లును, అప్పుడు అత డీదానమును జేసినట్లును (పం. ౨౨) మన శాసనమున గలదు. ఇందువలన ఆతడు ఈశాన్యదిశకు అనగా కళింగదేశముపై దాడివెడలె ననియు, ఇప్పటి కృష్ణాగుంటూరుజిల్లాలలో ఎచ్చటనో యుండవలసిన రాజధానినుండి అతడు వచ్చుచుండెననియు నూహింపవలసియున్నది. ఇప్పటికి నీజిల్లాలలోనివారు విశాఖపట్టణము,గంజాము జిల్లాలవారిని తూర్పువారని పేర్కొనుచుందురు. చిక్కుళ్ల శాసనము[31] ననుసరించి మాధవవర్మ తాతగారైన రెండవ విక్రమేంద్రవర్మ రాజధాని వేంగి, ఏలూరు లసమీపమున నున్న దెందులూరని తెలియుచున్నది. ఈశాసనము కృష్ణాజిల్లాలోను, రెండవ, మూడవ మాధవవర్మల ఈపూరు శాసనములు[32] గుంటూరు జిల్లాలోను దొరకినవి. ఇందునుబట్టి మూడవమాధవవర్మకు పూర్వము అధమము నాలుగుతరముల నుండియైనను వేంగీదేశము విష్ణుకుండిరాజులక్రింద నేయుండినట్లు నిరాతంకముగ నూహింపవచ్చును. మన శాసన ప్రతిగ్రహీతను మూడవ మాధవవర్మయే కమ్మరాష్ట్రమునుండి అంతకంటె నిస్సంశయముగ సారవంతమైన ప్రదేశమగు గుద్దవాది విషయమునకు దీసికొనివచ్చినట్లు కనబడును. ఇందువలన కమ్మరాష్ట్ర మంతయు గూడ మాధవవర్మ రాజ్యములోనిదనియే యూహింపదగును. ఈమూడవ మాధవవర్మయే పదునొకండు సంవత్సరములకు పూర్వము అనగా అతని ముప్పదియేడవ విజయరాజ్య సంవత్సరమున ఈ గుద్దవాది విషయములోని గ్రామమునే దాన మొసంగియుండెను కాన నీ విషయ మతడు తన నలువది యెనిమిదవ విజయరాజ్య సంవత్సరమున క్రొత్తగ జయించినది కాదు. కాని యీరాజు గుద్దవాది విషయాధికారుల కాజ్ఞాపించినది తన విజయస్కంధావారము నుండియే. ప్రాయికముగ నతడా కాలమున ఎడప దడప నియతప్రకారము చేయు క్షైత్రయాత్రలో నుండి యుండును. మాధవవర్మ ప్రపితామహుడు ఇంద్రభట్టారకవర్మరాజ్యము విశాఖపట్టణము జిల్లాలోని 'పన్జ(ఱ)కీ' రాష్ట్రము[33]. ఆప్రాంతపు కళింగరాజ్యమెప్పుడు విష్ణుకుండి ప్రభువుల కుండునో యాడునోయన్న స్థితిలో నుండెడిది. ఏలయన కృష్ణానదీతీరమున దెందులూరినుండి ప్రాయికముగ నీతూర్పుదెన రాజ్యమును కట్టుబాటులో

31. Ep. Ind. Vol. IV, p. 193.

32. C.P. No. 12 of 1919-1920, (Ep. Coll) (S.C).

33. Ramatirtham plates, Ep. Ind Vol. XII, p. 133.

నుంచుట వారి కసాధ్యముగ నుండియుండును. అందువలన సాధారణముగ కళింగదేశాధిపతులో లేక వారి సామంతులో ఆక్రమించుచుండు నీ సముద్రతీరపు ఈశాన్యదిగ్భాగముపై ఈ విష్ణుకుండివంశపు రాజులు ప్రాయికముగ నెడపదడప దండయాత్రలు సలుపుచుండి యుందురు.

కాలనిర్ణయము

ఈశాసన కాలమును, దీని ననుసరించి మాధవవర్మయొక్క పరిపాలన కాలము ను కొంచెమించు సరిగానిశ్చయింపగలుగుట గొప్ప విషయము. ఈశాసనమును, మొదటి జయసింహావల్లభుని[34] (౬౩౩-౬౬౩) శాసనమును కలసి దొరకినవి. జయసింహావల్లభ శాసనమందలి ప్రతిగ్రహీత మాధవవర్మ శాసనప్రతిగ్రహీత కొమారుడు. పాఠకులు రెండు శాసనములలోని ప్రతిగ్రహీతలను గుఱించిన వర్ణనను పోల్చిచూచుకొనుటకై జయసింహావల్లభ శాసనము మూలపాఠమును అనుబంధముగ నిచ్చియున్నాను. ఈరెండు శాసనములలోని ప్రతిగ్రహీతలయొక్కయు, వారి పూర్వులయొక్కయు పేర్లు పోల్చిచూచినయెడల మాధవవర్మ గుద్దవాదివిషయములోని పులుంబూరు[19] గ్రామమును తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారియు, గౌతమస గోత్రుడును, రుద్రశర్మ మనుమడును, దామశర్మ పుత్రుడును అయిన శివశర్మ కిచ్చినట్లును, మొదటి జయసింహావల్లభుడు ఏతద్గ్రామదానమునే తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారియు, గౌతమస గోత్రుడును, దామశర్మ మనుమడును, శివశర్మ కొడుకునుఅయిన రుద్రశర్మకు మఱల స్థిరపఱిచి నట్లును తెలియగలదు. శాసనమున రుద్రశర్మ "పూర్వాగ్రహారికు" డని, అనగా అదివఱకే యా యగ్రహారము ననుభవించుచున్న వాడని వర్ణితు డయ్యెను. ఈ విధమున మాధవవర్మ ప్రతిగ్రహీత జయసింహావల్లభ శాసన ప్రతిగ్రహీత తండ్రియగుటవలన మాధవవర్మ జయసింహావల్లభుని తండ్రియు, వేంగీచాళుక్య వంశస్థాపకుడును అయిన కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కిని, అతని పెదతండ్రియు, శ్రీహర్షుని దక్షిణ హిందూదేశ సుప్రసిద్ధ ప్రతిస్పర్ధియు అయిన రెండవ పులకేశికిని సమకాలికుడుగా నుండి యుండవలయును.

ఈ విధమున ఇంచుమించుగ ఆఱవ శతాబ్ది యంత్యభాగమును, ఏడవశతాబ్ది ప్రారంభభాగమును మాధవవర్మ పరిపాలన కాలమని స్థిరపఱుచుకొని దీని నింతకన్న స్పష్టముగ నిర్ణయింపగలమేమో ప్రయత్నింతము. ఈదానము ఫాల్గుణ పౌర్ణమినాడు చంద్రగ్రహణ నిమిత్తమున జేయబడినట్లు శాసనము వలన దెలియుచున్నది (పం. ౧౫-౧౭). క్రీ. శ ౫౭౫, ౫౯౩, ౫౯౮, ౬౧౯, ౬౩౧ సంలలో చంద్రగ్రహణము ఫాల్గుణ మాసమున వచ్చ

34. చాళుక్యరాజుల రాజ్యకాలమునకు ఫ్లీటుదొర 'ఇండియన్ ఆంటిక్వెరి' ఇరువదవ సంపుటమున దెలిపిన కాలములనే గ్రహించితిని.

ను కుబ్జవిష్ణువర్ధనునిచేతనో, అతని సోదరుడు రెండవ పులకేశిచేతనో జయింపబడియుండవలసిన రాజుయొక్క ౪౮-వ పరిపాలన సం॥ముగ నుండుటకు మొదటిసంవత్సరము మరియు ముందటిది కాన దానిని త్రోసివేయవలసియుండును. క్రీ. శ. ౬౧౦ ప్రాంతమున ఏడవ శతాబ్ది ఆరంభమున ప్రాయికముగ పులకేశిచే జయింపబడిన రాజునకు కడపటి సంవత్సరము(౬౨౧) చాల తరువాతిది యగునుగాన దానిని గూడ త్రోసివేయవలసియుండును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు ౬౧౬ ప్రాంతమున స్వాతంత్ర్యమును ప్రకటించెనని మనకు దెలియును. మిగిలిన మూడు సంవత్సరములలోను ౫౯౭, ౬౧౨ సంవత్సరములలోని చంద్రగ్రహణములు హిందూదేశమున సూర్యుడు దిక్చక్రము (Horizon) న కెగువనున్నప్పుడు సంభవించినవగుటచేత[35]అవి హిందూదేశమున గానరానివి. కావున మాధవవర్మ ఈశాసనము నిచ్చిన సంవత్సరము ఇక ౫౯౪ మాత్రమే కావలెను. శాసనకాలము ప్రాయికముగ ౫౯౪ వ సంవత్సరము ఫిబ్రవరి ౧౦ వ తేదీ కాదగును. శాసనమున చివర ఈదానము రాజుయొక్క ౪౮-వ విజయరాజ్య సంవత్సరమున చేయబడినట్లు తెలుపబడినది. కావున అతనిరాజ్యము క్రీ. శ. ౫౪౬ లో ప్రారంభమై యుండవలెను. రెండవ పులకేశి కాని లేక అతనిసోదరుడు కుబ్జవిష్ణువర్ధనుడు కాని వేంగినాక్రమించుకొనకపూర్వము జయించిన యీమాధవవర్మ విష్ణుకుండివంశజులలో కడపటివాడేయైనయెడల ఇతడు ౬౫ సంవత్సరములకు (౫౪౬-౬౧౦) తక్కువ కాకుండ పరిపాలించియుండవలెను. ఈ మాధవవర్మకు మంచన్నభట్టారకు డని యొక కుమారుడు కలడు[36]. తనతండ్రికాక ఒకవేళ ఈమంచన్నయే పులకేశిచే సంపూర్ణపరాజయము నొంది యుండవచ్చును; లేదా పులకేశివలననో, కుబ్జవిష్ణువర్ధనునివలననో తనవార్ధక్యమున మాధవవర్మ జయింపబడినను తాము నష్టపోయిన రాజ్యముకొఱకు అతని కొమారుడు మఱి కొంతకాలము పోరాడుచుండియైన నుండవచ్చును. పూర్వాగ్రహార దానమును మఱల రుద్రశర్మకు స్థిరపఱుచు నీ శాసనమును మొదటి జయసింహుడు విజయస్కంధావారమునుండి యొసంగెను. పులుంబూరు[19] ప్రాంతముల మొదటి జయసింహు డోడించిన శత్రువు మూడవమాధవవర్మ ప్రియకుమారుడైన మంచన్నభట్టారకు డగుట అసంభావితము కాదు. ఇదియే నిజమగునెడల, జయసింహుని పొలమూరుశాసన మాతని అయిదవ విజయరాజ్య సంవత్సరమునాటి దగుటచేతను, జయసింహుడు ౬౩౩ లో రాజ్యమునకు వచ్చినట్లు మనకు దెలిసియుండుటచేతను మంచన్న వినష్టరాజ్య సంపాదనమునకై అధమము ౬౩౮-వఱకైన నిరర్థకముగ ప్రయత్నించుచుండిన ట్లూహింపవలసియున్నది. (సశేషము)

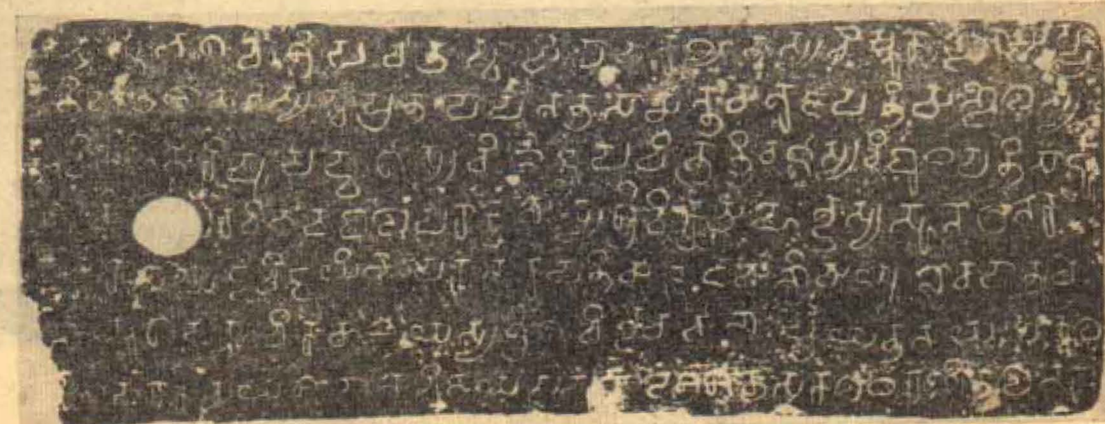
---

35. నాకీవిషయమును డాక్టర్ యల్. డి. స్వామికన్ను పిళ్లగారు తెలిపిరి. వారు దయతో నాకా చంద్రగ్రహణములు సరిగా ఎప్పుడు పట్టినవో ఆ కాలములను నాకొఱకు గుణించిపెట్టిరి.

36. మూడవ మాధవవర్మ ఈపూరు శాసనము, C. P. No. 11 of 1919-1920. దీని యాజ్ఞప్తిప్రియపుత్రుడైన మంచన్నభట్టారకుడు (అస్మాజ్ఞప్తిః ప్రియపుత్రః మఞ్చన్నభట్టారకః). Ep. Rep. (S. C) 1920, p. 98.

మూ ల ము[1]

మొదటిరేకు : రెండవ పెడ

1. స్వస్తి భగవత్ శ్రీపర్వతస్వామి పాదానుధ్యాతస్య విష్ణుకు[ణ్డినోఽ]ప్ర[2]
2. తిహతశాసనస్య స్వప్రతాపో(పా)పనతసామన్త మనుజపతి మణ్డలస్య
3. విరహితరిపుషడ్వర్గస్య విధి[వ*]దుపచిత త్రివర్గస్య విబుధపతిసాధ్యస్య
4. శరవీరవిభవ బలపరాక్రమస్య శ్రీవిక్ర(మ)మహేన్ద్రస్య సూనో[ః*] అనేక
5. సమరసంఘట్ట[3] విజయినః పరనరపతి మకుట మణిమయూఖావదాతచ
6. [ర*]ణ యుగళస్య విక్రమాశ్రయస్య శ్రీ గోవిన్దవర్మణః ప్రియతనయః[4] అతుల
7. [బ*]లపరాక్రమ యశోదాన వినయసంపనో[5] దశశత[6] సకల ధరణీతలనర

---

1. అసలురేకులనుండి.

2. నాలుగవయక్షరమైన 'ణ్డి' లో దిగువ 'డ' కనబడుచున్నది. 'నా' లోని కొంతభాగము సరిగా గావరాదు.

['విష్ణుకు[ణ్డినా మ]ప్ప్రతిహత' యని మూలమున గలదు. 'విష్ణుకుణ్డినో ఒప్ప్రతిహతి' పాఠము పొరపాటు. 'జర్నల్' లో ప్రచురమయిన యీ వ్యాసమునకు కడకింట ప్వయముగ 'ప్రూఫులు' చూచుట పడనందున గావచ్చు మూలపాఠమున అందందు కొన్ని పొరపాట్లు దొర్లినవి. అయినను 'జర్నల్' లో నున్న రీతినే శాసనమూలపాఠము నిచ్చియున్నాను.— మ. సో. శర్మ.]

3. అనుస్వారము 'ఘ' మీద గలదు.

4. 'ప్రియ తనయః' అని చదువవలెను.

5. 'సంపన్నో' అని చదువవలెను. 'ప' మీద, 'నో' మీద అనుస్వారములు కలవు. 'నో' ఇద్దమునకు దిగువభాగము కొంచెము పగిలినది. అందువలన అది 'న్నో' అగునో కాదో నిశ్చయముగ జెప్పలేము.

6 'వంశగత' అని చదువవలెను. 'శ', 'గ' లు ఇంచుమించు నొక్కపోలిక నుండుటచేత ఉత్కీర్ణకుడిట్లు తప్పు చెక్కియుండును.

['వంశగత' యని లక్ష్మణరావుగారు దిద్దిరి. కాని యట్టి దిద్దుబాటు అనవసరముగ దోచును. 'దశశత సకలధరణీతల నరపతిః' అనగా దశశతపరిమిత సకల

రెండవ రేకు : మొదటి పెడ

8. పతి రవసి[త[7]వివి]ధదివ్య త్రివరనగర భవనగత పరమయువతి(తీ)జనవి
9. హారణరతి రన్నన్య[8]నృపతి సాధారణ దానమాన దయాదర్మ్మ[9]ధృతి
10. మతిక్షాన్తి కాన్తి శౌరియౌదార్య్య[10] గాంభీర్య్య ప్రభృత్యనేకగుణసంప
11. జ్జనితరయ సముత్థిత భూమణ్డలవ్యాపి విపులయశో:(శః) క్రతుసా
12. హస్రయాజీ హిరణ్యగర్భ ప్రసూతః ఏకాదశాశ్వమేధావభృథ స్నానవి
13. గతజగదేనస్కః సర్వ్వభూతపరిరక్షణచుఞ్చుః విద్వద్ద్విజగురువ్రి
14. ద్ధ[11]తపస్విజనాశ్రయో మహారాజః శ్రీమాధవవర్మా[।*] అపిచ[।*] నియమా[12]

ధరణీతలమునకు అధిపతి. దశశత మన వేయి. ఇతడు పరిపాలించినది వేంగియే. కావున వేంగీరాజ్యవిస్తీర్ణమే యీ సమాసమున తెలుపబడిన దని నా యభిప్రాయము. అనగా మాధవవర్మకాలమున వేంగీరాజ్యము (దశశతము) వేయి. వేంగి సహస్ర మని ('వేంగీగ్రామ సహస్రకం'— S. I. I. IV. No. 1153; 'వేంగీ సహస్రకుమాధీశః'— S. I. I. VI. No. 96; ఈ కడపటి యుదాహరణమునకును, 'దశశతసకలధరణీతల నరపతిః' కిని పోలిక చూడుడు) ద్వాదశసహస్ర మని (ద్వాదశసహస్రప్రమాణ వేంగీమండలం—గుణగవిజయాదిత్యుని సాతలూరు శాసనము, భారతి సం. ౧, పుట ౧౦౨), షోడశసహస్ర మని ('వేంగీవిషయ షోడశ సహస్రావనీవల్లభః' S. I. I. IV. No. 174) చాళుక్యుల శాసనములలో గలదు. నే ననుకొనునట్లు ఈ 'దశశత......నరపతిః' అను సమాసమున వేంగీరాజ్యవిస్తీర్ణమే తెలుపబడిన యెడల వేంగిపేరు పెట్టి కాకపోయినను తద్రాజ్యప్రమాణమును దెలిపిన మొదటిశాసన మిదియే. —మ. సో. శ.]

7. 'త' బాల చెడిపోయినది కాని 'వి', 'వి' లను గుర్తింపవచ్చును.

['వివిధదివ్య శ్రీవరనగర' అని మూలమున గలదు.—మ. సో. శ.]

8. °రవన్య° అని.

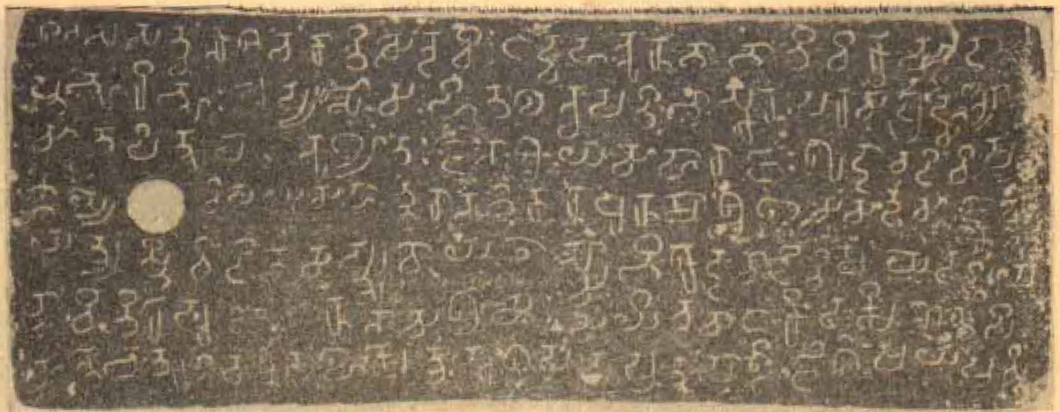
9. °ధర్మ° అని.

10. °శౌర్యౌదార్య° అని.

11. °వృద్ధ° అని

12. °నయమాశనమం° అని. మొదటి రెండక్షరములు 'ని', 'య' లు. మూడవయక్షరము కొంత చెడిపోయినను 'మే' గ గనబడును. అప లది 'మా' అయియుండవచ్చును. నాలుగవయక్షరము 'గ', కాని యీ లిపిలో 'గ', 'శ' లు రెండు కొంచెము తేడాతో నొక్కరీతి నుండును. ఆ తేడా రేఖ 'శ' వర్ణమున నొక యడ్డుగీ టుండును. అందువలన 'ని', 'శ' లు లేఖకప్రమాదము లేమో యని పైని వ్రాసినరీతిని దిద్దితిని.

రెండవ రేకు : రెండవ పెడ

15. గనసంసత్వం కైశవం కాన్తి మైన్దవీం[।*]ఉద్వహన్నురుభా[ః*]భాతి విక్రమా దా

16 ప్తభూరిభూః[॥*] అప్యసౌ మహీతలనృపతిభాస్కరః పరమబ్రహ్మణ్యోఽ

17. మాతాపిత్రు[13]పాదానుధ్యాతః జనాశ్రయమహారాజః గుద్దా(ద్ద)వ(వా)దివిష

18. య్యే(యే) విషయమహత్తరా[14] నధికారపురుషాంశ్చ ఇమమర్థ మాజ్ఞాప

19. యత్య(తి।అ)స్తి[।*] విదితమస్తు వో యథాస్మాభిః గుద్దవాదివిషయే దళియ

20. వావితీరే పులుంబూరునామగ్రామః మయిన్దవాటకి దక్షిణత[ః*]సీ

21. మాన్తే చతునివర్తనక్ష్చ[15] క్షేత్రం యుగపత్సంప్ర[ద*]త్తం[॥*] ప్రాగ్ది[క్*]జిగీషయా
ప్రస్థి

---

13. ‘పితృ’ అని.

14. [మూలమున ‘మహాత్తరా’ నని కలదు. —మ. సో. శ.]

15. ‘చతునిర్వర్తనక్ష్చ’ అని.

మూడవరేకు : మొదటిపెడ

22. తః గోదావరీమతీతర్గ్ణ[16] వేదవేదాంగవిదో రుద్రశర్మ్మణో నప్త్రే స్వ[పితు]

23. రధికగుణాధ్యాసితతనోః[17] దామశర్మ్మణః పుత్రాయ శివశర్మ్మణే గౌత

24. మసగోత్రాయ కమ్మ్మ[18] రాష్ట్రే కుణ్డూర[19]వాస్తవ్యాయ తైత్తిరిక సబ్రహ్మచారిణే

25. వేదచతుష్టయసమామ్నాతావదాతానానాయ స్వశర్మ్మాను

26. ష్ఠానపరాయ ఫాల్గున్య(న) పౌర్ణమాస్యాం సోమరాహుసగ్రహానిమిత్తే

27. జనాశ్రయదత్త్యాం సర్వ్వకరపరిహారేణాగ్రహారి(రీ)కృత్య సంప్ర[ద*]త్తః[।*] త

28. థా భవద్భి రన్యైశ్చ ధర్మ్మాధిశతబుద్ధిభిః[20] పరిపాలనీయః[।*] న హై

---

16. 'గోదావరీ' లోని 'రీ' 'ర' వలె నున్నది. [మూలమున 'గోదావర మతీతరణ' అనియే కలదు.— మ. సో. శ.]

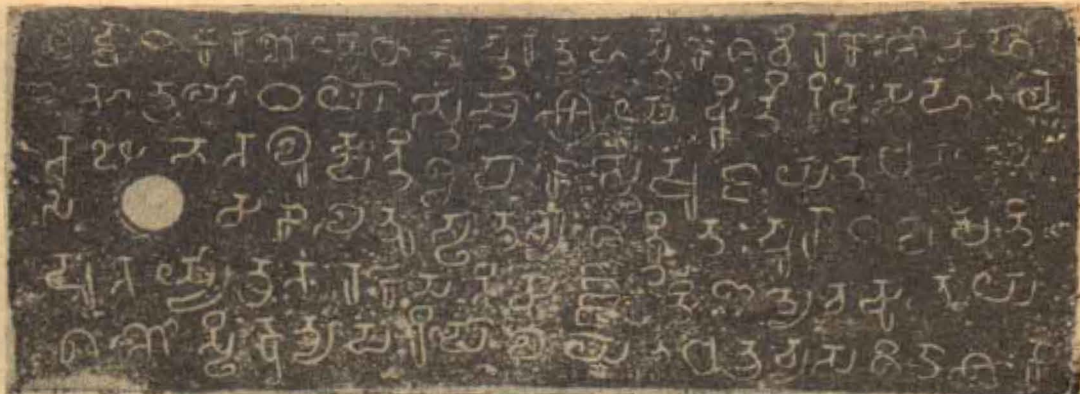
17. ['గుణాధ్యాసిత తనోః' లో కడపటి 'తః' దాని పూర్వపు 'త' కును, 'నో' కును దిగువ వ్రాయబడినది.— మ. సో. శ.]

18. [మూలమున 'కమ్మ' అనియే కలదు.— మ. సో. శ.]

19. [ఇచట 'ణ' క్రింద ప్రాచీనశాసనములలో నున్నచుట్టి పొట్టలో అడ్డుగీటు గీయబడు సంకేతము కలదు. కుణ్డూర ?— మ. సో. శ.]

20. 'ధర్మాధి గతబుద్ధిభిః' అని.

మూడవ రేకు : రెండవ పెడ

29. శ్చిద్బాధా కరణీయా[।*] ఆజ్ఞప్తి ర[త్ర]21 హస్తికోశ వీరకోశౌ[।*] మహా22
30. మాత్రయోాధయో స్తేషాం శ్రేయః కీర్తి రిదం మహత్[।*] యే
31. న లోభేన లుమ్పన్తి శ్వపాకా స్తేషు జాయతే23[॥*] అన్యాయ
32. సముకాలేతు స్థాతవ్యం శక్తితః పురా[।*] ఉపేక్షతి
33. పున ర్యత్ర నరకే సనిమజ్జతి[॥*] ఇ త్యేవ ముభయ
34. గణా స్వీకృత్య24 పరిపాలయేత్[।*] అత్ర వ్యాసగీతా శో(శ్లో)కా[॥*]

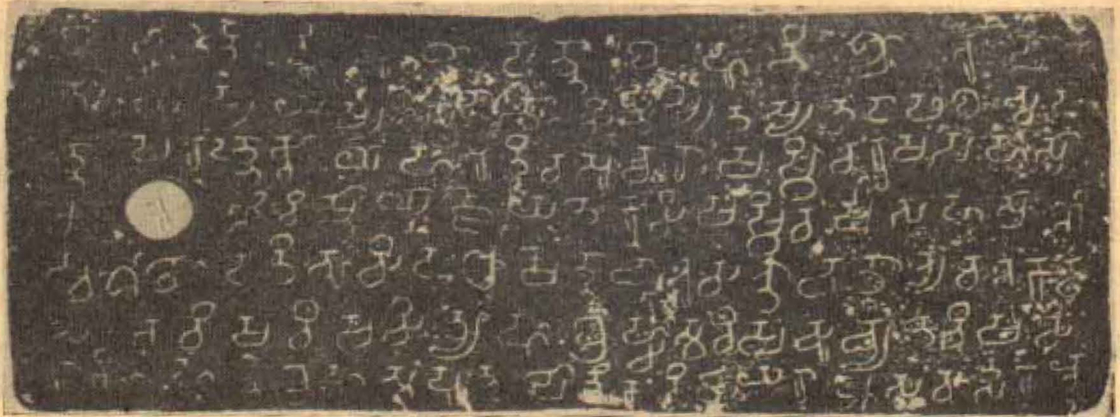
21. [మూలమున 'ఆజ్ఞప్తిరిత్రా' అని కలదు.— మ. సో. శ]

22. ఇప్పటినుండి అనుష్టుప్ శ్లోక మారంభము. కాని పెదటిచరణమున ఒకమాత్ర ఎక్కువ. 'మహా మాత్ర' అనుదానిని 'మామాత్రా'గ మార్చిన సరిపోవును కాని యది సాధురూపముగ గనబడదు.

23. ఇప్పట 'జాయంతే' అని యుండవలెను. కాని యీమార్పుచేసిన ఛందోభంగ మగును.

24. [మూలమున 'స్థీకృత్య' అని కలదు.— మ. సో. శ.]

నాలుగవ రేకు: మొదటిపెడ

35. బహుభి ర్వసుధా దత్తా బహుభి శ్చానుపాలి
36. తా[।*] యస్య యస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదా ఫలం[॥*] స్వద
37. త్తాం పరదత్తామ్వా[25] యో హరేతి(త) వసున్ధరాం[26][।*] షష్ఠివరుష[27]సహస్రా
38. ణి విష్ఠాయాం జాయతే క్రిమి[॥*] షష్ఠివర్షసహస్రాణి
39. స్వర్గే మోదతి భూమిదః[।*] ఆక్షేత్తా[28] చానుమన్తాచ తాన్యేవ న[ర*]క(కే) వ
40. సేత్[॥*] న విషం[29] విష మి త్యాహుః బ్రహ్మస్వం[30] విష ముచ్యతే[।*] విష మే
41. కాకినం హన్తి బ్రహ్మస్వం పుత్రపౌత్రికం[॥*] విజయరాజ్యసంవత్సరే 48[।*]

---

25. 'పరదత్తాంవా' అని.

26. [మూలమున 'వసున్ధారాం' అని కలదు. ఇట్లే మూలమున హ్రస్వమునకు దీర్ఘమును, దీర్ఘమునకు హ్రస్వము నిచ్చినచోట్లు చాల గలవు. చూడుడు: పం. ౧౪-మహీతల నృపతి; పం. ౨౮-వస్తవ్యాయ; పం. ౨౬-పౌర్ణమస్యాం; పం. ౨౫-కరణీయా; పం. ౩౮-వ్యసనితా.—మ. సో. శ.]

27. 'షష్టివర్షా' అని.

28. 'ఆక్షేప్తా' అని.

29. అనుస్వారము 'ష' మీదగాక దాని తరువాతి 'వి' మీద గలదు.

30. ఇచ్చటగూడ అనుస్వారము 'స్వ' మీద గాక దాని తరువాతి 'వి' మీద గలదు.

శిల్పి

జి. జాషువ కవిగారు

చేత మిగురొత్త నొక నల్లరాతిలోన-మలఁచినాఁడవు భయద సింహముల తలలు
వసుధ గన్పట్టు సర్వపర్వతములందు-చిత్రముల నెన్నిగతుల జూచెదవొ నీవు.
సున్నితంబైన నీచేతి సుత్తెనుండి-బయలువడె నెన్నియెన్ని దేవస్థలములు
సార్థకముగాని యెన్నిపాషాణములకుఁ-గలిఁగె నీనాఁడు పసుపుఁగుంకములపూజ.

కవి కలంబునఁ గల యలంకారరచన-కలదు కలదోయి; శిల్పి! నీ యులిముఖమున
కాకపోయిన నీ రాతికంబములకు-కుసుమవల్లిక లేరీతి గ్రుచ్చినావు?
ప్రతిమలు రచించి యొక మహారాజుచరిత-వల్లెవేయింపఁగలవు చూపరుల చేత
కవనమునఁ జిత్రములు గ్రుద్దు కవికి నీకు-తారతమ్యంబు లేదబద్ధంబుగాదు.

రాల నిద్రించు బొమ్మల మేలుకొలిపి-యులిని సోకించి బయటికి బిలిచినావు
వెలికి రానేర్చి నీపేరు నిలుపకున్న-శాశ్వతుఁడవోయి నీవు నిశ్చయము గాను.

తల యెత్తెఁగద నీదు చాతురి యజంతాగహ్వరశ్రేణిఁ గే
వల పాషాణములందు, జీవకళ నిల్పంజాలు నీసుత్తెలో
మొలుచు న్మానవవిగ్రహంబులు మహాపుణ్యుండవోయీ! హరి
త్తులు నీ బొమ్మలచెంత ముగ్ధగతినందున్ శిల్పికంఠీరవా!

నునుపుల్ దీర్చి మదంబు జిందిపడ నేన్గుం గున్నలం జెక్కి వై
చిన చాతుర్యము నీ శిరోగ్రమున నిల్పెన్ సత్కిరీటాకృతిన్
తెనుఁగుందేశము నిన్నువంటి పనివానిన్ జూచి యుప్పొంగుచుఁ
డును, నీలేమిఁ దలంచి కంటఁ దడిబెట్టున్, శిల్పవిద్యానిధీ!

తెలిరాతన్ జెలువార నచ్చరపడంతిన్ దిద్ది యాసోగక
న్నులపజ్జన్ నిను నీవు దీర్చుకొని సంతోషించుచున్నాఁడవా!
భళిరే! శిల్పి! జగంబులోనఁ జిరజీవత్వంబు సృష్టించుకో
గల నీకెవ్వఁడు సాటివచ్చును? నమస్కారంబు నీమూర్తికిన్.

శృంగార నైషధము

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు

శ్లో. పాణిరేష బలరిపో రథ భైమీశితకోమల కరగ్రహ మర్హ మ్;
ఖేదజం చిరచితాశనివాసవ్యాపదా ముపదిదేశ రతీశః.

ఇంద్రుని చేతికి మన్మథుఁడు చిరకాలాశనివాసమునఁ గలిగిన వివాహములఁ బోవుటకై దమయంతీకోమల పాణిగ్రహణము నుపదేశించె ననునది యీ శ్రీహర్ష శ్లోకములోని సముచితకల్పన. దీని శృంగారనైషధకర్త యిట్లు మార్చెను.

మ. పవిసంగంబునఁ దాప మొందిన శచీ
ప్రాణేశు కంగేలికిన్
శివురుం గైదువుఁ బోదు వైద్య ముప
దేశించెన్ రహస్యంబుగా
నవనీహార పయోమిళన్మలయజ
స్నానార్ద్రపర్యంతమై
యివతాళించు విదర్భరాజతనయా
హృద్య స్తనద్వంద్వమున్.

౨ ఆ. ౯౩ పద్య.

పాణిగ్రహణము మందుకాదనియెంచి యివతాళించు స్తనద్వంద్వము మందని మురిసికొను కవి నైషధమును శృంగారనైషధ మనుకొనినాఁడనుట యెంతయుఁ జొప్పగి యున్నది.

భీమజా చ హృది మే పరమాస్తే
జీవితాదపి ధనాదపి గుర్వీ;
న స్వమేవ మమసా ఒర్హతి యస్యా
స్సోడశీమపి కలాం కిల నోర్వీ.

ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు తన్నర్థించునపుడు నలుఁ డనుకొనుమాట యిది:

“జీవితముకన్నను ధనముకన్నను మిన్నయైన దమయంతి నా హృదయమునఁ గలదు. భూమి యామె పదియాఱవభాగమునకైనఁ దగదు. కాని యామె యింత వఱకు నాసొత్తు కాలేదు.”

ఈ యంశము శృంగారనైషధమున నిట్లు మార్పఁబడె.

క. ప్రాణంబుకంటె భీమ
క్షోణీపతితనూజయెడఁ గూర్మి గలదు గీ
ర్వాణాధీశ్వరుఁ డయ్యలి
వేణిన్ మదిఁ గోరనేని వేగమ యిత్తున్.

తనసొత్తింకను గాలేదనుమాటను నలుఁడే మఱచెనో, కవి నలునిలోఁ జేరి తానే మఱచెనో కాని యీ న్యాదవ్యభిచారిచే శృంగారస్థాయి మిగులఁ బోషితము. దీనను శృంగారనైషధము కాఁదగు.

౬ సర్గ. 3 శ్లో.

భైమ్యా సమం నాస్తి జగత్యయోగం
స దూతధర్మ స్థిరధీ రధీశః,
పయోధిపానే మునిరంతరాయం
దుర్వాడవం పూర్వమివోర్వశేయః.

“దూతధర్మనిర్వహణదీక్ష నలునిలో స్థిరపడినది. వియోగమును లెక్కసేయలేదు.” అని యింతలి ప్రకృతార్థము. “అగస్త్యుఁడు సముద్రపానసమయమున బడబాగ్నిని విఘ్నముగఁ బరిగణింపలేదు” అని యుపమ. ఉపమానమును బట్టిచూచినను ప్రస్తుతవర్ణనను బట్టి యాలోచించినను నలునియందు శృంగారస్థాయికిఁ బ్రాముఖ్యము

నోపంగక ధర్మవీరరసస్థాయికే పట్టాభిషేకము సేయవలె నని శ్రీహర్షుఁడు పూనినట్లు తోఁచెడి.

దీనిని శృంగారనైషధ మెట్లు మార్చిచూపుచున్న దో చూడుఁడు.

విరహభారంబుతోన యూర్ధ్వధవుండు
ప్రబలమగు దేవకార్యభారము ధరించె
నౌర్వశిఖతోన జలరాశి యంబుపూర
పూర్వశేయుండు ధరియింపఁడయ్యె నెట్లు.

ఇందు శృంగారస్థాయికిని ధర్మవీరస్థాయికిని సరియైన తావు వలునం దొపంగఁబడినట్లు ప్రకృతవర్ణనలోఁ బూర్వార్థమునఁ దోచెడి. ఈపమాధ్వని నాలోచించిన రతికే ప్రాముఖ్యము గన్పట్టు. బడబానలముతోఁ బోల్పఁబడినది రతి. అంబుపూరముతో బోల్పఁబడినది దూతధర్మదీక్ష. బడబానలము నీటిని బీల్చివేయుచుఁ బొంగకుండఁ జేయుచున్నట్లు రతి ధర్మదీక్షను బీల్చివేయుచున్నది. ఇట్టిధ్వనికిముందు వర్ణనములు కొలంబము నిచ్చుచున్నవి. చూడుఁడు :

దమయంతీసుకుమారపాదకమల
ద్వంద్వార్పణాధవ్యఖ
ట్టిమహార్మ్యంబగు పట్టణంబఖుడు
గంటిఁ మంటి నం చెంతయుఁ
బ్రమదం బందె దిగీశకార్యఘటనా
భారంబు చింతించి దీ
ర్ఘము నుష్ణంబును గానొనర్చె
ధరణీకాంతుండు నిశ్వాసముఁ.

ఇందు రసికవతంసమగు నలునియెడు శృంగారస్థాయి రాజ్యముసేయుచున్నట్లును, దూతకృత్య నిర్వహణోత్సాహమును బాధింపఁబోవుచున్నట్లును గన్పట్టుచున్నది కదా.

ఇంతమాత్రమున నలుని ధర్మవీరత లోపించి యనౌచిత్యమును గల్గించు ననఁబోఁగూడదు. ప్రబలమైయున్న దమయంత్యనురాగముచే దూతకృత్యము లోపముఁ జేసి స్వార్థపరుఁడైనచో నలున కనౌచితి వాటిల్లును. అట్లు సేయలేదు. నైసర్గికమై చిరస్థాయియగు ప్రియానురాగ మెంతయుం బ్రబలమైయుండినను ఆగంతుకమైన దూతకృత్యదీక్షను స్వకార్యవిఘాతుకమైనదాని నెంతయు ధర్మవీరుఁడు కావకనే నిర్వహింపఁగలిగెనని యౌచిత్యమే సిద్ధించుత. నలునికథలో నైషధకావ్యమున శృంగారమే ప్రధానము. దానిని బలపఱచుటకే ఆగంతుకమైన ధర్మవీరరసమును ప్రస్తుత శృంగారమునకుఁ బ్రతిబంధముగాఁ గూర్చి ప్రతిబంధకవీరరసమును బాధింపఁగలిగి శృంగారమే ప్రముఖమయ్యెనని చూపించినాఁడు.

ధ్వన్యాలోకమున నానందవర్ధనుఁ డిట్లు వ్రాసె—
వివక్షితే రసే లబ్ధప్రతిష్ఠేతు విరోధినామ్;
బాధ్యానా మంగభావంవా ప్రాప్తానా ముక్తిరచ్ఛలా.

ఒకరసము ముఖ్యముగనుండ నితరరసము లనుకూలములైన నంగములుగ నుండవచ్చు. ప్రతికూలములైన బాధ్యములుగా నుండవచ్చు.

శృంగారనైషధకర్త శృంగారశ్రీయుఁ దనటకింకొక పద్యముం జూడుఁడు:

చ. ప్రిదిలిన నీవిఁ గేల సవ
రించు తలోదరినోర్తుఁ గాంచి లోఁ
గదిరిన పాపభీతిఁబడి
గన్నులు మోడ్చ నొకర్తొకర్తుకై
యెదురుగవచ్చివచ్చి యొక
యిద్దఱు మద్దియిలాతి రవ్విభుఁ
మదగజరాజకుంభముల
మచ్చరికించు కుచద్వయంబులఁ.

దీనికి శ్రీహర్ష శ్లోకముఁ జూడుడు:—
అంతఃపుర ంత ప్పవిలోక్యబాలాం
కాంచిత్సమాలబ్ధ మసంవృతోరుమ్,
నిమీలితాక్షః పరయా భ్రమంత్యా
సంఘట్ట మాసాద్య చమచ్చకార.

'సమాలబ్ధ మసంవృతోరం' అనుమాటం దీసివేసి ప్రిదిలిననీవి కేల సవరించునవట శృంగారపోషక మగు మార్పు. కన్నులుమోడ్చుఁ అని నలునియందు ధర్మ

విరుద్ధమైన యనురాగోదయమును దీసివేసినను నాయిక యందు శృంగారానుభావము భాసిల్లుచున్నది. పిమ్మట నొక నాయిక యదృశ్యుఁ డగు నలుఁడు కనుమూసికొని తొలగమిచేఁ గొట్టుకొనెనని స్వభావోక్తిగా శ్రీహర్షుఁ డనెను. మనశృంగారకవి శ్రీహర్షుని యొక నాయిక నిద్దుఱఁగాఁ జేసి యారకకొట్టుకొనుటనుగూర్చి కుచద్వయ ములతో ముందొకరును వెనుక నొకరును నలుని గొట్టు కొనినట్లు వర్ణించుచు శృంగారోద్దీపనవిభావసామగ్రి యగు నా కుచద్వంద్వమును 'మదగజరాజకుంభముల మత్సరికించు' అను విశేషణముతో జోడించినాఁడు.

ఇట్లు పరికించిన శ్రీనాథనైషధమునఁ జాలచోట్ల శృంగారము ప్రముఖమై శృంగారనైషధ మను పేరును శ్రీనాథకవి కావలెనని పెట్టెనేమో! అనిపించెడి. నిండు జవ్వనంబున సంతరించిన కబ్బముకదా.

తొలకరి

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు

ఎక్కటికాలమూర్తి, జగదేకధనుర్ధరు డెక్కువెట్టి నా
డక్కజమైన యింద్రధను వల్లదె; యాతడమోఘశాసనుం
డొక్కట నిత్యనవ్యవిజయోత్సుకుడై జను, రాచకార్యపుఁ
జక్కదనంబులోని పరుసందన మేర్పడ సంఘటింపుచున్!

సౌందర్యాస్త్రముచే వియద్వలయ మాశాంతంబుగా గెల్చి; య
స్పందానందరమాసముజ్జ్వలమహీసామ్రాజ్యమున్ నిల్పి; పౌ
రందర్యాఖ్య ధనుర్లలామము, నిసర్గప్రాభవోపేతమై
యందించున్ గనుమీ వసుంధరకు దివ్యాపూర్వసందేశముల్.

వికసనమందుచున్న యరవిందమొ నాజను ధాత్రిపై, జగ
త్ప్రకృతి, నిగూఢభావ భరభంగిమముల్ వెలయించు చిత్రనా
ట్యకలన చూపుచున్నది, విహాయసమున్ భువియున్ వెలుంగగా,
నొకతొలి సంజ తా బాడమెనో! కనుమోయి కృషీవలాగ్రణీ!

పరమధ్యానసమాధినిష్ఠ వెలయున్, బంచాగ్ని మధ్యంబునన్,
దిరమై నిల్చి జపించె, నీజనని పృథ్వీదేవి, యుద్దండభా
స్కర దేవున్ నడిమెండకాలమున, నీ చైతన్య నవ్యోదయ
స్థిరసౌభాగ్యము నీకు గూర్ప, నది సిద్ధింగాంచె నీనాటికిన్!

పూరును సర్వమున్, ప్రకృతిమాన్పులరాసి, యపొట దానితో
పూరనివార లెందుకును మూర రనుతుణ భిన్నభిన్న శో
భారమణీయముల్ ప్రకృతిభావము, లందలి యర్థమెందు సం
స్కారులు, కాలచిత్రఫలకంబున గాంతు రనంతసత్యమున్!

రంగులసీమ యీప్రకృతిరాజ్యము సర్వము, దీని గన్నులా
రం గని హాయినొందుచు కరంగుదు, నీ కిది దైవదత్త, మే
రంగును లేని నిర్గుణ నిరంజన తత్త్వములో కృషీవలా!
నింగియు లేని సీమ లటు నిచ్చెన లెవ్వడు నిల్పజాలునో!

ఏతరినైన నందియు మొకించుకయుఁ గనబోక, తప్మాతలీ
మాతృపదారవిందము లమాయికభక్తి భజించి, భూజన
ప్రీతిరయొనర్చు శీలమున చేర్చుచు ధన్యతగాంచుచున్న యో
పూతకృషీవలా! హృదయపూర్వకవందనముల్ గ్రహింపుమా!

నీవొక కర్మయోగివి గణింప; త్వదాశ్రమజీవకోటులౌ
గోవృషభాది జంతువులఁగూర్చి, కృషిం బచరించి, సర్వలో
కావన కర్మయోగరతి గ్రాలెదు; నీ మహనీయతల్ మదిన్
నీ వెరుగంగజాల వవనీరమణీప్రియపుత్రరత్నమా!

నాగలి నీవు చేగొననినాడు సమస్తము నాటకట్టు భూ
భాగమునందు పౌరుషము, పల్కులు వేయును నేల చెప్ప, నీ
త్యాగగుణంబె సర్వవసుధాప్రజ కారయ పట్టుకొమ్మ నీ
నాగలిచాలు వెంబడి సనాతనధర్మము జాడ తోఁచెడిన్!

జనకుడ వీవు, నీ హాలముచాలున నుద్భవమందు సీత భూ
జనములపాలి లక్ష్మి, మనుజాశననాశనహేతుభూత దే
వుని సహధర్మచారిణియు, భుక్తియు ముక్తియు నిచ్చుతల్లి; వం
చిన తలయెత్త వింతకుఁ గృషీవల! యెంత యమాయకుండవో!

అదిగో చూడుము గాతిలోపలి యహల్యాదేవి శ్రీరాము న
త్పదరాజీవపరాగమింత తనకుం బ్రాపించునంతన్ నవా

భ్యుదయస్ఫూర్తివహించి మించినగతిన్ బుణ్యాత్మ! నీపాదముల్
కదియన్ వచ్చిన భూమి నూతనకళాలాలిత్య ముప్పొంగెడిన్!

కాలము మారిపోయినది కర్షక! యెప్పటియట్ల యింక నీ
కేల భయంబునంద? తలయెత్తుము; చూడుము, నేత్రపర్వమై
నాలుగు దిక్కులన్ మొలచు నవ్యవికాసము, కేలుమోడ్చి యీ
నేలయె, నాయనుంగు జననీమణి యంచు నమస్కరింపుమా!

ఆసతి పుణ్యదీవనల నందిన ధన్యుఁడవన్న, యాత్మవి
శ్వాసము నీకు గల్గునెడ, స్వర్గము నీయది, భూమి నీది, నీ
దే సుమి సర్వవైభవము, దేవుడవీవ నిజన్ జయింప దే
వాసుర లోకమైన వశమౌనె? తలంపుము కర్షకాగ్రణీ!

వ్యవసాయంబున కల్గు కష్ట మదియే హాలాహలం బిట్టి తీ
వ్ర విషం బల్లన దా భుజించి పృథు సస్యశ్రేణి బండించి, యీ
యవనిన్ స్వర్ణముగాఁగ మార్చియు నిరాహారుండు, నిర్వస్త్రుఁడ
ర్థవిహీనుం డగు నాకృషీవలుని స్వార్థత్యాగ మేమందునో!

తగినసుతుండు తాను తన తల్లికి భూమికి నింతభారమా
జగము భరించు శక్తికి నిజంబుగ, బాధల దా భరించియున్
పగవడు కీడుగోరడిక పండినపంట నరుల్ గ్రహింపగా
మిగిలినదాన బ్రాణములు మేన నెటో భరియించు నిచ్చలున్.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భా ర తి'

పునర్విమర్శనము

మనుచరిత్ర రచనాకాలము

చరిత్రాధ్యాపకులు, చరిత్రపరిశోధకులు నగు శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి పునర్విమర్శనకుఁ బ్రత్యుత్తరమీయఁ దలఁచిన నిర్భరభారము నాపైఁ బడినది. ప్రమోదూత సంవత్సరాదిసంచికయందు వ్రాసిన వ్యాసమునందే, మనుచరిత్రరచనాకాలనిర్ణయము, పారిజాతాపహరణరచనాకాలనిర్ణయమంత సులభము కాదని మనవి చేసుకొంటిని.

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు తలపెట్టిన వాదములు రెండు; అందొకటి నేను రాయలు గుల్బర్గాపై వెడలిన దండయాత్రనుగూర్చి నేను తలపెట్టలేదని. రెండవది 'ఆంధ్ర కవితాపితామహ' యన్న బిరుదు గ్రంథరచనాకాలమున కంతఁగా సాయపడదని కొంత సాయపడునని వీరి యభిప్రాయమేమో!

రెండవవిషయమైన బిరుదమునుగూర్చి యీయనకు సమాధానము చెప్పి, మొదటివిషయమైన గుల్బర్గా దండయాత్రగూర్చి వ్రాసెదను.

పెద్దన 'ఆంధ్రకవితాపితామహుఁ' డెట్లయ్యె?

మనుచరిత్ర గద్యవలన పెద్దన కాంధ్రపితామహ యన్న బిరుదుకూడ లభించియుండెను. ఆయన కా బిరుదు మనుచరిత్ర రచించిన తరువాతనే వచ్చియుండును కాని తత్పూర్వము వచ్చియుండనేరదని నేను వ్రాసిన దానిని నిరాధారమైన వ్రాత యని వారు సెలవిచ్చిరి. ఈ ఆధిక్షేపమునకు వారు పాఠకమహాశయులకు రెండుకారణములఁ జెప్పిరి. మొదటిది—'పెద్దనగారు సంస్కృతములోను, తెలుగులోను పెక్కుగ్రంథములు వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది అని. వీరికి కీ నూతనచరిత్రాంశమెవరు చెప్పిరి? ఆంధ్రలోక మింక నా గ్రంథములపట్టిక నెఱింగియుండలేదు. పెద్దన రచించినవనెడు హరికథాసారమనెడు గ్రంథములోని కొన్ని పద్యములు మాత్ర మాంధ్రలక్షణగ్రంథముల కెక్కినవి. ప్రతి గ్రంథకర్తయు గ్రంథారంభమునందే తానప్పటికి రచించిన గ్రంథములు పేర్కొనుట, ఆంధ్రసారస్వతపరిచితిగలవారెల్ల నెఱింగినవిషయము. పెద్దన మనుచరిత్రలోఁ దానంతకు ఆంధ్రకవితాపితామహుఁడై విరచించిన గ్రంథముల నొక్కదానినైనను జెప్పుకొనకుండుటకుఁ గల కారణము లేమో? శ్రీ వేంకటరమణయ్యగా రాంధ్రలోకమున కా యుత్తమగ్రంథములఁ దెలిపి, సారస్వతసేవ సలిపెదరుగాక. శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు జూపిన రెండవ కారణము: పెద్దన్న తద్గ్రంథరచనమునకు సంతసించి రాయలు తన కాంధ్రపితామహ యన్న బిరుదిచ్చినట్లు చెప్పుకొనలేదు అని. ఇందులకు వారి సాక్ష్యము రాధామాధవ బిరుదాంకితుఁడైన యల్లయకవి. పెద్దన చెప్పినదేమి? చెప్పకుండినదేమి? అల్లాడభూపతి శ్రీనాథునిగూర్చి కాశీఖండమునం దిట్లు సంబోధించెను.

'అధ్యక్షుంబుం గవిసార్వభౌమ భవదీ
య ప్రౌఢ సాహిత్యముల్'

శ్రీనాథుఁడు తానీగ్రంథమునందు తనకీ బిరుద మెచ్చట యెవ్వ రెందుల కిచ్చిరో, యేల వాకొనలేదు? శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారికి, ఆంధ్రకవితాపితామహ బిరుదునుగూర్చి కలిగిన రెండు ధర్మసందేహములకు బ్రహ్మశ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు వేఱొకచోట నిప్పటికి

రెండేండ్లకుఁబూర్వమే యిట్టి సందేహములకుఁ దగిన సమాధాన మిచ్చిరి.

"ఈ కవిశిరోమణికి నాంధ్రకవితాపితామహుఁ డను బిరుదము మనుచరిత్ర రచించినతరువాతనే యియ్యఁ బడినది. ఐనను గ్రంథాదియందే కవి

కం. హితుఁడవు, చతురవచోనిధి
వతులపురాణాగమేతిహాసకథార్థ
స్మృతియుతుఁడ వాంధ్రకవితా
పితామహుఁ డెవ్వ రీడు పేర్కొన నీకున్.

అని చెప్పుకొనుట పొసఁగునా, యనవచ్చును. కృతికర్త తొలుదొలుత గ్రంథమును రచించి పిదపఁ దొలిపద్యముల వ్రాయుట యాచారము. ప్రథమమున దేవతాప్రార్థనము మాత్రము పద్యరూపముననో, ధ్యానరూపముననో రచించి గ్రంథము నారంభించుట కవుల యాచారము. అట్లే పెద్దనయు గ్రంథమును రచించి, వినిపించియుండును. దాని ప్రౌఢిమకు మెచ్చుకొని రసికజనచూడామణి యగు ప్రభుశేఖరుఁ డాంధ్రకవితాపితామహ బిరుదము నిచ్చియుండును. దానిని దన తొలిపద్యములలోఁ గూడ చేర్చియుండును. అంతియకాని, యీ గ్రంథముకంటె ముందు కొన్ని గ్రంథములవ్రాసి, యీ బిరుదము రాఁగాఁ బిదప నీ కావ్యమును రచింపఁబూనె ననుట యుక్తిగాని వేఱుగాదు. ఇట్లయినచో నీగ్రంథమున నింతకుముందు కొన్ని గ్రంథములు రచించితినని పేర్కొనియేయుండును. ఇట్లనుటచే నింతకుముం దొక్కపద్యమైన నాకవినోటినుండి యూడిపడలేదని భావింపరాదు. ఈయన కవిత్వశక్తి ప్రభుచంద్రునకు బోధపడియుండక పోదు. కాని యాంధ్రకవితాపితామహ బిరుద మిట్టి యుత్కృష్టగ్రంథరత్నమును గైకొని ప్రతిఫలముగా నిచ్చియుండుననుటయే సరసము.[1]"

శ్రీ శేషాద్రిశర్మగారు మా మిత్రుల సంశయముల రెంటికి సమాధానము నొసంగిరని నా మనవి. ఇపు డెవరి వ్రాత నిరాధారమైన వ్రాత?

గుల్బర్గాపై దాడి

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారు సంతతచరిత్రాధ్యాపనపారీణులు. నిరంతరచారిత్రకపరిశోధకనిపుణులు. ఈ విషయములో వారితో వివాదమునకు సంసిద్ధుఁడనౌట సమంజసముకాదని తెలిసియు నల్పజ్ఞుఁ డగు నేను, నా చేర్చినంతవఱకు చర్చ నొనర్చెదను.

తీఁగను గదపిన డొంక కదలును. మనుచరిత్ర రచనాకాలమునాఁటికి, కళింగదిగ్విజయము పూర్తి కావింపఁబడెనని నేను వ్రాసితిని. అందులకు వా రొప్పుకొందురు. ఇఁక తద్దిగ్విజయమేగాక, ఇతరవిజయములు నైతము వర్ణింపఁబడినవని వారి నిర్వచనము. కళింగదిగ్విజయము పూర్తి గావింపఁబడిన దని వ్రాసితినే కాని, యితర విజయప్రశంస యందు లేదని నే ననలేదే! తత్కృతిసంగతి కల యాంధ్రు డెవ్వ డట్లనఁడు. అందు వర్ణింపఁబడిన యితరవిజయములు నే నొనర్చిన కాలనిర్ణయమునకుఁ బ్రతిబంధకములా, యనువిషయమే విచారణీయము. శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి యభిప్రాయము ప్రకారము ప్రతిబంధకమని—నేను కాదని—

ఎట్లు? రాయలు గుల్బర్గాను జయించిన దెప్పుడు?

శ్రీ వెంకటరమణయ్యగారి కీవిషయమై న్యూనిజ్ (Nuniz) వ్రాసిన వాక్యములు ప్రమాణములు — రాయలు గుల్బర్గా (Gulburga) పై దండువెడలిన విషయము న్యూనిజ్ రాయచూరుయుద్ధానంతరము పేర్కొనియుండెను. ఆ యుద్ధము తేదీ స్యూయల్ (Sewell) నిర్ణయించినప్రకారము 16-5-1520. కావున గుల్బర్గాపై దాడి ఆ తేదీ తరువాతనే నడిచియుండవలెను—అని శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారి వాదము.

కీర్తిశేషులైన శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు 'కృష్ణరాయల కొన్ని దిగ్విజయయాత్రలు' అను వ్యాసమునందు గుల్బర్గాదాడివిషయమై యిట్లు వ్రాసిరి.[2] "గుల్బర్గా

1. శుక్లసంవత్సరాదిసంచిక పుటలు౧౧౦-౧౧౧ 'అల్లసానిపెద్దన' యనువ్యాసము.
2. లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి పుట 41-44.

పట్టణమును యూసఫ్ ఆదిల్ ఖానుఁడు 1504 వ సంవత్సరమునఁ బట్టుకొనెను. అది 1514 వఱకు ఆదిల్ శాహ స్వాధీనమం దుండెను. ఆసంవత్సరమున అమీర్ బరీదు దానిని సాధించెను. అని యిదివఱకున్న చరిత్రములు చెప్పుచున్నవి. కావున నీపట్టణము 1509–1510 లో యూసఫ్ ఆదిల్ ఖానుని స్వాధీనమందే యుండె ననుటకు సందేహము లేదు. ఆకాలముననే రాయలు గుల్బర్గా మీదికిఁ బోయెనని తలఁపవలసియుండును. కాని రాయలవారు తిరుపతికివెళ్లి నప్పు డచ్చటినుండి గుల్బర్గాకుఁ బోయి వచ్చెనని రాయవాచకమునందుఁ జెప్పఁబడియున్నది... ......ఇదియే నిజ మనుకొనినయెడల రాయలు గుల్బర్గాను సాధించినయేఁడు 1514 అగును. రాయలు తిరుపతికివెళ్లినయేఁడు శా. శ 1436 అనఁగా క్రి. శ. 1514. ఈసంవత్సరముననే అమీర్ బరీద్ అన్నవాఁడు గుల్బర్గాను విజాపురమువారియొద్దనుండి తీసికొనినట్లు చరిత్రకారులు వ్రాసియున్నారు. అందువలన బరీదు కృష్ణరాయలసాయము కోరినందుననో, లేక స్వయముగనో యనాథుఁడైన బహమనీరాజుకు సాయముగ రాయలు 1514 లో వెళ్లి విజాపురమువారిని ఓడించియుండును. అని మన మూహింపవచ్చును. మహమ్మదీయ చరిత్రకారులు కృష్ణరాయని పేరుచెప్పక గుల్బర్గాను బరీదే గెల్చినట్లు వ్రాసియుందురు.

ఇంకొక వికల్పము. న్యూయలుచే భాషాంతరీకరింపఁబడిన పోర్చుగీసు చరిత్రకారులచరిత్రలో, కృష్ణరాయలు రాయచూరుయుద్ధము (1520) జరిగినతర్వాత విజాపురమునకు వెళ్లెననియు, నచ్చట ఖైదీలుగానున్న ముగ్గురు బహమనీరాజపుత్త్రులను బట్టుకొనెననియు, నందొకనిని బహమనిరాజుగఁ జేసెననియు వ్రాసిరి. 1521 సంవత్సరములోఁ జచ్చిపోయిన రెండవ అహమ్మదుషాహ అను బహమని సుల్తానునకు ముగ్గురు కుమాళ్లున్నమాట నిజము కాని, వీరు ఆదిల్ షాహ స్వాధీనమందు లేరు. అమీర్ బరీదు స్వాధీనమం దుండిరి. బీదరులో ననగా గుల్బర్గారాజ్యమం దుండిరి. కావున వీరిని కృష్ణరాయలు బరీదు చేతినుండి విడిపించియుండును. ముగ్గు రన్నదమ్ములలోఁ బెద్దవాఁడగు అల్లాఉద్దీన్ అనువాఁడు 1521 లో బరీదుచే రాజ్యార్హుఁడుగఁ జేయఁబడిన ట్లున్నది. కావున పోర్చుగీజువారి వ్రాఁతలే నమ్మినయెడల గుల్బర్గా దండయాత్ర 1521 లో జరిగెనని తేలును.

ఇట్లీదండయాత్ర యెప్పుడు జరిగె నన్నవిషయమున మూఁడు వికల్పములు కలవు. క్రీ. శ. 1510, 1514, 1521. వీనిలో 1514 అనునదియే యధికగ్రాహ్యమని నా తాత్పర్యము."

కావున శ్రీ లక్ష్మణరావుగారి యభిప్రాయము ప్రకారము గుల్బర్గాపై దాడి క్రీ. శ. 1514 లో నని. వీరి కీయూహ కాధారము రాయవాచకము. రాయవాచకము, కృష్ణరాయవిజయములందు రాయలు గజపతిని జయించి, విజయస్తంభమును బ్రతిష్ఠించిన మీఁదటనే గుల్బర్గాపై దాడివెడలి, తరువాత దక్షిణదేశమున నున్న తీర్థయాత్రలను సేవించెనని యున్నది. శ్రీ లక్ష్మణరావుగారు తెల్పిన తిరుపతిశాసనము (శా. శ. 1436) ప్రకారము రాయల ప్రథమ కళింగ దిగ్విజయయాత్ర, యనఁగా ఉదయగిరిదుర్గమును సాధించుటమాత్రమెయయ్యెను1 ఈశాసనముప్రకారము రాయలు ఉదయగిరిని జయించి, విజయనగరమునకు విచ్చేయుచు తిరుమలలో శ్రీ వెంకటేశ్వరుని సేవించెను. కావున శ్రీ లక్ష్మణరావుగారి యభిప్రాయముప్రకారము గుల్బర్గాపై దాడి క్రీ. శ. 1514 లో నడిచియుండెననుట పొసఁగదేమో? రాయవాచకము, కృష్ణరాయవిజయగ్రంథములప్రకారము రాయలు కళింగదిగ్విజయానంతరము, అనఁగా పొట్నూరి విజయస్తంభప్రతిష్ఠాది కార్యములు జరిగిన మీఁదటనే గుల్బర్గాను జయించి దక్షిణదేశమునందున్న కాళహస్తి, తిరువన్నామల, చిదంబరము, కంచి మొదలగు తీర్థయాత్రలు సేవించెనని యున్నది. తరువాత విజయనగరమునకు విచ్చేసె నని తెలియుచున్నది. శాసనాధారము కూడ రాయలు క్రీ. శ. 1516–1518 లమధ్య దక్షిణదేశ

1. No. 53 of 1889. లేక No. 282 of South Indian Inscriptions Vol. IV.

ములందున్న శైవ విష్ణ్వాలయముల దర్శించి, మహాదానము లొనరించి, గోపురాది ప్రతిష్ఠలను గావించి తిరిగి విజయ నగరమునకు విచ్చేసెను. మొదటి సింహాచలశాసనము ధాత్రి సం॥ చైత్ర బహుళ ద్వాదశి[1] తరువాత బెజవాడ మీదుగా దక్షిణదేశమునకు రాయలు వేంచేసెను. కాళహస్తి, తిరువన్నామలై, చోళసముద్రము, పెండమంగళము, చిదంబరము, కంచీవరము శాసనముల ప్రకారము రాయలు ధాత్రి సంవత్సరాంతమునను, ఈశ్వరసంవత్సరము (శా. శ. 1439) ప్రారంభమునను ఈ పుణ్యతీర్థ ప్రాంతములనుండెను.[2] పెండమంగళము, చోళసముద్ర శాసనములలో శా. శ. 1439 అనఁగా ఈశ్వరసంవత్సరమునాటికే రాయలు కళింగదిగ్విజయము గావించి, పొట్టునూరులో విజయస్తంభము నెలకొల్పెనని స్పష్టముగా నున్నది.[3]

కావున ఆసంవత్సరముననే రాయలుకూడ రాయవాచకము, కృష్ణరాయవిజయము ప్రకారము గుల్బర్గాపై దాడి వెడలియుండును.

గుల్బర్గా దాడివిషయమై న్యూనిజ్ (Nuniz) వాక్యములు ప్రమాణార్హములు కావని యింకొక చరిత్రకారుని వాక్యము లుదాహరించెదను.

"While at Tirupathi, he is said to have made a successful raid on Gulburga, according to the Rayavachakam. This is what obviously is referred to in his own poem Amuktamalyada. There seems then some evidence to support the statement of Ferishta and '*ipso facto*' to discredit that of Nuniz in this particular. It seems very unlikely that King Krishna would have laid himself out for an elaborate scheme of temple-building and other works of public utility if he did not feel that he had done enough by way of war to ensure permanent peace.........The actual fault of Krishna's policy towards these princes (Bahamani princes) does come in when he is said to have made the attempt to set a Bahamani prince on the throne and put the other two princes on pension from the treasury of Vijayanagar. This, however, as Mr. Sewell, has pointed out is historically inaccurate. The eldest of the three princes, who sometime earlier were under the honourable surveilance in Gulburga, was nominally the Bahmani Sultan and actually was on the throne. The two others followed in the precarious but exalted position during the next few years after the battle. Here again, is a confusion in post dating a privious incident. Krishna might as well have attempted this. when he made the raid against Gulburga from Tirupathi after the wars against Gazapathi. If such an attempt had actually been made successfully, as Nuniz would have us believe, inscriptions of later date would give indications in giving a title such as the Dakshina Sura-trana or Kalvarga Surath. ranasthapanacharya సురత్రాణస్థాపనాచార్య or some equivalent of it.[4]

శ్రీకృష్ణస్వామిఅయ్యంగారి యభిప్రాయము ప్రకారము,

---

1 No. 694 of South Indian Inscriptions, Vol. VI.

2 నెం. 196 of 1903 కాళహస్తి. శా. శ. 1438.
నెం. 574 of 1902 తిరువన్నామలై డిటో.
నెం. 474 of 1919 } కంచీవరము డిటో.
నెం. 533 of 1919 }
నెం. 87 of 1912 చోళసముద్రము శా. శ. 1439
నెం. 74 of 1903 పెండమంగళము డిటో.

3 Epigraphical Report, 1912, Page 73.

4 Pages 22 and 29. The yet remembered Rulers of a long forgotten Empire— By Mr. Krishnaswami Iyyangar.

రాయలకుల్బర్గాదండయాత్ర రాయచూరు యుద్ధానంతరముగాక, తత్పూర్వమే నడిచియుండవలెనని.

మనుచరిత్ర, రాయచూరు యుద్ధానంతరమే విరచింపఁబడినయెడల, పెద్దన, తద్దిగ్విజయ మేల వర్ణింపకుండును? రాయచూరు యుద్ధమునుగూర్చి తెల్పి కవియు కండ్లార గాంచినట్లు వర్ణించెనుగదా న్యూనిజ్! అట్టి మహాసంగ్రామము తర్వాతనే మనుచరిత్ర రచించిన పెద్దన్న తన గ్రంథమునం దేల దానిని పేర్కొనకుండును?

ఇంకొకమాట. ఆముక్తమాల్యద ప్రథమాశ్వాసాంతమున ఉదయగిరి ముట్టడియు, ద్వితీయాశ్వాసాంతమున కొండవీటి యుద్ధమును, తృతీయాశ్వాసాంతమున కొండపల్లి విజయమును, చతుర్థాశ్వాసాంతమున సింహాచల పొట్నూరి విజయస్తంభప్రతిష్ఠయు, పంచమాశ్వాసాంతమున కంభావియుద్ధమును వర్ణించెను. రాయలు తన విజయముల వరుసగా వర్ణించెను. పెద్దన్న సింహాచల పొట్నూరు విజయములవఱకు మాత్రమే వర్ణించెను కంభావి ప్రస్తావన లేదు. నా మతవి రాయల కంభావి విజయవర్ణనము రాయచూరు యుద్ధమును స్ఫురింపఁజేయుచున్నదని శ్రీకృష్ణస్వామి అయ్యంగా రీయభిప్రాయమే తమ 'విజయనగర చరిత్రమున కాధారములు' అను గ్రంథమునం దొసంగియున్నారు.*

కావున మనుచరిత్ర రాయచూరు యుద్ధమునకు బూర్వమే రచింపఁబడినదని నా మతవి.

ఇంతవఱకు అల్లసాని పెద్దన్నగూర్చి వెలువడిన శాసనములు నాలుగు. కోవటశాసనములు రెండు.1 అన్నూరుశాసన మొకటి.2 పేలపాడిశాసన మొకటి.3 ఈ శాసనములలో అన్నూరుశాసనమునందును, పేలపాడి శాసనమునందును ఆంధ్రకవితాపితామహ యన్న బిరుదులు కలవు.

పేల్పాడి శాసనకాలమునకే, పెద్దన ఆంధ్రకవితా పితామహుఁడైనట్లు స్ఫురించును. అప్పటికి రాయలు తీర్థయాత్రలు సేవించి విజయనగరమునకు విచ్చేసియుండును. పెద్దన్న కూడ మనుచరిత్రమును రచించి రాయలకుఁ గృతి నిచ్చియుండవలెను. ప్రమోదూత సంవత్సరాది సంచికలో శ్రీకాకుళశాసనకాలమునకు తర్వాతనే వ్రాసియుండవలెనని వ్రాసియుంటిని. అంతకుఁ బూర్వమే మనుచరిత్రను పెద్దన వ్రాసియుండవచ్చును. కాని శ్రీ వేంకటరమణయ్యగారు సెలవిచ్చినట్లు రాయచూరు యుద్ధానంతరముమాత్రము కాదు.

ఒక విషయము చెప్పి యీప్రత్యుత్తరము విరమించెదను. ఆముక్తమాల్యదలో, రాయలు మనుచరిత్ర పీఠికలోని దిగ్విజయపద్యముల ప్రథమపురుష క్రియలను మధ్యమపురుష క్రియలుగా మార్చి వ్రాసుకొనెనుగదా. ఒక్క కంభావియుద్ధవర్ణన తప్ప, మనుచరిత్రవర్ణనలకును, ఆముక్తమాల్యదవర్ణనలకును భేద మేమియును లేదు. మనుచరిత్రరచనమునకు దర్వాతనే, ఆముక్తమాల్యద రచింపఁబడెను మనుచరిత్రలో కంభావి దిగ్విజయవర్ణన లేకపోవుటయు, ఆముక్తమాల్యదలో రాయలు ప్రత్యేకముగా, కళింగదిగ్విజయానంతరము, పంచమాశ్వాసాంతమునఁ బేర్కొనుటయుఁ గాంచినచో, మనుచరిత్ర రచనాకాలము నాటికి యుద్ధము జరిగియుండలేదనుట స్పష్టము. కంభావియుద్ధము రాయచూరుయుద్ధమును స్ఫురించుచున్నదని యిదివఱకు చెప్పియుంటిని కావున మనుచరిత్రము రాయచూరుయుద్ధమునకుఁ బూర్వమే, పెద్దన్న రచించియుండును.

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

అప్పకవిపైన క్రమధాటి

మనదేశమున నాంధ్రకవితాప్రచారకు లేమి, తదితరు లేమి పెక్కుమంది అప్పకవీయమును జదువనివా రుండరనియే నా నమ్మకము. అప్పకవిగారు విశేషించి పాండిత్యము సంపాదించి బహుగ్రంథపరిశోధనఁ జేసి

---

* Sources of Vijayanagar History—Introduction.

1 Nos. 715 and 716 of 1926 (15-10-1518).

2 No. 623 Page 143 Epi-Report 1916 [6-11-1519].

3 No. 105 of 1921 (17-4-1518).

ఛందోగ్రంథమును వ్రాసెననుట నిస్సంశయము. అదేమి పాపమో యిటీవలివారలలోఁ గొందఱు అప్పకవిగారి నీసడించుటకు మొదలిడిరి. ఇందుఁ బ్రథములు కీ. శే. శ్రీ రా. బ. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు. వీ రట్లు చేయుటకుఁ గారణములు. 1. రేఫఱకారమైత్రికి సమ్మతింపకుండుట, 2. ఈ మైత్రిచేసినందువలన భాగవతమును బూర్వలాక్షణికులు లక్షణగ్రంథములం దుదాహరింప మానిరని చెప్పుట, అది యిట్లు వ్రాసెను:

"ఉ. బమ్మెరపోతరాజకృత
భాగవతంబు సలక్షణంబుగా
కిమ్మహిఁ జేమిటం గొదువ
యెంతయు వారసిచూడఁగాను రే
ఫమ్ముల ఱాలునుం గలసి
ప్రాసములై నకతంబునం గదా
ఇమ్మగ నాదిలాక్షణికు
లెల్లను మాని రుదాహరింపఁగన్."
—అప్పకవీయము, ౨ ఆ. ౨౩౪ పద్యము.

3. మైత్రికలిపినవారి గ్రంథములనుండి లక్షణములఁ గొనుట, 4. భాగవతమునుండి కైకొనకుండుట. ఇక స్వప్నములు భగవంతుఁడు ప్రత్యక్షమగుట లోనగు విమయముల పరిహాస మటుండనిండు.

ఇది యిట్లుండ బ్ర. శ్రీ. శతావధానులు శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరకవులు పాణిగృహీత పీఠికయందు

ఉ. తానొనరించు కట్టునకుఁ
దప్పినపాత్రము లెన్నియెన్నియో
మానుగ లక్ష్యసంగతుల
మన్ననఁజేసి యదేమిపాపమో
మానెను పోతరాజకవి
మంచను వాగమృతంబు గ్రోలలే
కైవను దోసముల్ గలవె
యయ్యెడఁ జక్కఁగఁ జూదువారికిన్.

ఉ. తాకను రేఫఱల్ జెలిమి
రాదని పెద్దవివాదసెంచి దా
నేకతనుండి వ్రాసెనొ క
వీంద్రుఁడు నన్నయ కల్పమానినా
రేకవు లొక్కరే నథియ
రేఫలె యవ్విననల్ శసల్ లడల్
గాక యభేద మీయొకటి
కా తగకుండుట మేలుమేల్ భళీ.

ఉ. ఇంతకుఁ బోతరాజకవి
నీతఁడు దా బహిష్కరించి దానిచే
నింత లిఖింపగావలసె
నిందుకుఁ దిమ్మకవీంద్రు డేమి సు
స్వాంతులు తక్కు లాక్షణిక
లందఱు నేమిరెయుదిర్చి యక్కవిన్
గాంతికిఁ దెచ్చి రప్పకవి
కానమమాత్రములోనఁ బోయెనే.

ఇక వీరి యభిప్రాయ మీ దిగువరీతిని గన్పట్టెడి.

ఎ. తాను చేసిన కట్టునకుఁ దప్పిన గ్రంథములనుండి అప్పకవి లక్ష్యముల గ్రహించుట.

బి. పోతరాజకవి వాగమృతము గ్రోలకమానుట.

సి. రేఫఱకారమైత్రి కూడదని నన్నయ యేకతనుండి వ్రాసెను? అని ప్రశ్న.

డి. పోతరాజకవిని అప్పకవి బహిష్కరించెననుట, పెట్టినందున పోతనకు గాంతిపోవుట. తిమ్మకవి ప్రభృతి సుస్వాంతు లెదిర్చి కాంతికిఁ దెచ్చుట.

విద్వత్కవులై వ్రాయఁదగినంత సామర్థ్యము గలవారు వీరే వ్రాయఁగ మన మేల యూరకుండవలయునని యిటీవలివారు కొందఱు రేఫఱకారమైత్రినిగూర్చి కొంత ప్రశంస దెచ్చుటయు దానిని విమర్శించి నిర్ధారణ చేయలేకపోయినను అప్పకవినిమాత్రము తలక్రిందుచేయుటయుఁ గల్గుచున్నది. ఇది "గతానుగతికో లోకః" అను వాక్యమునకుఁ దార్కాణముగ నున్నది.

ఇటీవల నొకరు "అప్పకవిసాహస"మను వ్యాసమొకటి భారతిసంచికయందు వ్రాసి తమకోపమును దీర్చికొనిరి. తిరిగి భారతి ఈ సం. ఆషాఢమాస సంచిక

యందు "రేఫఱకారములు" అను వ్యాసము వ్రాసి యందు అప్పకవి భాగవతమునం దసూయ కలవాఁడని సిద్ధాంత వాక్యము నుడివిరి.

ఎదటివారు లేకున్నపు డెన్నెన్ని యన్న నేమి భయము?

ఉభయరేఫలమైత్రి కూడదని వన్నయమతము ననుసరించి అప్పకవి వ్రాసెను కాని తాను స్వయముగ వ్రాయలేదుకదా? అప్పకవినేల యీసడింపవలె? నన్నయ కూడదని యేకళనుండి వ్రాసెనో యెవరు చెప్పగలరు? తిక్కన వ్యాకరణము నంతయు నేకళనుండి వ్రాసెనో దీనిని ఆకళనుండియే వ్రాసియుండును. పూర్వలాక్షణికు లెవరును భాగవతమునుండి లక్ష్యముల నుదాహరింపకుండు టచే నప్పకవికూడ మానియుండునుకాని పోతరాజుగారి నేమి, భాగవతము నేమి బహిష్కరింపవలెననిగాని, వానియం దసూయ కలిగికాని, యందలివాగమృతము గ్రోలలేక కాని మానియుండ లేదు. లక్షణగ్రంథమునం దుదాహరింపక పోయినంతమాత్రమున అప్పకవిపై దోసము లొనర్చినట్లే నా? భాగవతమును పురాణకాలక్షేపముచేసి మాధుర్యమును గ్రోలియుండకూడదా?

పూర్వకాలపువారికి భారత భాగవత రామాయణాదులం దెక్కుడుభక్తి కలదు. అప్పకవి పీఠికయందు వ్రాసినప్రకారము తాను కృష్ణాష్టమినాటిరేయి పురాణగోష్ఠి జరిపినది భాగవతకాలక్షేపమే అయియుండును. వాగమృతము గ్రోలుటవుఁ జక్కనిమార్గము లక్షణగ్రంథమునం దేదో సందర్భమున బద్యముల నుదాహరించుట కాదని నా తలంపు. అప్పకవికిఁ బోతరాజుగారియెడల మిగుల నాదరభావము కలదు. కవిస్తుతియందు "సహజపాండిత్యుని సంస్మరించి" అని పోతనకవినిఁ జేర్కొనెను. పూర్వకవులు భాగవతమునండి లక్ష్యముల నుదాహరింపకుండుట తప్పుకాదు, కాని మానిరని చెప్పుట తప్పా? రేఫఱకారమైత్రి కలిసిన గ్రంథములనుండి పూర్వలాక్షణికు లుదాహరించి యుండలేదా? అట్లే యాతఁడును గ్రహించియుండును. ఇంతకును రేఫఱకారమైత్రి కలిసినందున భాగవతమునుండి పూర్వులు లక్ష్యముల గ్రహింప

లేదని చెప్పుట అప్పకవియెడఁ దప్పు తేలినది: అ చెప్పుట లోఁగూడ నీమైత్రికలిసిన విషయము తప్ప తక్కి యన్ని విషయములలోను భాగవతము శ్రేష్ఠగ్రం మనియే చెప్పెను కాని తృణీకరింపలేదు.

అప్పకవి వ్రాసిన పద్యమునుబట్టి పోతనకు గాంతి తఱిగినట్లును, పిదపఁ దిమ్మకవిప్రభృతులు కాంతి తెచ్చినట్లునా? పోతన యెప్పటికిఁ గాంతియుక్తుఁడే బంగారమున కెప్పుడు కొఱతకలదా? ఈ మైత్రికలి పోతనగారి కవనమునందనికాని, తదితరుల కవనమునంద కాని నిరూపించలేదు. భాగవతమున నెవరికవనము కేమి మైత్రి కలిసినమాట సత్యమేకదా, ఈమైత్రి భా వతమున గలిసినంత యెక్కువగఁ దక్కినగ్రంథముల లేద కొంద అనుచున్నారు. అప్పకవి గ్రహించిన యిత గ్రంథకర్త లీమైత్రి నంగీకరించిరో, లేక పొరపాటు గాని మఱి యేకారణమునఁగాని మైత్రిని గలిపిరో యెవ చెప్పగలరు? మైత్రి నంగీకరించినచోఁ జెక్కుచో మైత్రికలిపియుండెడివారు.

వ్యాసకర్తలుగాని తదితరులుగాని, యీ మై విషయము నిర్ణయించుట చాలకష్టమనియు, పండి లిందునుగూర్చి కృషిచేసి నిరూపించుట కర్తవ్య మనియు నభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ నిరూపణలో నేపండిత డైన నిలిచి చర్చించి మైత్రికూడునని చెప్పినచో స గలదుకాని కూడదని చెప్పినచో మనఅప్పకవిగారి కవ నట్లేకదా వారికెని యమరునది.

ఇంతయేల? ఇప్పటివారు స్వతంత్రులు, పూర్వ నిరసించుటయన్నఁ దృణప్రాయము.

మహాశయులారా! ఈ మైత్రిని గూర్చిన చ యిప్పటిది కాదు. పూర్వమునుండి వచ్చుచున్నది. నిరూపణ మిగుల కష్టమైనపని. ఇంతకును అప్పకవిర కొంతవఱకైనఁ బాటుపడి వ్రాసియుండెను. ఇది పం తులు తేల్చవలసిన విషయముకాని, ప్రతివారును దిగ సినపని కాదు. కానఁ దటాలునఁ బూర్వకవిని నిరసిం చు వ్యాసముల వ్రాయుట శోచనీయమని నా తలం

నేను విశేషజ్ఞుఁడను కాకున్నను పెద్దల నిరసించుట నిచ్చగించువాడను కాకుండుటచే నిట్లు వ్రాసితిని.

ఈతఁ డిట్లు వ్రాయుటకంతటివాఁడా యని మాత్ర మనక నిజము నాలోచించి నన్ను క్షమింపఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడను.

శ్రీ భారతి శ్రావణమాసపంచికయందు "ప్రాచీన భాష-రేఫము" అను వ్యాస మొకటి ప్రకటింపఁబడినది. అందుల కీయవలసిన సమాధానము లందే కలవు కాని యిందుకె వ్రాయవలసి వచ్చినది. భాషాచర్చకు గ్రంథములు, చాటుపద్యములు ప్రమాణములు కాని చరిత్రాంశములకును లిపిరూపములకును మాత్ర ముపకరించు శాసనములు ప్రమాణములు కావు. భారతము మొదలగు సద్గ్రంథములలో రేఫఱకార మైత్రిగల పద్యములలోని పదములందుఁ గల రేఫఱకారసాధ్యసాధుత్వమును నిర్ణయించుట దుస్తరము. ఏలయన నీవిషయమును నిరూపించుటకుఁ బ్రయోగములు తప్ప వేరొండు తెరువు లేకుంటయే కారణము. ఆకవు లావిషయమున నెట్లభిప్రాయపడిరో తెలియరాదు. భారతకవు లీమైత్రి నంగీకరించినచో ౧౮ పర్వముల భారతములో సముద్రములోఁ గాకిరెట్టవేసినట్లుగాఁ నేదో యొకటి రెండుచోట్లనే ప్రయోగించుట యేల సమకూరును? విచ్చలవిడిగాఁ బ్రయోగింపరా? అప్పకవి తనపద్యములో నీమైత్రి కుకవి కూర్పని వ్రాసినందున, భారతకవులను పోతరాజుగారు మొదలగువారిని కుకవిఖండములోనే చేర్చినాఁడని యొక యర్థము కల్పించుకొని నిందించుటకు వేరొకసాకు నేర్పరుచుకొనిరె కాని అప్పకవి కట్టితలం పెప్పటికి నుండదు. అట్టి యభిప్రాయ మున్నచో వారి నెంతో స్తుతించి వారిప్రయోగములఁ గైకొనఁడు. పూర్వలాక్షణికులు అప్పకవి మతమునకు భేదించి వ్రాయవలసిన సంగతులు వచ్చినప్పుడు నైతము తమ యభిప్రాయమును వ్రాసి యెదుటివారి మతమును పూర్వపక్షము చేయుచువచ్చిరే కాని యిట్లు నిందించియుండలేదు. పోతనామాత్యుని వన్నెకు దెచ్చిరని మనవారు వ్రాసిన శ్రీ కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముఁడును అప్పకవిని నిందించలేదు. ఈ యుభయరేఫల నిరూపణము చేయుట యిప్పటి వారికిఁ జేతనగునో కాదో తెలియదు కాని పెద్దలను నిందించుటమాత్రము సులభసాధ్యమైనపనిగాఁ గను పట్టుచున్నది. అప్పకవి నీసడించినవారు చూడుఁడు :—

1. బ్ర. శ్రీ. వీరేశలింగము పంతులుగారు కవుల చరిత్ర రెండవ కూర్పున: "అజ్ఞానమూలమున కాని వేరొండు కాదు."

2. శ్రీనాథునిచరిత్రమున సంధివిషయములోన: "అప్పకవి తానొక లక్షణవేత్తవలెనే"

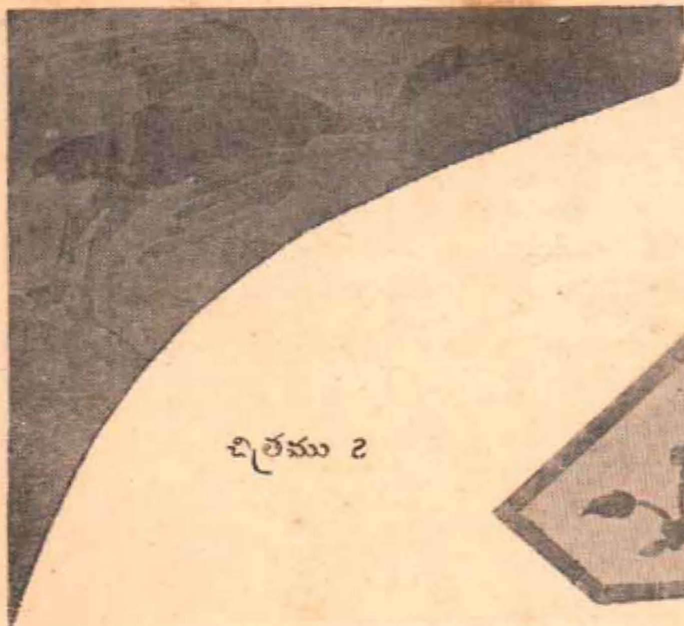
3. అనార్యాగ్రస్తు డనియు నిత్యాదివాక్యములతో నీసడించిరి. కాని యీ శ్రావణమాస సంచికలోని వ్యాసకర్తవలె బుద్ధిజాడ్యజనితోన్మాదములు, రోగములు మొదలగునవి తెచ్చిపెట్టి నిందించియుండలేదు. దివంగతులైనవారి నెవరేమన్న వారి కేమి కొదువలేదు. కాని అసభ్యవాక్యములచేఁ బూర్వులగు పెద్దల నిందించుట విచార్యమని మనవి చేయుచున్నాఁడ: విద్యాధికులకుఁ దెలియనివిషయముకాదు కావున వారియెడ నాగ్రహింపక యించుక శాంతభావమున యోజింపఁ బ్రార్థన:—

మద్దులపల్లి గురుబ్రహ్మశర్మ.

పల్లెటూరి పాఠశాల

'భారతి' గతసంచికలో ఈప్రహసనముపై నొక విమర్శనము వెలువడినది. "రచనయందలి దోషములు కొన్ని ప్రహసనముయొక్క విలువను చెడగొట్టి"నట్లే విమర్శనమునందలి యసత్యదోషములు కొన్ని విమర్శనముయొక్క విలువను తగ్గించినవి. భేదాభిప్రాయము లెట్లున్నను విమర్శనము రచనాంశములపట్ల సత్యదూరమైనపుడు దానిని ఖండింపక తప్పదు.

"ఇది యెనిమిదిరంగముల ప్రహసనము". ఇది విమర్శనములోని మొదటివాక్యమును మొదటియసత్యమును. రంగములు పదికాని యెనిమిదికాదు. ఇది స్వల్పదోషమే యయ్యును ప్రమాదజనితముగాక యపరిశీలనమువలన కలిగిన దగుటచే శాస్త్రతుల్యమగు విమర్శనమందు వాఙ్మయప్రపంచమున పాఠకులను చక్కని రాజ

చిత్రము ౭

చిత్రము ౮

చిత్రము ౯

చిత్రము ౧౦

చిత్రము ౧౧

చిత్రము ౧౨

చిత్రము ౩౧

మార్గమును జూపవలసిన విమర్శకునిపట్ల నిది గొప్ప దోషము. మరి యిది యపరిశీలనమే యని యూహింం చుట కవకాశముకూడ నున్నది. గ్రంథముయొక్క చివర రెండురంగములును రెండుపుటలలో నిమిడియుండుటచే, రంగముల సంఖ్యకొరకు నెక్కడో తీసిచూచు స్థూల దృష్టికలవారల కిది యెనిమిది రంగముల పుస్తకముగనే తోచవచ్చును. పోనిండు. విమర్శనమందలి రెండవ వాక్యము గమనింపుడు.

"పల్లెటూరి పాఠశాలను కేంద్రముగాగొని...... గ్రామజీవనమందలి లోపములను కొంతవరకు పరిహసించి నారు" ఇది శుద్ధతప్పు. గ్రంథ మంతయు తలచిచూచిన ఈ యసత్యము వెలువడక యుండదు. పాఠశాల కేంద్రమే గాక గ్రంథముయొక్క కథావస్తువేమ. పాఠశాల గొడవలు మినహాయించిన పుస్తకమే లేదనిచెప్పిన సత్య దూరము కాదు. గ్రంథమంతయు వెతకిచూడగా ఒకా నొక చెదరినవాక్య మిట్లున్నది "ఈ పల్లెలో వైద్యుడు దొరక్క చిక్కుపడుతున్నాం" ఇది గ్రామజీవనమును "కొంతవరకు" పరిహసించుటయా?

"ఆంగ్లవిద్య నభ్యసించి ఉద్యోగములకై తా రాడు యీకాలపు యువకులపై కట్టెపుచ్చుకొనినారు" కట్టెపుచ్చుకొనుటకు వారేమి కానిపని చేసిరా? ఉద్యో గములకై తారాడుట పరిహాసపాత్ర మెట్లగును? అట్లు తారాడువారిని లోకువపఱచి ఉద్యోగము లిచ్చుట కేడ్పించు అనర్హులగు పాఠశాల విచారణకర్తలపై కట్టె పుచ్చుకొనినచో సమంజసముగ నుండెడిది.

"వీరు చిత్రించినది పల్లెటూరిపాఠశాల కాదు. సామాన్యముగా పట్టణములయందే నెలకొనియున్న హై స్కూలు."

పల్లెటూరి పాఠశాల యనిన వీధిబడి యనియు, పల్లెటూళ్లలో ఉన్నతపాఠశాలలు నెలకొల్పుకాల మింక ను రాలేదనియు విమర్శకుల యాశయము. ఇది యవి చారమూలకము. ఇదియే నిజమని వీరికి బాగుగతట్టినచో ఇంతవిమర్శన యేల? "పల్లెటూరిపాఠశాల" అంతయు అతథ్యకల్పనమని యేల త్రోసివేయరైరి? తథ్యప్రపం చముపై నిజమంతయు ఆధారపడని యూహాకల్పనమే వ్రాయుచుండ దానిని విమర్శింపదొరకొనుట యెట్టి పని? నిజమారయ, పల్లెటూళ్లలో ఉన్నతపాఠశాల లిప్పుడే యున్నవి. పల్లెటూరన, దేవబ్రాహ్మణులు లేని నాల్గు కొంపలుగల కుగ్రామమని కాబోలు; ఇప్పు డున్నత పాఠశాలలున్న పెంటపాడు, ఉండి, పాలకొల్లు, మార్టే రు, రాజోలు, కొత్తపేట, పుంగనూరు మొదలగునవి నగరములా? ఇందు కొన్ని బోర్డుపాఠశాల లున్నను మిగతవానిలోని పాఠశాలల విచారణకర్త లందరు ఆంగ్ల విద్యాధికులేనా? ఉన్నతపాఠశాలలోని కడకొరగని రైతు వను కడతేరని గ్రామస్థులు ఆపాఠశాలలకు విచారణ కర్తలుగా నుండుట కద్దు లా? ఇట్టివారున్న కమిటీ లెన్ని లేవు?

"మరి బి. ఏ. లు యం. ఏ. లు వీరి కంటికి నీచులుగానేగాక మూఢులుగాకూడ కన్పించుచున్నా రు......ప్రహసనకర్తలు కథావస్తువును అతథ్యాపవాద ము నుండి కాపాడుకొనదగును" ఈ వాక్యములు దూషణ గర్భకావ్యముల (Satire) రచనను గురించినవి. ఈరకపు కావ్యములలో కథావస్తువు తథ్యముగనే యుండవలెను. తథ్యముగ నెలకొనియున్న దుర్గుణముల పరిహసించి సంస్కరించుటకే ఈ సారస్వతరూపము బయలుదేరినది. ఒకానొక సంఘమంతయు దోషభూయిష్ఠమైనదని తూల నాడిన గుణశీలురగు ప్రత్యేకవ్యక్తుల కది బాధాకరముగ నుండవచ్చును. కనుక ప్రహసనము లెన్నడును సంఘ మెంత్తము నంతటిని దూషింపజాలవు. కాగా అందలి పరిహాసపాత్రములు సంఘమునందలి ప్రత్యేకపాత్రములే. నిర్ధారణావకాశశూన్యముగ వారిని విమర్శించి, పరిహ సించి, సంభావ్యముగ దూషించు ఇతివృత్తమే ప్రహసన కథావస్తువు. కావున ఇందలి పట్టభద్రులను గూర్చిన మాటలకు "కట్టెదెబ్బ" తగిలినవారు విచారపడవలసినదే కాని అన్యులు కారు.

"అయ్యవార్ల నియామకపుపట్టున ప్రపంచజ్ఞాన మును గూర్చిన ప్రశ్నపత్ర మొకటి చమత్కృతి మై యున్నది...ఆ సమయమునకు గ్రంథకర్తగారే కమిటీ లోనికి దిగబడినట్లున్నది." ఇదికూడ గ్రంథమక్కడక్కడ

కొత్తకచూచినందువలన గలిగిన భ్రమ. ఆకమిటీకంతటను, గడసరియు, వ్యవహారజ్ఞానియునని ప్రధానోపాధ్యాయున కాతను గావించిన హితోపదేశమును బట్టియు ఉపాధ్యాయులవలన సంతకముల గ్రహించి వారినోట కరక్కాయ గొట్టుటను బట్టియు గ్రహింపవచ్చును. అప్పుడు విమర్శకుల భ్రమ వీడిపోవును.

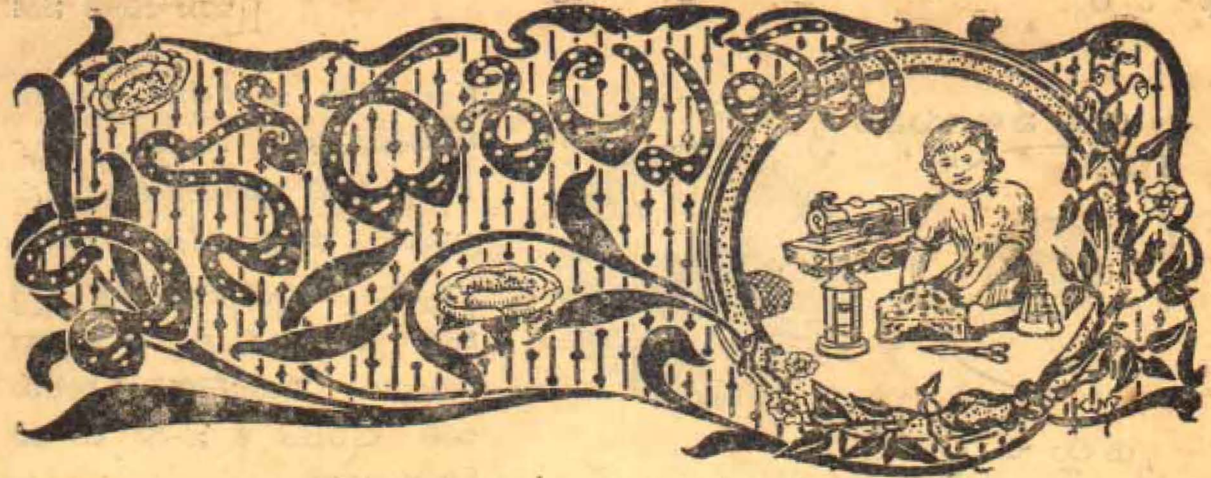
భావమునుగూర్చి వీ 'రొకమాట' సెలవిచ్చిరి. "ఈసుక భావ యున్నంతమాత్రమున మక్కికి మక్కిగా మాట్లాడునట్లే వ్రాయవలెనని గాదు... గావున వీరు ఆంగ్ల పదముల నంతవిరివిగా ప్రయోగించుటకు తగినకారణ ముగుపడదు." ఇంగ్లీషు నేర్చిన ఆంధ్రుల పరస్పరసంభాషణములలో ఆంగ్లపదప్రయోగబాహుళ్యమును గుర్తించుచునేయున్నాము. ఆంగ్లేతరవిషయము లన్నియు ఆంగ్లమునందే బోధింపబడుటయు, సర్వకాలసర్వావస్థలయందును ఆంగ్లపదవిన్యాసమున గాని ఆంధ్రుల సంభాషణలతకొనలు సాగకుండుటయు భాషకు తీరని కొరతయున, ఇక దానిని మక్కికి మక్కిగానే ప్రతిబింబింపజేసి గ్రంథకర్త పరిహాసించుటలో తప్పేమి? కథావస్తు వొక్కటియేనా పరిహాసపాత్రము? భాష కాదా! "ఆంగ్లపదముల నుపయోగించు తావుల సయితము వాటిని తెలుగునసే వ్రాయదగును" అనగా తెలుగులిపిలో ఈ రకము గ్రంథములు జనసామాన్యమునకు గాక సంఘమునందు కొంతమందికే యుద్దేశింపబడినవని విమర్శకులు గ్రహింతురుగాక! ఇంగ్లీషు నేర్చినవారే దీనిని చదువ నర్హులు.—అన్యు లగువారికి తెలుగులిపిలో వ్రాసినను వ్రాయకపోయినను సమానమే. వారికొరకు అర్థము కూడ వ్రాయుమందురు కాబోలు!

"తొలిపలుకుగా విద్యనుగూర్చి గ్రంథకర్తగారు వ్రాసినవ్యాసము ఆంగ్లమున నుండుటకూడ అసంగతము" దీనికి నాకుదోచు సమాధానము. గ్రంథపఠనమునకుపహోయపకు కేవల ముపోద్ఘాతమువంటిది గాక విద్యయందలి ఆదర్శమునుగూర్చిన ప్రత్యేకస్వతంత్రవ్యాసమిది. గ్రంథపాఠకులను ఆంధ్రులకిది సుబోధకమగుటయేగాక యేతద్గ్రంథమును తిలకించు విద్యావిధానమున పాల్గొనుచున్న ఆంధ్రేతరులను ఆంగ్లవిద్యాపరిచయముల కందరికిని ఇందలి భావము వెల్లడిపఱుపవలెనని ఆంగ్లము వాడబడినది.

"అందుజాతీయవిద్యనుగూర్చిన వీరి వ్రాతలు నిరాధారములు" వీరు జాతీయవిద్యావిధానమును గూర్చి ఏమియు వ్రాయక, జాతీయవిద్య యిదివరకు తీవ్రం జకీయాందోళనము నెంబడించి సన్నగిల్లుచుండె ననియు, ప్రస్తుతమున్న ఆంగ్లపాఠశాలలన్నియు ఒక్కమాటుగా నిర్మూలించుట అసంభవమనియు విద్యావిధానమునందు పాల్గొనుచున్న వ్యక్తులందరును ప్రబలమగు ఆదర్శప్రాయులై యున్నచో ఇప్పటి విద్యాసంస్థలనే ఆధారముగా "జాతీయత"ను నిర్వహింప వచ్చుననియు వ్రాసిరి. ఈ మాటలలో భేదాభిప్రాయ మందుట కవకాశ మేదియు నాకు కానరాదు.

పునర్విమర్శన మిప్పటికే పొడుగైనది. అయినను గ్రంథము విద్యాసంస్థలలో నెలకొనియున్న కొన్ని యసంగతముల నిర్మూలించుటకు నడుముకట్టియుండుటచేత దానిపై భేదాభిప్రాయములు గాక విపరీతాభిప్రాయము లుండుట పాడిగాదని యింత వ్రాయవలసి వచ్చినందులకు సహృదయులు మన్నింప ప్రార్థితులు.

వై. రామజోగి, బి.ఏ., బి. ఇ. డి.

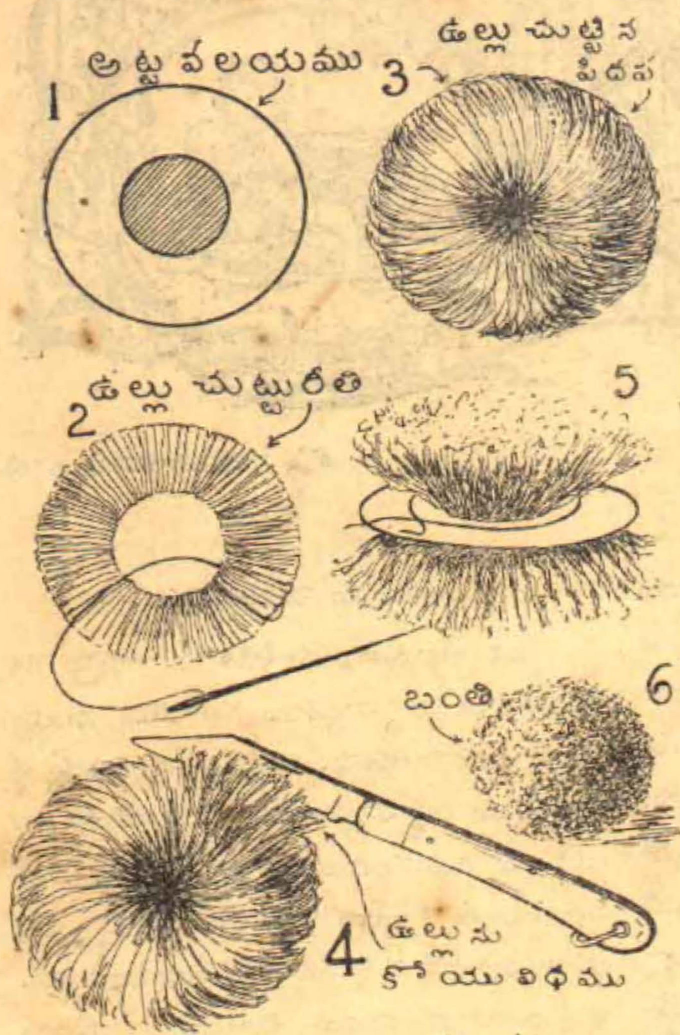
ఉల్లు బంతులు—పుష్పములు

కొ. నరసింహాచారి గారు

ఉల్లు అనగా ఉన్ని నూలు. అది అనేకవిధము లగు వర్ణములలో అంగళ్లయందు అమ్మబడు చున్నది. దానితో పసిబిడ్డల కుపయోగించు మేజోళ్లను, కుళ్లాయిలును, ఇంకను బంతులు, పుష్పములు మొదలగునవి చేయవచ్చును. మనము 'బ్యాడ్మింటను' ఆటలో నుపయోగించు బంతులు పసుపురంగుగల ఉల్లుతో చేయబడి నవి. అంగడియందు ఒక్కొక్క బ్యాడ్మింటన్ బంతివెల ఒకరూపాయి యుండును. ఈబంతు లను మనమే చేయనేర్చుకొన్న యెడల దానిలో సగము క్రయమునకే ఒక బంతి రాగలదు. అభ్యాసము చక్కగాచేసి మేలైన బంతులను చేయగలిగిన యెడల వాటివలన కొంత ధనార్జ నకుగూడ నవకాశము కలుగగలదు. ఉల్లుతో బ్యాడ్మింటన్ బంతులే కాక చిన్నచిన్న బంతు లను కుచ్చులను చేసి బిడ్డలఉయ్యాలలకు పైన వినోదార్థమైకట్టు చట్టములకును చాందిసీల కును కట్టి యలంకరించవచ్చును.

బంతులను చేయువిధము

ఒక అట్టముక్కను తీసికొని దానిపై రెం డంగుళముల అర్ధవ్యాసము గల యొక వలయ మును గీయవలయును. పిమ్మట దానిమధ్య $\frac{3}{4}$ అంగుళము అర్ధవ్యాసముగల మఱియొక వల యమును గీయవలయును. అటుపిమ్మట పెద్ద వలయమును కత్తిరించి దానియందలి చిన్నవల యమునుగూడ కత్తిరించి తీసివేయవలయును. అప్పుడు అట్టవలయము చిత్రము ౧ యందు వలెనుండును. పిమ్మట వారివారి యిష్టము వచ్చిన రంగు గల ఉల్లుదారమును సాధ్య మగునంతవరకు నిడివిగల దానిని సూదియం దెక్కించి అట్టయొక్క రంధ్రమునుండి అంచున చుట్టుచు రావలెను (చిత్రము ౨). సూది యందలి నూలు అయిపోయినయెడల మరల మరల క్రొత్తనూలును తీసికొనుచు అట్టయం దలి రంధ్రము దట్టముగా నిండువఱకును చుట్టు చు రావలయును. అప్పుడు అట్ట యంతయు

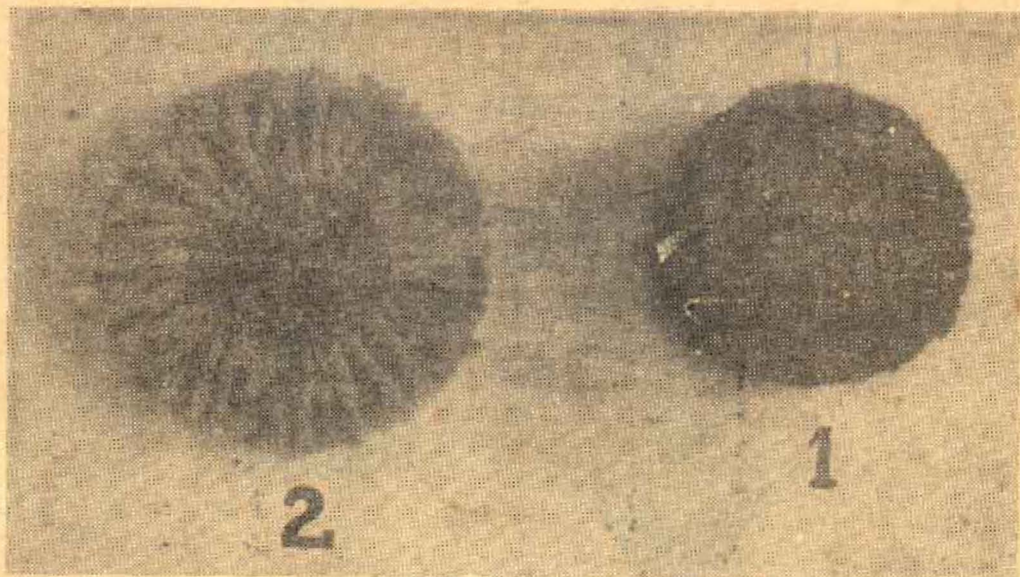

పటము I ఉల్లుబంతి.

ఉల్లుచే కప్పబడి చిత్రము 3 నందువలె నుండును. పిమ్మట చిత్రము ౪ నందుచూపిన విధముగా అట్టయొక్క యంచున కెదురుగా కత్తితో కోయవలెను. కత్తి అట్టయొక్క అంచును చేరువఱకును కోసినయెడల ఉల్లుఅంతయు చిత్రము ౫ నందువలె నేర్పడును. అప్పుడు ఒక గట్టి దారముతో ఉల్లునంతయు నొకటిగచేర్చిమధ్య భాగమున గట్టిగా కట్టవలెను. తర్వాత అట్ట వలయమును జాగ్రత్తగా కత్తిరించి తీసివేయవలెను. అప్పుడు ఉల్లంతయు నొక మోటుబంతిగా కనుబడును. ఉల్లుతునుకల మొనల నన్నిటిని ఎచ్చుతగ్గులు లేక కత్తిరించి బంతి చక్కని గోళాకృతిగా వచ్చునట్లు చేయవలెను. తుదకు బంతి చిత్రము ౬ నందు చూపిన రీతి నుండును.

ఉల్లుపుష్పములు

ఉల్లుతో చేయబడిన పుష్పములు అందమై స్వాభావికపుష్పములవలెనే యుండును. ప్రతిపుష్పమునను (౧) రక్షకపత్రములు; (౨) ఆకర్షకపత్రములు (3) కింజల్కములని సాధారణముగా మూడుభాగము లుండును. రక్షకపత్రములు ఆకుపచ్చనివర్ణముగలవిగను, ఆకర్షకపత్రములు ఎరుపు, రోజా, ఊదా, పసుపు, నారింజవర్ణములలో నేదైన నొకవర్ణముగలిగినవిగ నుండవచ్చును. కింజల్కములు, గోధుమ వర్ణమును గాని, పసుపు వర్ణమునుగాని కలిగి యుండవచ్చును. రోజా పుష్పమునకు, ఆకర్షకపత్రములు రోజారంగు ఉల్లునను, కింజల్కములు, పసుపువర్ణమునను ఉండవచ్చును. సూర్యకాంత పుష్పమునందు ఆకర్షకపత్రములు పసుపువర్ణమునను, కింజల్కములు గోధుమవర్ణమునను ఉండవచ్చును. ఇట్లనేతక్కినపుష్పములయందు

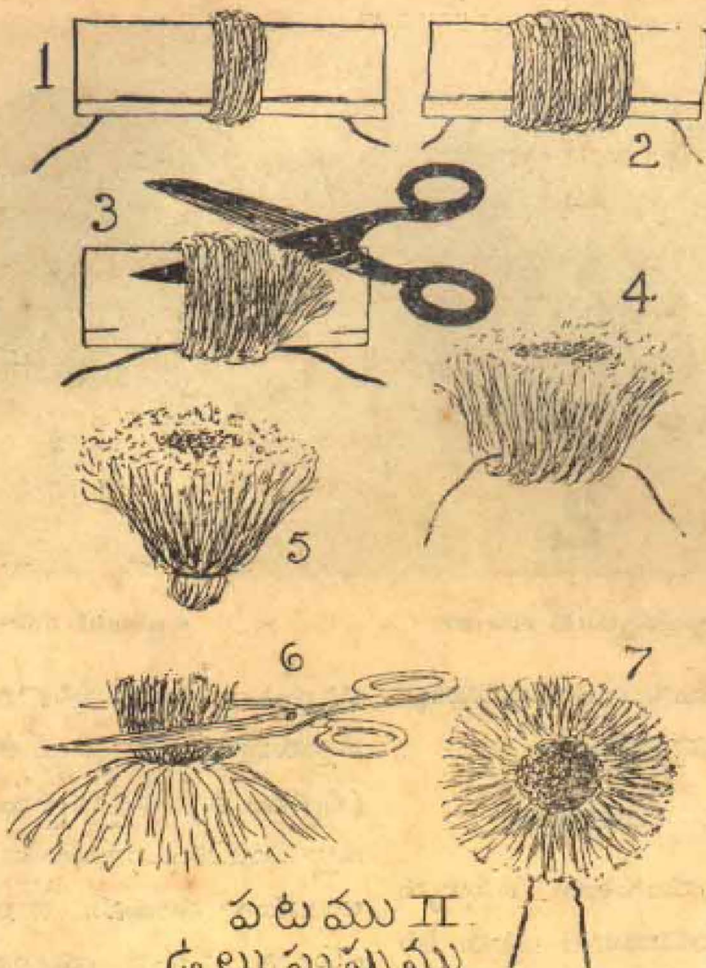

ఉల్లిపుష్పమునకు నమూనా. ఉల్లుబంతికి నమూనా.

వాటి స్వభావమున కనుగుణముగ ఉల్లియొక్క వర్ణమును నిర్ణయించుకొనవచ్చును.

పుష్పములను చేయువిధము

సుమారు ౧౪ యంగుళము వెడల్పును 3, ౪ అంగుళముల నిడివియుగల అట్టను తీసికొని దాని నిడివి యంచునకు చేర్చి యొకగట్టి నూలును పట్టుకొనవలెను. చిత్రము ౧ (పటము ౨) నూలును పట్టుకొనుట సులభముగా నుండుటకొఱకు అట్టకొనలయందు రెండుకోతలనుచేసి వాటియందు నూలుకొనలను యిరికించవచ్చును. పిమ్మట పుష్పముయొక్క మధ్య భాగమున నుండవలసిన కింజల్కవర్ణ మగు గోధుమవర్ణపు ఉల్లును ఆ అట్టకు చుట్టవలెను (చిత్రము ౧). ఇట్లు కొంతఉల్లును చుట్టినపిదప దానిపై పుష్పపు ఆకర్షకపత్రములకు సరియగు వర్ణముగల ఉల్లును తీసికొని గోధుమవర్ణపు ఉల్లునుపూర్తిగా కప్పునట్లు అట్టకు చుట్టవలెను (చిత్రము ౨.) ఆకర్షకపత్రములకుగాను చుట్టు ఉల్లు ఎంతఎక్కువగానుండిన పుష్పము అంత అందముగా నుండును. దానిపై రక్షకపత్రములకుగాను పచ్చని యుల్లును కొంచెముగా చుట్టి పిదప చిత్రము 3 నందు జూపిన రీతిని కత్తెరతోగాని పేనాకత్తితోగాని కోయవలెను. చిత్రము ౪ నందువలె కుచ్చుగాపట్టుకొనిచిత్రము ౫ నందు చూపినరీతినికట్టవలెను. పిమ్మట మధ్యనుండు గోధుమవర్ణపు ఉల్లునుమాత్రము వేరుగాచేర్చి చిత్రము ౬ నందువలె కురుచగా కత్తిరించవలెను. తక్కిన ఆకర్షకపత్రముల ఉల్లును పొడుగుగా కత్తిరించవలెను. పుష్పము యొక్క ఆకారము వలయముగానుండవలెను. ఇదంతయు ముగిసిన వెనుక పుష్పము చిత్రము

పటము II
ఉల్లు పుష్పము

౽ పంచ వలె నుండును. పుష్పము వెనుక నొక యందు ధరింప వలనుకదును.
సూది (Hair-pin) ని గుచ్చినయెడల జడ

—

సద్విద్యార్థి

కొత్తపల్లి సూర్యారావుగారు

ఏమి రామయ్య మామయ్య! యెపుడువచ్చి
నావు కోవూరునుండి? మా నాన్నగారు
కనఁబడిర?—ఏమిరో! మామ కామరాజు
చేత జీతముపంపితి నాతఁ డిచ్చి
నాఁడ యని యడుగుమని యన్నాఁడు నిన్న
మొన్న నే యిచ్చినాఁడు నే నిన్నఁగట్టి
నాఁడ—వసతిగ నున్నదా? నాలుగేండ్ల
నుండి యీపట్టణంబులో నున్నవాఁడ
వెట్టులున్నది వంట పూఁటింట సౌఖ్య
ముగనె యున్నది నన్నమ్మ ముసలిదైన
స్తోత్రపాఠము లొనరించుచును బళీయ
టనెడువారికి వాత్సల్యముననె వేఁడి
వెచ్చనయుఁజూచు, రాఁబడి వెచ్చములను,
బద్దుపాయలు, నరువులు, బదులు సదులు
లెక్కలన్నియు నామీఁద నిక్కమైన
నమ్మకముగల్గి వ్రాయించు నాకుఁ దెల్పి
దానిచేతనె యిచటఁ గొంత స్వగృహంబు
నందువలె జర్గుచుండు నీవైనఁ జెడ్డ
వడ్డవాఁడవుగావు మీ వంశమెల్ల
మాయమర్మము లెఱుఁగని మంచివారు
ఎట్టులో రెండుమూఁడేండ్లు నెట్టి యొక్క
డైనఁ బదిరాళ్లు గడించి యతనికష్ట
ములకుఁ దోడయి నీదుతమ్ములకుఁ గూడ
నీవు చెప్పించితివ యొక్క త్రోవఁబడిన
నీవలెనెవారు కాఁగల; రేవి లేక
పోయినను ముప్పుగడవదు, పొలము పాటు
తిండికే చాల దెట్టుల తెచ్చిపెట్టు
చున్నవాఁడోను సుఖముగా నున్నదిగద?

కుఱ్ఱవాండ్రకుఁ దెలియవు కొంపలోనఁ
దల్లిదండ్రులు పడెడుతొందరలు, వారు
వస్తుపడి మీకుఁ బంపినఁ బట్టనముల
నోడలు తెలియక తిరుగుచు నుందరుగద.

పిల్ల కాకులుమీరు; మాపిల్లవాఁడు
చదువుచున్నాఁడనుచు మేము సంతసింపఁ
జదువు నొకమూలఁబెట్టి "బైసకలు" లెక్క
తిరుగుచును జిఱుతిండ్ల చేఁ దెవులు గొంటు
లగుచు నాటకములకేగి యర్ధరాత్రి
వఱకు నిద్రనుమాని శవంబులట్లు
వచ్చి సుఖపెట్టుటకు మాకు వ్యాధిఁబొంది
యేడిపించినవా రెందఱేని గలరు.

నాయనా, పనితొందర నాకుఁగలదు
చెప్పెదను నిన్ను నేను జూచినది ఱేపు
మీజనకుతోడఁ జదువుకొమ్మి సుఖముగఁ
గాలయాపన చేయుమీ, కానిపోని
వారి సావాసములు మాను, వారితోడ
వైరములు పెట్టుకోఁబోకు, బాల్యముడిగి
వయసు వచ్చుచునున్నది—బాల్యసఖుల
మగుట మీయయ్యవలె నేను నని తలంపు
మఱేఁడు చొరఁబడి నీతోడ నన్నిమాట

లవఁత, సంకోచమున, భద్రమయ్యు, మెండలు
పట్టణంబులలో వేషభాషలకును
లోపముండదు, లోకులలోనఁ బలుమ
తంబులున్నవి, యెవ్వరేదారిఁజూపఁ
దానిఁబడిపోకు, మూహించి కాని యేద
గాని చేయకు; మపుడప్డు కలిమిలేమ
లిల్లు సంసారమొక్కింత యిట్టిదనుచుఁ
దలఁచుచుండుము, వయసు పెత్తనము గలది,
బాల్యమున బాలురను దిద్దవలయు, నన్ని
రీతులను; శైశవము చిత్తవృత్తి బడిని
బోయినను నతిరాభ్యాసపూర్వకముగ
వర్ణముల యొంపుసొంపులఁ బలుకుబడులు
దిద్దుకొనివచ్చునప్పుడే తీరుగాను
సవరణలు చేయుటది యిప్డు యువకులకును
గుణము కనిపించుటకె, వాని గుంటఁబెట్టి
గంట వాయించితిరయేని గొంపగుల్ల
చేసి మిము పట్టణములలోఁ జేర్చివైచి
వార్ధకంబున నేమి గావలయు వారు.

బాల్యమెటువోయినను బరువంబు రాఁగ
లోకమున మంచిచెడ్డలలో మెలఁగుచు
దనకు దేశంబువారికిఁ బనికివచ్చు
వాఁడు యువకుఁడు; బాలురపాలి గురువు
వృద్ధపితలకుఁ జేయూఁత, పితరులకును
బెంపు, బీదలపాలింటి పెన్నిధాన,
మత్తవారికి నానంద, మూఁడుఁబడుచు
లకును గల్పకమగుచు యువకుఁడు మీఱ
వలయు యౌవనదృఢదేహపాటవములు
గలిగినప్పుడుగద యువకపటలంబు
కాఁగలదు పయిఁజెప్పిన గతిని నిలువ.

యౌవనము ధర్మమునకును నర్థమునకుఁ
గామమునకును మూలమ్ముఁ గడన సేయఁ
గుడువ నొకరికిఁ బెట్టంగఁ; గూర్చినట్టి
విత్తమెల్లను వెచ్చింప వెలితి గాదు
వయసు నిష్ప్రయోజనముగ వ్యయము సేయఁ
జేయునది లేదు, ధనమైనఁ జేరుఁగాని
పోయినది రాదు తారుణ్య మోయిబిడ్డ!

నేఁడు కొఱగానిదనుకొందు వీడు, రేపు
కోటిసేయును, నేఁడు నీకుఁ దిమిరంబు
వలెనుదోఁచును, రేపు వెన్నెలయగునది
నిరుపయోగంబనుచు నీవు నేఁడుతలఁచి
నదియె లోకోపకారక మగును రేపు
గడియ వ్యర్థముగాఁ బోవఁగా మగఁటిమి
సార్థ మెన్నఁటికినిగాదు, చచ్చినట్టి
వాని బ్రదికింత్రు వైద్యులు వయసుపోవఁ
దెచ్చి యీఁజాలర య్యయోతిని వినవొకో
యౌవనమె సంస్కృతికిమూల, మావయస్సె
దేశవృద్ధికిమూలము దృఢవయస్క—
తయె చుమీ యెల్లవిద్యలు దాచుపెట్టె
యొక్క—యువకుని యాధార మూరికెల్లఁ
గాలిలో మూల్గువలె నుండు; గడుసువారు
పూఁటకూటింటివారు; నీపుణ్యమాయె
భద్రముగ పోయివచ్చెదఁ బనులుగలవు
వేఱుభావంబు నామీఁదఁ బెట్టుకొనకు
పిచ్చివాఁ డేమియోపట్టి ప్రేలెననుచుఁ
దుడిచివేయకు పోయివత్తు, మఱియేమి
చెప్పవలసినదుండెనా చెప్పు నాన్న
తోడఁజెప్పెద మీయమ్మతోడమాట

లాడెదను నిన్నుఁజూచినా ననుచు తేపు
జానకికిఁ బెండ్లికై కొంత సరకులుగొనఁగ
వచ్చెదను గూడ మీనాన్న వచ్చు నేము
చైత్రమాసములోఁ బెండ్లి జరుగవలయు
నీకు సెలవులుగద! మఱి నాకుఁ గొంత
యవతలను బనియున్నది, యైన, నిన్నుఁ
జూచి పోబుద్ధిపుట్టెను సుఖముగాను
బోయి చదువుకొనుము నాకుఁ బ్రొద్దులేదు.

ఒకరు చెప్పఁగవలదు నీ వొక్కరికిని
జెప్పువాఁడవు దేహంబుఁ జెఱచునట్టి
తిండితిప్పలు కనిపెట్టి తినుము తిరుగు
మీ వయసులోపలను గడియించుకొన్న
సుఖము కలకాలముండును, సుఖమువలెనె
తోఁచుకష్టము ముదిమిని దుఃఖ మిడును
మనము చేసెడు యత్నముల్ మనకు ముందు
వృద్ధదశ సౌఖ్యమునకని యెంచికొనుము,
ధనము గడియింప నిప్పు డెట్లును సుఖంబు
వానకను నీకుఁ గాలు చే యాడనపుడు
డబ్బు లేకున్న సుఖ మెట్టు లబ్బు నీవు
కష్టపడి చదువుకొని నుగడకు నీకు
ముక్తిమార్గము చూపెడు మోక్షశాస్త్ర
ములను బఠియింప నిచ్చును, ముఖ్యమిత్రు
లను గడించిన నాపదలను సహాయ
మగుదు, రాలును బిడ్డలు నాప్తబంధు
వులను గవచంబు పోల్కి నిన్నలమికొందు
రేది యిప్పుడు నీవు సంపాదనంబు
చేసికొంటివో యది నీ ప్రసిద్ధికో అకో
యప్రసిద్ధికో మున్ముందు దగును హేతు

వోయి నీ కనినంత నీ కొక్కనికిని
గాదు లోకము పాటికిగాని నీవు
పొమ్ము నాబిడ్డ, ననుఁ బోవనిమ్ము; మరలఁ
వచ్చినప్పుడు నీయున్న బసకువచ్చి
మునలి నన్నమ్మతోడను మురిపముగను
కన్నబిడ్డలఁబోలె నీకడకువచ్చు
వారిఁ బోషించుచుంటి మావాఁడు నీ ప్ర
భావమును జెప్పుచుంటవలన మేము
బెంగలేకుండనున్నాము- పేరుపొంది
నావు నీ వన్నదానంబునకును ధనము
నిన్నుఁగన్నదో ధనమును నీవు గన్న
దానవో "చాడ సుబ్బమ్మఁ" దలఁచి నిన్నుఁ
దలఁచుకొందు మటంచును బలుకరింతు.

ప్రొద్దువ్రాలెను నేఁడు రేపు బడిలేదు
నేను వచ్చెద నంగడిలోని కేగి
తీయవచ్చును సరకులు తెల్లవాఱి
రండు మాగదిలోనికి - రాను బాబు
నన్నుఁ బోనిమ్ము నేఁటికి, నాన్న, నేనుఁ
దప్పకుండఁగ వత్తుము- తెఱిమిచెప్ప
నాగ్రహము గాదు- వెఱ్ఱికన్నయ్య, యెంత
మాట! నీ వెక్క డున్నను మాగృహంబె
యది-పురంబులవారల కొంతరంగ
భక్తియుండదు పైపయి పలుకుబడియె
కాని యెక్కడవత్తురో గద యటంచు
భయముఁ జెందుదు రనికొంద్రు- పల్లెటూరి
వారు- నీవట్లు పురవాసివా తలంచఁ
బోయివత్తును, పోరాజ! హాయిగాను
లేనిపోని విచారంబు మానుమయ్య,
యనుచు రామయ్య చనియె ననంతరమునఁ

గొన్నినాళ్లకు బాలుని నాన్న యాది
వారమున వచ్చినాఁడు సావాసగాండ్రు
తోడరా వచ్చిగదిలోనఁ దోడి . రి
వేఱువేఱుగఁ జూపించి, వీరు వీరు,
వీరు వీరని చెప్పుచు, వీరు నిన్నుఁ
జూడవలెనని యిపుడు నాతోడవచ్చి
నారు- ననుఁజూచుటకు నేఁడు వీరలిందు
నీవు రాఁబట్టి వచ్చిరి నేను వారి
యింటి కెప్పుడు రాకుండుటేమొ యిట్ట
మెన్నిసారులు వచ్చిరి మొన్న మొన్న
తీర్థమునకని వచ్చిరి- తెలియరేమొ
నన్ను తెలియక యేమోయి పిన్నవాఁడ
తొందరగ వచ్చి పోదుము తొందరగను
ఏమి నీతోడ భాషింతు మేది నీకుఁ
బెండ్లమును బిడ్డలున్నను బెద్దయిల్లు
గొప్పయుద్యోగమున్నచోఁ దప్పకుండ
వచ్చి విందులుచేయుదు మిచ్చవచ్చి
నన్నినాళ్లిందు- మగును నాయందుఁ బ్రేమ
యున్న నన్నియు నున్నవి యొక్కవాఁడ
నైన మీకేమి యేగతియైన నేమి
యిదియె నాయిల్లు మీరు వేయిజనమిచట
విందునకు రండు మీకుఁ గుబేరపుష్ప
కంబువంటిది, మీది నాకుఁదుదిమాట-
యిట్లు ముచ్చటమాటలయిన యనంత
రంబునను వారు- నీవు బల్డంబములను
గొట్టుచున్నావు నీ కిదిగోను సమయ
మిపుడు వచ్చెను. మీనాన్న యింకమీఁదఁ
బెండ్లిచేయఁగనున్నాఁడు, పెండ్లికొడుక
వగుదు నీవేమి దాఁచితి వగపఱుచుము-

నాయనా దానికేమి, జానకిని నీకుఁ
బరిణయముచేయునఁట మంత్రవాది రాముఁ
డెంతలేకున్న నూరకే యిచ్చునను ము-
నూఱు నూటయేఁబది లేక తేరతేర
జరుగుపనిగాదు మనకంత జరుగుబాటు
లేదుగద పిల్చిచేయుపెండ్లి వలదనుట
మేలుగా దెట్టులైనను వీలుకొలఁదిఁ
దీర్చుకొనవచ్చు నని యప్పుతీయనెంచి
నాఁడ నిచ్చెదువారు నిన్న ననుగాంచి
యెంతలే దదిగాని నీ నంతకింబు
కూడఁ బత్రఁబులో నుండఁగోరినారు.
అప్పుచేయుచుఁ బెండ్లి చేయంగనేల
యతఁడు గాకున్న మఱియొకఁ డగును గాలు
చేయి కూడినయంతటఁ జేసికొంద
మనుచు నుండంగ వచ్చె రామయ్య మరల
రమ్ము మామయ్య మొన్నను రాత్రి యుండు
మన్న నుండకపోయితి వౌనుగాని
సావకాశముగా లేదు చాలసేపు
నిలువనీ లేదు తొందర. నేఁడుచూడు
మెంతసేపుందునో- అగు నెంతకైనఁ
దగినవారలు మాభావ- లపుడుగోడ
మీఁది పిల్లి విధంబున మీఁదమీఁద
గొణిగిపోయితి నీవు నాకుఁ బరమాప్తుఁ
డవు మఱేమిటి జానకి యందగత్తె
యగునో కాదోను మీవలె సుందరాంగు
లెక్కడున్నారు, మీకంటె మక్కువగల
బంధువులు నాకు లేరు నాపయిని బ్రేమ
యున్నదియు లేనిదియు నిప్పు డుబుకవలయు,
నాన్న యిక్కడనున్నాఁడు, నాకు మీకుఁ

గావలసినట్టి పలుగురు గలరు గనుక
చెప్ప సందేహమేటికి, నప్పుతీయ
వలసినది లేదు నే నిచ్చువాఁడ మీకు-

అంతవఱకేల యేమియు ననవసరము
తొందరెందుకు ముందు ముందు జరుగఁగ
వచ్చుఁ, జరుపేమొ యీ పురవాసమేమొ
చేత దమ్మిడిలేకుండఁ జిన్నతనము
గాదె తగుదుమటంచు రాఁగా సమస్త
మును బరాపేతుగాఁ జేయ మనసురాదు
మీర లెక్కడఁబోదురు మేము నెందుఁ
బోవువారము కొన్నాళ్లుపోయినంతఁ
గూడదా- కూడుఁగాని నాకు మఱికొన్ని
చిక్కులున్నవి మునుముందుఁ జేయుటకును.

తీరనిం డన్ని చిక్కులు తీరినంత
మాకుమీకును మంచిరా మనముగూడి
చేసికొందము- నిను నమ్మి స్థిరముచేసి
కొన్నవారము, సెలవుల కన్నిపనులు
చేసికొన్నాము మీనాన్న చెప్పినాఁడు
అందఱకు నిష్టమైనది- యందఱుకును
నిష్టమైనను మీరు నన్నేల యడుగ
నేను నందఱిలోవాఁడఁ గానో చెపుడ-

డబ్బులేదఁట నేనిచ్చుటకును బుచ్చు
కొనుట కిష్టము లేదఁట గొప్పచిక్కు-
దీనిలో నిమిడిన దప్పు తీయఁగూడ
దేమిచేయుద మెట్లగు నిద్ది చెపుమ-
అనిన నవ్వుచు బాలుఁ డయ్యా వినుండు
నెలనెలకు మీరుపంపు రూకలకులెక్క-

వ్రాసియుంచితిఁ, దిండికిఁ, బాప, మంద
ఱును నొసంగెడు దానిలోనను సగంబు
తీసికొనుచుండె నాయొద్దఁ; దెల్లవారి
పొరుగువారింటిలోనికిఁ బోయియొక్క-
కుఱ్ఱవానిని జదివింతుఁ గొంత వారు
నాకు సాయముచేయుచున్నారు దాన
దీనవచ్చెడు దానితోఁ దీరుచుండె
చాకి మంగలి వెచ్చముల్- సాధ్యమైన
యంత మప్పితముగ వాడి యందుమీఁద
మిగులునది దాఁచుచుంటి, నామీఁద నెప్డుఁ
బ్రేమయేఁగాని వేఱులే, దేమి ముసలి
దెప్పు డేకళనుండునో చెప్పజాల
మిమ్ము నింతుగ నన్నచో మిమ్ము మరల
నడుగవలయు నటంచు మీకనుపకుండ
మిగిలినది నాకడనేయుంచి మీకుఁ దెల్ప
కున్నవాఁడను, గాని, నాయొద్దనున్న
లాభమేమని కొంత కాలంబునుండి
దాని "సేవింగ్సు బ్యాంకి"లో దాఁచుచుంటి
నేఁడు మూఁడేండ్లుగావచ్చె నాఁడు నాఁటి
కింతయో యంతయో వడ్డియిచ్చుచుండి
రింక నడుగదు గతమయ్యె వృద్ధురాలు
వలసినప్పుడు తీసి తేఁగలను దాని-
అనిన మాటలు విని యంద ఱద్భుతంబు
నొంది రౌరౌర యెంతటియుత్తముండు
నెంత పొదుపరి యెంతటి యితవుకాఁడు
చిన్నవారలలో నింత యెన్నికైన
గుణముగలవానిఁ గానము కోరినట్లు
దొరికె రామయ్య కల్లుఁడు దొడ్డవాఁడు-

పూటకూళ్లమ్మ యెంతటి పుణ్యవతియొ
డబ్బునకు గడ్డితిందురు డబ్బుకొఱకుఁ
గులము మర్యాద బలగము గొప్పగౌర
వములుఁ బాటింపకే దేని పట్టణంబు
చేరి కవిదోషములలోనఁ జేరినట్టి
యన్నవిక్రయ మొనరింతు రట్టివార
లితనిఁ గనుగొన్నఁ బ్రేమించు టెంతవింత!
యనుచు నుతియించిరి మనంబు హర్షపూర్ణ
మైన రామయ్య బాష్పనేత్రాంచలుండు
గాఁగఁ దండ్రియు నోడలెఱుంగని ముదంబు
నొంది రామయ్యఁజూచె నయ్యెంత అపుడు
బాలుఁ దోడ్కొని నన్నమ్మ పజ్జకరిగి
మంచిదానవు మఱినీవు పెంచినట్టి
బాలునకుఁ బెండ్లి, నీవును వానితోడ
సెలవు లిచ్చినపిమ్మట శీఘ్రముగను
రమ్ము; మఱియొక్కసారి వారంబు గడువ
వచ్చెదము నాఁడు నేఁటితర్వాయి మాట
లాడుకొందము రండని యరిగి రంత.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలగువానియందు తమ 'చందా దారు' సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము. చందాదారుల సంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా దారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా కార్యాలయమునకును తెలుపగోరెదము

మేనేజరు, 'భారతి.'

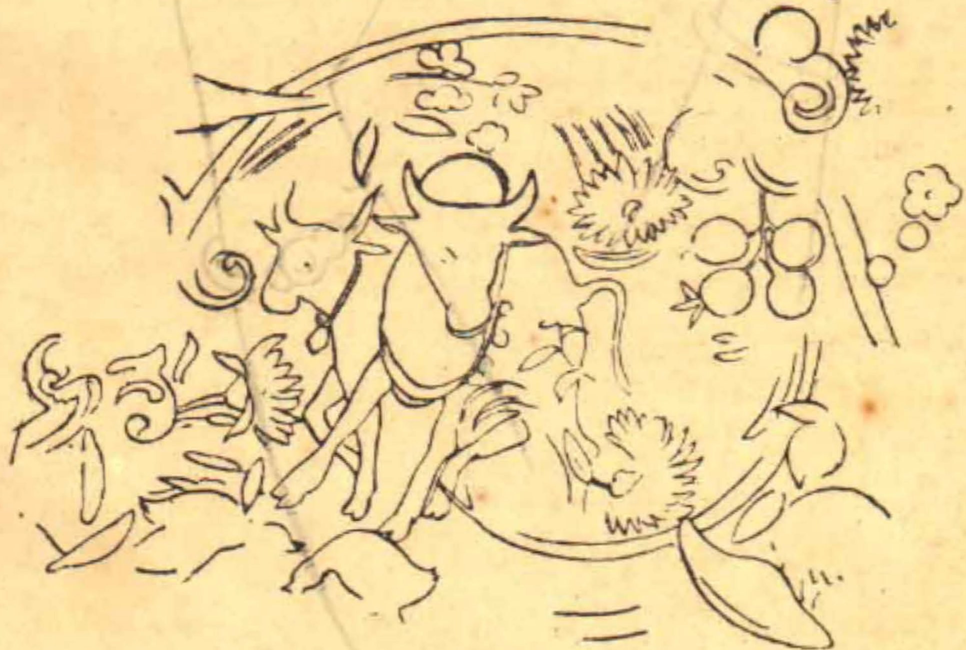
భాగ్' గుహాలయందలి కళావైఖరి

కవుతా రామమోహనశాస్త్రి గారు

అత్యుత్తమకళాప్రౌఢినెరపు యింకొక గుహా చిత్రశాల గ్వాలియరు సంస్థానమున మాల్వా గుజరాతు త్రోవయందు ఆ మధ్య కనుగొనబడెను. ఈ గుహాలయములు ఘొడిరాయి (Sand stone) రాతికొండలో మలచినవి. భారతప్రసిద్ధిచెందిన పాండవులీకొండలలో నివసించి యుండనోపుదురు. ఇప్పటికిని వానికి ఆపరిసరముల 'పంచపాండుగుహాలు' అని ప్రసిద్ధి.

౨ భాగ్ చిత్రము

అజంతా చిత్రము ౧

ఈ గుహాలు ౬, ౭వ శతాబ్దమున బౌద్ధ సన్న్యాసులచే తొలచబడి కళాప్రతిష్ఠ చేయించబడియుండవలెను. విశ్వవిఖ్యాతములగు అజంతాగుహాలయములు యిచ్చటికి ౨౫౦ మైళ్లు దక్షిణపువైపు దక్కనుహైద్రాబాదున ఉన్నను, భాగుగుహాచిత్రాలేఖ్యములు వర్ణసంయోగమునను, అందు చిత్రింపబడినవారి ఆచార వ్యవహారములన్ను అజంతాను మిక్కిలి పోలియున్నవి. కాని రూపవిన్యాసమునను, గీతల పొంకమునను అజంతాను మించినవైయున్నది.

సాధారణముగ గుహాలన్నియు ౨౪ అడుగుల నలుచదరము విస్తీర్ణమును, ౧౪౯ అడు

చిత్రము ౩, ౪

గుల ఎత్తును కలిగియున్నవి. వీటిలో నాలుగవ గుహాయందు ముఖ్యమగునవి చిత్రించబడి యుండెను. తలలు(చిత్రములు ౩,౪,౫,౬) నాలుగవ గుహాలోనివే.

రాతిగోడల నొక్కులుగ చెక్కినమీాదట యిసుక, మంచిసున్నము రేగడవంటి జిగట మట్టి, అతసీతుస్థుభాద్యోషధులు కలిపిన లేపమును గోడకుమెత్తి అది ఆరినతర్వాత నీటితో తడుపుచు ఆరులోపలనే చిత్రించువారు. వర్ణములు కొన్ని ఓషధులు రాళ్లు మొదలగు వాటిచే చేయబడుచుండెడివి: శ్రీ కజిన్సు పండితుడు కొలదికాలముక్రిందట అజంతా పరిసరముల కొండలలో ఒక ఆకుపచ్చరంగు రాతిని గుర్తించి సేకరించిరి. అది నీటితో

చిత్రము ౫

చిత్రము ౬

అరగతీసిన చక్కని ఆకుపచ్చరంగు వచ్చును. అది(Emerald green)కంటె కొంచెముముదురు చాయ గలది. రాళ్లు, లేక ఓషధుల నుండియే యీ పురాతనశిల్పులు ఎరుపు, పసుపురంగులు కూడ తయారుచేసికొనెడివారు. గనుకనే అనేకవందల సంవత్సరములు యీ వర్ణములు నిలచియున్నవి. అది అజంతా, భాగ్ కాలపు చిత్రకారుల రహస్యము. కుంచెలు ముఖ్యముగ నారతోను, వెంట్రుకలతో కూడ చేసికొనెడివారు.

అజంతావలె బాటసారుః పొయిలపొగచే చిత్తరువు లన్నియు నల్లబారి, గబ్బిలములకు అడవిమృగములకు నెలవులై క్రమక్రమముగ చిత్తరువులు బెత్తిక లూడిపడిపోగా మిగిలిన వాటినిబట్టి, వర్ణవైచిత్ర్యమువిషయ మేమియు చెప్ప నలవికాకపోయినను సిద్ధహస్తు లగు 'భాగ్' చిత్రబహ్మలు చిత్రించిన రేఖానైపుణి అజంతాను మరపించుచున్నది.

భాగ్ గుహాలయములు మొత్తము తొమ్మిది. కాని రెండు మూడు గుహాలయందు మాత్రమే అక్కడక్కడ చిన్నచిన్న ముక్కలు మిగిలియున్నవి. వాటి అన్నిటిలో యూరేగింపు టుత్సవము ముఖ్యమైనది. యేడుగురు స్త్రీలు ఒకపురుషుడు మేళవాద్యములతో యూరేగింపు టుత్సవమున వెళ్లుట.

నా అజంతాసందర్శన మప్పటి చూచి వ్రాతలలో (Copies) ఒక వృషభరాజము, తామరతూండ్లు, పుష్పములచే పరివృత మగు నొకకొలనునుండి ఛేదించికొని బయట పడు నటుల చిత్రించబడిన చిత్తరు వొకటి కలదు. 'భాగ్' నందును అట్టిదియే యొకటి యున్నది. వీటి రెంటికిని మిక్కిలి పోలికయున్నది.యుదాహరణము(చిత్రములు ౧, ౨) వీటి రెంటిని పోల్చిచూచిన సామ్యము తెలియగలదు మరియు భాగ్ నందలిది మిక్కిలి నైపుణ్యమును చూపుచున్నది.

భావగంభీరములు, సౌందర్యరసపుటములును అగు హిందూచిత్రరచనలలో భాగ్ చిత్తరువులు అత్యున్నతస్థానమును నెరపునను టకు సందియము లేదు. యీ పురాతనకళా భాండారము లగు గుహాలయముల యిప్పటికైనను గ్వాలియరుసంస్థానాధీసులు శ్రద్ధ తీసికొని కాపాడుచుండుటకు వా రెంతయు వందనీయులు. కాని శిథిలావస్థలో యున్నవగుట ఎంత జాగ్రత్తపడినను యీ చిన్నముక్కలు కూడ అనతికాలముననే రాలిపోయిన అసంభవము గాదు.

ఆదిపూడి వసుంధరా దేవిగారు,

యం. ఏ., బి. యస్. సి., యఫ్. సి. యస్.

శ్రీయుత ఆదిపూడి సోమనాథరావుగారి పుత్రిక యగు నీమె యం. ఏ., బి. యస్. సి. (ఆనర్సు) గారు ఇంగ్లాండునుండి గత శుక్రవారమునాడు ఇండియాకుచేరి సోమవారమునాడు చెన్నపురికి విచ్చేసిరి.

శ్రీమతి వసుంధరా దేవిగారు చెన్నపురియందలి రాజ

పొందిరి. 1927 సంవత్సరం జూలై నెలలో ఉన్నత విద్య నభ్యసించు నిమిత్తమై చెన్నరాష్ట్రి ప్రభుత్వమువారీమెను ఇంగ్లాండునకు బంపి, యీ మూడు సంవత్సరములు సం॥ ఒకటింటికి 300 పౌనుల విద్యార్థి వేతనము నొసంగుచుండిరి. శ్రీమతి వసుంధరాదేవి గారు లండన్ విశ్వవిద్యాలయమునకు జేరిన బెడ్‌ఫర్డ స్త్రీలకళాశాలలో జేరి యిటీవలనే బి. యస్. సి. పరీక్షయందు 'ఆనర్సు'తో ఉత్తీర్ణ లయిరి.

శ్రీమతి యం. ఏ. జానకీకన్యగారు

ఈమె యం. ఏ. శ్రీనివాస అయ్యంగారి కొమారిత. మేరీరాణి కళాశాలలో చదివి బి. ఏ. పట్టమును పొందిరి. యిపుడు వాణియకళాశాలలో బి. యస్

శ్రీమతి ఏ. సి. దేవకమ్మ కన్యగారు

ఈమె మేరీరాణికళాశాలయందు చదివి చరిత్ర (ఆనర్సు) పరీక్షయందు నుత్తీర్ణులయినవారియం దగ్రస్థానమును వహించినది.

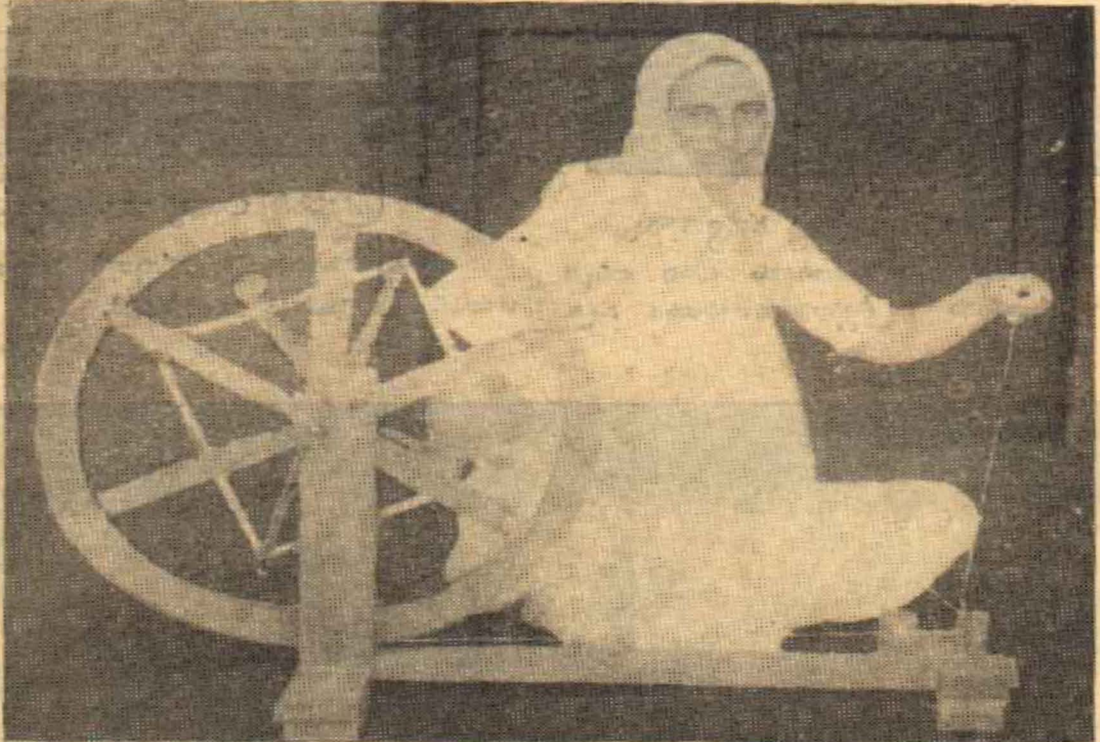
శ్రీమతి అన్నాచాండిగారు

తిరువాంకూరు హైకోర్టులో న్యాయవాదవృత్తి నవలంబించిన మొట్టమొదటి యువతీమణి.

చెన్నపుర విశ్వవిద్యాలయ పట్టభద్రులు

. శ్రీమతి మీరాబాయికన్య (మిస్ స్లేడ్)

గాంధిమహాత్ముని శిష్యురాలగు నీమె రాట్నముపై నూలుతీయుచున్నది.

రంగుల పింగాణిబిళ్లల చిత్రములు

ఇవి లాహోరుకోటలోనివి. పదునేడవ శతాబ్దము పూర్వార్ధమునకు చెందినవి. వీనిని జహంగీరుచక్రవర్తి తోలుత చిత్రింప మొదలుపెట్టెను. షాజహాను కాలమున అభివృద్ధిలోనికి వచ్చినవి. తరువాతి సుల్తానులు ఇట్టివానిని తిలపెట్టినట్లు కానరాదు ఈ కాలముననే భారతదేశమున అలంకారచిత్రకళ (Decorative Art) ప్రసిద్ధి వచ్చినది. ఇట్టి చిత్రరచన లాహోరుకోటకు విశిష్టలక్షణమయ్యెను. వివిధాలంకారచిత్రములు, మనుష్యచిత్రములు, మృగపక్ష్యాదులచిత్రములు ఈ విధానమున రచింప దగును. గోడలపయి వివిధవర్ణములు గల పింగాణిబిళ్లలను గాని, గాజుబిళ్లలనుగాని, చిన్న పెంకులను గాని అతికి ఈ చిత్రములను రచియింతురు. ఈ చిత్రములు మిగుల సుందరములుగ నుండును. కొన్ని చిత్రముల ప్రతికృతులు ఈ సంచికయందు కలవు.

—ఇండియన్ ఆర్టు అండు ఇండస్ట్రీ జర్నల్ నుండి

“ద్రమండు హే” దొరసానిగారు ప్రఖ్యాత యాత్రికురాలు. సుప్రసిద్ధ యగు వార్తాపత్రికా విలేఖకురాలు. దక్షిణఅమెరికా మొదలయిన దేశములకీమె నాలుగు విమానములపైని ప్రయాణించెను.

—టైమ్సు ఆఫ్ ఇండియా, 3-8.1930.

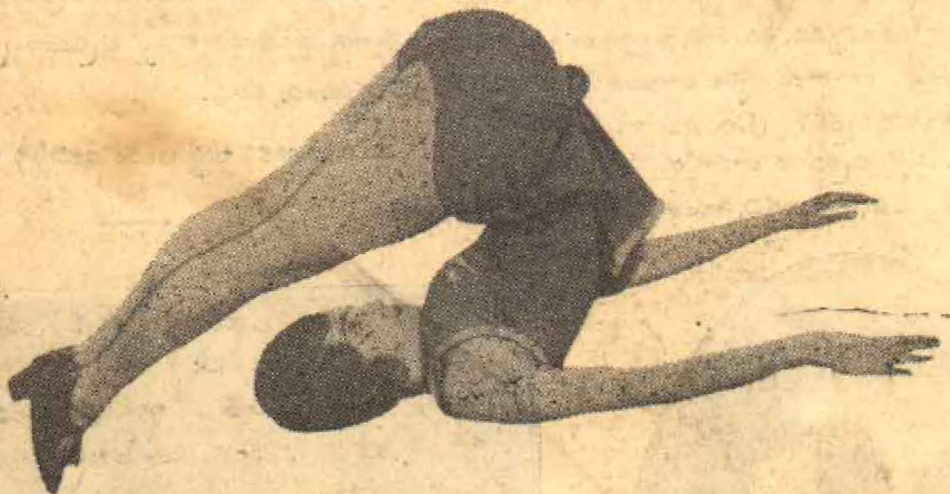

ప్రఖ్యతము లండను నగరమునందలి వెస్టుమినిస్టరు కెతిడ్రలు (ఇది యొక గొప్పభవనము) లో రంగుల పిం నముక్కలతో చిత్రము లతుకబడుచున్నవి. అవి మగియుటకు ఇరువదియేండ్లగును. పైనున్న చిత్రము అ వానిలో నొక్కటి. చిత్రకారుడు జోసిగా రీ చిత్రమున నున్న యాతడే.

—టైమ్సు ఆఫ్ ఇండియా పత్రిక, 14-8-19

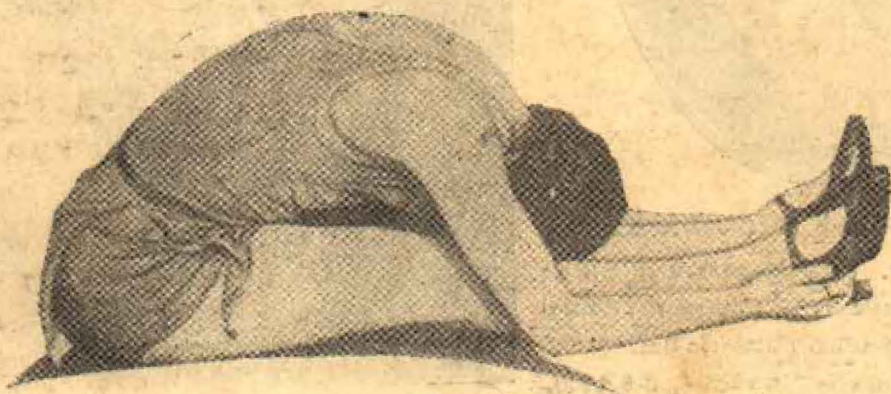
వ్యాయామము (వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

జోసెల్విన్‌గారి అభ్యాసము

చిత్రము ౮

చేతులు ప్రక్కలచాపుకొని వెలికిల పండుకొని మోకాళ్లను జాపిపట్టి, బొటనవ్రేళ్లు నిక్కబొడుచుకొని యుండ కాళ్లను మెల్లగా మీదికి లేవనెత్తి చిత్రమునం దున్నరీతిని తలకు ఎగువ నేలపయిన ఆనజేసి మరల మొదటిరీతికి తీసికొనిరావలెను.

చిత్రము ౯

పై చిత్రమునందువలె చేయుము కాళ్లను చేతులను ముందుకుచాపియే కూరుచుండవలెను. తరువాత ముందుకువంగి తలను మోకాళ్లపయినుంచి చేతులతో మడమలను పట్టుకొనవలెను. ఇట్లుచేయుటవలన పొత్తికడుపునందలి నరములు గట్టిపడును. వీపున బిగి సడలి బలము ఎక్కును.

చిత్రము ౬

తొలుత నాలవచిత్రమునందువలె చేసి కాళ్లను మరల మొదటిస్థితికి తెచ్చునపుడు, రెండుచేతులతో నడుమును బట్టుకొని చిత్రమునందువలె ఒడలి బరువంతయు చేతులపయినను, మెడపయినను ఆనునట్లు రెండు కాళ్లను నిలువుగ మీదికి నెత్తవలెను. అంతట కుడిమోకాలిని వంచి ఎడమమోకాలిని జాపియుంచవలెను. తరువాత ఎడమమోకాలినివంచి కుడిమోకాలిని జాచవలెను. ఇట్లు సైకిలుపై ప్రయాణముచేయువానివలె ఒకకాలు తరువాత నింకొకదానినిగా పలుమారు ముడుచుచు జాపుచునుండవలెను. మరల కాళ్లను తల కవతల నేలపై నానునట్లు చేయవలెను. మరల మొదటివలె జాపివేయవలెను. ఇట్లు చేయుటచే పొత్తికడుపును బలపరుచును. ఒడలికి చురుకు గలిగించి ఎటువలసిన నటుంచుకొన వీలుగలుగజేయును.

బౌద్ధ శిల్పము
(౧౮౦౦ ఏండ్లనాటిది)

"గాంధారశిల్పవిధానము ననుసరించి చెక్క[illegible] యీ దంపతీవిగ్రహమున పంచికుడు, అతనిభార్య హారిత గలరు. వీరు ఇలువేల్పులుగ భావింపబడుదురు. పంచికుడు ఒకచేతపట్టిన బల్లెముపై నొర[illegible] యున్నాడు. ఇంకొకచేత నొకొకపుడు రొక్క[illegible] ముడుపును పట్టుకొనియుండును. బిడ్డ నిచ్చు వేల[illegible] పగు హారిత కుడిచేత నొడిలోనున్న తన చిన్నిపాప[illegible] బట్టికొనియున్నది. ఎడమచేతిని భర్త మోకాలి[illegible] మోపియున్నది. పెషావరు, తక్షశిలా ప్రాంతములనుండి[illegible] ఇదివరకు నారుచిత్రము లిట్టివి లభించినవి. వా[illegible] యందు స్త్రీవిగ్రహము ఎడమవైపున నున్నది. ఇంద[illegible] కుడివైపున నున్నది. ఈ కారణమునుబట్టియు, ము[illegible] పై తీరినిబట్టియు పనివానితన మంత సుష్ఠుగ లే[illegible] న్నను దీని నిర్మాణకాలము క్రీ.శ. ఒకటవశతాబ్ది చి[illegible] రకె తరువాతికి రాజాలదు." అని ఫ్రెంచి బౌద్ధశిల్పకళా ప్రవీణుడు ఫోషరుగారు వ్రాసిరి.

—టైమ్సు ఆఫ్ ఇండియా, 24-8-30

ఆంగ్లస్త్రీల ఆతపస్నానము (Sun-bath)

కర్కశశోభ

కాళూరి వేంకటనరసింగరావు గారు

ఈవు నిత్యసుహాసిని వేలుకొందు
వాసుధాలోకమధురవిహాయసముల
రాజ్ఞి వగుచు శాసింతు వేళా, విషాద
నిబిడకుంతలచ్ఛాయా వినీలమైన
నాహృదయవార్ధిగర్భశూన్యమ్ము కూడ?
ఈక్షుధా ఘోషణ మ్మెవ్వడేని పొంగి
నీసుధారథగాన ఘూర్ణితవిశాల
పూర్ణిమా శుభ్రవీథుల మ్రోయునా! ని
రంతరావేదనా విధురస్వరమ్ము.

పొంగు నిర్ఘోషవత్తాల పొరలిపొరలి
నీకళాలోకస్వర్గీయ నిలయములకు
కలలవంతెన గడుదునా! లలితకిరణ
డోలికలను శాలాయతి వాలిపడగ.

అచట, చిన్మయజ్యోత్స్నావిహారజీవి
తామృతయుగాల చిరపిపాసావిలమతి
నొక్కక్షణమయి కరగుదునో! శశీ! అ
నంతజ్యోతిస్సులర్క భవదంతికమున.

సరసజీవనాశయులు, ఆశాప్రవాస
పాంథు, లంబుద సుతులు పాపము! నిరాశ
తాపకవిలాసతన్మయతావిముగ్ధ
లైకళాశృంఖలముల నల్లాడుదు రదే!

అమృతమోహిని వింత విశ్వాంతరాత్మ
నేలవేచెదు నీకళాజ్వాలికలను
నిర్దయాకర్కశమ్ములు నీయతీత
హాసరాసశోభాప్రణయములు మాకు.

శంకర మహామనన

వై. సుబ్బారావుగారు, గ్రంథకర్త. ఇది అధ్యాత్మ గ్రంథావళి నుండలి ప్రథమగ్రంథము. అధ్యాత్మవిద్యావిషయములుగల గ్రంథములనుండియు అనేకాద్వైత భాష్యములనుండియు సూక్తులను సంగ్రహించి గ్రంథకర్త వేదాంతసారాంశమును కర్ణాటభాషలో సులభశైలిని స్పష్టముగా దెలిపినాడు. ఇందలి విషయప్రణాళికయు బోధావిధానమును శ్లాఘ్యములుగా నున్నవి. ఈ చిన్ని పొత్తము యొక్క ఆకారమును అచ్చును అందముగా నున్నవి. వెల రు. ౦-౩-౬ మాత్రమే. వేదాంతప్రియు లందరు నాదరింపదగినది.

విలాసము :— అధ్యాత్మప్రకాశకార్యాలయము, రెండవవీథి, చామరాజపేట, బెంగుళూరు సిటి.

కూ. న.

భక్తిపథము

చిన్న సైజున రమారమి ౮౦ పుటలు. గ్రంథకర్త: విద్యాభూషణ, కవిరత్న నరసింహశర్మ. వెల రు౦-౮-౦; వలయువారు వాఙ్మయోల్లాసినీ గ్రంథమాలకు చదవపల్లెకు వ్రాయునది.

ఇదియొక వచనగ్రంథము, భక్తి, భక్తిభేదములు, భక్తిసోపానములు, భక్తిపథమున కర్తవ్యాలు, భక్తిసాధనోపాయములు, భక్తియొక్క గమ్యస్థానము అనునవియిందు విమర్శించిన విషయములు.

గ్రంథస్థరచనాప్రణాళికహృదయంగమము కాక చదువరులకు నెంతయు విసువు జనింపఁజేయుచున్నది. పదములు వ్యాకరణవిరుద్ధములు, వాక్యములు దోషభూయిష్ఠములు, ఉదాహరణార్థమై యాయా గ్రంథములనుండి యుద్ధృతము లగు శ్లోకాదులుకూడ దోషజుష్టము లయి కాన్పించుచున్నవి. విషయవిభాగముకూడ పౌనరుక్త్యాదిదోషములకు తావిచ్చుచున్నది.

"శంకరుఁడు, శైవమతమును, రామానుజుఁడు వైష్ణవమతమును, మధ్వాచార్యుఁడు మధ్వమతమును, స్థాపించి వారి ద్వైతాద్వైతవిశిష్టాద్వైతసిద్ధాంతములతో ననంతములైన సంశయములు కల్పించియున్నారు." (౪-వ పుట).

ఈవాక్యములోఁగల మంచిచెడ్డలు పరికింతురు గాక!

"ధర్మసంస్థాపనార్థం సంభవామి యుగేయుగే." (౪ పుట).

"అని శ్రీకృష్ణభగవాను డానతిచ్చినటుల భక్తులెందరో అని ప్రతియుగమునందును పుట్టుచుందురు" భగవానుఁడు ధర్మసంస్థాపనార్థమై భక్తులు 'పుట్టుదురనియా సెలవిచ్చెను?

"భగవత్సాయుజ్యమునకు భక్తివినా పథేతరంబు దుర్లభంబు" ఇందులో రెండు విశేషములు, పదముల సంధింపులోఁగల జాగరూకత, అర్థానుసార మగు పదసంఘటనలోఁ గల మెలకువ." (౬ పుట).

"అట్టి విమర్శనాసౌలభ్యమునకు" (౧౦ పుట)

"సాంధ్యరాగ సంధ్యారుణకాంతుల నేలఁ బ్రసమ్మరించుట" (౧౫ పుట)

"మాతృదేవోభవ" "దేశమాతయు "దేవోభవ" పైదానికర్థము మృగ్యము. (౩౮ పుట)

ఇంకను వేనవవేలు దోషములు గలవు. వాని నన్నింటిని విమర్శింప నొక ప్రత్యేకపుస్తకమగునని చాలించితిమి. ఇట్టి గ్రంథములవలన వాఙ్మయమునకు లోకమునకు గాగలయుపకారమున్నట్లగు. పై గ్రంథములకును సంపాదకులై పెట్టినచో దీనిమూలమున లోకమునకుఁ దీరని లోటు వాటిల్లును. ధనార్జనోపాయము లసంఖ్యములు గలవు. వాని నవలంబించుట లెస్స. లోకమునకు మేలే యొనరింపనున్నచో నుత్తమపండితులచే సద్గ్రంథములు వ్రాయించి జాగరూకతతోఁ బ్రకటించిన, లోకోపకృతికి భాషాసేవకుఁ బాటుపడినవార లగుదురు. ఎట్లయిన భావిగ్రంథరచనలో నెక్కుడు శ్రద్ధమాపుదురు కాక ప్రథమకుసుమమే ఇట్లుండ తరువాతి కుసుమము లెట్లుండునో యని చదువరు లూహింపక మానరు.

ఉభయభాషాప్రవీణ, బులుసు నరసింహశాస్త్రి.

భస్మప్రకాశిక - ఆంధ్రతాత్పర్యసహితము

గ్రంథకర్త: 'ఆయుర్వేదభూషణ' 'భిషగ్వర' శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి (A. M. A. C.) గారు. ౮౬ పుటలు. వెల రూ. ౧-౦-౦. ద్వితీయముద్రణము. ౧౯౩౦ సం.

ఇందు సులభముగ భస్మాదులను తయారు చేసి కొనుట కనువగునట్లు 'రసరత్నసముచ్చయము,' 'రసరత్నాకరము' మొదలగు రసగ్రంథములందలి కొన్ని శ్లోకముల కాంధ్రమున అర్థము గలదు. మీదు, గ్రంథకర్తల స్వానుభవము, ప్రక్రియావిధానములుగూడ చక్కగ వివరింపబడి యున్నవి. సర్వజనలభ్యములు గాని 'ఇంగిలీకపుకట్లు,' 'పాషాణపుకట్లు' మొదలైన కట్టుమందులను చేయు పద్ధతులను శ్రీ శాస్త్రిగారు సంపాదించి యిందు వెల్లడించినారు. ఇంతేకాక 'పట్టీలను' 'పాలాస్త్రులను' కూడఁ గొన్నింటి నిందు వివరించిరి. 'సిద్ధభస్మపరీక్షావిధానము,' 'భస్మప్రమాణము,' (మోతాదు), 'భస్మముల కనుపానములు,' 'భస్మసేవనయందు పథ్యాపథ్యములు' మొదలగువానిని గ్రంథాదియందు చేర్చి 'విషయములు' అను పేర నుపయుక్తపరిభాషలఁ గొన్నింటిని, భస్మానుకూల ద్రవ్యపరీక్షావిధానములను 'పుట' రీతులనుగూడ సుబోధకములగునట్లు వ్రాసిరి. చక్రనిసైలి శ్రీ శాస్త్రిగారు 'ఆయుర్వేదౌషధరత్నాకరము,' 'ఆద్రవ్యగుణరత్నావళి' మొదలగు గ్రంథరాజముల నిదివరకే యాంధ్ర వైద్యవిద్వన్మహాశయుల హస్తముల నలంకరింపజేసియుండిరి గాన వారి నింకను నాయుర్వేదాభివృద్ధికి దోడ్పడునటుల ప్రోత్సహించుట యాంధ్రవైద్యసోదరుల కర్తవ్యము. గ్రంథముద్రణాదులు సుందరముగ నున్నవి. పై గ్రంథము వలయువారు గ్రంథకర్తగారిపేర బెజవాడకు వ్రాసినచో బడయగలరు.

కా. రా. దత్త.

కవి కల్పలత

దేవేశ్వరమహాకవి విరచితము. శ్రీ కల్లూరి వెంకటసుబ్రహ్మణ్యదీక్షితకృతాంధ్రవివరణసహితము.

డిమ్మిసైజున పుటలు 386. వెల 2-8-0.

ఇది కవిత్వమును వరింపగోరువారి యుపయోగార్థమై దేవేశ్వరమహాకవిచే గీర్వాణభాషయందు వ్రాయబడిన లక్షణగ్రంథము. లక్షణగ్రంథమే కాని తక్కిన లక్షణగ్రంథములవంటిదిగాదు. వాటికిని దీనికిని లక్షణగ్రంథత్వసామ్యమే. అవి కావ్యములు, నాటకములు, రసము మొదలగు వాటియొక్క లక్షణాదులందెలుపునవి. ఇదియో కవిత్వము నభ్యసింపగోరువారికి వలయు సామగ్రిని సమకూర్చునది. కవులపాలిటి కల్పలతయని దీని కీ పేరెంతయు తగియున్నది. ఇందలి విషయములే దీని యపూర్వతను సాధించును.

కాని గీర్వాణవాణి యాంధ్రదేశమున విరళప్రచారయగుటచే నింతవర కిద్దాని కందఱ తావచ్చినది కాదు. ఆంధ్రుల పుణ్యపరిపాకమున శ్రీ దీక్షితులవారి వివరణావలంబమున నిది యాంధ్రదేశమునం దడుగిడినది. ఇట్టి మహోపకార మొనర్చిన దీక్షితులవారి యుద్యమ మెంతయు కొనియాడదగినది.

వివరణము వ్రాయుచో దీక్షితులవారు గ్రాంథికము గాకపోయినను సరళమైనభాషనే యాదరించి తమ యుద్యమమును చక్కగా సాగించిరి. కాని, యందందు అనన్వితములును, క్లిష్టాన్వయజుష్టములు నగు వాక్యము లుండుటచే పాఠకుల కించుక శ్రమ గలిగించినవా రయిరేమో?

అసలు తమ కతిప్రయాసమున లభించిన మాతృకయందే బహుళములగు దోషము లుండినందుచేతను, గ్రంథరచనమున తమ కిదియ ప్రథమప్రయత్న మగుటచేత ననేకదోషములు సంభవించినవని దీక్షితులవారే పీఠికాముఖమున వ్రాసికొని యున్నారు. దోషము లున్నవని యెఱింగియు నాటి నటులనే ప్రచురించుట యెంత భావ్యమో. సామాన్యగ్రంథవిషయమున నైనచో నిట్టి దోషము లుపేక్షణీయము లయిన నగుగాక. అపూర్వములును, లాక్షణికములు నగు నిట్టిగ్రంథముల విషయమునం దిట్టి యుపేక్ష లేశమాత్రమును తగదు. వివరణము వ్రాయుటయన్న వ్యాఖ్యానము వ్రాయుటయేకదా! వ్యాఖ్యానము దుష్టమైనచో మూల మెంతమాత్రము పాఠకుల విషయమున సఫలముగాగలదు? తమకు లభించిన మాతృకను లిఖితప్రతులతో పరిపోల్చి చూచి వివరణమును సవరించి వ్రాసియుండినచో వీరి యుద్యమము ప్రశస్తతర మయియుండెడిది.

మరియు మాతృకయందు లక్షణవిరుద్ధములుగ గన్పడిన శ్లోకములను సవరించుట భావ్యము గాదని వాటిని యథావస్థితముగనే ముద్రింపించితిననియు వ్రాసినారు. దోషములని తెలిసినవానిని సవరించుట యెందులకు భావ్యముగాదో? సవరించినంతన రచయితల నవమానించినటు లగుననియేమో వీరి యభిప్రాయము. లేఖకులయొక్కయో, ముద్రాపకులయొక్కయో దోషములను సవరించినంతన రచయితలకు వచ్చునది యేమి? మీదు మిక్కిలి దోషములను సవరించనందున రచయితల ప్రతిష్ఠకే భంగము కలుగునేమో?

మాతృకను సవరించనందున గల్గిన దోషములను మచ్చునకు గొన్నింటి నిం దుదాహరించెదను చూడుడు:-

పుట ౬౮. శితపత్రం=పద్మము, నెమలి. అని వివరణము. ఇది యొకవస్తువునకే శ్లేషచే నలుపు తెలుపు వర్ణములుగల వస్తువులను నిరూపించు సందర్భమున గలదు. ఇందులకు మూలము.—'సితపత్రం.హంసపద్మయోః. 'అని.

పుట ౬౬. శ్లేషచే నొకదానికే లోహితనీలముల నిరూపించు సందర్భమున 'కమలం జలపద్మయోః' అని మూలమునందుండ 'కమలం=పద్మము, నీటిమలము' అని వివరణమున గలదు.

ధూసరవస్తునిరూపణము—

ధూసరాళిరజోలూతా కరభో గృహమేధికా,
కపోతమూషికా రంగకాకకంఠఖరాదయః.

ఇందుల టీకయందు 'కాకః=కాకి, కంఠః=కస్తుక' అని గలదు. కాకకంఠము ధూసరముగాని యిం దెద్దియు గాదు.

పీతవస్తు నిరూపణమున—

'కింజల్కం=పువ్వులయందలి పుప్పొడి' యని వివరణము. కింజల్కములన కేసరములు గాని పుప్పొడి గాదు. 'కింజల్కః కేసరోఽస్త్రియామ్'—అమరము.

వాదితర్జనమున—

పుట ౧౫౪.............

తులయా తోలనం మేరోః కరేణ స్థగనం రవేః.

అని మూలము,

దీనికి టీక.

మేరువును తొలచుటయు లేక తొలకరచేత మేరుపర్వతమును త్రాసుచే దూచుటయు, హస్తముచే సూర్యుని నిలుపుటయునని.

'స్థగనమ్' అనిన నిలుపుటయట.

సమస్యాపూరణోపాయకుసుమము—పుట ౨౬౩.

'కాలీయాహిగ్రహవ్యగ్రే యమునాయాం జగన్నిధౌ,
తత్కాలేఽధోముఖంజాతం విపరీతంజగత్త్రియ'మ్మని

యుందలి మూలము.

ఇందలి 'తత్కాలేఽథో ముఖం జాతం' అనుటకు 'రఘుంపయా ఽథో ముఖే జాతే' అను పాఠము లిఖిత ప్రతి యందు గలదు. ఇదియే సరసముగ గన్పట్టెడిని.

గ్రంథమందలి మూలమునకు టీక.

సకలలోకములను గుక్షియందు దాల్చిన శ్రీకృష్ణుడు యమునానదియందు దలక్రిందగునట్లు గాళీయసర్పము బట్టనుంకింపగా నా సమయమున ముల్లోకములును దల క్రిందాయెను అని.

కాళీయసర్పమును బట్ట తలక్రిందగునట్లుంకింప నేల? అది కాదు. కాళీయసర్పమును బట్ట యమునాతీరమందలి వృక్షము నెక్కి యందుండి తలక్రిందగునట్లు నీటనురుకగా కుక్షిస్థములగు ముల్లోకములు తలక్రిందాయెను. అన్న చో సరసముగ నుండును. ఎత్తైన ప్రదేశములనుండి నీటదుముకు నపుడు తలక్రిందుగ దుముకుట సహజము.

అదే విషయమున–వాత్సల్యాద్యథా–

అతుచ్ఛవత్సవాత్సల్య పిచ్ఛిలీకృత చేతసా,
జనన్యా మన్యతే ఽత్యర్థం వ్యాఘ్రః సౌమ్యవపుః శిశుః
[వి. అని మూలము.

టీక: అత్యధికమగు పుత్త్రప్రేమచే వ్యాప్తమగు చిత్తముగల పులి భయంకరముగాని యాకృతిగలదిగను, ఓరిమిగలదిగను దలంపబడుచున్నది అని.

తలంపబడుట ఎవరిచేతనో? అటు గాదు. వ్యాఘ్రము వాత్సల్యపరిపూర్ణమగు హృదయముగల తనతల్లిచే సౌమ్యముగల శరీరముగలదిగను, ఓరిమిగలదిగను, తలంపబడు చున్నది అని యుండవలయును. తన చిన్నబిడ్డ క్రూరమైన దని తల్లి యెన్నటికైన నంగీకరించునా? 'కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దు' గదా!

మఱియొకటి.

పదభంగేన యథా—

అయం మృగ స్సమాయాతి మృగాత్సింహః పలాయతే,
ఇతో వేగాత్పలాయస్వ త్వరితై స్త్వరితైః పదైః.

టీక. ఇందు (మృగానత్తీతి) మృగాత్ = మృగములను భక్షించునట్టి, సింహః=సింగము, తే=నీయొక్క, పలాయ=మాంసమునకొఱకు, పలాయతే=పఱుగెత్తుచున్నది [అని.

పలాయతే అను పదమునకు 'పలాయ, తే' అని విభాగము గావింపగా మరల 'పలాయతే' అను మఱియొక పద మెచటనుండి వచ్చినదో తీరికి. పలాయతే=పచ్చుచున్నది అనిగదా యుండవలయును.

ఇట్టి వెన్నియేని గలవు. ఇక ముద్రణదోషము లకా పరిమితి లేదు.

ద్వితీయముద్రణమునందైనను ఇట్టి దోషములకు తావొసంగకుందురు దీక్షితులవారని నమ్మెదము.

సరళముగ సమన్వయింప లేని అనుబంధమున జేర్పబడిన శ్లోకములలోగూడ పెక్కులు సరళములై నవే చేర్పబడినవి.

చూడుడు కొన్నిటిని—

'అమృతీభవతి స్త్రీ పీయూష పరివేషణే,
అథా న్నారదవీణాయా అలాబో రంజనే సుధా.'

'అహల్యా కేలికాలేఽథూ త్కందర్పాణాంశతాదయం,
తత్పంచబాణీభిన్నాః కః స్నిహ్య ప్రాప్తోఽంశతాంగతః.'

'జలముచి జలపూరం ముంచతి స్పష్టశబ్దం
ప్రతిగజ ఇవ కోపా దూర్ధ్వవిన్యస్తహస్తాః,
సపది సముపజాతో ద్వ్యాయా వ్యాప్తి వక్త్రా
స్సకలితకరదండాః కుంభినోఽంభః పిబన్తి.'

సమస్యాపూరణశ్లోకము లివి.

కాని యపూర్వగ్రంథసముద్ధరణోద్యుక్తులగు దీక్షితులవారు మిక్కిలి ప్రశంసనీయులు. వివరణమున నిట్టి దోషములు లేకుండినచో బంగారమునకు పరిమళ మబ్బి నట్టుండెడిదని మాత్రము చెప్పక తప్పినది కాదు. ఇట్టివే మఱికొన్ని యపూర్వగ్రంథములను ఆంధ్రలోకమున కందజేసి వారిశ్లాఘకు పాత్రులగుదురుగాత!

గ్రంథము దొరకు చోటు:

కల్లూరి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు, కవికల్పలతానికేతనము, పకృతుల్క, తణుకు పోస్టు, గోదావరిజిల్లా అను విలాసమునకు వ్రాయవలయును.

తి. వెం. రం.

కావ్యమీమాంస

ఇది సంస్కృతభాషను వెలసిన యొక యపూర్వ సాహిత్యవిమర్శనగ్రంథమునకు ఆంధ్రవచనానువాదము. అనువాదకులు కావ్యవ్యాకరణతీర్థబిరుదాంచితులు శ్రీ పంచాగ్నుల ఆదినారాయణశాస్త్రిలుగారు. వీరు 'ఆర్ష భారతీ గ్రంథమాలిక' యను పేర నొక గ్రంథమాలను స్థాపించి యిదివఱకే వాత్స్యాయన కామసూత్రములను, గౌతమ ధర్మసూత్రములను అనువదించియున్నారు. ఈ గ్రంథము లాంధ్రలోకమునకు పరిచితములే. ఈ కావ్యమీమాంస మూడవగ్రంథము. ఇంకను వీ రిట్టిగ్రంథములే ప్రకటింపబూనియున్నట్లు 'విజ్ఞప్తి' యందు గలదు. ఆంధ్రభాషామాత్రజ్ఞానము గలవారి కందుబాటున లేని ప్రాచీన సంస్కృతశాస్త్రగ్రంథముల నీరీతిగ బహు వ్యయప్రయాసముల కోర్చి యనువదించి ప్రకటించి యాంధ్రలోకమున కొసంగిన శ్రీ శాస్త్రిలుగారి దేశభాషాభిమానముల గుర్తించి వీరిని దగినరీతిని ప్రోత్సహించు టాంధ్రసహృదయుల కవశ్యకర్తవ్యము. ఇక ప్రకృత గ్రంథవిమర్శనము. తొలుత మూలగ్రంథప్రాశస్త్యమును గూర్చి యించుకంత పేర్కొనదగును.

* మూలగ్రంథమును తొమ్మిది పదిశతాబ్దముల సంధికాలమున నుండిన రాజశేఖర కవిరాజు రచియించెను. ఈతడు బాలరామాయణము, బాలభారతము, విద్ధసాలభంజిక, కర్పూరమంజరి యను నాలుగు నాటకములను రచియించి ప్రఖ్యాతిని గాంచిన మహాకవి. హరవిలాస మను నొక మహాకావ్యమును సైత మీతడు రచియించినట్లు లక్షణగ్రంథస్థోదాహరణములవలన తెలియవచ్చుచున్నది కాని యాగ్రంథము లభించినట్లు కానరాదు. భువనకోశ మను గ్రంథ మొకటి తనది యున్నట్లు నీతడీ గ్రంథమున జెప్పియున్నాడు. ఇట్లెన్నియో యుత్కృష్ట గ్రంథములు కాలప్రవాహమున బడి కొట్టుకొని పోయి నామమాత్రావశిష్టము లయినవి. ఈ కావ్యమీమాంసయు ప్రథమాధికరణమాత్రమే యుపలబ్ధమయి ప్రకటితమయినది. ఇందు పదునెనిమిదధ్యాయము లున్నవి. వానిలో మొదటిదగు శాస్త్రసంగ్రహాధ్యాయమున నీ కావ్యమీమాంస పదునెనిమిది యధికరణముల గ్రంథమని తెలియవచ్చుచున్నది. సంపూర్ణముగ విరచితమయి యుత్పన్న మయ్యెనో లేక యసంపూర్ణముగనే నిలిచిపోయెనో గుర్తింప నాధారములు గాన్పింపవు. ఉపలబ్ధాధికరణమున నీక్రిందివిషయములు గలవు.

మొదటిదగు శాస్త్రసంగ్రహాధ్యాయమున నీ కావ్యమీమాంసాగ్రంథోత్పత్తి వివరింపబడినది. రెండవదగు శాస్త్రనిర్దేశాధ్యాయమున వేదశాస్త్రాది వాఙ్మయవిభాగ నిర్దేశమును గూర్చి వివరింపబడినది. మూడవదగు కావ్యపురుషోత్పత్త్యధ్యాయమున కావ్యపురుషోత్పత్తి, సాహిత్యవధూత్పత్తి, వారి దేశసంచారాదులు, వారి పాణిగ్రహణాదులు మొదలగు నపూర్వవిషయములు గలవు. నాలవదగు పదవాక్యవివేకాధ్యాయమున (?) అనుశాసింపదగిన శిష్యగుణభేదములు, సమాధి, అభ్యాసము, శక్తి, ప్రతిభాదులు, వానిభేదములు, వానిలక్షణములు, కవుల భేదములు, లక్షణములు, భావకత్వ కవిత్వవిభేదము, భావకభేదములు మొదలగునవి కలవు. అయిదవదగు కావ్యపాకకల్పాధ్యాయమున శాస్త్రకావ్యోభయకవుల భేదములు, తత్ప్రత్యేకాంతర్భేదములు, తల్లక్షణములు, మృద్వీకాది నవవిధ కావ్యపాకముల లక్షణములు మొదలయినవి కలవు. ఆరవదగు పదవాక్యవివేకాధ్యాయమున సుప్తిఙాదిపదభేదములు, లక్షణములు, అభిధాభేదలక్షణములు, వాక్యములు, ఏకాఖ్యాతాదులు, తద్భేదములు, కావ్యలక్షణాదులు మున్నగునవి కలవు. ఏడవదగు పాఠప్రతిష్ఠాధ్యాయమున బ్రాహ్మణైవాది వాక్యభేదములు, తల్లక్షణములు, రీతులు, కాకువు, తద్భేదములు, లక్షణములు, మగధాదిదేశములవారి పాఠప్రతిష్ఠ (ఆయా దేశములవారు చదువుపద్ధతి) మొదలయినవి కలవు. ఎనిమిదవదగు కావ్యార్థయోన్యధ్యాయమున శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాదులగు పదునారు కావ్యార్థయోనులు, వానిలక్షణములు వర్ణితములయినవి. తొమ్మిదవదగు అర్థవ్యాప్త్యధ్యాయమున దివ్యమానుషపాతాళీయాది అర్థభేదములు, లక్ష

* ఇది బరోడా గైక్వాడు ఓరియంటల్ సీరీసులో ఒకటవ సంఖ్యగా ప్రకటితమయినది. వెల రు. ౨-౮-౦.

ణములు, నదీ పర్వత సముద్రాదివర్ణనములు, వస్తుస్వరూప
విభేదాదులు గలవు. పదునెదగు 'కవిచర్యా-రాజచర్యా
ధ్యాయమున కావ్యవిద్యాపరిసంఖ్యానము, కవిలక్షణము,
కవికి వలసిన గృహాదిపరికరములు, భాషానిలయము,
లేఖక, లేఖనసాధనాదులు, కవి దినచర్య, స్త్రీలకు కవి
త్వార్హత, రాజునొక్క కవిసమాజవర్ణనము, రాజచర్య,
రాజసభలయందు కావ్యశాస్త్రపరీక్షా సన్మానాదులు
మొదలయినవి వర్ణితములు. పదునొకండవదగు శబ్దహరణా
ధ్యాయమున పద, పాద, అర్ధ, వృత్త, ప్రబంధరూపము
లయిన శబ్దహరణలక్షణములు, ఉత్పాదక, పరివర్తకాది
కవులు, వారి లక్షణములు కలవు. పండ్రెండు, పదు
మూడు అధ్యాయములు అర్థహరణమును గూర్చినవి. వీని
యందు అర్థభేదములు, హరణములు, వివిధశబ్దార్థహరణ
ములవలన నయిన కవి విభేదములు, అర్థయోనివిశేషాదులు
మొదలగు 32 అర్థహరణవిశేషములు వర్ణితములు.
పదునాలుగవదగు జాతి ద్రవ్య క్రియాసమయస్థాపనా
ధ్యాయమున కవిసమయములు, స్వర్గ్యభౌమపాతాళీ
యాది తద్భేదములు, వాని నియమములు మొదలగునవి
కలవు. పదునైదవదగు గుణసమయస్థాపనాధ్యాయమున,
పదునారవదగు స్వర్గ్యపాతాళీయ కవిరహస్యస్థాపనా
ధ్యాయమున వివిధ కవిసమయవిశేషములు వర్ణితము
లయినవి. పదునేడవదగు దేశవిభాగాధ్యాయమున జగ
ద్విభాగములు, ద్వీపవర్షాదు పరిగణనము, భారతవర్ష
మున పూర్వదక్షిణాది దేశవిభాగములు, (కవికాలము
నాటి యాదేశముల విభాగస్థితి యిందు చక్కగా తెలియ
గలదు) వానియందలి నదీ సముద్ర పర్వత జనపదాదులు,
దిక్కులు, తత్తద్దేశీయుల శరీరరూపవర్ణనము మొదలగు
నవి వర్ణితములు. పదునెనిమిదవదగు కాలవిభాగాధ్యాయ
మున సౌరచాంద్రమానములు, ఋతువులు, ప్రత్యేకము
వాని వర్ణనము, వాని సంధి, శైశవాద్యవస్థలు మొదలయి
నవి వర్ణితములు.

ఇట్లు వివిధాపూర్వవిషయసంపన్నమయిన యీ
గ్రంథమునందలి లక్షణములు కవికృతములు, అన్యకృతము
లునగు సరసలక్ష్యశ్లోకములతో వెలయుచున్నవి. ఇది సా
హిత్యస్వరూపజిజ్ఞాసువులు అవశ్యము పఠింపదగిన గ్రంథ
ము. ఇక అనువాదమునుగూర్చి:

ఒకభాషలోనున్న ఏ సామాన్యగ్రంథమునుగాని
ఇంకొకభాషలోనికి సరిగా పరివర్తించుట సులభమయిన
పని కాదు. ఇక శాస్త్రములమాట చెప్పనక్కర లేదు.
అందును సూత్రరూపమున నున్నది యీ కావ్య
మీమాంస దీనికి వృత్తిగాని, వ్యాఖ్యానముగాని లభిం
పలేదు. ఇట్టిగ్రంథమును ఎట్లో అనువాదకులు పరిశ్ర
మించి యిట్లు అనువదించినారు లక్ష్యములుగ నుద్ధరించిన
శ్లోకములను జేర్చి వానిలో చక్కటికి తాత్పర్యార్థమును
వ్రాసినారు. కొన్నిచోట్ల-కవిసమయపరిగణనము మొద
లయినచోట్ల-స్వయము అనువాదకులు ఇతరలక్షణగ్రంథ
ములనుండి ఆయాప్రకరణమునకు సరిపోవుభాగముల నుద్ధ
రించినారు. గ్రంథకర్తృదేశకాలాదులను, గ్రంథవిశేషాం
శములను దెలుపుపీఠికను జతచేసినారు.

ఇది సాహిత్యవిమర్శకగ్రంథము. ఇట్టిగ్రంథములు
నిర్దుష్టములుగ నుండవలసినవి. అట్లుగాక ఇందు స్ఖాలిత్య
ములు దొరలినవి. మచ్చునకు గొన్ని:

"మూ: "గుణాదానపరః కశ్చిద్దోషాదానపరోఽపరః;
గుణదోషాహృతిత్యాగపరః కశ్చన భావకః."

అను: (ఉత్తరార్ధమునకు) "గుణదోషపరిత్యాగ
రీతులను విమర్శించి సంగ్రహించుచుందురు." పు ౬౩.

ఇది "ఒకానొక భావకుడు గుణములను స్వీకరించి
దోషములను పరిత్యజించును" అని యుండదగును.

మూ: "సా చ షోఢా, ద్వంద్వాది భేదేన;
తత్ర చ ట్సామాసీసిట సమూక్తమ్."

అను: "-ట్రిసమాసవృత్తిద్వంద్వాదిభేదము చేత పదు
నారువిధములుగా నున్నది. (అనగా సమాసము పదునారు
విధములని యర్థము.)" షోఢా అనగా ఆరువిధములు అని
అర్థము, కాని "పదునాలువిధములు గలిగినది" కాదు.

మూ: "పితుర్గురోర్నరేంద్రస్య సుతాశిష్యపదాతయః;
అవివిచ్యైవ కావ్యాని స్తువన్తి చ పఠన్తి చ."

అను: "తండ్రి, గురువు, ప్రభువు, కొడుకు, శిష్యుడు, పదాతి, అనువీరు చేసినకావ్యరచనలను గుణాగుణవివేచన చేయకయే లోకులెల్లరు నాదరమున స్తుతించుటయును, పఠించుటయును కూడ ప్రపంచమునకు స్వాభావికమై యున్నది" పు. ౧౯౫.

ఇది "తండ్రికావ్యములను పుత్రుడు, గురువుకావ్యములను శిష్యుడు, రాజుకావ్యములను పదాతులు వివేచన చేయకయే స్తోత్రము చేయుదురు; చదువుదురు" అని యుండదగును.

మూ: "అ_స్తరా_స్తరాద కావ్యగోష్ఠీం శాస్త్రవాదా నను జానీయాత్. మధ్యపి నానపదంశం పద్యతే."

అను: "ఇట్టులు అప్పటప్పటికిని కావ్యగోష్ఠిని శాస్త్రవాదములను జరుపవలయును. నిజమైన తేనెలొట్టయే రైనను పిండకయే స్రవించునా?"

ఇది "కావ్యగోష్ఠుల నడుమనడుమ శాస్త్రవాదములను కావింపవలెను. తేనెరైనను పిండకొనుటకు లేక రుచింపదు." అని యుండదగును.

మూ: "కోపా న్మానిని కిం స్ఫురత్యతితరాం శోభాధర స్తేఽధరః, కింవా చుంబనకారణాద్దయిత శో వారోరా ర్వికారా దయమ్;......... ... ...
...........................పశు లింగితః."

అను: "ఓ మానినీ, నీయధరము కోపమునంజేసి ఒకవిధమగు శోభను (అనగా నెఱ్ఱదనమును) ధరించినదైనను, మీదుమిక్కిలి శోభిల్లుచున్నది........."

ఇట "స్ఫురతి" అను క్రియకు అదరుచున్నది అని అర్థము, కాని "శోభిల్లుచున్నది" అని కాదు.

మూ: "నేచ్ఛతి పాశాశంకీ కాకో ద_త్తమపి పథికగృహిణ్యా; అవనతకరతలోద్గళితవలయమధ్యస్థితం పిండమ్." (ప్రాకృతమూలమునకు ఛాయ.)

అను: "పాంథకుటుంబినిచే తనకుతినుట కొసంగంబడినదైనను వంచినచేతినుండి ఎ_త్తినవలయమధ్యమునంగల పిండమును పాశమను నాశంక గలదియై కాకము ముట్టుకొన నిచ్ఛగించుట లేదని భావము."

"పథికగృహిణి(దేశాంతరగతుడయినవాని ప్రియురాలు_. విరహిణి యనుట) కాకమునకు పిండమును పెట్టినది. పిండము నందునప్పుడు ఆమె చేతినుండి (విరహిణి యగుటచే మిక్కిలి కృశించియున్నది కావున) గాజు దూసి క్రింద బడినది. పిండము గాజునడుమ నున్నది. ఆ గాజును జూచి యది తిన్న పట్టుకొనుటకై పన్నిన యుచ్చు అని కాకి శంకించి పిండమును సమీపించి తిన నిచ్ఛగింపదయ్యెను." అనుఃర్థము సమంజసమగును.

మూ: "అననేందు శశలక్ష్మకపోలే సాదరం విరచితం తిలకం యత్; తత్ప్రియే విరచితావధిభంగే ధౌత మీక్షణజలై స్తరళాక్ష్యాః."

అను: "ముఖచంద్రునికి శశలక్ష్మప్రాయముగా (లాంఛనముగా) నున్న తిలకము నాదరముతో దిద్దుటజేసి తరళాక్షియొక్క కన్నీళ్లతో మకరికాపత్రములు తుడిచి వేయబడిన ట్లున్నవనియర్థము. అనగా పెరవారి కలంకారముచేసిన మాపోపమిచే దను యలంకారము మాడ్చిన ట్లుగా నిచ్చట ముఖచంద్రునికి చిహ్నముగా తిలకము దిద్దుటచేసి నేత్రములు అనూయచే మకరికాదిపత్రభంగమును దుడిచి వైచుకొన్నవని భావము."

"ఏతిలకము (అలంకారార్థము కపోలమున నుంచుకొను తిలకము_బుగ్గచుక్క) ముఖచంద్రునకు శశచిహ్నముగా ఆదరముతో కపోలమున విరచింపబడెనో ఆ తిలకము తనకాంతుడు పెట్టిన గడువునకు రాకపోవుటచే దుఃఖితయైన తరళాక్షియొక్క కన్నీటిచేత కడుగబడినది" అని యుండదగినది.

మూ: "మాద్యన్నృకోకేక్షణతుల్యధామ్నః
ధారాం దధానా మధునః పతంతీమ్;
చంచద్గ్రసద్పోత్పలనాళహృద్యా
హంసీవ రేజే శశిరత్నపాళీ."

అను: "మత్తచకోరనేత్ర దృష్టితో దుల్యమగు (నెఱ్ఱదనముగల) తేనెధారను, పైనుండి జాలువాన్న దానిని ముక్కు తెఱచికొని పట్టుకొనుచున్నదై -పక్షి ముక్కుకొనతో గఱచిపట్టుకొనిన నెఱ్ఱకలువకాడ గల హంసాంగనవోలె ప్రకాశించెనని యర్థము." పు. ౨౫౯.

"నక్షత్రాకారచిత్రముతో తుల్యమయిన కాంతిగల మద్యముయొక్క క్రిందపడుచున్న ధారను ధరించిన చంద్రకాంతపు గిండి (...మ్మచెంబు) ముక్కు కొనతో (ఎత్తి) కలుపకొనెను పట్టుకొనినవారాంగనవలె ప్రకాశించెను." అని యుండవలెను.

మూ. "హాలమగు బల సైన్యకోఽనడ్వాన్
హారస్య వ లాంగలం;
క్రమపరిమితా భూమి ర్వ్యష్టా
ర్నగా ర్న చ లాంగలమ్......"

అను: "చిన్న చోటినుండి కదలని (మొద్దు) నాగలి బలరామస్వామికి కలదు......" పు. ౩౩౬.

ఇం: 'అగు హాలం'=ఎద్దులేని నాగలి అని అర్థము చెప్పవలెను. అగు (నవిద్యతే గౌః యస్య తత్)= దేనికి ఎద్దులేదో అది 'అగు.'

మూ. సా తత్ర చామీకరరత్నచిత్రైః
ప్రాసాదమాలా వలభీవిటంకైః......"

అను: "వింజామరల యందు చెక్కబడి రత్నముల చేత చిత్రవర్ణములుగలవైన......" ౩౪౯

'చామీకర' అనగా 'బంగారు' కాని వింజామర కాదు. 'చామీకరం జాతరూపం మహారజతకాంచనే' అని అమరనిఘంటువు.

మూ. "అపంకిల తటావటః......"

"అనగా బంకిలములుగాని తటములందలి వటవృక్షములతోను......" పు. ౩౫౧.

"అపంకిల + తట + అవటః = అపంకిలతటావటః. అవటః అనగా 'పల్లము' 'వటవృక్షము' కాదు. 'గర్తావటౌ భువి శ్వభ్రే' అని అమరము. (గట్లులున్న పల్లముల బురద ఎండిపోయెనని భావము).

మూ. "జలసంచరణ స్తరుణ్యః
సజలార్ద్రా స్నహతారహారమాలాః;
కదళీదళతల్పకల్పకస్థాః
స్మర మాహూయ నివేశయంతి పార్శ్వే."

"జలసంచరణసుందరు లగు తరుణులును, జలార్ద్రము లగు తారహారమాలికలును, అరటియాకుల పాన్పులును, మన్మథుని పిలిచి తమపార్శ్వమునం గూర్చుండఁబెట్టుకొనజాలియున్నవి" పు. ౪౦౦.

ఇది గ్రీష్మర్తువర్ణనము:

ఆగని-నీరుగంధపు మైపూత (పలుచనిగంధము) చే సుందరులయినవారును, చల్లదనముకొఱకు నిరంతరము నీటిని చల్లుకొనుచుండుటచే తడిసిన (శరీరములుగల) వారును, ముత్తెముల పేరులను ధరించినవారును, అగు యువతులు అరటియాకులచే కల్పింపబడిన తల్పములపై కూర్చున్నవారయి మన్మథుని పిలిచి (తమ) ప్రక్కను కూరుచుండబెట్టుకొనుచున్నా" రని యుండదగినది.

మూ. "చ్యుతసుమనసః కుందాః
పుష్పోద్గమే ష్వలసా ద్రుమాః,
మనసి చ గిరం గృహ్ణంతీ మే
కిరంతి న కోకిలాః;
అథచ సవితుః శీతోల్లాసం
లునంతి మరీచయో,
నచ జరఠతా మాలంబంతే
క్లమోదయదాయినీమ్."......

అను: "......కోకిలములు మనస్సులోని మాటను స్వీకరించుటలేదు. అనగా విడుట లేదని భావము. మరీచులతలు అనగా మిరియంపుతీగలు, సూర్యునియొక్క శీతోల్లాసమును లావను చేయుచున్నవి యేగాని క్లమదాయిని యగు జరఠతను అవలంబించుటలేదు. అని భావము..." పు. ౪౦౧.

ఇది శిశిరవసంతర్తువుల సంధి కుదాహరణము:

'కోకిలములు వాక్కును మనములందు గ్రహించి వదలికాని వెలుపలికి పలుకజాలకున్న' (కోకిలములు కూయ ప్రయత్నించుచున్నవి కాని కూయజాలకున్నవి.) వనియు "సూర్యకిరణములు శీతోల్లాసమును పోగొట్టుచున్నవి కాని, శ్రమమును గలిగించు పరిణతిని పొందకున్న" వనియు అనదగినది.

మూ. "ప్రవర్తతే కోకిలనాదహేతుః
పుష్పప్రసూః పంచమజన్మదాయీ;
చేత్యశ్చ కృతురోప్యథోఽపి వసంతమిత్ర
ముదఙ్ముఖో దక్షిణమారుతశ్చ."

అను: "కోకిల నాదములకు కారణుండగు వసంతుఁ డన్పటఁ గలఁడు. మన్మథుఁడు డన్పటఁ గలఁడు. పంచమ స్వరముఁ బలుకు పికము లచ్చట గలవు ఈ కోకిలవసంత మన్మథసూకము లను నల్వురమిత్రులకును తోడుగ దక్షిణానిలము ఉత్తరాభిముఖమై ప్రయాణోన్ముఖమై యుండును." పు. ౩౬౦.

ఇట మూలమున "తత్ర వింధ్యాదయః ప్రతీతస్వరూపాః,మలయవిశేషాస్తు చత్వారః." అని మలయవిశేషములు నాలుగు పేర్కొనబడినవి. తరువాత పై శ్లోకము గలదు. ఆ నాలుగు విశేషములలో చేరని 'దక్షిణమారుతము' ఈ శ్లోకమున వర్ణితమయినది. కావుననే 'చేత్యశ్చ కృతురప్యథ' అనుట. ఇక శ్లోకమునకు "నాలుగు శ్లోకముల చెప్పిన విశేషములకంటెనుగూడ కోకిలకు కూతకూయశక్తి కలుగుటకు కారణమయినదియు, పూవులు పూవజేయునదియు,పంచమస్వరముయొక్క ఉత్పత్తిని కలిగించునదియు (పరిణతమగు కోకిలధ్వనియే పంచమస్వరము), వసంతమునకు నెచ్చెలియునగు దక్షిణవాయువు ఉత్తరపు మొగము గలదయి (మలయపర్వతమున) ప్రవర్తించుచున్నది" అని అర్థము చెప్పుకొనుట పొసగును. పైశ్లోకములచే వర్ణితములైన నాల్గు విశేషణములవలన మలయమున నీదక్షిణమారుతము ప్రవర్తించుచున్నదనియు తేలుచున్నది. మలయపవనము మలయపర్వతమున, కుత్తర దిక్కునకే వీచునని మతాంతరము ...."

గ్రంథములో నింకను ఇట్టివి ఎడనెడ కాన్పించుచున్నవి.

ఇట్లగుటకు కారణములను అనువాదకులు ఇట్లు పేర్కొన్నారు: "ఈగ్రంథమును ముద్రించుటలోఁ దగినంత సావ్యస్థ్యము, తోడ్పాటు, ప్రజ్ఞావిభవము లేనందుచేత ననేకములగు నచ్చుతప్పులును, ఆంధ్రీకరణవ్యత్యయములును దొరలినవనుట నిక్కము." (చూ. పీఠిక పు. ౮౫౫.) ఇందువలన అనువాదకుల బాధ్యత తప్పు నేమో కాని అనువాదముయొక్క సంస్కరణావశ్యకత తప్పజాలదు. అనువాదకులు తము "నియమము ననుసరించి మూలగ్రంథమునుగూడ ముద్రించవలసి యున్న"దన్నారు. అట్లుచేయజాలమికి కారణములను చెప్పినారు. కాని, ఎట్లును మూలమున సగమునకు మిగిలియున్న లక్ష్యభాగమును ఇందు చేర్చియే యున్నారు. మిగిలిన అల్పమాత్ర లక్షణభాగమును గూడ ప్రయత్నించి చేర్చియుండిన బాగుండెడిది.

—'భారతి'

శ్రీ త్యాగరాజహృదయము

రచయిత: కె వి శ్రీనివాసఅయ్యంగారు. ప్రకాశకులు: యస్. ఆది అండు కంపెని, మద్రాసు.

క్రౌను సైజు ౫౩౫ పుటలు. వెల రు. ౮.

దాక్షిణాత్యసంగీతకళా వైభవమునకు గొప్పవికాసము నిడిన త్యాగయ్యగారి కృతులు అజ్ఞులసంపర్కమున సాంకర్యస్థాలిత్యాదులకుపాల్పడి తమసహజసంపద కోల్పడుచుండ, వానిని నిర్దుష్టముగ నిలువబెట్టుటకుగా శ్రీ కె. వి. శ్రీనివాసయ్యంగారు పూనుకొని దాదాపు ౩౫౦ కృతులను త్యాగయ్యగారి శిష్యప్రశిష్యాదులవలన సేకరించి, ఆంధ్రసాహిత్యమున సహా అవి గొప్పరచనలగుటచే తమశక్తికొలది భాషాదోషాదులు తొలగించి సంస్కరించి, భక్తాగ్రేసరుడగు ఆయన హృదయవిన్యాసము ఆ కృతులలో నెట్లు ప్రతిఫలించినదియు అర్థములు, విశేషార్థములు మున్నగు వివరణములవలన వెల్లడించుచు 'త్యాగరాజహృదయము'ను ప్రకటించినారు. ఇందిది తొలిసంపుటము. ఇందు ౬౫ కృతు లున్నవి. సంగీతవిద్యాప్రియుల కిది చాల ఉపయోగకరము. ఏలయన, ఇందు ఆయాయిరాగముల సవిస్తరలక్షణములును, ప్రాచీనాధునికసంప్రదాయ సంబంధాదికమును, ప్రయోగములందు వాని గతివిశేషములును మున్నగు శాస్త్రవిశేషములు తెలియజెప్పుచు, ప్రతి కృతికి పెక్కు సంగతులతో సహా స్వరములు చూపినారు. మొట్టమొదట త్యాగరాజు తన తారకమంత్రము ౯౬ కోట్ల పునశ్చరణ అయి రామ

లక్ష్మణులు ప్రత్యక్షమై అంతర్హితులు కాగా చెప్పిన తోడి కీర్తనగ ప్రసిద్ధి కెక్కిన అటాణారాగ, ఆదితాళ యుక్తమగు

'ఏల నీదయ రాదు పరాకు చేసెద-
వేల సమయము కాదు-'

అను కృతి, ఇందుమొట్టమొదట వేసినది, తప్ప' తుదివఱకును గల కృతులను వాని మేళకర్తల క్రమమున పొందించినారు.

రాగలక్షణవివరణసందర్భమున కాన్పించిన పట్టాంతర, మతభేద ప్రయోగపరిణామాది శాస్త్రచర్చ పండితులకును, పని చెప్పనదై మెప్పు గనదగి యున్నది. ఆహిరి, తోడి, భైరవి మున్నగు రాగముల విషయము లిందులకు మంచితార్కాణములై, వారిలక్షణాభిజ్ఞతనే కాక లక్ష్యపరిజ్ఞానసౌష్ఠవమును చాటుచున్నవి.

ప్రతి కీర్తనకును తొలుత దాని భావమును, వాగ్గేయకారుని ఆశయమును—తాత్పర్యమును—తెలియజేయు నవతారిక, పిదప రాగ, తాళనామాంకితముగ సాహిత్యము, అందు అథోజ్ఞాపికలలో పాఠాంతరములు, వానివిషయమై తమ అభిప్రాయ నిర్ణయములు, పిదప ప్రతిపదార్థమును, విశేషార్థము, పిదప రాగలక్షణము తదారోహణావరోహణములు, రాగరంజకములగు ప్రయోగవిశేషములు, పిదప కీర్తనస్వరమును కడు పొందికగా కూర్చినారు.

ఈకృతులలో సాధారణముగ వాడుకలో కానబడు 'గ్రామ్య' ప్రయోగములంతమకువచ్చక, వీరు వానిని 'గ్రాంథికము'గ సవరించిరి అంతకును కొన్ని నిలిచిపోకతప్పవు. త్యాగరాజ సంగీతమునకు, గ్రామ్యతకు అనువగు కొన్ని, 'గ్రామ్య' ప్రయోగములు కావలెనని కావించిన ట్లగపడును. హృదయమునుండి ద్రవించు భక్త్యుద్రేకమును సరసతరముగ ధరింపగల ప్రయోగములు గ్రామ్యమున దొరకుచో ఆయన వెనుదీయలేదేమో.

'ఉపచారము చేసేవా-
రున్నారని మఱవకు రామ'-

అనుచో, 'ఉపచారము చేసెడువారు' అన్నచో చెవికి స్వతః అది అంతఇంపు కూర్చకున్నది: అప్పట స్వరవిన్యాసమును ('రీ;—గారీగా;'- లోనగునది) గమకముగా అంత మేళవింపకున్నది. ఇట్టివాడుకలు ఆర్తిరసికుని కవితకుదోసకులై లోటు తెచ్చునవి కావనక్కఱయు లేదు.

పీఠికయందు గ్రంథకర్త త్యాగరాజుజీవిత సంగ్రహమును, ఆయన 'హృదయము'ను చెప్పినారు. ఇందు ఆయన అద్వైతిఅయియుండి పిదపవిశిష్టాద్వైతిగ మారెనని స్వీకరించిరి. శివస్తోత్రములగు కృతులును త్యాగయ్యగారివి కానబడును. త్యాగయ్యకేవలము రాము నిష్టదైవతముగ వర్ణించినంతమాత్రమున విశిష్టాద్వైతి యనవనక్కఱ లేదు. సరి; యిట్టివి యీ గ్రంథము విషయమున ఎగదీయునవి గాని, దిగదీయునవి గాని కావుగదా.

శ్రీ 'ఆది అండు కంపెని'వారు ఇట్టి గ్రంథముల ముద్రించి తమకార్యోత్సాహమును ప్రశంసాసహముగ సార్థక మొనర్చుకొనుచున్నారు.

కొం. జ.

పంచముల చరిత్రము

గ్రంథకర్త:—శ్రీమత్పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య జి. యస్. బి. సరస్వతీస్వాములవారు. రాయలు సైజు, ౬౮ పేజీలు, పీచు కాగితములు, కాగితపు బైండు. ౧౯౩౦ సం. వెల ౦-౪-౦.

ఇది పంచములనబడుజాతివారి చరిత్ర-అనగా వేదకాలమునుండి నేటివరకు ఆజాతివారిస్థితిగతు లిందు వ్రాయబడినవి. స్వాములవారు పూర్వాచార పరాయణులవలె తార్కికజ్ఞానము విడిచి మూఢవాదము చేయువారు కారు. వీరు వేదములందును, పురాణములందును ఉన్న విషయములున్న వున్నట్టుగా తీసికొనకూడదనియు, ఏలయన అప్పటిరచయితలు యథార్థములను అట్లే చిత్రింపక వాటిని అతిశయముగ వ్రాసిరనియు, అంతేగాక తర్వాతివారు పలుమారు తమ యిష్టవచ్చినట్లు తమ కనుకూలముగా నుండునట్లు మాటిమాటికి సవరించుచు వచ్చుచుండి

రనియు, అందుచేత ఇతిహాసపురాణాది గ్రంథములలోని విషయములను మనము విమర్శించకుండా నమ్మకూడ దనియు దృష్టాంతసహితముగా వ్రాసియున్నారు. స్వాములవారు ఇట్టి నూతనపద్ధతి నవలంబించి నిష్పక్షపాతముగా పూర్వగ్రంథములను విమర్శించియున్నారు. "కాలి క్రిందినుమ్మకన్న హీనముగా చూడబడు పంచమ సోదరులస్థితిని" స్వాములవారు గ్రహించి హిందూజాతికి మేలు చేయగోరి పంచములు హిందువులలోనివారే కాని వేరు కారనియు, అస్పృశ్యతను హిందువులు విడిచివేయవలెనని యు పూర్వగ్రంథము లాధారముచేసుకొని వ్రాసియున్నారు. ఈగ్రంథము కేవలముధర్మశాస్త్రములపై నాధారపడెదమని పలెక్కడు సనాతనులను, పూర్వ గ్రంథస్థవిషయములను పొందుపరచి వారివారి వాదములను ఖండించుటకు గాను వ్రాయబడినది. తెక్కినవా రందరికి అవతారపురుషుడగు గాంధిమహాత్ముడు అస్పృశ్యతను విడువుడని యుపదేశించినాడు. కావున మన కిక ధర్మశాస్త్రాధారము లవసరము లేదు. ఖండనములయందు మనము పక్షపాతబుద్ధి మాని యికనైన దేశమభివృద్ధి చేసికొందుముగాక!

శైలి—గ్రాంథికము, సరళముగా నున్నది. స్వాములవారు పురాణగాథలకిచ్చిన పరిశిష్ట(Intepretation) లెంతయో సమంజసముగా నున్నవి: వీరు ఇట్టి గ్రంథములింకా పెక్కు వ్రాసి దేశసేవచేసెదరని నమ్ముచున్నాను.

గ్రంథము దొరకుచోటు: గ్రంథకర్త, గోలకొండ పత్రికాకార్యాలయము, త్రూపుబజారు, దక్షిణహైద్రాబాదు.

కే. కా.

జడగంటలు

గ్రంథకర్త—చెలికాని సత్యనారాయణ గారు. పద్మనాయక గ్రంథమాల, ద్వితీయ కుసుమము, క్రౌన్ సైజు, ౭౬ పేజీలు, మెరుగు కాగితములు, కాగితపు బైండు. సం. ౧౯౩౦. వెల ౦-౮-౦.

ఇదియొక కథలసంపుటి. ఇందుమూడేకథలుండుట చేతను, జడగంటలు మూడేకనుకను గ్రంథకర్త యీగ్రంథమునకు జడగంటలని పేరు పెట్టెను. ఇందలి కథలన్నియు ఆధునికములు. ఇప్పటికాలపు విషయములనుండి యితివృత్తము గ్రహించి వ్రాయబడినవి. వీటియొక్క యుద్దేశము సంఘసంస్కరణము. కవియొక్క యుద్దేశ మెంతయు మెచ్చదగియున్నది. కాని కథలయల్లిక మాత్రము కొంత విపరీతముగా నున్నది. ఘటనలయందు యథార్థము కానరాక కృత్రిమత కానవచ్చుచున్నది. ఇది మిగుల రసభంగకరము.

ఉదా:–'రాధానందము'లో రంగనాథునిని విపరీతముగా చదముట్టించి రాధను ఆనందరావునకిచ్చి పెండ్లి చేసెను. ఈవిపరీతమరణము కథాకల్పన కెంతయు లోటు తెచ్చుచున్నది. అసహజముగనున్నది. 'పత్నీదాన'మందు పాత్రల మనఃప్రవృత్తుల నెంతమాత్రము లెక్కచేయక లలిత శర్మచేత అతని భార్యను అతని మరణమునకు వెనువెంటనే మురళీధరరావున కిచ్చి పెండ్లిచేయించెను. ఇది కూడ కల్పనాప్రౌఢిమకు లోటే. 'పుత్రస్వీకారము,' చక్కగా నున్నది.

శైలి—కవి పాత్రలకొక భాష, తనకొక భాష యేర్పరచుకొనెను. పాత్రలకు వ్యావహారిక భాష, కవికి గ్రాంథిక భాష. సజీవమగు వ్యావహారికమును చదివినపిమ్మట కృత్రిమమగు గ్రాంథికము చదువుట కసహ్యముగనున్నది. యథార్థవిషయములనుండి మరల భావనాప్రపంచమునకు పోవుచున్నామనిపించును. ఈ మేళన మెంతమాత్రమును రసవంతముగ లేదు. ఇట్టికథలకు వ్యావహారిక భాషయే యుచితమయినది. దానను వ్రాసిన రసవంతముగనుండును. గ్రంథకర్త ఈగ్రంథముయొక్క పునర్ముద్రణమున నీలోటునుతీర్చి వ్యావహారికమునందే ముద్రింతురని తలచుచున్నాను. యథార్థత్వ (Reality) ప్రాకృతీకరణముల (Naturalization) కాలముగదా! సంఘసంస్కరణము నభిలషించు గ్రంథకర్త ఇట్టి భాషాసంస్కరణమునకును దనుదీయుదురు.

వలయువారు:— మేనేజరు, పద్మనాయక గ్రంథమాల, పెంటనాగులవలస, రాజాం, విశాఖపట్నం జిల్లా అని వ్రాయవలెను.

కే. కా.

బాలనీతికథావళి

గ్రంథకర్త్రి:—శ్రీమతి కనుపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారు.

క్రౌన్ సైజు, ౭౨ పేజీలు, మంచి కాగితములు. కాగితపుబైండు, సం. 1980. వెల ౦-౬-౦.

ఈ పుస్తకము 'బాలవినోద' అను హిందీగ్రంథము ననుసరించి వ్రాయబడినది. ఈ గ్రంథోద్దేశము బాలురకు నీతిబోధచేయుటయే. గ్రంథకర్త్రిగారు ఇట్లు వ్రాయుచున్నారు: "అద్భుతకల్పనలతో నిండిన పౌరాణిక గాథలనేకము లిప్పుడు మనబాలురకు పాఠ్యపుస్తకములుగా నిర్ణయించబడుచున్నవి. అవి యెంత నీతిగర్భితములై యున్నను యథాతీతము లగు మహిమలతో నిండియుండుటచే పురాణపురుషులు వేరు, మనము వేరు, వారుచేసిన పనులను మనముచేయజాలము, అను భావము బాలురకు కల్గు నవకాశము గలదు." ఈ వాక్యము లెంతయు నిజము. పురాణగాథలు పూర్తిగా చారిత్రకములు, యథార్థములు కావు. అప్పటికవులు ఉన్న విషయము లున్నట్లుగా చిత్రింపక అతిశయముగ కల్పించివ్రాసిరి. అంతేగాక తరువాతివారు పలుమారు తమయిచ్చ వచ్చినట్లు తమ కనుకూలముగ నుండునట్లు, మాటిమాటికి సవరించుచు వచ్చిరి. కావున, పురాణవిషయములను మనము విమర్శించక తీసుకొనరాదు. వాటికి కొంతపరిశిష్ట నిచ్చి యథార్థమును తెలిసికొనవలెను. ఇట్టి సందర్భములో పురాణకథలను పిల్లలచేత పఠింపచేయుట వ్యర్థము. వాటి యొక్క సత్యమునుగూర్చి మనము సందేహించుచున్నప్పుడు వాటిని చదివి మనము హర్షించలేము. అట్లుగాక చరిత్రవిషయములను వ్రాసి నీతులు చేర్చుటమేలు. గ్రంథకర్త్రి ఈమార్గమునే తలపెట్టి యీగ్రంథమును వ్రాసెను.

ఇందలి కథలు మానవులయొక్క యున్నతాదర్శములు, ఉన్నతగుణములు, వాటిసాధనము, సత్యవసానమును బోధించి మనలను పులకితగాత్రులనుజేసి అశ్రుపూరితలోచనులుగా జేయును. సత్యము, కరుణ, ప్రేమ, అనునవి యీశ్వరునకు ప్రీతికొలుపు గుణము లని మనకు గట్టిగా బోధపడును. ఇట్టికథలు బాలురకు నీతిని తప్పక బోధించును. పిన్నలేకాక పెద్దలుకూడ ఈ గ్రంథమును చదువవలసినదే.

శైలి:—గ్రాంథికము, సరళము. భావమునకు తగినది. బంగారమునకు పరిమళ మబ్బినట్లున్నది. భావమునకు శైలియు, శైలికి భావమును వన్నె తెచ్చుచున్నవి.

గ్రంథకర్త్రి యిట్టి గ్రంథములను మరికొన్నిటిని రచించి ఆంధ్రవాఙ్మయమున కుపకారము చేయుదురని తలచుచున్నాము.

వలయువారు:—పాలపర్తి భావనారాయణగారు టీచరు, బాపట్ల, గుంటూరుజిల్లా అని వ్రాయవలెను.

కే. కా.

శ్రీవివేకానందస్వామి జీవితము-ప్రథమభాగము

గ్రంథకర్త— బులుసు వెంకటేశ్వర్లు గారు.
డిమ్మిసైజు, ౨౫౮ పేజీలు, గ్లేజు కాగితములు, కాగితపుబైండు, సం. ౧౯౩౦, వెల ౧-౮-౦.

ఈ గ్రంథము ఆంగ్లమందు అయిదు సంపుటములుగా వ్రాయబడిన 'శ్రీ వివేకానందస్వామి జీవితము' యొక్క సంక్షిప్తానువాదము.

గ్రంథమందు వివేకానందుని జీవితమే గాక శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసజీవితము కూడ పూర్ణముగానే వ్రాయబడినది. ఏలయన శ్రీరామకృష్ణుని జీవితము తెలియకయే వివేకానందునిజీవితము పూర్తిగా గ్రహింపలేము. ఆజీవితములు రెంటికిని అట్టి పరస్పర సంబంధము కలదు.

వివేకానందుడు దైవాంశసంభూతు డని శ్రీరామకృష్ణుడు చెప్పియున్నాడు. ఇతని బాల్యము రామకృష్ణునిజీవితము వలెనే భగవద్భక్తియుతమై యున్నది. నాస్తికులుకూడ శ్రీరామకృష్ణుని జీవితము చదివినచో ఆస్తికతయందపేక్షకలవారగుదురు. అట్టి అవతారపురుషునకు ప్రియశిష్యుడైన వివేకానందుని జీవితము కూడ మనకు ప్రియతమమే. శ్రీరామకృష్ణుడు లోకోపకారార్థము వివేకానందుని కొంతమాయచే గప్పి కేవలము నిర్వి

కల్పసమాధిలో బడిపోకుండ జేసెను. శిష్యుడుకూడ గురువు యొక్క అభీష్టము నెరవేరునట్లు లోకకల్యాణమునే ఆశించి లోకసేవయందే తనజీవితమును ధారపోసెను.

గ్రంథకర్త కేవలము పూర్వాచారాభిలాషి యగుటచే మతసంఘసంస్కరణముల నక్కడక్కడ తూలనాడి యున్నాడు.

శైలి—గ్రాంథికము. సంస్కృతపదములు, సమాసములు అధికము. విద్యాధికులకేగాని పామరులకు, స్త్రీలకు అందుబాటులో లేదు. గ్రంథవిషయమందరు జనులు గ్రహించి ఆనందింపదగినదైనను కఠినశైలివల్ల అల్పప్రయోజనమైనది. సరళశైలిలోనున్న మెప్పుదగి యుండెడిది. ఈగ్రంథము రెండవముద్రణమందు సరళశైలిలో వ్రాయబడి ప్రకటించబడుట యుచితము. కావున ముద్రింపబడబోవు రెండవభాగము తేలికైన సులభశైలి నుండిన చో మెరుగు.

వలయువారు—బులుసు వెంకటశ్రీరామమూర్తి, కాకినాడ, అనివ్రాయవలెను.

కే. కా.

గ్రంథస్వీకారము

అంటరానివా రెవరు?

క్రౌనుసైజున ౨౦ పుటలు. వెల రెండణాలు.
గ్రంథకర్త: జాలా రంగస్వామి గారు. వలయువారు గ్రంథకర్తగారిపేరిట రాజమండ్రికి వ్రాయవలెను.

శ్రీరామలింగేశ్వర శతకము

క్రౌనుసైజున సుమారు ౩౦ పుటలు. వెల రెండణాలు.

రచయితలు: గుంటూరు సీతారామదీక్షితులు మొదలగువారు.

ప్రకాశకులు:— మేనేజరు, ఆంధ్రావళీగ్రంథమాలిక, క్రొత్తపేట, ఎలమంచిలి, విశాఖపట్టణము జిల్లా.

ఉత్తరరాఘవము (నాటకము)

డిమ్మీసైజు, పుటలు ౧౧౬, వెల రు. ౧-౪-౦

గ్రంథకర్త—బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవి గారు.
వలయువారికి చిరునామా—బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంతకవి, గుంటూరు.

మిత్రభాషితము (ప్రథమభాగము)

డిమ్మీసైజు, పుటలు ౧౭౪. వెల రు. ౧.

రచయిత—దేవులపల్లి నరసింహశాస్త్రి గారు, మండపేట, గోదావరిజిల్లా.

పశు పరీక్ష

(ప్రవేశికా సహితము)

క్రౌనుసైజున ౪౨ పుటలు. వెల తెలియదు.
ప్రవేశికాకర్త: జగన్నాథశర్మగారు.
చిరునామా:— గంధర్వమహాల్, విజయనగరము

శారదాబిల్లు

క్రౌనుసైజు, పుటలు ౧౫, వెల రెండణాలు. పులికొండ పరబ్రహ్మంగారిచే రచితము.

వలయువారిట్లు వ్రాయుడు — పులికొండ పరబ్రహ్మముగారు, చినపారుపూడి, ఉయ్యూరుపోస్టు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంధ్రబర్మీయుల యుద్ధము

డిమ్మీసైజు, పుటలు ౨౦. వెల ౦-౪-౦

గ్రంథకర్త—పిల్లా కన్నయ్యనాయుడుగారు.

వలయువారీ క్రింది చిరునామాకు వ్రాయవలెను: పిల్లా కన్నయ్యనాయుడు, నెం. ౮౫-౧౦౫, మొగలువీథి, రంగూను.

అకాలీలసత్యాగ్రహము (ఆత్మబలి)

డిమ్మీసైజు, పుటలు ౧౦౪. వెల తెలియదు.

గ్రంథకర్త—శనివారపు సుబ్బారావు గారు.

ప్రకాశకులు—సరస్వతీగ్రంథమాల, కాకరపర్రు, పడమటి గోదావరిజిల్లా.

భారతకథలు

క్రౌనుసైజున ౬౧ పుటలు. వెల రు ౧.

గ్రంథకర్త: వెల్లాల మైసూరయ్యగారు. వలయువారీ క్రిందివిలాసమునకు వ్రాయవలెను: వెల్లాల మైసూరయ్య గారు, క్లార్కు, డిస్ట్రిక్టు మున్సిఫ్ కోర్టు, ప్రొద్దుటూరు, కడపజిల్లా.

SIX PROBLEMS AND THE INDIAN YOUTH (ఆంగ్లము)

డి. యస్. రామచంద్రరావుగారిచే రచితము. వలయువారు గ్రంథకర్తగారి పేరిట బెంగుళూరునకు వ్రాయ వలయును.

కీ. శే. పెనుమర్తి వేంకటరత్నము గారు

భారతీ వ్యాసరచయితలలో నొకరగు శ్రీయుత వేంకటరత్నముగారియొక్క అకాల * మరణవార్తను వ్రాయ విచారాతిరేకముచే కలము వడకుచున్నది. శ్రీ వేంకటరత్నము గారు భావకులగు యువకులు. వీరిది తెనాలి. వీరి సరసరచనము లాంధ్రవాఙ్మయ వధూటికి నూత్నాలంకారలేశములు. భారతి, అవతరించిన నాటినుండియు, ఎడనెడ, నవ్యవాసనా వాసితములగు నీసహృదయుని ఖండకావ్య ప్రసూనములను జడనుముడుచుకొనుచుండెను. నేటితో నది యంతరించినది. దినదినాభివృద్ధిని గాంచి యిట్టి నూత్నకావ్య ప్రసూనముల నెన్నిటినో ప్రసవించవలసిన ఈకవితాలత కీకవికుమారుడు మూలకందము. అది నేడు విధివిపాకమున త్రుల్లిపోయినది. "పుట్టినవారికి గిట్టకతప్పదు." కావున నీతని దేహమాత్ర వినాశమునకు దుఃఖింప బనిలేదు. కాని యాదేహము నాశ్రయించిన కవితాత్మ వినాశమునకు సహృదయులు దుఃఖింతురు. దుస్సహము, నిరవధికము నగు నీ వియోగము నీతని ప్రియకుటుంబ మెట్లు సహింపగల్గునో! ఐహికానందానుభూతి నుజ్జగించినయీకవికుమారుని యాత్మ అపారపారలౌకికానందానుభూతిని గాంచునుగాక!

—సంపాదకుడు, భారతి.

* ఈ వార్త ౨-౮-౧౯౩౦ ఆంధ్రపత్రికయందు ప్రకటితమయినది.

Printed and Published by G. Subbaramayya, at the Andhra Patrika Press, No. 7, ThambuChetty St., Madras